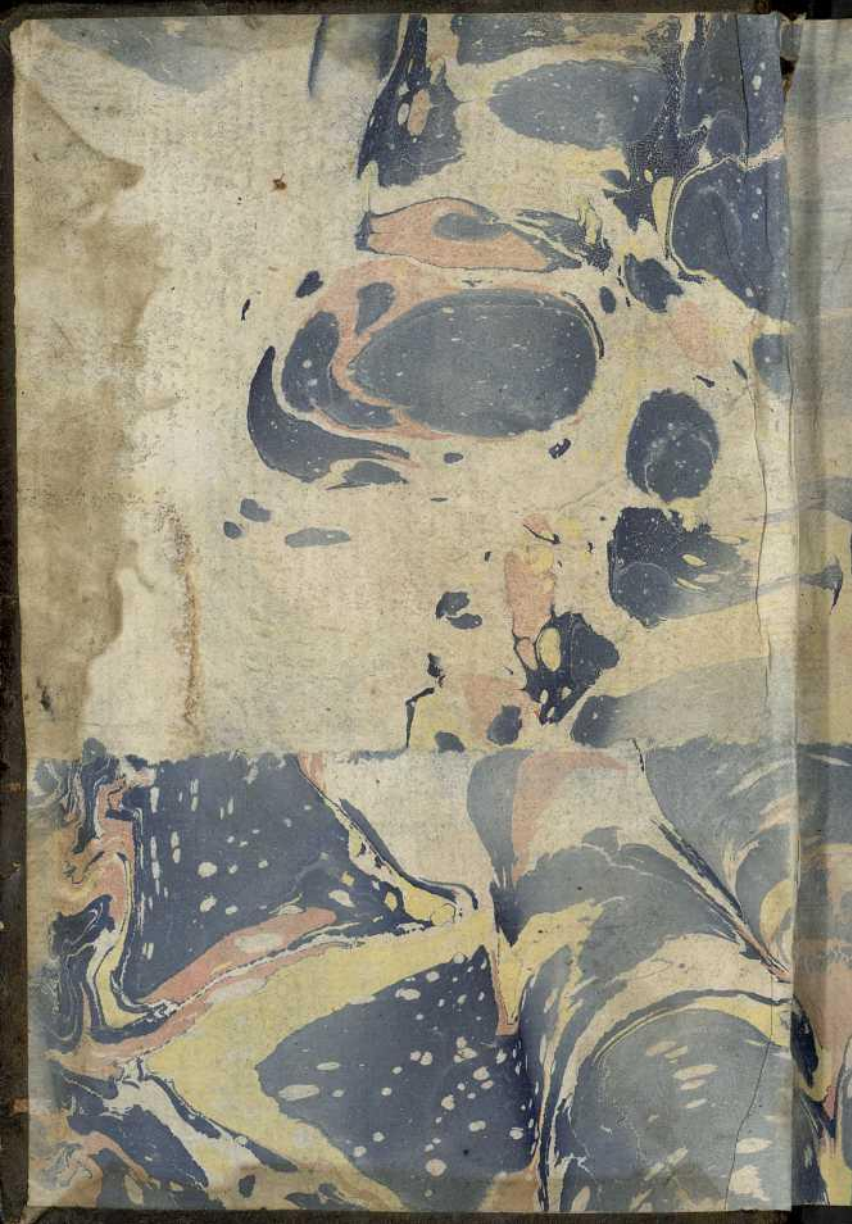

C1-3-22

pg 2171

138
M. ANNEI
L V C A N I
DE BELLO CIVILI
LI LIBRI
DECEM.

Es de Gerónimo de Mata y Zamora

Eiusdem uita in fine operis.

VIRTUTE DVCE,

COMITE FORTVNA.

APVD SEB. GRYPHIVM
LVGV DVNI,

1542.

Edición de Gerónimo de Mata y Zamora
Edición de Gerónimo de Mata y Zamora

L. V. C. A. N. I.

DE BELLO CIVILI

LIBER PRIMUS

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

DE BELLO CIVILI

C
I
S

G
C
A
B
H
H
V
Q
E
A
S

M. A N N E I

LVCANI CIVILIS BEL=

LI LIBER PRI=

M V S.

ELLA per Emathios plusquam
ciuilia campos,
Iusq; datum sceleri canimus, popu-
lumq; potentem
In sua uictrici conuersum uiscera
dextra,
Cognatasq; acies: & rupto fœde=

re regni

Certatum totis concussi uiribus orbis,
In commune nefas: infestisq; obuia signis
Signa, pares aquilas, & pila nūnantia pilis.

Quis furor o ciues? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inuisis Latium præbere cruorem?
Cumq; superba foret Babylon spolianda trophæis
Ausonijs, umbræq; erraret Crassus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos.
Heu quantum terra potuit, pelagiq; parari
Hoc quem ciuiles hauscrunt sanguine dextræ:
Vnde uenit Titan, & nox ubi sydera condit,
Quæq; dies medius flagrantibus æstuat horis,
Et quæ bruma rigens, ac nescia ueræ remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum.
Sub iuga iam Seres, iam barbarus esset Araxes,

d 2

Et

20 Et gens si qua iacet nascenti conscia Nilo.

Tum, si tantus amor belli tibi Roma nefandi,

Totum sub Latias leges cum miseris orbem,

In te uerte manus, nondum tibi defuit hostis.

At nunc semirutis pendent quod moeni a tectis

25 Urbibus Italiae, lapsisq; ingentia muris

Saxa iacent, nulloq; domus custode tenentur.

Rarus et antiquis habitator in urbibus errat,

Horrida quod dumis, multosq; inarata per annos

Hesperia est, defunctq; manus poscentibus aruis,

30 Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor

Poenus erit: nulli penitus discindere ferro

Contigit, alta sedent ciuilis uulnera dextrae.

Quod si non aliam uenturo fata Neroni

Inuenere uiam: magnoq; aeterna parantur

35 Regna deis, coelumq; suo seruire Tonanti

Non nisi seuorum potuit post bella gigantum,

Iam nihil o superi querimus, scelera ista nefasq;

Hac mercede placent: diros Pharsalia campos

Impleat, et Poeni saturentur sanguine manes:

40 Vltima funesta concurrant praelia Munda.

His Caesar Perusina fames, Mutinaeq; labores

Accedant satis: et quas premit aspera classes

Leucas: et ardenti seruilia bella sub Actna.

Multum Roma tamen debes ciuilibus armis,

45 Quod tibi res acta est, Te, quum statione peracta

Astra petes seruus, praelati regia coeli

Excipiet gaudente polo: seu sceptrum tenere,

Seu te flammiferos Phœbi transcendere currus,

Tellurem

Telluremque nihil mutato sole timentem
 Igne uago lustrare iuuat: tibi numine ab omni
 Cedetur: iurique tuo natura relinquet
 Quis deus esse uelis: ubi regnum ponere mundi.
 Sed neque in Arctoo sedem tibi legeris orbe:
 Nec polus aduersi calidus quæ uergitur Austri:
 Vnde tuam uideas obliquo sydere Romam.
 Aetheris immensi partem si presseris unam,
 Sentiet axis onus: librati pondera cœli
 Orbe tene medio: pars ætheris illa sereni
 Tota uacet, nullæque obstant à Cæsare nubes.
 Tunc genus humanum positis sibi consulat armis,
 Inque uicem gens omnis amet: pax missa per orbem.
 Ferrea belligeri compescat limina Iani.
 Sed mihi iam numen: nec si te pectore uates
 Accipiam, Cyrrhæa uelim secreta mouentem
 Sollicitare deum, Bacchumque auertere Nyssa:
 Tu satis ad uires Romana in carmina dandas.

Fert animus causas tantarum expromere rerum,
 Immensumque aperitur opus, quid in arma furentem
 Impulerit populum, quid pacem excusserit orbi.
 Inuida fatorum series, summisque negatum
 Stare diu, nimioque graues sub pondere lapsus,
 Nec se Roma ferens. sic quum compage soluta
 Secula tot mundi suprema coegerit hora,
 Antiquum repetens iterum chaos, omnia mixtis
 Sydera syderibus concurrent, ignea pontum
 Astra petent, tellus extendere littora nolet,
 Excutietque fretum, fratri contraria Phœbe

- Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
 Indignata, diem poscet sibi: totaq; discors
 80 Machina diuulsi turbabit fœdera mundi.
 In se magna ruunt: letis hunc numina rebus
 Crescendi posuere modum. nec gentibus ullis
 Commodat in populum terræ, pelagiq; potentem
 Inuidiam fortuna suam: tu causa malorum
 85 Facta tribus dominis communis Roma, nec unquam
 In turban missi fœralia fœdera regni.
 O male concordēs, nimiaq; cupidine cæci,
 Quid miscere iuuat uires, orbemq; tenere
 In medio? dum terra fretum, terramq; leuabit
 90 Aër, & longi uoluent Titana labores,
 Noxq; diem cælo totidem per signa sequetur,
 Nulla fides regni socijs, omnisq; potestas
 Impatiens consortis erit: nec gentibus ullis
 95 Credite, nec longè fatorum exempla petantur:
 Fraterno primi maduerunt sanguine nuri
 Nec præcium tanti tellus, pontusq; furoris
 Tunc erat, exiguum dominos commisit Asylum.
 Temporis angustī mansit concordia discors,
 Paxq; fuit non sponte ducum: nam sola futuri
 100 Crassus erat belli medius mora. Qualiter undas
 Qui secat, & geminum gracilis mare separat Isthmos,
 Nec patitur conferre fretum: si terra recedat,
 Ionium Aegæo franget mare: sic ubi saeva
 Arma ducum dirimens miserando funere Crassus,
 105 Assyrias Latio maculauit sanguine Carras,
 Parthica Romanos soluerunt damna furores.

Plus illa uobis acie, quàm creditis, actum est
Arsacide, bellum uictis ciuile dedistis.
Diuiditur ferro regnum, populiq; potentis,
110 Quæ mare, quæ terras, quæ totum possidet orbem,
Non cepit fortuna duos. nam pignora iuncti
Sanguinis, & diro ferales omine tædas
Abstulit ad manes Parcarum Iulia, seu
Intercepta manu. quòd si tibi fata dedissent
115 Maiores in luce moras, tu sola furentem
Inde uirum poteras, atq; hinc retinere parentem,
Armatasq; manus excusso iungere ferro,
Vt generos soceris mediæ iunxere Sabine.
Morte tua discussa fides, bellumq; mouere
20 Permissum ducibus, stimulos dedit æmula uirtus.

Tu noua ne ueteres obscurent acta triumphos,
Et uictis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te iam series, ususq; laborum
Erigit, impatiensq; loci fortuna secundi:
25 Nec quenquam iam ferre potest, Cæsar' uè priorem,
Pompeius' uè parem. quis iustius induit arma
Scire nefas, magno se iudice quisq; tuetur:
Victrix causa Deis placuit, sed uicta Catoni.
Nec coïere pares: alter uergentibus annis
mos, 30 In senium, longoq; togæ tranquillior usu
Dedidicit iam pace ducem, famæq; petitor
Multæ dare in vulgus, totus popularibus auris
Impelli, plausuq; sui gaudere theatri:
Nec reparare nouas uires, multumq; priori
35 Credere fortunæ. stat magni nominis umbra:

Plus

a 4

Qualis

Qualis frugifero quercus sublimis in agro
 Exuuias ueteres populi, sacrataq; gestans
 Dona ducum: nec iam ualidis radicibus herens
 Pondere fixa suo est, nudosq; per aëra ramos
 140 Effundens, trunco non frondibus efficit umbram:
 Sed quamuis primo nutet casura sub Euro,
 Tot circum syluæ firmo se robore tollant,
 Sola tamen colitur. sed non in Cæsare tantum
 Nomen erat, nec fama ducis: sed nescia uirtus
 145 Stare loco: solisq; pudor non uincere bello.
 Acer, & indomitus quò spes, quoq; ira uocasset
 Ferre manum, & nunquam temerando parcere ferro:
 Successus urgere suos: instare fauori
 Numinis: impellens quicquid sibi summa petenti
 150 Obstaret: gaudensq; uiam fecisse ruina.
 Qualiter expressum uentis per nubila fulmen
 Aetheris impulsu sonitu, mundi q; fragore
 Emicuit, rupitq; diem, populosq; pauentes
 Terruit, obliqua perstringens lumina flamma:
 155 In sua templa furit, nullaq; exire uetante
 Materia: magnamq; cadens, magnamq; reuertens
 Dat stragem latè, sparsosq; recolligit ignes.
 Hæ ducibus causæ suberant: sed publica belli
 Semina, quæ populos semper mersere potentes.
 160 Nanq; ut opes nimias mundo fortuna subactò
 Intulit, & rebus mores cessere secundis,
 Prædaq; & hostiles luxum suasere rapinæ,
 Non auro, tectis ue modus, mensasq; priores
 Aspernati fames, cultus gestare decoros

Vix

163 Vix nuribus, rapuere mares: fecunda uirorum
 Paupertas fugitur, totoq; accersitur orbe
 Quo gens quæq; perit: tum longos iungere fines
 Agrorum, et quondam duro sulcata Camilli
 Vomere, et antiquos Curiorum passa ligones
 170 Longa sub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla iuaret,
Quem sua libertas immotis pasceret armis.

Inde iræ faciles, et quod suafisset egestas,
 Vile nefas: magnumq; decus, ferroq; petendum
 173 Plus patria potuisse sua, mensurâq; iuris
 Vis erat: hinc leges, et plebiscita coactæ:
 Et cum Consulibus turbantes iura Tribuni:
 Hinc rapti facies pretio, sectorq; fauoris
 Ipse sui populus, letalisq; ambitus urbi,
 180 Annua uenali referens certamina campo:
 Hinc usura uorax, auidumq; in tempore foenus,
 Et concussa fides, et multis utile bellum.

Iam gelidas Cæsar cursu superauerat Alpes,
 Ingentesq; animo motus, bellumq; futurum
 183 Ceperat: ut uentum est parui Rubiconis ad undas,
 Ingens uisa duci patriæ trepidantis imago,
 Clara per obscuram uultu mœstissima noctem,
 Turrihero canos effundens uertice crines
 Cæsarie lacera, nudisq; astare lacertis,
 190 Et gemitu permixta loqui: quò tenditis ultra?
 Quò fertis mea signa uiri? si iure uenitis,
 Si ciues, hucusq; licet. tunc perculit horror
 Membra ducis, riguere comæ, gressumq; coercens

- Languor in extrema tenuit uestigia ripa.
 195 Mox ait: O magnæ qui mœnia prospicis urbis
 Tarpeia de rupe tonans, Phrygiq; penates
 Gentis Iulæ, & rapti secreta Quirini,
 Et residens celsa Latialis Iuppiter Alba,
 Vestalesq; foci, summiq; ò numinis instar
 200 Roma fâue cœptis: non te furialibus armis
 Persequor: en adsum uictor, ter raq; mariq;
 Cæsar ubiq; tuus (liceat modò) nunc quoq; miles:
 Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hostem.
 Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnem
 205 Signa tulit propere: sicut squalentibus aruis
 Aestiferæ Libyes uiso Leo comminus hoste
 Subsedit dubius, totam dum colligit iram:
 Mox ubi se seue stimulauit uerbere caudæ,
 Erexitq; iubas, uasto & graue murmur hiatu
 210 Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri
 Hæreat, aut latum subeant uenabula pectus,
 Per ferrum tanti securus uulneris exit.
 Fonte cadit modico, paruisq; impellitur undis
 Puniceus Rubicon, quum feruida canduit æstas,
 215 Perq; imas serpit ualles, & Gallica certus
 Limes ab Ausonijs disternat arua colonis:
 Tum uires præbebat hycms, atq; auxerat undas
 Tertia iam grauido pluuiæ Cynthia cornu,
 Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes.
 220 Primus in obliquum sonipes opponitur annem
 Excepturus aquas, molli tum cætera rumpit
 Turba uado faciles iam fracti fluminis undas.

Cæsar

Caesar ut aduersam superato gurgite ripam
 Attigit, Hesperiae uetitis et constitit aruis,
 225 Hic, ait, hic pacem, temerataq; iura relinquo:
 Te fortuna sequor, procul hinc iam foedera sunt:
 Credidimus satis, utendum est iudice bello.
 Sic fatus noctis tenebris rapit agmina ductor
 Impiger, et torto Balearis uerbere fundæ
 230 Ocyor, et missa Parthi post terga sagitta:
 Vicinumq; minax inuadit Ariminum: et ignes
 Solis lucifero fugiebant astra relicto.
 Iamq; dies primos belli uisura tumultus
 Exoritur: seu sponte deum, seu turbidus Auster
 235 Impulerat, moestam tenuerunt nubila lucem.
 Constitit ut capto iussus deponere miles
 Signa foro, stridor lituum, clangorq; tubarum
 Non pia concinuit cum rauco classica cornu.
 Rupta quies populis, stratisq; excita iuuentus
 240 Diripiunt sacris affixa penatibus arma,
 Quæ pax longa dabat: nuda iam crate fluentes
 Inuadunt clypeos, curuataq; cuspide pila,
 Et scabros nigre morsu rubiginis enses.

Ut nota fulsere aquilæ, Romanaq; signa,
 245 Et celsus medio conspectus in agmine Caesar,
 Diriguere metu, gelidus pauor occupat artus,
 Et tacitos muto uoluunt in pectore questus.
 O' malè uicinis hæc mœnia condita Gallis,
 O' tristi damnata loco: pax alta per omnes,
 250 Et tranquilla quies populos, nos præda furentum,
 Primaq; castra sumus: melius fortuna dedisses

Orbe

- Orbe sub Eoo sedem, gelidâq; sub Arcto,
 Errantesq; domos, Latij quam claustra tueri.
 Nos primi Senonum motus, Cimbrumq; ruentem
 255 Vidimus, & Martem Libyes, cursumq; furoris
 Teutonicî: quoties Romam fortuna lacescit,
 Hâc iter est bellis. gemitu sic quisq; latenti,
 Non ausus timuisse palam: uox nulla dolori
 Credita: sed quantum (uolucres cum bruma coërcet)
 * tacet Rura silent, mediusq; * iacet sine murmure pontus:
 261 Tanta quies. Noctis gelidas lux soluerat umbras,
 Ecce faces belli, dubiæq; in prælia menti
 Vrgentes addunt stimulos, cunctasq; pudoris
 Rumpunt fata moras: iustos fortuna laborat
 265 Esse ducis motus, & causas inuenit armis.
 Expulit ancipiti discordes urbe Tribunos
 Victo iure minax iactatus curia Gracchis.
 Hos iam mota ducis, uicinaq; signa petentes
 Audax uenali comutatur Curio lingua:
 270 Vox quondam populi, libertatemq; tueri
 Ausus, & amato s plebi miscere potentes.
 Utq; ducem uarias uoluentem pectore curas
 Conspexit: dum uoce tue potuere iuuari
 Caesar, ait, partes, quamuis nolente senatu
 275 Traximus imperium tunc, cum mihi restra tenere
 Ius erat, & dubios in te transferre Quirites:
 Sed postquam leges bello siluere coactæ,
 Pellimur è patrijs laribus, patimurq; uolentes
 Exilium: tua nos faciat uictoria ciues.
 280 Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,

Tolle

Tolle moras: semper nocuit differre paratis.

Par labor, atq; metus, pretio maiore petuntur:

Bellantem geminis tenuit te Gallia lustris,

Pars quota terrarum: facili si praelia pauca

285 Gesseris euentu, tibi Roma subegerit orbem.

Nunc neq; te longi remeantem pompa triumphi

Excipit, aut sacras poscunt Capitolia laurus:

*haud

Liuior edax tibi cuncta negat, gentesq; subactas

Vix impune feres: socerum depellere regno

290 Decretum est genero. partiri non potes orbem,

Solus habere potes. sic postquam fatus, & ipsi

In bellum prono tantum tamen addidit ire,

Accenditq; ducem, quantum clamore iuuatur

Eleus sonipes, quamuis iam carcere clauso

295 Immineat foribus, pronusq; repagula laxet.

Conuocat armatos extemplo ad signa maniplos:

Vtq; satis trepidum turba coeunte tumultum

Composuit uultu, dextraq; silentia iussit:

Bellorum o socij, qui nulle pericula Martis

300 Mecum (ait) experti, decimo iam uincitis anno,

Hoc cruor Arctoïis meruit diffusus in aruis,

Vulneraq; & mortes, hyemesq; sub Alpibus actæ?

Non secus ingenti bellorum Roma tumultu

Concutitur, quam si Pœnus transcenderet Alpes

305 Annibal: implentur ualido tyrone cohortes:

In classem cadit omne nemus: terraq; mariq;

Iussus Cæsar agi. quid si mihi signa iacerent

Marte sub aduerso, ruerentq; in terga feroces

Gallorum populi? nunc cum fortuna secundis

Mecum

- 310 Mecum rebus agat, superiq; ad summa uocantes,
Tentamur: ueniat longa dux pace solutus
Milite cum subito, partesq; in bella togata,
Marcellusq; loquax, & nomina uana Catonis.
Scilicet extremi Pompeium, emptiq; clientes
- 315 Continuo per tot sociabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille semel raptos nunquam dimittet honores?
Quid iam rura querar totum suppressa per orbem,
Ac iussam seruire famem? quis castra timenti
- 320 Nescit mixta foro, gladij cum triste minantes
Iudicium insolita trepidum cinxere corona,
Atq; auso medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clausurunt signa Milonem?
Nunc quoq; ne lassum teneat priuata senectus,
- 325 Bella nefanda parat, suetus ciuilibus armis,
Et docilis Syllam scelerum uicisse magistrum.
Vtq; fera Tigres nunquam posuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrum dum lustra sequuntur,
Altus caesorum pauit cruor armentorum:
- 330 Sic & Syllanum solito tibi lambere ferrum
Durat Magne fitis, nullus semel ore receptus
Pollutas patitur sanguis mansuescere fauces.
Quem tamen inueniet tam longa potentia finem?
Quis scelerum modus est? ex hoc iam te, improbe, regno
- 335 Ille tuus saltem doceat discedere Sylla.
Post Cilicas ne uagos, & lasi Pontica regis
Prælia, barbarico uix consummata ueneno,
Ultima Pompeio dabitur prouincia Caesar,

Quod

Quòd non, uictrices aquilas deponere iussus,
 Paruerim? mihi si merces erepta laborum est,

His saltem longi, non cum duce, præmia belli
 Reddantur, miles sub quolibet iste triumphet.

Conferet ex anguis quò se post bella senectus?

Quæ sedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,

Quæ noster ueteranus aret? quæ mœnia fessis?

An melius fient pirate, Magne, coloni?

Tollite iam pridem uictricia tollite signa,

Viribus utendum est, quas fecimus. arma tenenti

Omnia dat, qui iusta negat, nec numina desunt.

Nam neq; præda meis, neq; regnum queritur armis,

Detrahimus dominos urbi seruire paratæ.

Dixerat, at dubium non claro murmure uulgus

Secum incerta frenat: pietas, patrij; penates

Quanquàm cæde feras mentes, animosq; tumentes

Frangunt, sed diro ferri reuocantur amore,

Dæctorisq; metu. Summi tum munera pili

Lælius, emeritiq; gerens insignia doni,

Seruati ciuis referentem præmia quercum,

Scilicet, exclamat, Romani maxime rector

Non inis. Et ius est ueras expromere causas,

Quòd tam lenta tuas tenuit patientia uires

Conquerimur. deerat ne tibi fiducia nostri?

Dum mouet hic calidus spirantia corpora sanguis,

Et dum pila ualent fortes torquere lacerti,

Degencrem patièrè togam, regnumq; senatus?

Vsq; adeò miserum est civili uincere bello?

Duc age per Scythiæ populos, per inhospita Syrtis

Littora:

Littora, per callidas Libyes sitientis arenas.

Hæc manus, ut uictum post terga relinqueret orbem,

370 Oceani tumidas remo compescuit undas:

Fregit & Arctoo spumantem uertice Rhenum.

uelle mihi, Iussa sequi tam posse mihi, quam uelle necesse est:

quam posse. Nec cuius meus est, in quem tua classica Cæsar

Audiero. per signa decem felicia castris,

375 Perq; tuos iuro quocunq; ex hoste triumphos,

Pectore si fratris gladium, iuguloq; parentis

Condere me iubeas, plenæq; in uiscera partu

Coniugis, inuita peragam tamen omnia dextra.

Si spoliare Deos, ignemq; immittere templis,

380 Numina miscebit castrensis flamma Moneta.

Signa super Thusci si ponere Tybridis undas,

Hesperios audax ueniam metator in agros:

Tu quoscunq; uoles in planum effundere muros,

His aries actus disperget saxa lacertis,

385 Illa licet, penitus tolli quam iusseris urbem,

Roma sit. His cunctæ simul assensere cohortes,

Elatasq; altè, quæcunq; ad bella uocaret,

Promisere manus, it tantus ad æthera clamor,

Quantus pinifera Boreas, cum Thracius Ossæ

390 Rupibus incubuit, curuato robore presse

Fit sonus, aut rursus redeuntis in æthera syluæ.

Cæsar ut acceptum tam prono milite bellum,

Fataq; ferre uidet, ne quo languore moretur

Fortunam, sparsas per Gallica rura cohortes

395 Euocat, & Romam motis petit undiq; signis.

Deseruere cauo tentoria fixa Lemanno,

Castraq;

Castraq̃, quæ Vogesi curuam super ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.

Hi uada liquerunt Isaræ, qui gurgite ductus

400 Per tam multa suo, famæ maioris in amnem

Lapsus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.

Soluuntur flauī longa statione Rbuteni,

Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,

Finis & Hesperia promotō milite Varus:

405 Quāq̃; sub Herculeo sacratus nomine portus

Vrget rupe caua pelagus: non Corus in illum

Ius habet, aut Zephyrus, solus sua littora turbat

Circius, & tuta prohibet statione Monæci:

Quāq̃; iacet littus dubium, quod terra, fretumq̃;

410 Vendicat alternis uicibus, cum funditur ingens

Oceanus, uel quum refugis se fluctibus aufert.

Ventus ab extremo pelagus sic axe uoluet,

Destituatq̃; ferens, an sydere mota secundo

Tethyos unda uagæ lunaribus æstuet horis,

415 Flammiger an Titan ut alentes hauriat undas,

Erigat Oceanum, fluctusq̃; ad sydera tollat,

Quærite, quos agitāt mundi labor: at mihi semper

Tu quæcunq̃; moues tam crebros causa meatus

Vt superi uoluere, *late. tunc rura Nemetis

420 Qui tenet, & ripas Satyri, quā littore curuo

Molliter admissum claudit Tarbellicus æquor,

Signa mouet, gaudetq̃; amoto Santonus hoste:

Et Biturix, longisq̃; leues *Axones in armis:

Optimus excusso Leucus Rhemusq̃; lacerto,

425 Optima gens flexis in gyrum Sequana frenis:

*lates

*Suessones

- *rostrati Et docilis rector* monstrati Belga couini:
 Aruerniq; ausi Latios se fingere fratres,
 Sanguine ab Iliaco populi: nimumq; rebellis
 Neruius, & cæsi pollutus sanguine Cottæ:
 430 Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
 Vangiones: Bathauiq; truces, quos ære recuruo
 Stridentes acuerè tubæ: quæ Cinga pererrat
 Gurgite: quæ Rhodanus raptum uelocibus undis
 In mare fert Ararim. quæ montibus ardua summis
 435 Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas.
 Tu quoq; letatus conuerti prælia Treuir:
 Et nunc tonse Ligur, quondam per colla decora
 Crinibus effusis toti prælate Comatæ:
 Et quibus immutis placatur sanguine diro
 440 Teutates, horrensq; feris altaribus Hesus,
 Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
 Vos quoq; qui fortes animas, belloq; peremptas
 Laudibus in longum uates demittitis æuum,
 Plurima securi fudistis carmina Bardi.
 445 Et uos barbaricos ritus, moremq; finistrum
 Sacrorum Dryidæ positis repetistis ab armis.
 Solis nosse deos, & cœli numina uobis,
 Aut solis nescire datum: nemora alta remotis
 Incolitis lucis. uobis autoribus, umbræ
 450 Non tacitas Erebi sedes, Ditisq; profundi
 Pallida regna petunt, regit idem spiritus artus
 Orbe alio. longe, canitis si cognita, uite,
 Mors media est: certè populi, quos despicit Arctos,
 Felices errore suo, quos ille timorū

Maximus

455 Maximus haud urget leti metus: inde ruendi
In ferrum mens prona uiris, animæq; capaces
Mortis, & ignauum est reditura parcere uitæ.
Et uos crinigeros bellis arcere Caicos

460 Oppositi petitis Romam: Rheniq; feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.

Cæsar, ut immensæ collecto robore uires
Audendi maiora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, uicinæq; mœnia complet.
Vana quoq; ad ueros accessit fama timores,
465 Irrupitq; animos populi, clademq; futuram
Intulit, & uelox properantis nuntia belli
Innumeras soluit falsa in præconia linguas.

Est qui, tauriferis ubi se Meuauiæ campis
Explicat, audaces ruere in certamina turmas
470 Afferat, & qua Nar Tyberino illabitur amni
Barbaricas sæui discurrere Cæsaris alas:
Ipsam omnes aquilas, collatq; signa ferentem
Agmine non uno, densisq; incedere castris.

Nec qualem meminere uident: maiorq; ferusq;
475 Mentibus occurrit, uictorq; immanior hoste.
Hunc inter Rhenum populos, alpesq; iacentes,
Finibus Arctoïis, patriaq; à sede reuulsos
Ponè sequi, iussamq; feris à gentibus urbem
Romano spectante rapi: sic quisq; pauendo
480 Dat uires famæ: nulloq; autore malorum
Quæ finxere, timent: nec solum uulgus inani
Percussum terrore pauet, sed curia, & ipsi
Sedibus exiliere patres, inuisaq; belli

Consulibus fugiens mandat decreta senatus.

485 Tunc quæ tuta petant, & quæ metuenda relinquant,
Incerti: quò quenq; fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum, serièq; hærentia longa
Agmina prorumpunt: credas aut tectâ nefandas
Corripuisse faces, aut iam quatiente ruina

490 Nutantes pendere domos. sic turba per urbem
Præcipiti lymphata gradu, uelut unica rebus
Spes foret afflictis patrios excedere muros,
Inconsulta ruit. qualis cum turbidus Auster
Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor,

495 Fractâq; ueliferi sonuerunt pondera mali,
Desilit in fluctus deserta puppe magister,
Nauitâq; & nondum sparsa compage carinæ,
Naufragium sibi quisq; facit: sic urbe relictâ
In bellum fugitur: nullum iam languidus æuo

500 Eualuit reuocare parens, coniux ue maritum
Fletibus: haud patrij, dubiæ dum uota salutis
Conciperent, tenuere lares: nec limine quisquam
Hæsit, & extremo tunc forsitan urbis amatæ
Plenus abit uisu: ruit irreuocabile uulgus.

505 O faciles dare summa Deos, eademq; tueri
Difficiles: urbem populis, uictisq; frequentem
Gentibus, & generis, coë at si turba, capacem
Humani, facilem umenturo Cesare prædam
Ignaue liquere manus. cum pressus ab hoste

510 Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula uallo:
Et subitus rapti munimine cesspit agger

Præbet

Præ
T
D
D
P
Sp
Pe
Pr
I
Ar
Ob
Sy
Ful
Et
Nu
Em
Ful
Per
Per
In
Iam
Ter
Ipse
Com
Inuo
Desp
Sole
Ora
Nec

Præbet securos intra tentoria somnos:

Tu tantum audito bellorum nomine Roma

515 Defereris, nox una tuis non credita muris.

Danda tamen uenia est tantorum, danda pauporum:

Pompeio fugiente timent. tum nequa futuri

Spes saltem trepidas mentes leuet, addita fâti

Peioris manifesta fides, superiq; minaces

520 Prodigijs terras implerunt, æthera, pontum.

Ignota obscuræ uiderunt sydera noctes,

Ardentemq; polum flammis, cœloq; uolantes

Obliquas per inane faces, crinemq; timendi

Syderis, & terris mutantem regna cometen.

525 Fulgura fallaci micuerunt crebra sereno:

Et uarias ignis denso dedit aëre formas.

Nunc iaculum longo, nunc sparso lumine lampas

Emicuit cœlo: tacitum sine nubibus ullis

Fulmen, & Arctois rapiens de partibus ignem,

530 Percussit Latiale caput: stellæq; minores

Per uacuum solitæ noctis decurrere tempus,

In medium uenêre diem: cornuq; coacto

Iam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,

Terrarum subita percussa expalluit umbra.

535 Ipse caput medio Titan cum ferret Olympo,

Condidit ardentes atra caligine currus,

Inuoluitq; orbem tenebris, gentesq; coëgit

Desperare diem: qualem fugiente per ortus

Sole Thyestææ noctem duxere Mycenæ.

540 Ora ferox Sicula laxauit Mulciber Aetnæ,

Nec tulit in cœlum flammæ, sed uertice prono

Ignis in Hesperium cecidit latus, atra Charybdis
Sanguineum fundo torfit mare, flebile sæui
Latrauere canes, uestali raptus ab ara

343 Ignis: & ostendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoq; cacumine surgit,
Thebanos imitata rogos, tum cardine tellus
Subsedit, ueteremq; iugis nutantibus Alpes
349 Discussere niuem. Tethys maioribus undis

Calpe, sum Hesperiam Calpen, summumq; impleuit Atlanta
moq; imple- Indigetes fleuisse deos, urbisq; laborem
uit Atlante Testatos sudore lares, delapsaq; templis

Dona suis, dirasq; diem fœdasse uolucres
Accipimus: syluisq; feras sub nocte relictis
353 Audaces media posuisse cubilia Roma.

Tunc pecudum faciles humana ad murmura lingue,
Monstrosiq; hominum partus, numeroq; modoq;
Membrorum, matremq; suus conterruit infans:
Diraq; per populum Cumanæ carmina uatis

360 Vulgantur. tunc quos sectis Bellona lacertis
Sæua mouet, cecinere deos: crinemq; rotantes
Sanguineum populis ulularunt tristia Galli.
Compositis plenæ gemuerunt osibus urnæ.

Tunc fragor armorum, magnæq; per auidia uoces
363 Auditæ nemorum, & uenientes comminus umbræ,
Quiq; colunt iunctos extremis moenibus agros,
Diffugiunt: ingens urbem cingebat Erinnyes,
Excutiens pronam flagranti uertice pinum,
Stridentesq; comas Thebanam qualis Agauen

370 Impulit, aut sæui contorsit tela Lycurgi

Eumenis,

Eumenis, aut qualem iussu Iunonis iniquæ
 Horruit Alcides uiso iam Dite Megeram.
 Insonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
 Miscentur, tantum nox atra silentibus umbris
 Edidit: & medio uisi consurgere campo
 Tristia Syllani cecinere oracula manes:
 Tollentemq; caput gelidas Anienis ad undas
 Agricole fracto Marium fugere sepulchro.

Hæc propter placuit Thuscōs de more uetustō
 Acciri uates, quorum qui maximus æuo
 Aruns incoluit desertæ mœnia Lunæ,
 Fulminis edoctus motus, uenasq; calentes
 Fibrarum, & motus errantis in aëre pennæ:
 Monstra iubet primum, quæ nullo semine discors
 Protulerat natura, rapi, steriliq; nefandos
 Ex utero foetus infauis urere flammis.
 Mox iubet & totam pauidis à ciuibus urbem
 Ambiri: & festo purgantes mœnia lustro,
 Longa per extremos pomœria cingere fines
 Pontifices, sacri quibus est permissa potestas.
 Turba minor ritu sequitur succincta Gabino,
 Vestalemq; chorū ducit uittata sacerdos:
 Troianam soli cui fas uidisse Mineruam.
 Tunc qui fata deūm, secretaq; carmina seruant:
 Et lotam paruo reuocant Almone Cybellē:
 Et doctus uolucres augur seruare sinistras:
 Septemuirq; epulis festis, Titijq; sodales:
 Et Salius leto portans ancilia collo:
 Attollensq; apicem generoso uertice flamen.

600 Dumq; illi effusam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns dispersos fulminis ignes
Colligit, & terræ mæsto cum murmure condit,

Datq; locis nomen: sacris tunc admovent aris
Electa ceruice marem iam fundere Bacchum
605 Cœperat, obliquoq; molas inducere cultro:
Impatiensq; diu non grati uictima sacri,
Cornua succincti premerent cum torua mînistri
Deposita uictum præbebat poplite collum.
Nec cruor emicuit solitus: sed uulnere largo

*dirum Diffusum rutilo *nigrum pro sanguine uirus.

611 Palluit attonitus sacris feralibus Aruns:
Atq; iram superûm raptis quæsiuit in extis.
Terruit ipse color uatem: nam pallida tetris
Viscera tincta notis, gelidoq; infecta cruore

615 Plurimus asperso uariabat sanguine lior.
Cernit tabe iecur madidum: uenasq; minaces
Hostili de parte uidet: pulmonis anhel
Fibra latet, paruusq; secat uitalia limes.
Cor iacet: & saniem per hiantes uiscera rimas

620 Emittunt: produntq; suas omenta latebras.
Quodq; nefas nullis impune apparuit extis,
Ecce uidet capiti fibrarum increscere molem
Alterius capitis: pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & celeri uenas mouet improba pulsu.

625 His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: uix fas superi quæcunq; mouetis
Prodere me populis: neq; enim tibi summe litau
Iuppiter hoc sacrum: cæsiq; in uiscera tauri

Inferni

Inferni uenêre Dei. non fanda timemus:

330 Sed uenient maiora metu. Dij uisa secudent,
Et fibris sit nulla fides: sed conditor artis
Finxerit ista Tages: flexa sic omnia Thuscus
Inuoluens, multaq; tegens ambage canebat.

At Figulus, cui cura Deos, secretaq; cœli
335 Nosse fuit, quem non stellarum Aegyptia Memphis
Aequaret uisu numerisq; mouentibus astra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per æuum
Mundus, & incerto discurrunt sydera motu:
Aut si fata mouent, urbi, generiq; paratur
340 Humano matura lues. terræ ne dehiscant,
Subsidentq; urbes? an tollet feruidus aër
Temperiem? segetes tellus infida negabit?
Omnis an insusis miscebitur unda uenenis?
Quod cladis genus o superi? qua peste paratis
345 Scuitiam? extremi multorum tempus in unum
Conuenere dies. summo si frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes,
Deucalionæos sudisset Aquarius imbres:
Totaq; diffuso latuisset in æquore tellus.
350 Si sæuum radijs Nemeæum Phœbe leonem
Nunc premeres, toto fluèrent incendia mundo:
Succensusq; tuis flagrasset curribus æther.
Hi cessant ignes: tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelasq; peruris,
355 Quid tantum Gradiue paras? nam mitis in alto
Iuppiter occasu premitur, Venerisq; salubre
Sydus hebet, motuq; celer Cyllenius hæret,

Et cœlum Mars solus habet: cum signa meatus
Deseruere suos, mundoq; obscura feruntur.

660 Ensisferi nimium fulget latus Orionis.

Imminet armorum rabies: ferriq; potestas
Confundet ius omne manu: sceleri; nefando
Nomen erit uirtus: multosq; exhibit in annos

665 Hic furor. & superos quid prodest poscere finem?
Cum domino pax ista uenit, duc Roma malorum
Continuam seriem: clademq; in tempora multa
Extrahe: ciuili tantum iam libera bello.

Terruerant satis hæc pauidam præsentia plebem,
Sed maiora premunt, nam qualis uertice Pindi

670 Aedonis Ogygio decurrit plena Lyæo:

Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum.

Quò furor ò Pæan? qua me super æthera raptam
Constituis terræ? uideo Pangæa niuosis

675 Cana iugis, latosq; Aemi sub rupe Philippos.

minasq; Quis furor hic ò Phœbe doce: quo tela manusq;
Romanæ miscent acies, bellumq; sine hoste est.

Quò diuersa feror? primos me ducis in ortus,
Quà mare Lagæi mutatur gurgite Nili.

680 Hunc ego flumineæ deformis truncus arena

Qui iacet agnosco: dubiam super æquora Syrtim,
Arentemq; feror Libyen, quò tristis Erinnyes

Transtulit Emathias acies, nunc desuper Alpīs
Nubiferæ colles, atq; æriam Pyrenen

685 Arripimur: patriæ sedes remeamus in urbis,
Impiaq; in medio peraguntur bella senatu.

Consurgunt

Consurgunt partes iterum, totumq; per orbem
 Rursus eo. noua da mihi cernere littora ponti,
 Telluremq; nouam, uidi iam Phœbe Philippos.
 Hæc ait: & lapsa iacuit defecta furore.

M A N N E I

LVCANI PHARSALIAE

LIBER SECVN-

DVS.

AMQVE iræ patuere deum, mani
 festaq; belli

Signa dedit mundus, legesq; & fœdera
 rerum

Præscia monstri ferro uertit natura tu-
 multu,

Indixitq; nefas, cur hanc tibi rector Olympi

Sollicitis uisum mortalibus addere curam,

Noscant uenturas ut dira per omina clades?

Siue parens rerum cum primum informia regna,

Materiamq; rudem flamma cedente recepit,

Finxit in æternum causas, qua cuncta coërcent,

Se quoq; lege tenens, & secula iussa ferentem

Fatorum immoto diuisit limite mundum:

Siue nihil positum est, sed fors incerta uagatur,

Fertq; refertq; uices, & habent mortalia casum:

Sit subitum quodcunq; paras, sit cæca futuri

Mens hominum fati: liceat sperare timenti.

Ergo ubi concipiunt quantis sit cladibus urbi

Consta

Constatura fides superum: ferale per urbem
Iustitium, latuit plebeio tectus amictu

Omnis honos: nullos comitata est purpura fasces.

20 Tunc questus tenuere suos, magnusq; per omnes
Errabat sine uoce dolor: sic funere primo

Attonitæ tacuere domus, quum corpora nondum
Conclamata iacent, nec mater crine soluto

25 Exigit ad seuos famularum brachia planctus:
Sed quum membra premit fugiente rigentia uita,
Vultusq; exanimes, oculosq; in morte minaces,
Necdum est ille dolor, sed iam metus incubat amens,

Miraturq; malum, cultus matrona priores

Deposuit: mœstæq; tenent delubra cateruæ.

30 Hæ lachrymis sparsere Deos, hæ pectora duro

*Affixere *Afflixere solo: lacerasq; in limine sacro

Attonitæ sudere comas: uotisq; uocari

Assuetas crebris feriunt ululatibus aures.

Nec cunctæ summi templo iacuere Tonantis,

35 Diuisere Deos: & nullis defuit aris

Inuidiam factura parens: quarum una madentes

Scissa genas, planctu liuentes atra lacertos,

Nunc, ait, ò miseræ contundite pectora matres,

Nunc laniate comas, ne' ue hunc differte dolorem,

40 Et summis seruate malis, nunc flere potestas

Dum pendet fortuna ducum, dum uicerit alter

Gaudendum est. his se stimulis dolor ipse laceßit.

Nec non bella uiri, diuersaq; castra petentes

Effundunt iustas in numina seua querelas.

45 Ò miseræ sortis, quòd non in Punica nati

Tempora

Tempora Cannarum fuimus, Trebiæq; iuuentus.
 Non pacem petimus superi, date gentibus iras,
 Nunc urbes excite feras, coniuret in * armis
 Mundus, Achemenijs decurrant Medica Sufis
 Agmina. Massagetes Scythicus non alliget Ister.
 Fundat ab extremo flauos Aquilone Suëuos
 Albis, & indomitum Rhēni caput: omnibus hostes
 Reddite nos populis: ciuile auertite bellum.

*arma

Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
 Alter, ad Eoas hic uertat signa pharetras.

Nulla uacet tibi Roma manus. uel perdere nomen
 Si placet Hesperium superi, collapsus in ignes
 Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.

Sæue parens utraq; simul partesq; ducesq;,
 Dum nondum meruere, feri. tanto ne nouorum
 Prouentu scelerum quærunt, uter imperet urbi?

Vix tanti fuerat ciuilia bella mouere,
 Vt neuter. tales pietas peritura querelas

Egerit: at miseros angit sua cura parentes,
 Oderuntq; grauis uiuacia fâta senectæ:

Seruatosq; iterum bellis ciuilibus annos.

Atq; aliquis magno quærens exempla timori,
 Non alios (inquit) motus tunc fâta parabant,

Quum post Teutonicos uictor, Libycosq; triumphos
 Exul limosa Marius caput abdidit ulua.

Stagna auidi texere soli, laxæq; paludes
 Depositum fortuna tuum: mox uincula ferri

Exedere senem: longusq; in carcere pædor.

Consul & euerfa felix moriturus in urbe

Pœnas

- 73 Poenas antè dabat scelerum: mors ipsa refugit
 Sæpe uirum, frustra q; hosti est concessa potestas
 Sanguinis inuisi: primo qui cædis in ictu
 Dirigit, ferrumq; manu torpente remisit.
 Viderat immensam tenebroso in carcere lucem,
- 80 Terribilesq; deos scelerum: Mariumq; futurum,
 Audieratq; pauens: fâs hæc contingere non est
 multos Colla, tibi debet multas hic legibus æui
 *mortem Ante suam, *mortes: uanum depone furorem.
 Si libet ulcisci deletæ funera gentis:
- 83 Hunc Cimbri seruate senem. non ille fauore
 Numinis ingenti superum protectus ab ira
 Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
 Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
 Hostilem in terram, uacuisq; mapalibus actus
- 90 Nuda triumphati iacuit per regna Iugurthæ:
 Et Pœnos præsit cineres: solatia fati
 Carthago, Mariusq; tulit: pariterq; iacentes
 Ignouere deis. Libycas sibi colligit iras,
 Vt primum fortuna reedit. seruilia soluit
- 93 Agmina, conflato sæuas ergastula ferro
 Exeruerè manus: nulli gestanda dabantur
 Signa ducis, nisi qui scelerum iam fecerat usum,
 Attuleratq; in castra nefas. prò fata, quis ille,
 Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia uictor
- 100 Corripuit? quantoq; gradu mors sæua cucurrit?
 Nobilitas cum plebe perit: lateq; uagatur
 Ensis: & à nullo reuocatum est pectore ferrum.
 Stat cruor in templis: multa q; rubentia cæde

Lubrica

Lubrica saxa madent, nulli sua profuit ætas.
Non senis extremum piguit uergentibus annis
Præcipitasse diem, nec primo in limine uitæ
Infantis miseri nascentia rumpere fata.
Crimine quo parui cædem potuere mereri?
Sed satis est iam posse mori. trahit ipse furoris
Impetus, et uisum est lenti, quæsisse nocentem.
In numerum pars magna perit, rapuitq; cruentus
Victor ab ignota uultus ceruice recisos,
Dum uacua pudet ire manu. spes una salutis
Oscula pollutæ fixisse trementia dextræ.
Mille licet gladij mortis noua signa sequantur,
Degener o populus, uix secula longa decorum
Sic meruisse uiris, nedum breue dedecus æui,
Et uitam, dum Sylla redit. cui funera uulgi
Flere uacet? uix te sparsum per uiscera Bebi
Innumeras intercarpentis membra coronæ
Discerpissee manus: aut te præfage malorum
Antoni, cuius laceris pendentia canis
Ora ferens miles festæ rorantia mensæ
Imposuit: truncos lacerauit Fimbria Crassos,
Seua Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoq; neglectum uiolatæ Scæuola dextræ
Ante ipsum penetrale Deæ, semperq; calentes
Mactauere focos: paruum sed fessa senectus
Sanguinis effudit iugulo, flammisq; pepercit.
Septimus hæc sequitur repetitis fascibus, annus,
Ille fuit uitæ Mario modus, omnia passo,
Quæ peior fortuna potest, atq; omnibus uso,

Que

- Quæ melior: mensoq; homini quid fata parent.
 Iam quot apud Sacri cecidere cadauera portum?
 133 Aut Collina tulit stratas quot porta cateruas,
 Tunc quum penè caput mundi, rerumq; potestas
 Mutauit tralata locum, Romanaq; Samnis
 Vltra Caudinas sperauit uulnera furcas?
 Sylla quoq; immensis accessit cladibus ultor:
 140 Ille quod exiguum restabat sanguinis urbi
 Hausit: dumq; nimis iam putrida membra recidit,
 Excesit medicina modum, nimiumq; secuta est,
 Quà morbi duxere, manus, periere nocentes.
 Sed quum iam soli possent superesse nocentes,
 145 Tunc data libertas odijs, resolutaq; legum
 Frenis ira ruit, non uni cuncta dabantur,
 Sed fecit sibi quisq; nefas. semel omnia uictor
 Iusserat. infandum domini per uiscera ferrum
 Exegit famulus: nati maduere paterno
 150 Sanguine: certatum est, cui ceruix cæsa parentis
 Cederet, in fratrum ceciderunt præmia fratres.
 Busta repleta fuga, permixtaq; uiua sepultis
 Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
 Hic laqueo fauces, elisaq; guttura fregit,
 155 Hic se præcipiti iaculatus pondere, dura
 Desiluit percussus humo, mortesq; cruento
 Victori rapuere suas: hic robora busti
 Extruit ipse sui, nec dum omni sanguine fuso
 Desilit in flammæ, & dum licet, occupat ignes,
 160 Colla ducum pilo trepidam gestata per urbem,
 Et medio congesta foro, cognoscitur illic

- Quicquid ubiq; latet scelerum. non Thracia tantum
 Vidit Bistonij stabulis pendere tyranni:
 Postibus Antæi Libye, nec Græcia mœrens
 165 Tot laceros artus Pisæa fleuit in aula.
 Cum iam tæbe fluunt, confusaq; tempore multo
 Amisere notas, miserorum dextra parentum
 Colligit, & pavidò subducit cognita furto.
 Mæq; ipsum memini cæsi deformia fratris
 170 Ora rogo cupidum uestitis imponere flammis,
 Omnia Syllanæ lustrasse cadauera pacis,
 Perq; omnes truncos, cum qua ceruice recisum
 Conueniat quæsisse caput. quid sanguine manes
 Placatos Catuli referam? cum uictima tristis
 175 Inferias Marius forsân nolentibus umbris
 Pendit inexplcto non fanda piacula busto,
 Cum laceros artus, æquataq; uulnera membris
 Vidimus, & toto quamuis in corpore cæso
 Nil animæ letale datum, moremq; nefandæ
 180 Dirum seuitiæ pereuntis parcere morti.
 Auulsæ cecidere manus, exsectaq; lingua
 Palpitat, & muto uacuum ferit ærâ motu.
 Hic aures, alius spiramina naris aduncæ
 Amputat: ille cauis euoluit sedibus orbes,
 185 Vltimaq; effodit spectatis lumina membris.
 Vix erat ulla fides, tam seui criminis unum
 Tot pœnas cepisse caput. sic mole ruinæ
 Fracta sub ingenti miscentur pondere membra.
 Nec magis informes ueniunt ad littora trunci,
 190 Qui medio pericre freto. quid perdere fructum

- Iuuit, & ut uilem Marij confundere uultum?
 Vt scelus hoc Syllæ, cædesq; ostensa placeret,
 Agnoscendus erat. uidit fortuna colonos
 Prænestina suos cunctos simul ense recisos,
195 Vnius populum pereuntem tempore mortis.
 Tunc flos Hesperiae, Latij iam sola iuuentus
 Concidit, & misera maculauit ouilia Romæ.
 Tot simul infesto iuuenes occumbere leto,
 Sæpe fames, pelagiq; furor, subitæq; ruinae,
200 Aut coeli, terræq; lues, aut bellica clades,
 Nunquam poena fuit, densi uix agmina uulgi
 Inter & exangues inmissa morte cateruas
 Victores mouere manus. uix cæde peracta
 Procumbunt, dubiaq; labant ceruice, sed illos
205 Magna premit strages. peraguntq; cadauera partem
 Cædis, uiua graues elidunt corpora trunci.
 Intrepidus tanti sedit securus ab alto
 Spectator sceleris, miseri tot millia uulgi
 Non piguit iussisse mori: congesta recepit
210 Omnia Tyrrenus Syllana cadauera gurgis.
 In flauium primi cecidere, in corpora summi:
 Præcipites hæscere rates, & strage cruenta
 Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
 Ad molem stetit unda sequens: nam sanguinis alti
215 Vis sibi fecit iter, campumq; effusa per omnem,
 Præcipitiq; ruens Tyberina ad flumina riuo
 Hærentes adiunxit aquas: nec iam alueus amnem,
 Nec retinent ripæ, redditq; cadauera campo.
 Tandem Tyrrenas uix eluctatus in undas

Sanguine

- 220 Sanguine cæruleum torrenti diuidit æquor.
His ne salus rerum, felix his Sylla uocari,
His meruit tumulum medio sibi tollere campo?
Hæc rursus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic stabit ciuilibus exitus armis.
- 225 Quanquàm agitant grauiora metus, multoq; coitur
Humani generis maiore in prælia damno.
Exulibus Marijs bellorum maxima merces
Roma recepta fuit, nec plus uictoria Syllæ
Præstitit, inuisas penitus quàm tollere partes.
- 230 Hos aliò fortuna uocas, olimq; potentes
Concurrunt: neuter ciuilia bella moueret,
Contentus quo Sylla fuit. sic mœsta senectus
Præteritiq; memor flebat, metuensq; futuri.
At non magnanimi perculsit pectora Bruti
- 235 Terror, et in tanta pauidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: sed nocte sopora,
Parrhasis obliquos Elice cum uerteret axes,
Atria cognati pulsat non ampla Catonis.
Inuenit in somni uoluentem publica cura
- 240 Fata uirum, casusq; urbis, cunctisq; timentem,
Securumq; sui, fariq; his uocibus orsus.
Omnibus expulsa terris, olimq; fugata
Virtutis iam sola fides, quam turbine nullo
Executiet fortuna tibi, tu mente labantem
- 245 Dirige me dubium, certo tu robore firma.
Namq; alij Magnium, uel Caesaris arma sequantur:
Dux Bruto Cato solus erit. pacem ne tueris
Inconcussa tenens dubio uestigia mundo?

- An placuit ducibus scelerum, populiq; furentis
230 Cladibus immixtum ciuile absolucere bellum?
Quemq; suæ rapiunt scelerata in prælia causæ,
Hos polluta domus, legesq; in pace timendæ
Hos ferro fugienda fames, mundiç; ruina
Permiscenda fides, nullum furor egit in arma.
233 Castra petunt magna uicti mercede: tibi uni
Per se bella placent. quid tot durasse per annos
Profuit immunem corruptis moribus æui?
Hoc solum longæ pretium uirtutis habebis,
Accipient alios, facient te bella nocentem.
260 Ne tamen ò superi liceat feralibus armis
Has etiam nouisse manus, nec pila lacertis
Missa tuis cæca telorum in nube ferantur,
Nec tanta incassum uirtus eat: ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nollet ab isto
263 Ense mori? quamuis alieno uulnere labens,
Et scelus esse tuum? melius tranquilla sine armis
Otia solus ages, sicut cœlestia semper
Inconcussa suo uoluntur sydera lapsu.
Fulminibus propior terræ succenditur aër,
270 Imaq; telluris uentos, tractusq; coruscosc
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus.
Lege Deum minimas rerum discordia turbat,
Pacem summa tenent. quàm lætæ Caesaris aures
Accipient, tantum uenisse in prælia ciuem?
273 Nam prælata suis nunquam diuersa dolebit
Castra ducis Magni, nimium placet ipse, Catoni
Si bellum ciuile placet. pars magna senatus,

- Et duce priuato gesturus praelia Consul
 Sollicitant, procuresq; alij, quibus adde Catorum
 280 Sub iuga Pompeij, toto iam liber in orbe
 Solus Caesar erit. quod si pro legibus arma
 Ferre iuuat patrijs, libertatemq; tueri,
 Nunc neq; Pompeij Brutum, neq; Caesaris hostem,
 Post bellum uictoris habes. sic fatur. at illi
 285 Arcano sacras reddit Cato pectore uoces.
 Summum Brute nefas ciuilia bella fatemur,
 Sed quod fata trahunt, uirtus secura sequetur,
 Crimen erit superis & me fecisse nocentem.
 Sydera quis, mundumq; uelit spectare cadentem
 290 Expers ipse metus? quis quum ruat arduus aether,
 Terra labet mixto coeuntis pondere mundi,
 Compressas tenuisse manus? gentes ne furorem
 Hesperium ignota, Romanaq; signa sequentur,
 Deductiq; fretis alio sub sydere reges,
 295 Otia solus agam? procul hunc arcete furorem
 O superi, motura Dacas ut clade, Getasq;
 Securo me Roma cadat. ceu morte parentem
 Natorum orbatum longum producere finus
 Ad tumultum iubet ipse dolor, iuuat ignibus atris
 300 Inseruisse manus, constructoq; aggere busti
 Ipsum atras tenuisse faces: non ante reuellar,
 Exanimem quam te complectar Roma, tuumq;
 Nomen libertas, & inanem prosequar umbram.
 Sic eat: immutes Romana piacula diui
 305 Plena ferant, nullo fraudemus sanguine bellum.
 O utinam, caeliq; Deis, crebriq; liceret

Hoc caput in cunctas damnatum exponere poenas.

Deuotum hostiles Decium pressere cateruæ,

Me geminæ figant acies, me barbara telis

310 Rheni turba petat, cunctis ego peruius hastis

Excipiam medius totius uulnera belli.

Hic redimat sanguis populos, hac cæde luatur

Quicquid Romani meruerunt pendere mores.

Ad iuga cur faciles populi? cur sæua uolentes

315 Regna pati pereunt? me solum inuadite ferro,

Me frustra leges & inania iura tuentem:

Hic dabit hic pacem iugulus, finemq; laborum

Gentibus Hesperijs, post me regnare uolenti

Non opus est bello. quin publica signa, ducemq;

320 Pompeium sequimur? nec si fortuna fauebit,

Hunc quoq; totius sibi ius promittere mundi

Non bene compertum est: ideo me milite uincat,

Nec sibi se uicisse putet. sic fatur: & acres

Irarum mouit stimulos: iuuenisq; calorem

325 Excitat in nimios belli ciuilis amores.

Interea Phœbo gelidas pellente tenebras

Pulsata sonucre fœres, quas sancta relicto

Hortensi mœrens irrupit Martia busto,

Quondam uirgo tœris melioris iuncta mariti.

330 Mox ubi connubij pretium, mercesq; soluta est,

Tertia iam soboles: alios fœcunda penates

Impletura datur, geminas è sanguine matris

Permixtura domos: sed postquam condidit urna

Supremos cineres, miserando concita uultu,

335 Effusas laniata comas, congestaq; pectus

Verberibus

Verberibus crebris, cineresq; ingesta sepulchri,
 Non aliter placitura uiro, sic mœsta profatur:
 Dum sanguis inerat, dum uis materna, peregi
 Iussa Cato, & geminos excepi foeta maritos:

340 Visceribus lassis, partuq; exhausto, reuertor
 Iam nulli tradenda uiro: da fœdera prisca
 Illibata tori: ea tantum nomen inane

Connubij, liceat tumulto scripsisse, Catonis
 Martia, nec dubium longo queratur in æuo
 345 Mutarim primas expulsa, an tradita tædas.

Non me latorum* sociam, rebusq; secundis
 Accipis: in curas uenio, partemq; laborum.
 Da mihi castra sequi, cur tuta in pace relinquer,
 Et sit ciuili propior Cornelia bello?

350 Hæ flexere uirum uoces, & tempora quanquam
 Sunt aliena toris: iam fato in bella uocante,
 Fœdera sola tamen, uanâq; carentia pompa
 Iura placent, sacrisq; deos admittere testes.

Festa coronato non pendent limine ferta,
 355 Infulaq; in geminos discurrit candida postes,
 Legitimæq; faces, gradibusq; accliuis eburnis
 Stat torus: & picto uestes discriminat auro,
 Turritaq; premens frontem matrona corona
 Tralata uetuit contingere limina planta.

360 Non timidum nuptæ leuiter tectura pudorem
 Lutea demissos uelantur flammea uultus:
 Balteus haud fluxos gemmis astrinxit amictus,
 Colla monile decens, humerisq; hærentia primis
 Suppara nudatos cingunt angusta lacertos.

- 365** Sic, ut erat mœsti seruans lugubria cultus,
 Quoq; modo natos, hoc est amplexa maritum.
 Obsita funerea celatur purpura lana.
 Non soliti lufere sales, nec more Sabino
 Excepit tristis conuitia festa maritus.
- 370** Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
 Iunguntur taciti, contentiq; auspice Bruto.
 Ille nec horrificam sancto dimouit ab ore
 Cæsariem, duroq; admisit gaudia uultu:
 (Vt primum tolli feralia uiderat arma,
- 375** Intonsof rigidam in frontem descendere canos
 Passus erat, mœstamq; genis increfcere barbam:
 Vni quippe uacat studijsq; odijsq; carenti,
 Humanum lugere genus) nec fœdera prisçi
 Sunt tentata tori, iusto quos robur amori
- 380** Restitit: hi mores, hæc duri immota Catonis
 Secta fuit, feruare modum, finemq; tenere,
 Naturamq; sequi, patriæq; impendere uitam,
 Nec sibi, sed toti genitum se credere mundo.
 Huic epulæ uicisse famem, magniq; penates
- 385** Submouisse hyemem tecto, pretiosaq; uestis
 Hirtam membra super Romani more, Quiritis
 Induxisse togam, Venerisq; huic maximus usus
 Progenies: urbi pater est, urbiq; maritus,
 Iustitiæ cultor, rigidi seruator honesti,
- 390** In commune bonus: nullosq; Catonis in actus
 Subrepsit, partemq; tulit sibi nata uoluptas.
 Interea trepido discedens agmine Magnus,
 Mœnia Dardanij tenuit Campana coloni.

Hæc

Hæc placuit belli sedes, hinc summa mouentis
 95 Hostis in occursum sparsas extendere partes,
 Umbrosis mediam quæ collibus Appenninis
 Erigit Italiam, nullo quæ uertice tellus
 Altius intumuit, propiusq; accessit Olympo.
 Mons inter geminas medius se porrigit undas
 100 Inferni, superiq; maris: collesq; coërcent,
 Hinc Tyrrhena uado frangentes æquora Pisæ,
 Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
 Fontibus hic uastis immensos concipit amnes,
 Fluminaq; in gemini spargit diuortia ponti:
 105 In læuum cecidere latus ueloxq; Metaurus,
 Crustumiumq; rapax, & iunctus *Sapis Isauro,
 Sennaq; & Adriacas qui uerberat Aufidus undas:
 Quoq; magis nullum tellus se soluit in amnem
 Eridanus, fractas deuoluit in æquora syluas,
 110 Hesperiamq; exhaurit aquis. hunc fabula primum
 Populea fluuium ripas umbrasse corona,
 Cumq; diem pronum transuerso limite ducens,
 Succendit Phaëthon flagrantibus æthera loris,
 Gurgitibus raptis penitus tellure perusta,
 115 Hunc habuisse pares Phœbæis ignibus undas.
 Non minor hic Nilo, si non per plana iacentis
 Aegypti Libycas Nilus stagnaret arenas.
 Non minor hic Istro, nisi quod dum permeat orbem
 Ister, casuros in quælibet æquora fontes
 120 Accipit, & Scythicas exit non solus in undas.
 Dexteriora petens montis decliui Tybrim
 Vnda facit, Rutubamq; cauum: delabitur inde

*Sapis

- Vulturnusq; celer, nocturnæq; editor auræ
 Sarnus, & umbrosæ Lyris per regna Maricæ
- 423** Vestinis impulsus aquis, radensq; Salerni
 Culta Siler, nullasq; uado qui Macra moratus
 Alnos, uicinæ percurrit in æquora Lunæ.
 Longior educto quæ surgit in æra dorso
 Gallica rura uidet, deuexasq; aspicit Alpes.
- 430** Tunc Vmbris Marsisq; ferax, domitusq; Sabello
 Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
 Indigenas Latij populos, non deserit antè
 Hesperiam, quàm cum Scyllæis clauditur undis,
 Extenditq; suas in templa Lacinia rupes
- 433** Longior Italia, donec confinia pontus
 Solueret incumbens, terrasq; repelleret æquor.
 At postquàm gemino tellus elisa profundo est,
 Extremi colles Siculo cessere Peloro.
- Cæsar in arma furens nullas nisi sanguine fuso
- 440** Gaudet habere uias, quòd non terat hoste uacantes
 Hesperie fines, uacuosq; irrumpat in agros,
 Atq; ipsum non perdat iter, consertaq; bellis
 Bella gerat: non tam portas intrare patentes
 Quàm fregisse iuuat, nec tam patiente colono
- 443** Arua premi, quàm si ferro populetur, & igni:
 Concessa pudet ire uia, ciuemq; uideri.
 Tunc urbes Latij dubiæ, uarioq; fauore
 Ancipites, quanquàm primo terrore ruentis
 Cessuræ belli, denso tamen aggere firmant
- 450** Mœnia, & abrupto circumdant undiq; uallo:
 Saxorumq; orbis, & quæ super eminus hostem

- Tela petant, altis murorum turribus aptant.
 Pronior in Magnum populus, pugnatq; minaci
 Cum terrore fides: ut cum mare possidet Auster
 43 Flatibus horrifonis, hunc æquora tota sequuntur:
 Si rursus tellus pulsu laxata tridentis
 Aeolij tumidis immittat fluctibus Eurum,
 Quamuis icta nouo, uentum tenuere priorem,
 Aequora: nubiferoq; polus concesserit Euro,
 60 Vendicat unda Notum. facilis sed uertere mentes
 Terror erat, dubiamq; fidem fortuna ferebat.
 Gens Hetrusca fuga trepidi nudata Libonis,
 Iusq; sui pulso iam perdidit Umbria Thermo.
 Nec gerit auspicijs ciuilia bella paternis
 65 Caesaris audito conuersus nomine Sylla.
 Varrus, ut admotæ pulsarunt Auximon alæ,
 Per diuersa ruens neglecto mœnia tergo,
 Quæ syluæ, quæ saxa fugit. depellitur arce
 Lentulus Esculea. uictor cedentibus instat,
 70 Diuertitq; acies: solusq; ex agmine tanto
 Dux fugit, & nullas ducentia signa cohortes.
 Tu quoq; commisse nudatam deseris arcem
 Scipio * Luceriæ, quanquàm fortissima pubes
 His sedcat castris, iam pridem Caesaris armis
 75 Parthorum seducta metu, qua Gallica damna
 Suppleuit Magnus: dumq; ipse ad bella uocaret,
 Donauit socero Romani sanguinis usum.
 At te Corfini ualidis circumdata muris
 Tecta tenent pugnax Domiti, tua classica seruat
 80 Oppositus quondam polluto Tyro Miloni.

* Lucetie

Vt procul immensam campo consurgere nubem
 Ardentēsq; acies percussis sole corusco
 Conspexit telis, Socij decurrite, dixit,
 Fluminis ad ripas, undæq; immergite pontem.

485 Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
 Atq; omnes trahæ gurgæ aquas, ut spumeus alnos
 Discussa compage feras: hoc limite bellum
 Hæreat, hæc hostis lentus terat otia ripa:
 Præcipitem cohibete ducem, uictoria nobis

490 Hic primum stans Cæsar erit, nec plura locutus
 Deuoluit rapidum nequicquam mœnibus agmen.

Nam prior è campis ut conspicit amne soluto
 Rumpi Cæsar iter, calida prolatus ab ira,
 Non satis est muris latebras quæsisse pauori?
 495 Obstruitis campos, fluuijsq; arcere paratis?
 Ignauī, non si tumido me gurgite Ganges
 Summoueat, stabit iam flumine Cæsar in ullo,
 Post Rubiconis aquas, equitum properate cateruæ,
 Ite simul pedites, ruiturum ascendite pontem.

500 Hæc ubi dicta, leuis totas accepit habenas
 In campum sonipes: crebroq; simillima nimbo
 Trans ripam ualidi torserunt tela lacerti.
 Ingreditur pulsa fluuium statione uacantem
 Cæsar, & ad tutas hostis compellitur arces.

505 Et iam moturas ingentia pondera turres
 Erigit, & medijs subrepsit uinea muris.

Ecce, nefas, belli reſeratis agmina portis
 Captiuum traxere ducem, ciuisq; superbi
 Constitit ante pedes, uultu tamen alta minaci

Nobili

- 10 Nobilitas recta ferrum ceruice poposcit.
 Scit Caesar poenamq; peti, ueniamq; timeri,
 Viue, licet nolis, et nostro munere, dixit,
 Cerne diem, uictis iam spes bona partibus esto,
 Exemplumq; mei: uel, si libet, arma retenta,
 15 Et nihil hac uenia, si uiccris ipse, paciscor.
 Fatur: et astrictis laxari uincula palmis
 Imperat. heu quanto melius uel cæde peracta
 Parcere Romano potuit fortuna pudori:
 Poenarum extremum cui sit, quod castra secutus
 20 Sit patriæ, Magnumq; ducem, totumq; Senatum,
 Ignosci. premit ille graues interritus iras,
 Et secum, Romam ne petes, pacisq; recessus
 Degener? in medios belli non ire furores
 Iamdudum moriture paras: rue certus, et omnes
 25 Lucis rumpe moras: et Caesaris effuge munus.
 Nescius interea capti ducis arma parabat
 Magnus, ut immixto firmaret robore partes.
 Iamq; secuturo iussurus classica Phœbo,
 Tentandasq; ratus moturi militis iras,
 30 Alloquitur tacitas ueneranda uoce cohortes:
 O scelerum ultores, melioraq; signa secuti:
 O uere Romana manus, quibus arma Senatus
 Non priuata dedit, uotis deposcite pugnam.
 Ardent Hesperij sæuis populatibus agri:
 35 Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
 Iam tetigit sanguis pollutos Caesaris enses.
 Dij melius, belli tulimus quod damna priores,
 Cæperit inde nefas, iam iam me præside Roma

suppli

- Supplicium, poenamq; petat : neq; enim ista uocari
340 Prælia iusta decet, patriæ sed uindictis iram.
 Nec magis hoc bellum est, quàm cum Catilina parauit
 Arsuras in tecta faces, sociusq; furoris
 Lentulus, exertiq; manus uesana Cethegi.
 O' rabies miseranda ducis : cum fata Camillis
345 Te Cæsar, magnisq; uelint miscere Metellis,
 Ad Cinna, Mariosq; uenis : sternere profecto,
 Ut Catulo iacuit Lepidus, nostrasq; secures
 Passus, Sicanio tegitur qui Carbo sepulchro,
 Quiq; feros mouit Sertorius exul Iberos,
350 Quanquàm si qua fides, his te quoq; iungere Cæsar
 Inuideo, nostrasq; manus quòd Roma furenti
 Opposuit : Parthorum utinam post prælia soppes,
 Et Scythicis Crassus uictor remeasset ab oris,
 Ut simili causa caderes, qua Spartacus hostis.
355 Te quoq; si superi titulis accedere nostris
 Iusserunt, ualet in torquendo dextera pilo:
 Feruidus hic iterum circum præcordia sanguis
 Incaluit : * dices non esse ad bella fugaces,
 * disces Qui pacem potuere pati, licet ille solutum,
360 Defectumq; uocet, ne uos mea terreat ætas,
 Dux sit in his castris senior, dum miles in illis.
 Quò potuit ciuem populus perducere, liber
 Ascendi, supraq; nihil nisi regna reliqui.
 Non priuata cupit, Romana quisquis in urbe
365 Pompeium transire parat, hinc consul uterq;,
 Hinc acies statuta ducum est. Cæsar ne senatus
 Victor erit : non tam cæco trahis omnia cursu,

Teq;

- Teq; nihil fortuna pudet. multis ne rebellis
Gallia iam lustris, etasq; impensa labori
70 Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumq; uocans incerti stagna profundi,
Territa quae sitis ostendit terga Britannis?
An uane tumuere minae, quod fama furoris
Expulit armatam patrijs e sedibus urbem?
75 Heu demens non te fugiunt, me cuncta sequuntur,
Qui cum signa tuli toto fulgentia ponto,
Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Angustaq; domum terrarum in sede poposcit.
80 Idem per Scythici profugum diuortia ponti
Indomitum regem, Romanaq; fata morantem,
Ad mortem Sylla feliciore ire coegi.
Pars mundi mihi nulla uacat, sed tota tenetur
Terra meis, quocunq; iacet sub sole, trophaeis.
85 Hinc me uictorem gelidas ad Phasidos undas
Arctos habet, calida medius mihi cognitus axis
Aegypto, atq; umbras nusquam flectente Syene.
Occasus mea iura timet, Tethimq; fugacem
Qui ferit Hesperius post omnia flumina Betis.
90 Me donatus cognouit Arabs, me Marte feroces
Aeniochi, notiq; crepto uellere Colchi.
Cappadoces mea signa timent, et dedita sacris
Incerti Iudaea Dei, mollesq; Sophenae.
Armenios, Cilicasq; feros, Taurosq; subegi.
95 Quod socero bellum prater ciuile reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore sequuntur,

Nec

- Nec matura petunt promissæ classica pugnae.
 Sensit & ipse metum Magnus, placuitq; referri
 Signa, nec in tantæ discrimina mittere pugnae
 600 Iam uictum fama non uisi Caesaris agmen.
 Pulsus ut armentis primo certamine taurus
 Sylvarum secreta petit, uacuosq; per agros
 Exul in aduersis explorat cornua truncis,
 Nec redit in pastus, nisi cum ceruice recepta
 605 Excussi placuere tori, mox reddita uictor
 Quoslibet in saltus comitantibus agmina tauris
 Inuito pastore trahit: sic uiribus impar
 Tradidit Hesperiam, profugusq; per Appula rura
 Brundusij tutas conscendit Magnus in arces.
 610 Vrbs est Dictæis olim possessa colonis,
 Quos profugos Creta uexere per æquora puppes
 Cecropiæ, uictum mentitis Thesea uelis.
 * arcum Hanc latus angustum iam se cogentis in * arctum
 Hesperia, tenuem producit in æquora linguam
 615 Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
 Nec tamen hoc arctis immisum faucibus æquor
 Portus erat, si non uiolentos insula Coros
 Exciperet saxis, lapsasq; refunderet undas.
 Hinc illinc montes scopulosæ rupis aperto
 620 Opposuit natura mari, flatusq; remouit,
 Ut tremulo starent contentæ sine carinæ.
 Hinc latè patet omne fretum, seu uela ferantur
 In portus Corcyra tuos, seu læua petatur
 Illyris Ionias uergens Epidaurus in undas.
 * Hec * Hinc fuga nautarum, quum totas Adria uires

Mouit, & in nubes abiere Ceraunia, cumq;
 Spumoso Calaber perfunditur æquore Sason.
 Ergo ubi nulla fides rebus post terga relictis,
 Nec licet ad duos Martem conuertere Iberos,
 Cum mediæ iaceant immensis tractibus Alpes,
 Tunc sobole ex tanta natum, cui firmior ætas,
 Affatur, mundi iubeo tentare recessus.
 Euphratem, Nilumq; moue, quò nominis usq;
 Nostri fama uenit, quas est uulgata per urbes
 Post me Roma ducem, sparsos per rura colonos
 Redde mari Cilicas, Pharios hinc concute reges:
 Tigranemq; meum, nec Pharnacis arma relinquant,
 Admoneo: nec tu populos utraq; uagantes
 Armenia, Ponti; feras per littora gentes,
 Rhipheasq; manus, & quas tenet æquore denso
 Pigra palus Scythici patiens Mæotica plaustris.
 Sed quid plura moror? totos mea nate per ortus
 Bella feres, totoq; urbes agitabis in orbe
 Perdomitas, omnes redeant in castra Triumphis.
 Et uos, qui Latios signatis nomine fastos,
 Primus in Epirum Boreas agat, inde per arua
 Graiorum, Macedumq; nouas acquirite uires:
 Dum paci dat tempus hyems, sic fatur, & omnes
 Iussa gerunt, soluuntq; cauas à littore puppes.
 At nunquam patiens pacis, longæq; quietis
 Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
 Assequitur, generiq; premit uestigia Cæsar.
 Sufficerent alijs primo tot mœnia cursu
 Raptâ, tot oppressæ depulsis hostibus arces:

- 655** Ipsa caput mundi bellorum maxima merces
 Roma capi facilis: sed Cæsar in omnia præceps,
 Nil actum credens, quum quid superesset agendum,
 Instat atrox, & adhuc quamuis possederit omnem
 Italiam, extremo sedeat quòd littore Magnus,
- 660** Communem tamen esse dolet: nec rursus aperto
 Vult hostes errare freto, sed molibus undas
 Obstruit, & latum deiectis rupibus æquor.
 Cedit in immensum cassus labor, omnia pontus
 Haurit saxa uorax, montesq; immiscet arenis:
- 665** Vt maris Aegæi medias si celsus in undas
 Athos Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
 Emineant: uel si conuulso uertice Gaurus
 Decidat in fundum penitus stagnantis Auerni.
 Ergo ubi nulla uado tenuit sua pondera moles,
- 670** Tunc placuit cæsis innectere uincula syluis,
 Roboraq; immensis latè religare catenis.
 Tales fama canit tumidum super æquora Xerxem
 Construxisse uias, multum quum pontibus ausus
 Europamq; Asiæ, Sestonq; admouit Abydo,
- 675** Incessitq; fretum rapidi super Helleponti,
 Non Eurum, Zephyrumq; timens, cum uela, ratesq;
 In medium deferret Athos: sic ora profundì
 Arctantur casu nemorum: tunc aggere multo
 Surgit opus, longæq; tremunt super æquora turres,
- 680** Pompeius tellure noua compressa profundì
 Ora uidens, curis animum mordacibus angit,
 Vt referet pelagus, spargatq; per æquora bellum,
 Sæpe Noto plenæ tensisq; rudentibus actæ

Ipsa maris per claustra rates fastigia molis
 Discussere salo, spatiumq; dedere carinis,
 Tortaq; per tenebras ualidis ballista lacertis,
 Multifidas iaculata faces: ut tempora tandem
 Furtiue placuere fugæ, ne littora clamor
 Nauticus exagitet, neu buccina diuidat horas,
 Neu tuba præmonitos perducatur ad æquora nautas
 Præcepit socijs. iam cœperat ultima Virgo
 Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,
 Cum taciti soluere rates: non anchora uoces
 Mouit, dum spijs auellitur uncus arenis,
 Dum iuga curuantur mali, dumq; ardua pinus
 Erigitur, pauidi ciasis siluere magistri,
 Strictaq; pendentes deducunt carbasa nautæ,
 Nec quatiunt ualidos, ne sibilet aura, rudentes.
 Dux etiam uotis hoc te, fortuna, precatur,
 Quam retinere uetas, liceat sibi perdere saltem
 Italiam. uix fata sinunt: nam murmure uasto
 Impulsum rostris sonuit mare, fluctuat unda,
 Totq; carinarum permixtis æquora sulcis.

Ergo hostes portis, quas omnes soluerat urbis

Cum fato conuersa fides, murisq; recepti,
 Præcipiti cursu flexi per cornua portus
 Ora petunt, pelagusq; dolent contingere classes.
 Heu pudor exigua est fugiens uictoria Magnus.
 Angustus puppes mittebat in æquora limes
 Arctior Euboica, quæ Calcida uerberat, unda.
 Hic hæserat rates geminæ, classi q; paratas
 Excepere manus: tractoq; in littora bello,

Ipsa

d z

Hic

Hic primum rubuit ciuili sanguine Nereus.

Cetera classis abit summis spoliata carinis:

715 Vt Pagasea ratis peteret quum Phasidos undas,
Cyaneas tellus emisit in æquora cautes,
Rapta puppe minor subducta est montibus Argo.
Vanaq; percussit pontum Symplegas inanem,
Et statura redit. iam Phœbum urgere monebat

720 Non idem Eoi color ætheris, albaq; nondum
Lux rubet, & flammæ propioribus eripit astris,
Et iam Pleias habet, flexi iam plaustra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli,
Maioresq; latent stellæ, calidumq; refugit

725 Lucifer ipse diem, pelagus iam Magne tenebras
Non ea fâta ferens, quæ quum super æquora toto
Prædonem sequi merere mari: lassata triumphis
Destituit fortuna tuis: cum coniuge pulsus,
Et natis, totosq; trahens in bella penates

730 Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ sedes longinqua ruinæ:
Non quia te superi patrio priuare sepulchro
Maluerint, Phariæ busto damnantur arenæ:
Parcitur Hesperiae: procul hoc ut in orbe remoto

735 Abscondat fortuna nefas, Romanaq; tellus
Immaculata sui seruetur sanguine Magni.

Sol
Ma
Ad
Nu
Ind
Me
Vise
Toll
Sedi
Ad s
Post
Eum
Præf
Port
Vix
Suffi
Coni
Fort

M · A N N E I

LVCANI PHARSALIAE

LIBER TER-

TIVS.

33

PROVLIT ut classem uelis ceden-
tibus Auster

Incumbens, mediumq; rates tenuere
profundum,

Omnis in Ionios spectabat nauita flu-

Solus ab Hesperia non flexit lumina terra (ctus,

3 Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquam

Ad uisus reditura suos, tectumq; cacumen

Nubibus, et dubios cernit uanescere montes.

Inde soporifero cefferunt languida somno

Membra ducis: diri tum plena horroris imago

10 Visa caput mœstum per hiantes Iulia terras

Tollere, et accenso furialis stare sepulchro.

Sedibus Elysij, campoq; expulsa piorum

Ad Stygias (inquit) tenebras, manesq; nocentes,

Post bellum ciuile trahor: uidi ipsa tenentes

15 Eumenidas quaterent quas uestris lampadas armis.

Præparat innumeras puppes Acherontis adusti

Portitor: in multas* laxantur tartara poenas.

Vix operi cunctæ dextra properante sorores

Sufficiunt, lassant rumpentes stamina Parcas.

20 Coniuge me letos duxisti Magne triumphos,

Fortuna est mutata toris: semperq; potentes

*lassantur

d 3

Detrahe

- Detrahere in cladem fato damnata maritos,
 En nupsit tepido pellex Cornelia busto.
 Hæreat illa tuis per bella, per æquora signis,
 25 Dum non securos liceat mihi rumpere somnos:
 Et nullum uestro uacuum sit tempus amoris,
 Sed teneat Cæsarq; dies, & Iulia noctes.
 Me non Lethææ coniux obliuia ripæ
 Immemorem fecere tui: regesq; silentium
 30 Permisere sequi. ueniam te bella gerente
 In medias acies: nunquam tibi Magne per umbras,
 Perq; meos manes generum non esse licebit.
 Abscindis frustra ferro tua pignora, bellum
 Te faciet ciuile meum. sic fata, refugit
 35 Umbra per amplexus trepidi delapsa mariti.
 Ille, Dei quamuis cladem, manesq; minentur,
 Maior in arma ruit certa cum mente malorum.
 Ecquid (ait) uani tremur imagine uisus?
 Aut nihil est sensus animis à morte relictum,
 40 Aut mors ipsa nihil. Titan iam pronus in undas
 Ibat, & igniferi tantum demerserat orbis,
 Quantum deesse solet lunæ, seu plena futura est,
 Seu iam plena fuit: tunc obtulit hospita tellus
 Puppibus accessus faciles, legere rudentes,
 45 Et posito remis petierunt littora malo.
 Cæsar ut emissas uenti rapuere carinas,
 Absconditq; fretum classes: & littore solus
 Dux stetit Hesperio, non illum gloria pulsi
 Latificat Magni, queritur quod tuta per æquor
 50 Terga ferant hostes: neq; enim iam sufficit ulla

Præcipiti

Præcipiti fortuna uiro, nec uincere tanti.
 Vt bellum differret, erat. tum pectore curas
 Expulit armorum, paciꝑ; intentus agebat,
 Quoꝑ; modo uanos populi conciret amores
 Gnarus, & irarum causas, & summa fauoris
 Annona momenta trahi. nanꝑ; asserit urbes
 Sola fames, emiturꝑ; metus, cum segne potentes
 Vulgus alunt. nescit plebs ieiuna timere.

Curio Sicanias transcendere iussus in urbes,
 Quà mare tellurem subitis aut obruit undis,
 Aut scidit, & medias fecit sibi littora terras.
 Vis illic ingens pelagi, semperꝑ; laborant
 Aequora, ne rupti repetant confinia montes.
 Bellaꝑ; Sardoas etiam sparguntur in oras.

Vtraꝑ; frugiferis est insula nobilis aruis.
 Nec plus Hesperiam longinquis mensibus ullæ,
 Nec Romana magis complerunt horrea terræ.
 Vbere uix glebâ superat cessantibus austris,
 Quum medium nubes Borea cogente sub axem
 Effusis magnum Libyæ tulit imbribus annum.

Hæc ubi sunt prouisa duci, tunc agmina uictor,
 Non armata trahens, sed pacis habentia uultum
 Tectâ petit patriæ. pro si remeasset in urbem
 Gallorum tantum populis, arctoꝑ; subacta,
 Quam seriem rerum longa præmittere pompa,
 Quas potuit belli facies, ut uincula Rheno
 Oceanoꝑ; daret, celsos ut Gallia currus
 Nobilis, & flauis sequeretur mixta Britannis.
 Perdidit ò qualem uincendo plura triumphum,

- 80 Non illum latīs uadentem cœtibus urbes,
Sed tacitæ uidere metu: non constitit usquam
Obuia turba duci, gaudet tamen esse timori
Tam magno populis, & se^o ~~se~~ ^omalet amari.
Iamq; & præcipites superauerat Anxuris arces,
85 Et quā Pontinas uia diuidit uda paludes,
Quā sublimē nemus, Scythicæ quā regna Dianæ,
Quaq; iter est Latij ad summam fascibus Albam,
Excelsa de rupe procul iam conspicit urbem,
Arctoi toto non uisam tempore belli:
90 Miratusq; suæ, sic sâtur, mœnia Romæ:
Tēne, Deūm sedes, non ullo Marte coacti
Deseruere iuri? pro qua pugnabitur urbe?
Dij melius, quod non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit, nec iuncto Sarmata uelox
95 Pannonio, Dacisq; Getes admixtus: habenti
Tam pauidum tibi Roma ducem fortuna pepercit,
Quod bellum ciuile fuit, sic sâtur, & urbem
Attonitam terrore subit, nanq; ignibus atris
Creditur ut captæ rapturus mœnia Romæ,
100 Sparsurusq; Deos: fuit hæc mensura timoris.
Velle putant, quodcunq; potest: non omnia festa,
Non fictas læto uoces simulare tumultu:
Vix odisse uacat. Phœbæa palatia complet
Turba patrum, nullo cogendi iure Senatus
105 E' latebris educta suis, non consule sacræ
Fulserunt sedes, non proxima lege potestas
Prætor adest, uacuaq; loco cessere curules:
Omnia Cæsar erat. priuatæ Curia uocis

Testis

Testis adest, sedere patres censere parati,
 Si regnum, si templa sibi, iugulumq; Senatus,
 Exiliumq; petat. melius quod plura iubere
 Erubuit, quam Roma pati. tamen exit in iram
 Viribus an possent obsistere iura per unum
 Libertas experta uirum: pugnasq; Metellus
 Vt uidet ingenti Saturnia templa reuelli
 Mole, rapit gressus, et Caesaris agmina rumpens
 Ante fores nondum resecrata constitit ædis
 (Usque adeo solus ferrum, mortemq; timere
 Auri nescit amor: pereunt discrimine nullo
 Amissæ leges, sed pars uilissima rerum
 Certamen mouistis opes) prohibensq; rapina
 Victorem clara testatur uoce Tribunus:
 Non nisi per nostrum uobis percussa patebunt
 Templa latus, nullasq; feres nisi sanguine sacro
 Sparsas raptor opes: certè uiolata potestas
 Inuenit ista Deos, Crassumq; in bella secutæ
 Seua Tribunitiæ uouerunt prælia diræ.
 Detege iam ferrum, neq; enim tibi turba uerenda est
 Spectatrix scelerum, deserta stamus in urbe.
 Non feret è nostro sceleratus præmia miles:
 Sunt quos prosternas populi, quæ moenia dones.
 Pacis ad exhaustæ spoliū non cogit egestas,
 Bellum Caesar habes. is magnam uictor in iram
 Vocibus accensus: uanam spem mortis honestæ
 Concipis: haud (inquit) iugulo se polluet isto
 Nostra Metelle manus: dignum te Caesaris ira
 Nullus honos faciet, te uindice tuta relictæ est

Libertas? non usque adeo permiscuit inis
Longus summa dies, ut non, si uoce Metelli

140 Seruentur leges, malint à Cesare tolli.

Dixerat: & nondum fribus cedente Tribuno
Acrior ira subit, sæuos circumspicit enses
Oblitus simulare togam: tunc Cotta Metellum
Compulit audaci nimium desistere cœpto.

145 Libertas inquit, populi, quem regna coërcent,
Libertate perit, cuius seruaueris umbram,
Si, quicquid iubeare, uelis: tot rebus iniquis
Paruimus uicti, uenia est hæc sola pudoris,
Degenerisq; metus, nil iam potuisse negari:

150 Ocyus auertat diri mala semina belli.

Damna mouent populos, si quos sua iura tuentur,
Non sibi, sed domino grauis est, quæ scruiat egestas.

Protinus abducto patuerunt templa Metello,
Tunc rupes Tarpeia sonat, magnosq; reclusas

155 Testatur stridore fores, tunc conditus imo

Eruitur templo multis intactus ab annis

Romani census populi, quem Punica bella,

Quem dederat Perses, quem uicti præda Philippi:

Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,

160 Quo te Fabritius regi non uendidit auro:

Quicquid parcorum mores seruatis auorum,

Quod dites Asiæ populi misere tributum,

Victoriq; dedit Minoia Creta Metello,

Quod Cato longinqua uexit super æquora Cypro:

165 Tunc orientis opes, captorumq; ultima regum

Quæ Pompeianis prælata est gaza triumphis,

E geritur

Egeritur, tristi spoliantur templa rapina:
 Pauperiorq; fuit tunc primum Casare Roma
 Interea totum Magni fortuna per orbem

170 Secum casuras in praelia mouerat urbes.
 Proxima uicino uires dat Græcia bello.
 Phocaicas Amphisa manus, scopulosq; Cyrrha,
 Parnassusq; iugo misit desertus utroq;
 Bæoti coiere duces, quos impiger ambit

175 Fatidica Cephisos aqua, Cadmeaq; Dirce,
 Piseaq; manus, populisq; per æquora mittens
 Sicanij Alpheus aquas: tunc Mænala liquit
 Arcas, & Herculeam miles Trachinius Oeten.
 Thesproti, Dryopesq; ruunt, quercusq; silentes

180 Chaonio ueteres liquerunt uertice Sellæ.
 Exhaustit totas quamuis delectus Athenas,
 Exiguæ Phœbæa tenent naualia puppes,
 Tresq; petunt ueram credi Salamina carinæ.
 Iam dilecta Ioui centenis uenit in arma

185 Creta uetus populis, Gnoſſasq; agitare pharetras
 Docta: nec Eois peior Gortyna sagittis.
 Tunc qui Dardaniam tenet Orithon, & uagus altis
 Dispersus syluis Athamas, & nomine prisco
 Enchelie uersi testantes funera Cadmi.

190 Colchis, & Adriacas spumans Absyrtos in undas.

Et Penei qui rura colunt, quorumq; labore
 Theſſalus Aemoniam uomer proſcindit Hiolcon.
 Inde laceſitum primò mare, quum rudis Argo
 Miscuit ignotas temerato littore gentes:

195 Primaq; cum uentis, pelagiq; furentibus undis

Composuit

- Composuit mortale genus, fatisq; per illam
 Accessit mors una ratem. tunc linquitur Aemus
 Thracius, & populum Pholoë mentita bisformem.
 Deseritur Strymon tepido committere Nilo
200 Bistonias consuetus aues, & barbara Cone
 Sarmaticas ubi perdit aquas, sparsamq; profundo
 Multifidi Peucen unum caput alluit Istri:
 Mytiaq; & gelido tellus persusa Caico
 Idalis, & nimum plebis exilis Arisbe.
205 Quiq; colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
 Lugent damnatae Phœbo uictore Celenæ:
 Quæ celer & rectis descendens Marsya ripis
 Errantem Mæandron adit, mixtusq; refertur:
 Passaq; ab auriferis tellus exire metallis
210 Pactolon: quæ culta secat non uilior Hermus:
 Iliacæ quoq; signa manus, perituraq; castra
 Omnibus petiere suis: nec fabula Troiæ
 Continuit, Phrygiq; ferens se Cæsar Iuli.
 Accedunt Syriæ populi, desertus Orontes
215 Et felix, sic fama, Ninos: uentosa Damascus,
 Gazaq; & arbusto palmarum diues Idume,
 Et Tyros instabilis, pretiosaq; murice Sidon.
 Has ad bella rates non flexo limite ponti,
 Certior haud ullis duxit Cynosura carinis.
220 Phœnices primi, famæ si creditur, ausi
 Mansuram rudibus uocem signare figuris.
 Nondum flumineas Memphis contexere biblos
 Nouerat: & saxis tantum, uolucresq; feræq;
 Sculptaq; seruabant magicas animalia linguas.
 Deseritur

225 Deseritur Tauriq; nemus, Persæaq; Tarsos,
Coryciumq; patens exesis rupibus antrum,
Mallos, & externæ resonant naualibus Aegæ.
Itq; Cilix iusta iam non pirata carina.

Mouit & Eoos bellorum fama recessus,
230 Quà colitur Ganges, toto qui solus in orbe
Ostia nascenti contraria soluere Phœbo
Audet, & aduersum fluctus impellit in Eurum.
Hic ubi Pellæus post Tethyos æquora ductor
Constitit, & magno uinci se fissus ab orbe est.

235 Quàq; ferens rapidum diuiso gurgite fontem
Vastis Indus aquis mixtum non sentit Hydaspem.
Quiq; bibunt tenera dulces ab arundine succos,
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis asringunt carbasa gemmis.

240 Quiq; suas struxere pyras, uiuiq; calentes
Conscendêre rogos, prò quanta est gloria genti
Iniecisse manum fatis, uitaq; repletos
Quod superest, donasse Deis. Venere feroces
Cappadoces duri, populus nunc cultor Amanni,

245 Armeniusq; tenens uoluentem saxa Niphatem,
Aethera tangentes syluas liquere Coastræ.

Ignotum uobis Arabes uenistis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire sinistras.

Tum furor extremos mouit Romanus Orestas,
250 Carmanosq; duces, quorum deflexus in Austrum
Aether, non totam mergi tamen aspicit Arcton.
Lucet & exigua uelox ibi nocte Bootes.

Aethiopumq; solum, quòd non premeretur ab ulla

Signifri

255 Signiferi regione poli, nisi poplite lapsos
 Vltima curuati procederet ungula Tauri,
 Quaq; caput rapido tollit cum Tigride magnus
 Euphrates, quos non diuersis fontibus edit
 Persis, & incertum, tellus si misceat amnes,
 Quod potius sit nomen aquis, sed sparsus in agros

260 Fertilis Euphrates Phariæ uice fungitur undæ:
 At Tigrim subito tellus absorbet hiatu,
 Occultosq; tegit cursus, rursusq; renatum
 Fonte nouo flumen pelagi non abnegat undis.
 Inter Cæsareas acies, diuersaq; signa

265 Pugnares dubium Parthi tenuere fauorem,
 Contenti fecisse duos, tinxere sagittas
 Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
 Includit gelido, uastisq; Hircania syluis.

Hinc Lacedæmonij moto gens aspera freno
 270 Oeniochi, seuisq; affinis Sarmata Moschis,
 Colchorum quæ rura secat ditissima Phasis:
 Quæ Cræso fatalis Halys, quæ uertice lapsus
 Riphæo Tanais diuersi nomina mundi
 Imposuit ripis, Asiæq; & terminus idem

275 Europæ, mediæ dirimens consinia terræ.

* Nunc hūc * Nunc huc, nunc illuc, quæ flectitur, ampliat orbem,
 nunc illum Quaq; fretum torrens Mæotidos egerit undas

Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,
 Oceanumq; negat solas admittere Gades.

* Sithoniæ Hinc & * Sidoniæ gentes, auroq; ligatas
 Substringens Arimaspe comas: hinc fortis Arius,
 Longaq; Sarmatici soluens ieiunia belli,

Massagetes

Massagetes quo fugit equo, uolucres Geloni.

Non, quum Memnonijs deducens agmina regnis

2285 Cyrus, & effusis numerato milite telis

Descendit Perses, fraterniq; ultor amoris

*Xerxes

Aequora quum tantis percussit classibus, unum

Tot reges habuere ducem, coiere nec unquam

Tam uariae cultu gentes, tam dissona uulgi

2290 Ora: tot immensae comites missura ruinae

*mistura.

Exciuit populos, & dignas funere Magni

Exequias fortuna dedit. non corniger Ammon

Mittere Marmaricas cessauit in arma cateruas.

Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,

2295 Vsq; Paretonias Eoa ad littora Syrtes,

Acciperet felix ne non semel omnia Caesar,

Vincendum pariter Pharsalia praestitit orbem.

Ille ubi deseruit trepidantis moenia Romae,

Agmine nubiferam raptio supereuolat Alpem,

300 Cumq; alij fame populi terrore pauerent,

Phocais in dubijs ausa est seruare iuuentus

Non Graia leuitate fidem signataq; iura,

Et causas, non fata sequi. tamen ante furorem

Indomitum, duramq; uiri deflectere mentem

305 Pacifico sermone parant, hostemq; propinquum

Orant Cecropiae praelata fronde Minervae.

Semper in externis populo communia uestro

Maesiliam bellis testatur fata tulisse,

Compressa est Latijs quaecunq; annalibus etas,

310 Et nunc ignoto si quos petis orbe triumphos,

Accipe deuotas externa in praelia dexteras:

At si

- At si funestas acies, si dira paratis
 Prælia discordes, lacrymas ciuilibus armis
 Secretumq; damus, tractentur uulnera nulla
315 Sacra manu, si cœlicolis furor arma dedisset,
 Aut si terrigenæ tentarent astra gigantes,
 Non tamen auderet pietas humana uel armis
 Vel notis prodesse Ioui: sortisq; deorum
 Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
320 Sciret adhuc cœlo solum regnare Tonantem.
 Adde quòd innumerae concurrunt undiq; gentes,
 Nec sic horret iners scelerum contagia mundus
 Vt gladijs egeant ciuilia bella coactis.
 Sit mens ista quidem cunctis ut uestra recusent
325 Fata, nec hæc alius committat prælia miles,
 Cui non conspecto languebit dextra parente?
 Telaq; diuersi prohibebunt spargere fratres?
 Finis adest rerum, si non committitis illis
 Arma, quibus fas est, nobis hæc summa precandi
330 Terribiles aquilas, infestaq; signa relinquo
 Vrbe procul, nostrisq; uelis te credere muris,
 Excludiq; sinas admissò Cæsare bellum.
 Sit locus exceptus sceleri, Magnoq; tibiq;
 Tutus, ut inuictæ fatum si consulat urbi,
335 Fœdera si placeant, sit quo ueniat inermes.
 Vel cum tanta uocent discrimina Martis Iberi,
 Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
 Nec momenta sumus: nunquam fœlicibus armis
 Vsa manus patriæ primis à sedibus exul,
340 Et post tralatas exustæ Phocidos arces,

Mœnibus

Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
 Illustrat quos sola fides. si claudere muros
 Obsidione paras, & ui perfringere portas,
 Excepisse fâces testis, & tela parati
 345 Vndarum raptos auersis fontibus haustus
 Querere, & effossam sitientes lambere terram:
 Et desit si larga Ceres, tunc horrida cerni,
 Fœdâq; contingi maculato corpora morsu,
 Nec pauet hic populus pro libertate subire
 350 Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.
 Pectoribus rapti matrum, frustra q; trahentes
 Vbera sicca fame medios mittentur in ignes,
 Vxor & à charo poscet sibi fâta marito,
 Vulnere miscebunt fratres, bellumq; coacti
 355 Hoc potius ciuile gerent. sic Graia iuuentus
 Finierat, cum turbato iam prodita uultu
 Ira ducis tandem testata est uoce dolorem.

Vana mouet Graios nostri fiducia cursus:
 Quamuis Hesperium mundi properemus in axem,
 360 Massiliam delere uacat. gaudete cohortes,
 Obuia præbentur fatorum munere bella.
 Ventus ut amittit uires, nisi robore densæ
 Occurrant syluæ, spatio diffusus inani:
 Utq; perit magnus nullis obstantibus ignis,
 365 Sic hostes mihi deesse nocet, damnumq; putamus
 Armorum, nisi qui uinci potuere, rebellent.
 Sed si solus eam dimissis degener armis
 Tunc mihi testâ patent, iam non excludere tantum,
 Inclusisse uolunt: at enim contagia belli

- 370** Dira fugant: dabitis poenas pro pace petita:
Et nihil esse meo discetis tutius æuo,
Quam duce me bellum. sic postquam fatus ad urbem
Haud ~~te~~pidam conuertit iter: tunc mœnia clausa
Conspicit, & densa iuuenum uallata corona.
- 375** Haud procul à muris tumulus surgentis in altum
Telluris, paruum diffuso uertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Visa duci rupes, tutisq; aptissima castris.
Proxima pars urbis celsam confurgit in arcem
- 380** Par tumulo, medijsq; sedent conuallibus arua.
Tunc res immenso placuit statura labore,
Aggere diuersos uasto committere colles.
Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, à summis perduxit ad æquora castris
- 385** Longum Cæsar opus, fontesq; & pabula campi
Amplexus fossa, densas tollentia pinnas
Cespitibus, crudaq; extruxit brachia terra.
Iam satis hoc Græiæ memorandum contigit urbi,
Aeternumq; decus, quod non impulsæ, nec ipso
- 390** Stata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem cursum: raptisq; à Cæsare cunctis,
Vincitur una mora. quantum est quod fata tenentur?
Quodq; uirum toti properans imponere mundo
Hos perdit fortuna dies? tunc omnia latè
- 395** Procumbunt nemora, & spoliantur robore syluæ:
Vt cum terra leuis mediam uirgultaq; molem
Suspendant, structa laterum compage ligatam
Arctet humum, pressus ne cedat turribus agger.

Lucus erat longo nunquam uiolatus ab æuo,

400 Obscurum cingens connexis æera ramis,
Et gelidas altè summotis solibus umbras.

Hunc non ruricolæ Panes, nemorumq; potentes
Syluani, Nymphæq; tenent, sed barbara ritu
Sacra dcùm, structæ diris altaribus aræ,

405 Omnisq; humanis lustrata cruoribus arbor.

Siqua fidem meruit superos mirata uetustas,

Illis & uolucres metuunt insistere ramis,

Et lustris recubare feræ: nec uentus in illas

Incubuit syluas, excussaq; nubibus atris

410 Fulgura: non ullis frondem præbentibus auris,

Arboribus suus horror inest. tum plurima nigris

Fontibus unda cadit, simul acraq; mœsta deorum

Arte carent, cæsisq; extant informia truncis.

Ipse situs, putriq; facit iam robore pallor

415 Attonitos, non uulgatis sacrata figuris

Numina sic metuunt: tantum terroribus addit

Quos timeant non nosse Deos. iam fama ferebat

Sæpe caudas motu terræ mugire cauernas,

Et procumbentes iterum consurgere taxos,

420 Et non ardentis fulgere incendia syluæ,

Roboraq; amplexos * circumfluxisse dracones.

Non illum cultu populi propiore frequentant

Sed cessere Deis: medio cum Phœbus in axe est,

Aut cœlum nox atra tenet, pauet ipse sacerdos

425 Accessus, dominumq; timet deprendere luci.

Hanc iubet immisso syluam procumbere ferro,

Nam uicina operi, belloq; intacta priore

* circumful-
sisse

Inter nudatos stabat densissima montes.

Sed fortes tremuere manus, motiq; uerenda

430 Maiestate loci: si robora sacra ferirent,
In sua credebant redituras membra secures.

Implicitas magno Caesar torpore cohortes
Vt uidit, primus raptam uibrare bipennem
Ausus, & aëriam ferro proscindere quercum,

433 Effatur mersa uiolata in robora ferro:
Iam ne quis uestrum dubitet subuertere syluam,
Credite me fecisse nefas, tunc paruit omnis
Imperijs non sublato securo pauore

Turba, sed expensa superiorum, & Caesaris ira.
440 Procumbunt orni, nodosaq; impellitur ilex,
Syluaq; Dodones, & fluctibus aptior alnus,
Et non plebeios luctus testata cupressus.

Tunc primum posuere comas, & fronde carentes
443 Admiserunt diem, propulsaq; robore denso
Sustinuit se sylua cadens, gemuere uidentes
Gallorum populi: muris sed clausa iuuentus
Exultat, quis enim laesos impune putaret
Esse deos? seruat multos fortuna nocentes;
Et tantum miseris irasci numina possunt.

450 Vtq; satis caesi nemoris, quaesita per agros
Plaustra ferunt, curuoq; soli cessantis aratro
Agricolae raptis annum fleuere iuuentis.

Dux tamen impatiens haesuri ad moenia Martis
Versus ad Hispanas acies, extremaq; mundi,
453 Insit bella geri, stellatis axibus agger
Erigitur, geminasq; & quantes moenia turres

Accipit

Accipit, hæ nullo fixerunt robore terram,
 Sed per iter longum causa repsere latenti.
 Cum tantum nutaret onus telluris inanes
 460 Concussisse sinus quærentem erumpere uentum
 Credidit, & muros mirata est stare iuuentus.
 Illinc tela cadunt excelsas urbis in arces,
 Sed maior Graio Romana in corpora ferro
 Vis inerat, neq; enim solis excussa lacertis
 465 Lancea, sed tenso ballistæ turbine raptâ
 Haud unum contenta latus transire, quiescit,
 Sed pandens perq; arma uiam, perq; ossa relicta
 Morte fugit, superest telo post uulnera cursus.
 At saxum quoties ingenti uerberis ictu
 470 Excutitur, qualis rupes, quam uertice montis
 Abscidit impulsu uentorum adiuta uetustas,
 Frangit cuncta ruens, nec tantum corpora pressa
 Exanimat, totos cum sanguine dissipat artus.
 Ut tamen hostiles densa testudine muros
 475 Tecta subit uirtus, armisq; innexa priores
 Arma ferunt, galeamq; extensus protegit umbo,
 Quæ prius ex longo nocuerunt * missa recessu,
 Iam post terga cadunt: nec Graijs flectere iactum
 Aut facilis labor est, longinqua ad tela parati
 480 Tormenti mutare modum, sed pondere solo
 Contenti, nudis euoluunt saxa lacertis.
 Dum fuit armorum series, ut grandine tecta
 Innocua percussa sonant, sic omnia tela
 Respuit: at postquam uirtus incensa uiro-
 485 Perpetuam rupit de fesso milite cratem,

* tela

Singula continuis cesserunt ictibus arma.
 Tunc adoperta leui procedit uinea terra,
 Sub cuius pluteis, & tecta fronte latentes
 Moliri nunc ima parant, & uertere ferro
 490 Mœnia: nunc aries suspensio fortior ictu
 Incussus densi compagem soluere muri
 Tentat, & impositis unum subducere saxis.
 Sed super & flammis, & magnæ fragmine molis.
 Et sudibus crebris, & adusti roboris ictu
 495 Percussæ cedunt crates, frustra q; labore
 Exhausto fessus repetit tentoria mules.

Summa fuit Graijs starent ut mœnia uoti.
 Vltro acies inferre parant, armisq; coruscas
 Nocturni texere faces, audaxq; iuuentus
 500 Erupit: non hasta uiris, non letifer arcus,
 Telum flamma fuit, rapiensq; incendia uentus
 Per Romana tulit celeri munimina cursu.
 Nec, quamuis uiridi luctetur robore, lentas
 Ignis agit uires, tæda sed raptus ab omni
 505 Consequitur nigri spatiosa uolumina fumi:
 Nec solum syluas, sed saxa ingentia soluit,
 Et crudæ putri fluxeruunt puluere cautes.
 Procubuit, maiorq; iacens apparuit agger.

Spes uictis telluris abit, placuitq; profundo
 510 Fortunam tentare mari: non robore picto
 Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
 Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
 Conferitur stabulis naualibus arca bellis.
 Et iam turrigeram Bruti comitata carinam

Venerat

515 Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite classis
 Stæchados arua tenens: nec non & Graia iuuentus
 Omne suum fatis uoluit committere robur,
 Grandæuosq; senes mixtis armauit ephebis.
 Accepit non sola uiros, quæ stabat in undis

520 Classis, & emeritas repetunt naualibus alnos.
 Vt matutinos spargens super æquora Phœbus

Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
 Et posito Borea, pacemq; tenentibus austris
 Seruaturn bello iacuit mare: mouit ab omni

525 Quisq; suam statione ratem, paribusq; lacertis
 Cæsaris hinc puppes, hinc Graio remige classis
 Tollitur, impulsæ tonsis tremuere carinæ,
 Crebraq; sublimes conuellunt uerbera puppes.
 Cornua Romanæ classis, ualidæq; triremes,

530 Quisq; quater surgens extructi remigis ordo
 Commouet, & plures quæ mergunt æquora pinus,
 Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
 Oppositum pcelago: lunata classe recedunt
 Ordine contentæ gemino creuisse liburnæ.

535 Celsior at cunctis Bruti prætoria puppis
 Verberibus senis agitur, molemq; profundo
 Inuehit, & summis longè petit æquora remis.

Vt tantum medijs fuerat maris, utraq; classis
 Quod semel excussis possit transcurrere tonsis,

540 Innumerae uasto miscentur in æthere uoces,
 Remorumq; sonus premitur clamore, nec ullæ
 Audiri potuere tubæ. tunc carula uerrunt,
 Atq; in transra cadunt, & remis pectora pulsant.

- Vt primum rostris crepuerunt obuia rostra,
 343 In puppim rediere rates, emissaq; tela
 Aëra texerunt, uacuumq; cadentia pontum:
 Et iam diductis extendunt cornua proris,
 Diuersaq; rates laxata classe receptæ.
 Vt quoties æstus Zephyris, Eurisq; repugnat,
 350 Huc abeunt fluctus, illuc mare: sic ubi puppes
 Sulcato uarios duxerunt gurgite tractus,
 *rettulit Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
 Sed Græcis habiles, pugnamq; capeßere pinus
 Et tentare fugam, nec longo frangere gyro
 355 Cursum, nec tardè flectenti cedere clauo:
 At Romana ratis stabilem præbere carinam
 Certior, & terræ similem bellantibus usum.
 Tunc in signifera residenti puppe magistro
 Brutus ait, pateris ne acies errare profundo?
 360 Artibus & certas pelagi? iam consere bellum,
 Phocaicis medias rostris oppone carinas.
 Paruit, obliquas & præbuit hostibus alnos.
 Tunc quæcunq; ratis tentauit robora Bruti
 Ictu uicta suo, percussa, & capta cohesit.
 365 Ast alias manicæq; ligant, teretesq; catenæ,
 Seq; tenent remis, tecto stetit æquore bellum.
 Iam non excussis torquentur tela lacertis,
 Nec longinqua cadunt iaculato uulnera ferro,
 Miscenturq; manus, nauali plurima bello
 370 Ensis agit, stat quisq; suæ de robore puppis
 Pronus in aduersos ictus, multiq; preempti
 In ratibus cecidere suis, cruor altus in undis

Spumat

spumat, & obducti concreto sanguine fluctus.

Et quas immissi traxerunt uincula ferri,

373 Has prohibent iungi* conferta cadauera puppes.

*conferta

Semianimes alij uastum subiere profundum,

Hauferuntq; suo permixtum sanguine pontum.

Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes

Fractarum subita ratum periere ruina.

380 Irrita tela suas peragunt in gurgite cædes:

Et quodcunq; cadit frustrato pondere ferrum,

Exceptum medijs inuenit uulnus in undis.

Phocaicis Romana ratis uallata carinis,

Robore deducto dextrum, læuumq; tuetur

383 Aequo Marte latus, cuius dum pugnat ab alta

Puppe Tagus, Graiumq; audax aplus tre retentat,

Terga simul pariter missis & pectora telis

Transigitur: medio concurrit pectore ferrum,

Et stetit incertus fluere quò uulnere sanguis,

390 Donec utraq; simul largus cruor expulit hastas,

Diuisitq; animam, sparsitq; in uulnere letum.

Dirigit huc puppim miseri quoq; dextra Telonis,

Qua nullam melius pelago turbante carinæ

Audiuere manum, nec lux est notior ulli

393 Crastina, seu Phœbum uideat, seu cornua lunæ,

Semper uenturis componere carbasa uentis.

Hic Latiae rostro compagem ruperat alni,

Pila sed in medium uenêre trementia pectus,

Auertitq; ratem morientis dextra magistri.

600 Dum cupit in sociam Gyareus erumpere puppim,

Excipit immisum suspensa per ilia ferrum,

e s

Affixusq;

Affixusq; rati telo retinente pependit.

Stant gemini fratres fecundæ gloria matris,

Quos eadem uarijs genuerunt uiscera fati,

605 Discreuit mors sæua uiros, unumq; relictum

Agnorunt miseri sublato errore parentes:

Aeternis causam lachrymis tenet ille dolorem

Semper, & amissum fratrem lugentibus offert.

*pectine Quorum alter mixtis obliquo^o pectore remis

610 Ausus Romanæ Graia de puppe carinæ

Iniectare manum, sed eam grauis insuper ictus

Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæsit,

Dirigitq; tenens strictis immortalia neruis.

Creuit in aduersis uirtus, plus nobilis iræ

615 Truncus habet, fortiq; instaurat prælia læua,

Rapturusq; suam procumbit æquora dextram:

Hæc quoq; cum toto manus est abscissa lacerto.

Iam clypeo, telisq; carens, non conditur ima

Puppe, sed expositus, fraternaq; pectore nudo

620 Arma tegens, crebra confixus cuspide perstat:

Telaq; multorum leto casura suorum

Emerita iam morte tenet, tum uulnere multo

Effugientem animam lassos collegit in artus,

*quicunq; Membraq; contendit toto^o quæcunq; manebat

625 Sanguine, & hostilem defectis robore membris

Insiluit solo nociturus pondere puppim.

Strage uirum cumulata ratis, multoq; cruore

Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus:

At postquam ruptis pelagus compagibus hausit,

*descendit Ad summos repleta feros, *descendit in undas,

Vicinum

Vicinum inuolens contorto uertice pontum.
Aequora discedunt mersa diducta carina,
Inq; locum puppis cecidit mare: multaq; ponto
Præbuit illa dies uarij miracula fati.

635 Ferrea dum puppi rapidos manus inserit uncus,
Affixit Lycidam:mersus foret ille profundo,
Sed prohibent socij,suspensaq; crura retentant:
Scinditur auulsus, nec sicut uulnere sanguis
Emicuit lentus,ruptis cadit undiq; uenis,
640 Discursusq; animæ diuersa in membra meantis
Interceptus aquis:nullius uita perempti
Est tanta dimissa uia.pars ultima trunci
Tradidit in letum uacuos uitalibus artus:
At tumidus quæ pulmò iacet,quæ uisera feruent,
645 Hæserunt ibi fata diu,luctataq; multum
Hac cum parte uiri uix omnia membra tulerunt.

Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri,uacuamq; relinquit,
Qua caret hoste,ratem,congesto pondere puppis
650 Versa,caua texit pelagus,nautasq; carina :
Brachia nec licuit uasto iactare profundo,
Sed clauso periere mari. tunc unica diri
Conspecta est leti facies,cùm forte natantem
Diuersæ rostris iuuenem fixere carinæ:
655 Discessit medium tam uastos pectus ad ictus,
Nec prohibere ualent obtritis ossibus artus,
Quo minus æra sonent,eliso uentre per ora
Eiectat saniem permixtus uiscere sanguis.
Postquam inhihent remis puppes,ac rostra recedunt,

Deiectum

- 660 Deiectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
 Vulneribus tranſmiſit aquas, pars maxima turbæ
 Nauſraga iactatis morti obluſtata lacertis,
 Puppis ad auxilium ſociæ concurrit: at illi
 Robora cum uetitis preſarent alius ulnis,
 665 Nutaretq; ratis populo peritura recepto,
 Impia turba ſuper medios ferit enſe lacertos:
 Brachia linquentes Graia pendentia puppe,
 A manibus cecidere ſuis: non amplius unde
 Suſtinuere graues in ſummo gurgite truncos.
 670 Iamq; omni ſiſis nudato milite telis,
 Inuenit arma furor, remum contorſit in hoſtem
 Alter, at hi totum ualidis apluſtre lacertis,
 Auulſasq; rotant excuſſo remige ſedes,
 In pugnam fregerat rates. ſidentia peſſum
 675 Corpora caſa tenent, ſpoliantq; cadauera ferro.
 Multi inopes teli, iaculum letale reuulſum
 * uulnera Vulneribus traxere ſuis, & * uiſcera leua
 Oppreſſere manu, ualidos dum præbeat ictuſ
 Sanguis, & hoſtilem cum torſerit, exeat, haſtam.
 680 Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
 Quam pelago diuerſa lues: nam pinguibus ignis
 Affixus tædis, & tecto ſulfure uiuax
 Spargitur, ac faciles præbere alimenta carinæ:
 Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera,
 685 Nec flammas ſuperant undæ, ſparſisq; per æquor
 Iam ratibus, fragmenta ſerus ſibi uendicat ignis.
 Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas,
 Hi ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.

Mille modos inter leti, mors una timori est,
 690 Qua cœpere mori. nec cessat naufraga uirtus:
 Tela legunt deiecta mari, ratibusq; ministrant,
 Incertasq; manus ictu languente per undas
 Exercent: nunc rara datur si copia ferri,
 Utuntur pelago, sæuis completitur hostem
 705 Hostis, & implicitis gaudent subsidere membris,
 Mergentesq; mori. Pugna fuit unus in illa
 Eximius Phœceus animam seruare sub undis,
 Scrutariq; fretum, si quid mersisset arenis,
 Et nimis affixos unci conuellere morsus,
 700 Adductum quoties non senserat ancora funem.
 Hic ubi compressum penitus deduxerat hostem,
 Victor, & incolumis summas remeabat ad undas.
 Sed, se per uacuos credit dum surgere fluctus,
 Puppibus occurrit, tandemq; sub æquore mansit.
 705 Hi super hostiles iccerunt brachia remos,
 Et ratium tenuere fugam: non perdere letum
 Maxima cura fuit. multus sua uulnera puppi
 Affixit moriens, & rostris abstulit ictus.

Stantem sublimi Tyrrhenum culmine proræ
 710 Lygdamus * excusse balearis tortor habenæ
 Glande petens, solido fregit caua tempora plumbo
 Sedibus expulsi, postquam cruor omnia rupit
 Vincula, procurrunt oculi, stat lumine raptò
 Attonitus, mortisq; illas putat esse tenebras.
 715 At postquam membris sensit constare uigorem,
 Vos (ait) ò socij sicut tormenta soletis,
 Me quoq; mittendis rectum componite felis.

* excussa

Egere

Egere quod superest animæ Tyrrene, per omnes
Bellorum casus, ingentem militis usum

720 Hoc habet ex magna defunctum parte cadauer,
Viuentis feriere loco. sic fatus in hostem

Cæca tela manu, sed non tamen irrita mittit:
Excipit hæc iuuenis generosi sanguinis Argus,
Quà iam non medius descendit in ilia uenter,

725 Adiuuitq; suo procumbens pondere ferrum.

Stabat diuersa uictæ iam parte carinæ
Infelix Argi genitor: non ille iuuentæ
Tempore Phocaicis ulli cessurus in armis,
Victum æuo robur cecidit, fessusq; senectæ

730 Exemplum, non miles, erat: qui funere uiso,
Sæpe cadens longæ senior per transtra carinæ
Peruenit ad puppim, spirantesq; inuenit artus.
Non lachrymæ cecidere genis, non pectora tundit,

* tento Distentis * toto riguit sed corpore palmis:

735 Nox subit, atq; oculos uastæ obduxere tenebræ,
Et miserum tenens agnoscere desinit Argum,
Ille caput labens, et iam laguentia colla
Viso patre leuat, uox fauces nulla solutas
Prosequitur, tacito tantum petit oscula uultu,

740 Inuitatq; patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore senex caruit, uiresq; cruentus
Cœpit habere dolor, non perdam tempora, dixit,
A seuis permissa Deis, iugulumq; senilem
Confodiam: ueniam misero concede parenti

745 Arge, quòd amplexus, extrema quòd oscula fugi.
Nondum destituit calidus tua uulnera sanguis

Semian

Semianimisq; iaces, & adhuc potes esse superstes.

Sic fatus, quamuis capulum per uiscera missi
Polluerat gladij, tamen alta sub æquora tendit

**Præcipiti saltu: letum præcedere nati*

Festinantem animam morti non credidit uni.

Inclinant iam fatis ducum: nec iam amplius anceps.

Belli casus erat, Graia pars maxima classis

Mergitur: ast alie mutato remige puppes

Victores uexere suos, naualia pauce

Præcipiti tenuere fuga. quis in urbe parentum

Fletus erat? quantus matrum per littora planctus?

Coniux sæpe sui, confusis uultibus unda,

Credidit ora uiri Romanum amplexa cadauer:

Accensisq; rogis miseri de corpore trunco

Certauere patres. at Brutus in æquore uictor,

Primus Casareis pelagi decus abdidit armis.

**Præceps: et
letū gaudēs
præced.*

M. ANNEI

LVCANI PHARSALIAE

LIBER QVARTVS.

T V S.

T procul extremis terrarū Cæsar in oris

Martem sæuus agit non multa cæde no-
centem,

Maxima sed fatis ducibus momenta da-
turum.

Iure pari rector castris Afranius illis,

Ac

- 5 Ac Petreius erat: concordia duxit in æquas
 Imperium commune uices, tutelaq; ualli
 Peruigil alterno paret custodia signo,
 His præter Latias acies erat impiger Astur,
 Vestonesq; leues, profugiq; à gente uetusta
 10 Gallorum Celtæ nascentes nomen Iberis.
 Colle tumet modico, leniq; excreuit in altum
 Pingue solum tumulo, super hunc fundata uetusta
 Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
 Hesperios inter Sicoris non ultimus amnes,
 15 Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu
 Hybernas passurus aquas. at proxima rupes
 Signa tenet Magni, nec Cæsar colle minore
 Castra leuat, medius dirimit tentoria gurgēs.
 Explicat hinc tellus campos effusa patentes
 20 Vix oculo prendente modum, camposq; coërcet
 Cinga rapax, uetitus fluctus, & littora cursu
 Oceani pepulisse suo: nam gurgite mixto,
 Qui præstat terris aufert tibi nomen Iberus.
 Prima dies belli cessauit Marte cruento,
 25 Spectandasq; ducum uires, numerosaq; signa
 Exposuit: piguit sceleris, pudor arma furentum
 Continuit: patriæq; & ruptis legibus unum
 Donauere diem. prono tum Cæsar Olympo
 In noctem subita circundedit agmina fossa,
 30 Dum primæ* præstant acies, hostemq; fefellit,
 Et propè consertis obduxit castra manipulis.
 Luce noua collem subito conscendere cursu,
 Qui medius tutam castris dirimebat Ilerdam,

*perstant

Imperat

Imperat:huc hostem pariter terrorq; pudorq;
 Impulit, & raptum tumulum prior agmine cepit.
 His uirtus, ferrumq; locum promittit: at illis
 Ipse locus, miles rupes oneratus in altis
 Nititur, aduersoq; acies in monte supina
 Haeret, & in tergum casura umbone sequentis
 Erigitur. nulli tellum uibrare uacabat,
 Dum labat, & fixo firmat uestigia pilo,
 Dum scopulos, stirpesq; tenent, atq; hoste relicto
 Cadunt ense uiam. uidit lapsura ruina
 Agmina dux, equitemq; iubet succedere bello,
 Munitumq; latus leuo producere gyro.
 Sic pedes ex facili, nulloq; urgente receptus,
 Irritus & uictor subducto Marte pependit.

Haftenus armorum discrimina, caetera bello
 Fata dedit uarijs incertus motibus aër.

Pigro bruma gelu, siccisq; Aquilonibus haerens,
 Aethere constricto pluuias in nube tenebat.
 Vrebant montana niues, camposq; iacentes
 Non duraturæ conspecto sole pruina:

Atq; omnis propior mergenti sidera cælo

Aruerat tellus hyberno dura sereno.

Sed postquam uernus calidum Titana recepit,
 Sydera respiciens dilapsæ portitor Helles,

Atq; iterum æquatis ad iustæ pondera Libræ
 Temporibus uicere dies, tunc sole relicto

Cynthia quo primum cornu dubitanda refulsit,
 Excluserat Boream, flammæq; accepit ab Euro.

Ille suo nubes quasq; inuenit in axe,

f

Torsit

Torsit in occiduum Nabathæis flatibus orbem,
 Et quas sentit Arabs, & quas Gangetica tellus
 65 Exhalat nebulas, quicquid concrescere primus
 Sol patitur, quicquid cœli fuscator Eoi
 Intulerat Corus, quicquid defenderat Indos,
 Incendêre diem nubes oriente remotæ,
 Nec medio potuere graues incumbere mundo,
 70 Sed nimbos rapuere fuga, uacat imbribus Arctos,
 Et Notus in solam Calpen fluit humudus aër.

Hic ubi iam Zephyri fines, & summus Olympi
 Cardo tenet Tethyn, uetitæ transcurrere densos
 Inuoluêre globos, congestumq; aëris atri
 75 Vix recipit spatium, quod separat æthere terram.
 Iamq; polo presse largos densantur in imbres,
 Spissatæq; fluunt, nec seruant fulmina flammæ,
 Quamuis crebra micent, moriuntur fulgura nimbis.
 Hinc imperfecto complectitur aëra gyro

80 Arcus, uix ulla uariatus luce colorem,
 Occanumq; bibit, raptosq; ad nubila fluctus
 Pertulit, & cœlo diffusum reddidit æquor.
 Iamq; Pyrenææ, quas nunquam soluere Titan
 Eualuit, fluxere niues, fractoq; madescunt
 85 Saxa gelutium, quæ solitis è fontibus exit,
 Non habet unda uias, tam largas alueus omnis
 A' ripis accepit aquas. iam naufraga campo
 Cæsaris arma natant, impulsaq; gurgite multo
 Castra labant, alto restagnant flumina uallo.

90 Non pecorum raptus faciles, non pabula mersi
 Vlla ferunt sulci, tectarum errore uiarum

Fallitur

Fallitur occultis sparsus populator in agris.

Iamq; comes semper magnorum prima malorum
Sæua fames aderat, nulloq; obsessus ab hoste

Miles eget: toto censu non prodigus emit

Exiguam Cererem. Prò lucri pallida tabes,

Non deest prolato ieiunus uenditor auro.

Iam tumuli, collesq; latent, iam flumina cuncta

Condidit una palus, uastaq; uoragine mersit:

Absorpsit penitus rupes, ac tecta ferarum

Detulit, atq; ipsas hausit, subitisq; frementes

Vorticibus contorsit equos, & reppulit æstus

Fortior Oceani, nec Phœbum surgere sentit

Nox subiecta polo, rerum discrimina miscet

Deformis cœli facies, iunctaq; tenebræ.

Sic mundi pars ima iacet, quam zona niualis

Perpetuaq; premunt hyemes, non sydera cœlo

Vlla uidet, sterili non quicquam frigore gignit,

Sed glacie medios signorum temperat ignes.

Sic, ò summe parens mundi, sic sorte secunda

Aequorèi rector facias Neptune tridentis.

Et tu perpetuis impendas æra nimbis,

Tu remeare uetes quoscunq; emisseris æstus.

Non habeant amnes decliuem ad littora cursum,

Sed pelagi referantur aquis, concussaq; tellus

Laxet iter fluuijs, hos campos Rhenus inundet,

Hos Rhodanus, uastos obliquent flumina fontes.

Rhipheas huc solue niues, huc stagna, lacusq;

Et pigras, ubicunq; iacent, effunde paludes.

Et miseras bellis ciuilibus eripe terras.

f z

Sed

Sed paruo fortuna uiri contenta pauore
 Plena redit, solitoq; magis fauere secundi,
 Et ueniam meruere Dei. iam rarior aër,
 Et par Phœbus aquis densas in uellera nubes
 123 Sparserat, & noctes uentura luce rubebant,
 Seruatoq; loco rerum, discessit ab astris
 Humor, & ima petit, quicquid pendeat aquarum.
 Tollere sylua comas, stagnis emergere colles
 Incipiunt, uisq; die durescere ualles.

130 Utq; habuit ripas Sicoris, camposq; reliquit,
 Primum cana salix made facto uimine paruam
 Textitur in puppim, caesoq; induta iuueno

superena= Vectoris patiens tumidum superemicat amnem.
 tat Sic Venetus stagnante Pado, fusoq; Britannus

135 Nauigat Oceano: sic cum tenet omnia Nilus,
 Conseritur bibula Memphis cymba papyro.
 His ratibus traiecta manus festinat utrinq;
 Succisum curuare nemus: fluuij; ferocis
 Incrementa timens, non primis robora ripis

140 Imposuit, medios pontem distendit in agros.
 Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
 Spargitur in sulcos, & scisso gurgite riuis
 Dat poenas maioris aquæ. postquam omnia fatis
 Cæsaris ire uidet, celsam Petreius Ilerdam

145 Deserit, & noti diffusus uiribus orbis
 Indomitos querit populos, & semper in arma
 Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
 Nudatos Cæsar colles, desertaq; castra
 Conspiciens, capere arma iubet, nec querere pontem

- 150 Nec uada, sed duris flunium superare lacertis
Paretur, rapuitq; ruens in praelia miles,
Quòd fugiens timuisset iter: mox uda receptis
Membra fouent armis, gelidosq; à gurgite cursu
Restituunt artus, donec decresceret umbra
- 155 In medium surgente die, iamq; agmina summa
Carpit eques, dubijq; fugæ, pugnaq; tenentur.
Attollunt campo geminæ iuga saxeæ rupes
Valle caua media, tellus hinc ardua celsos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
- 160 Anfractu latuere uia, quibus hoste potito
Faucibus, emitti terrarum in deuia Martem
Inq; feras gentes Cæsar uidet. Ite sine ullo
Ordine, ait, raptumq; fuga conuertite bellum,
Et faciem pugnae, uultusq; inferte minaces:
- 165 Nec liceat pauidis ignaua occumbere morte,
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: et ad montes tendentem præuenit hostem.
Illic exiguo paulum distantia uallo
Castra locant. postquam spatium languentia nullo
- 170 Mutua conspicios habuerunt lumina uultus,
Et fratres, natosq; suos uidere, patresq;,
Deprehsus est ciuile nefas, tenuere parumper
Ora metu, tantum nutu, motoq; salutant
Ense suos: mox ut stimulis maioribus ardens
- 175 Rupit amor leges, audet transcendere uallum
Miles, in amplexus effusas tendere palmas.
Hospitis ille ciet nomen, uocat ille propinquum,
Admonet hunc studijs consors puerilibus ætas:

Nec Romanus erat, qui non agnouerat hostem.

180 Arma rigant lachrymis, singultibus oscula rumpunt:
Et quamuis nullo maculatus sanguine miles
Quæ potuit fecisse, timet. quid pectora pulsas?
Quid uesane gemis? fletus quid fundis inaneis?
Nec te sponte tua sceleri parêre fateris?

185 Vsque adeo ne times, quem tu facis ipse timendum?
Classica dent bellum, seuos tu negliges cantus.
Signa ferant, cessat iam iam ciuile Erinnyes
Concidet, & Cæsar Generum priuatus amabit.

Nunc ades æterno complectens omnia nexu
190 O rerum, mixtiq; salus concordia mundi,
Et sacer orbis amor, magnum nunc secula nostra
Venturi discrimen habent: periire latebræ
Tot scelerum, populo uenia est erepta nocenti,
Agnouere suos. prò numine fata sinistro

195 Exigua requie tantas argentia clades,
Pax erat, & miles castris permixtus utrisq;
Errabat, duro concordem cespitem mensas
Instituunt, & permixto libamina Baccho.
Graminei luxere focî, iunctoq; cubili

200 Extrahit insomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum steterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum quæ gesserunt fortia iactant,
Et dum multa negant, quod solum fata petebant,
Est miseris renouata fides, atq; omne futurum

205 Creuit amore nefas. nam postquam sœdera pacis
Cognita Petreio, seq; & sua tradita uenum
Castra uidet, famulas scelerata ad prælia dextras

Excitat,

Excitat, atq; hostes turba stipatus inermes
Præcipitat castris, iunctosq; amplexibus ense
210 Separat, & multo disturbat sanguine pacem.

Addidit ira ferox moturas prælia uoces,
Immemor ò patriæ, signorum oblite tuorum
Non potes hoc causæ miles præstare senatus,
Assertor uictor redeas ut Cæsare, certè

215 Vt uincare potes: dum ferrum, incertaq; fata,
Quiq; fluat multo non deerit uulnere sanguis,
Ibitis ad dominum: damnataq; signa feretis?
Vtq; habeat famulos nullo discrimine Cæsar
Exorandus erit: ducibus quoq; uita petenda est?

220 Nunquam nostra salus pretium, mercesq; nefandæ
Proditionis erit: non hoc ciuilia bella

Vt uiuamus, agunt: trahimur sub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo
Eruerent, nulli uallarent oppida muri,

225 Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras clāssis pelago sparsura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.

Hostes nempe meos scelere iurata nefando
Sacramenta tenent, at uobis uilior hoc est

230 Vestra fides, quòd pro causa pugnantibus æqua

Et ueniam sperare licet. prò dira pudoris
Fœdera: nunc toto fâtorum ignarus in orbe
Magne paras acies, mundi q; extrema tenentes
Sollicitas reges, cū forsā fœdere nostro

235 Iam tibi sit promissa salus. Sic fatur, & omneis
Concuſsit mentes, scelerumq; reduxit amorem.

- Sic ubi desuetæ syluis in carcere clauso
Mansuevere ferae, & uultus posuere minaces,
Atq; hominem didicere pati, si torrida paruus
240 Venit in ora cruor, redeunt rabiesq; furorq;
Admoniteq; tument gustato sanguine fauces:
Feruet, & à trepido uix abstinet ira magistro.
Itur in omne nefas, & quæ fortuna Deorum
Inuidia cæca bellorum in nocte tulisset,
245 Fecit monstra fides: inter mensasq; torosq;
Quæ modò complexu fouerunt pectora, cadunt.
Et quamuis primò ferrum strinxere gementes,
Vt dextræ iusti gladius dissuasor adhæsit,
Dum feriunt, odere suos, animosq; labantes
250 Confirmant ictu: feruent iam castra tumultu,
Et scelerum turba rapiuntur colla parentum.
Ac uelut occultum pereat scelus, omnia monstra
In faciem posuere ducum, iuuat esse nocentes.
Tu Cæsar quamuis spoliatus milite multo
255 Agnoscis superos, neq; enim tibi maior in aruis
Emathijs fortuna fuit, nec Phocidos undis
Masiliæ, Phario nec tantum est æquore gestum:
Hoc siquidem solo ciuile crimine belli
Dux causæ melioris eris. polluta nefanda
260 Agmina cæde duces iunctis committere castris
Non audent, altæq; ad mœnia rursus Ille dæ
Intendêre fugam: campos eques obuius omnes
Abstulit, & siccis inclusit collibus hostem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere fossa
265 Cæsar auet, nec castra pati contingere ripas,

Aut circum largos curuari brachia fontes.

Vt leti uidere uiam, conuersus in iram
Præcipitem timor est, miles non utile clausis
Auxilium mactauit equos, tandemq; coactus
Spe posita damnare fugam, casurus in hostes
Fertur. ut effuso Cæsar decurrere passu

Vidit, & ad certam deuotos tendere mortem,
Tela tene iam miles, ait, ferrumq; ruenti
Subtrahe, non ullo constet mihi sanguine bellum:
Vincitur haud gratis iugulo qui prouocat hostem.

En sibi uilis adest inuisa luce iuuentus
Iam damno peritura meo, non sentiet ictus,
Incumbet gladijs, gaudebit sanguine fuso.
Deserat hic feruor mentes, cadat impetus amens,
Perdant uelle mori. sic deflagrare minaces
Incassum, & uetito passus languescere bello,
Substituit merso dum nox sua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data est miscendi copia Martis,
Paulatim cadit ira ferox, mentesq; tepescunt.

Saucia maiores animos ut pectora gestant
Dum dolor est, ictusq; recens, & mobile neruis
Conamen calidus præbet cruor, ossaq; nondum
Adduxere cutem, si conscius ensis adacti
Stat uictor, tenuitq; manus, tum frigidus artus
Alligat, atq; animum subducto robore torpor,
Postquam sicca rigens astrinxit uulnera sanguis.

Iamq; inopes undæ primum tellure resossa
Occultos latices, abstrusaq; flumina quærunt:
Nec solum rastris, durisq; ligonibus arua,

- 295** Sed gladijs fodere suis, putensq; cauati
 Montis ad irrigui premitur fastigia campi.
 Non se tam penitus, tam longè luce relicta
 Merseit Assyrij scrutator pallidus auri.
 Non tamen aut tectis sonuerunt cursibus annes,
300 Aut micuere noui, percussò pumice, fontes,
 Antra nec exiguo stillant sudantia rore,
 Aut impulsà leui turbatur glarea uena.
 Tunc exhausta super multo sudore iuuentus
 Extrahitur, duris silicum lassata metallis.
305 Quoq; minus possent siccos tolerare uapores,
 Quæsitæ fecistis aquæ, nec languida fessi
 Corpora sustentant epulis, mensasq; perosi
 Auxilium fecere famem, si mollius aruum
 Prodidit humorem, pingues manus utraq; glebas
310 Exprimit ora super, nigro si turbida limo
 Colluuiès immota iacet, cadit omnis in haustus
 Certatim obscænos mules, moriensq; recepit,
 Quas nollet uicturus aquas: rituq; ferarum
 Distentas siccant pecudes, & lacte negato,
315 Sordidus exhausto sorbetur ab ubere sanguis.
 Tunc herbas, frondesq; terunt, & rore madentes
 Distringunt ramos: & siquos palmite crudo,
 Arboris aut tenera succos pressere medulla.
 O fortunati fugiens quos barbarus hostis
320 Fontibus immixto strauit per rura ueneno.
 Hos licet in fluuios saniem, tabemq; ferarum,
 Pallida Dictæis, Cæsar, nascentia saxi
 Infundas aconita palam, Romana iuuentus

Non decepta bibet: torrentur uiscera flamma,

325 Oraq; sicca rigent squamosis aspera linguis.

Iam marcent uenæ, nulloq; humore rigatus

Aëris alternos angustat pulmo meatus,

Rescissioq; nocent suffuria dura palato.

Pandunt ora siti, nocturnumq; aëra captant,

330 Expectant imbres, quorum modò cuncta natabant

Impulsu, & siccis uultus in nubibus hærent.

Quoq; magis miseros undæ ieiunia soluant,

Non super arentem Meroën, Cancrîq; sub axe,

Quâ nudi Garamantes arant, sedere: sed inter

335 Stagnantem Sicorim, & rapidum deprensus Iberum

Spectat uicinos sitiens exercitus amnes.

Iam donati cessere duces, pacisq; petendæ

Autor damnatis supplex Afranius armis:

Semianimes in castra trahens hostilia turmas

340 Victoris stetit ante pedes: seruata precanti

Maiestas non fracta malis, interq; priorem

Fortunam, casusq; nouos gerit omnia uicti:

Sed ducis, & ueniam securo pectore poscit.

Si me degeneri strauissent fata sub hoste,

345 Non deerat fortis rapiendo dextera leto:

At nunc sola mihi est orandæ causa salutis,

Dignum donanda Cæsar te credere uita.

Non partis studijs agimur, nec sumpsimus arma

Consilij inimica tuis, nos deniq; bellum

350 Inuênit ciuile duces, causæq; priori,

Dum potuit, seruata fides, nil fata moramur:

Tradimus Hesperias gentes, aperimus Eoas,

Securumq;

- Securumq; orbis patimur post terga relictū.
 Nec cruor effusus campis tibi bella peregit,
 333 Nec ferrum, lassæq; manus: hoc hostibus unum
 Quod uincas, ignosce tuis: nec magna petuntur,
 Otia des fessis, uitam patiaris inermes
 Degere, quam tribuis: campis prostrata iacere
 Agmina nostra putes: nec enim felicibus armis
 360 Misceri damnata decet, partemq; triumphī
 Captos ferre tui, turba hæc sua fata peregit:
 Hoc petimus, uictos ne tecum uincere cogas.
 Dixerat: At Cæsar facilis, uultuq; serenus
 Flectitur, atq; usum belli, pœnamq; remittit.
 363 Vt primum iustæ placuerunt fœdera pacis,
 Incustoditos decurrit miles ad annes,
 Incumbit ripis, permissaq; flumina turbat.
 Continuus multis subitarum tractus aquarum
 Aëra non passus uacuis discurrere uenis
 370 Arctauit, clausitq; animam, nec feruida pestis
 Cedit adhuc, sed morbus egens iam gurgite plenis
 Visceribus sibi poscit aquas, mox robora neruis,
 Et uires rediere uiris. O prodiga rerum
 Luxuries, nunquam paruo contenta paratu,
 373 Et quæditorum terra, pelagoq; ciborum
 Ambitiosa fames, et lautæ gloria mense,
 Discite quàm paruo liceat producere uitam,
 Et quantum natura petat: non erigit egros
 Nobilis ignoto diffusus consule Bacchus:
 380 Non auro, myrrhaq; bibunt: sed gurgite puro
 Vita redit: satis est populis fluiuiusq; Ceresq;.

Heu miseri, qui bella gerunt. tunc arma relinquens
Victori miles spoliato pectore tutus,
Innocuusq; suas curarum liber in urbes
385 Spargitur. ò quantum donata pace potitos
Excussis nunquam ferrum uibrasse lacertis
Pœnituit, tolerasse sitim, frustra q; rogasse
Prospera bella Deos: nempe usis Marte secundo
Tot dubiæ restant acies, tot in orbe labores.

390 Ut nunquam fortuna labet successibus anceps,
Vincendum toties, terras fundendus in omnis
Est cruor, & Cæsar per tot sua fata sequendus.
Felix qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo iaceat iam scire loco: non prælia fessos
395 Vlla uocant, certos non rumpunt classica somnos,
Iam coniux, natiq; rudes, & sordida tecta
Et non deductos recipit sua terra colonos.
Hoc quoq; securis oneris fortuna remisit,
Sollicitus menti quòd abest pavor: ille salutis
400 Est autor, dux ille fuit, sic prælia soli
Felices nullo spectant ciuilia uoto.

Non eadem belli totum fortuna per orbem
Constitit, in partes aliquid sed Cæsaris ausa est,
Quà maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
405 Et tepidum in molles Zephiros excurrit Iader.
Illic bellaci confisus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus Circumflua ponto,
Clauditur extrema residens Antonius ora,
Cautus ab incurfu belli, si sola recedat,
410 Expugnat quæ tuta, fames: non pabula tellus

Pascendis

- Pascendis submittit equis, non proserit ullam
Flaua Ceres segetem: spoliabat gramine campum
Miles, & attonso miseris iam dentibus aruo
Castrorum siccis de cespite uulserat herbas.
413 Vt primum aduersæ socios in littore terræ
Et Basilum uidere ducem, noua furta per æquor
Exquisita fugæ: neq; enim de more carinas
Extendunt, puppesq; leuant, sed firma gerendis
Molibus insolito contextunt robora ductu.
420 Namq; ratem uacua sustentant undiq; cuppæ,
Quarum porrectis series constricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos:
Nec gerit expositum telis in fronte patenti
Remigium, sed quod trabibus circundedit æquor
423 Hoc ferit, & taciti præbet miracula cursus,
Quod nec uela ferat, nec apertas uerberet undas.
Tunc freta seruantur, dum se decliuis undis
Aestus agat, refluxoq; mari nudentur arenæ.
Iamq; relabenti crescebant littora ponto,
430 Missa ratis prono desertur lapsa profundo,
Et geminae comites: cunctas super ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ custos Octavius undæ
Confestim tentare ratem, celeresq; carinas
433 Continuit, cursu crescat dum præda secundo:
Et temere ingressos repetendum inuitat ad æquor
Pace maris. Sic dum pauidos formidine ceruos
Claudat odoratae metuentes aëra pennæ:
Aut dum dispositis attollat retia uaris

Venator

140 Venator, tenet ora leuis clamosa Molossi,
 Spartanos, Cretasq; ligat: nec creditur ulli
 Sylua cani, nisi qui presso uestigia rostro
 Colligit, & præda nescit latrare reperta,
 Contentus tremulo monstrasse cubilia loro.
 145 Nec mora, complentur moles, auideq; petitis
 Insula deseritur ratibus, quo tempore primas
 Impedit ad noctem iam lux extrema tenebras.

At Pompeianus fraudes innectere ponto
 Antiqua parat arte Cilix, passusq; uacare
 150 Summa freti medio suspendit uincula ponto,
 Et laxas fluitare sinit, religatq; catenas
 Rupis ab Illyricæ scopulis, nec prima, nec illa,
 Quæ sequitur, tardata ratis, sed tertia moles
 Hesit, & ad cautes* abducto fune secuta est.
 155 Impendent caua saxa mari, ruituraq; semper
 Stat (mirum) moles: & syluis æquor inumbrat.
 Huc fractas Aquilone rates, submersaq; pontus
 Corpora sæpe tulit, cæcisq; abscondit in antris:
 Restituit raptus tectum mare, cumq; cauernæ
 160 Euomuere fretum, contorti uorticis undæ
 Taurominitanam uincunt feruore Charybdim,
 Hic Opiterginis moles onerata colonis
 Constitit, hanc omni puppes statione soluta
 Circumeunt, alij rupes, ac littora complent.
 165 Vulteiis tacitas sensit sub gurgite fraudes,
 Dux erat ille ratis, frustra qui uincula ferro
 Rumpere conatus, poscit spe prælia nulla,
 Incertus quâ terga daret, quâ pectora bello.

*adducto

Hoc

470 Hoc tamen in casu, quantum deprensa ualebat,
Effecit uirtus: inter tot millia captæ
Circunfusa rati, & plenam uix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem, nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacemq; habuere tenebræ.

475 Tunc si attonitam, uenturaq; fata pauentem
Rexit magnanima Vultei uoce cohortem:
Libera non ultra parua quam nocte iuuentus
Consulte extremis angusto tempore rebus.
Vita brevis nulli superest, qui tempus in illa
Querendæ sibi mortis habet: nec gloria leti

480 Inferior, iuuenes, admoto occurrere fato,
Omnibus incerto uenturæ tempore uitæ
Par animi laus est, & quos speraueris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere lucis,
Accersas dum fata manu. non cogitur ullus

485 Velle mori, fuga nulla patet, stant undiq; nostris
Intenti ciues iugulis, decernite letum,
Et metus omnis abest: cupias quodcunq; necesse est.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum est,
Aut cum permixtis acies, sua tela tenebris

490 Inuoluunt, conserta iacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta uirtus:
Nos in conspicua socijs, hostiq; carina
Constituere Dei, præbebunt æquora testes,

495 Præbebunt terræ, summis dabit insula saxis,
Spectabunt geminæ diuerso è littore partes.
Nescio quid nostris magnum, & memorabile fati
Exemplum, fortuna, paras: quæcunq; per æuum

Exhibuit

ambos exhibuit, exhibuit, uerbu quæstio^{stote} colu^{stote} m^{stote} nam
cojeam. Medio expulsi paginæ octopagis.

Fraudibus euentum dederat fortuna, feroxq;
 Non exploratis occulti uiribus hostis,
 Curio nocturnum castris erumpere cogit,
 Ignotisq; equitem latè decurrere campis.
 Ipse sub Auroræ primos excedere motus
 Signa iubet castris, multum, frustra q; rogatus
 Vt Libycas metuat fraudes, insecta q; semper
 Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
 Tradiderat fatis iuuenem, bellumq; trahebat
 Autorem ciuile suum: super ardua ducit
 Saxa, super cautes abrupto limite signa.
 Cum procul è summis conspecti collibus hostes
 Fraude sua cessere parum, dum colle relicto
 Effusam patulis aciem committeret aruis,
 Ille fugam credens, simulatæ nescius artis,
 Vt uictor medios aciem proiecit in agros.
 Tunc primum patuere doli, Numidæq; fugaces
 Vndiq; completis clauserunt montibus agmen.
 Obstupuit dux ipse simul, perituraq; turba.
 Non timidi petiere fugam, non prælia fortes:
 Quippe ubi non sonipes motus clangore tubarum
 Saxa quatit pulsu, rigidos uexantia frenos
 Ora terens, spargitq; iubas, & surrigit aures,
 Incertoq; pedum pugnat non stare tumultu.
 Fessa iacet ceruix, fumant sudoribus artus,
 Oraq; proiecta squalent arentia lingua,
 Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget,
 Et defecta grauis longè trahit ilia pulsus,
 Siccaq; sanguineis durefcit spuma lupatis.

- Iamq; gradum neq; uerberibus, stimulisq; coacti,
760 Nec quamuis crebris iussi calcaribus addunt.
Vulneribus coguntur equi: nec profuit ulli
Cornipedis rupisse moras: neq; enim impetus illis
Incursumq; fuit, tantum profertur ad hostes,
765 Et spatium iaculis oblato uulnere donat.
At uagus Apher equos ut primum emisit in agmen,
Tunc campi tremuere sono, terraq; soluta
Quantus Bistonio torquetur turbine pulvis,
Aëra nube sua textit, traxitq; tenebras.
Vt uero in pedites fatum miserabile belli
770 Incubuit, nullo dubij discrimine Martis
Ancipites steterunt casus, sed tempora pugnae
Mors tenuit: neq; enim licuit procurrere contra,
Et miscere manus, sic undiq; septa iuuentus
Comminus obliquis, & rectis eminus hastis
775 Obruitur: non uulneribus, nec sanguine solum,
Telorum nimbo peritura, at pondere ferri.
Ergo acies tantæ paruum spissantur in orbem,
Ac si quis metuens medium correpset in agmen
Vix impune suos inter conuertitur enses.
780 Densaturq; globus, quantum pede prima relato
Constrinxit gyros acies, non arma mouendi
Iam locus est pressis, stipataq; membra teruntur.
Frangitur armatum colliso pectore pectus,
Non tam læta tulit uictor spectacula Maurus,
785 Quam fortuna dabat, fluuios non ille cruoris,
Membrorumq; uidet lapsum, & ferientia terram
Corpora, compressum turba stetit omne cadauer.

Excitet

Excitet inuisas diræ Carthaginis umbras
Inferijs fortuna nouis, ferat ista cruentus
790 Annibal, & Pœni tam dira piacula manes:
Romanam, superi, Libyca tellure ruinam
Pompeio prodesse nefas, uotisq; Senatus,
Aphrica nos potius uincat sibi. Curio susas
Vt uidit campis acies, & cernere tantas
795 Permisit clades compressus sanguine puluis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut sperare fugam, ceciditq; in strage suorum
Impiger ad letum, & fortis uirtute coacta.

Quid nunc rostra tibi profunt turbata, forumq;
800 Vnde tribunitia plebeius signifer arte
Arma dabas populis? quid prodita iura Senatus,
Et gener, atq; socer bello concurrere iussi?
Antè iaces, quàm dira duces Pharsalia confert,
Spectandumq; tibi bellum ciuile negatum est.
805 Has urbi misere uestro de sanguine pœnas
Ferre datis, luitis iugulo sic arma potentes.
Felix Roma quidem, ciuesq; habitura beatos,
Si libertatis superis tam cura placcret,
Quàm uindicta placet. Libycas en nobile corpus
810 Pascit aues, nullo contactus Curio busto.
At tibi nos, quando non proderit ista silere,
A quibus omne æui senium sua fama repellit,
Digna damus iuuenis merita præconia uite,
Haud alium tanta ciuem tulit indole Roma,
815 Aut cui plus leges deberent recta sequenti.
Perdita tunc urbi nocuerunt secula, postquam

Ambitus

Ambitus & ^{pl}lus, & opum metuenda facultas
 Transuerso mentem dubiam torrente tulerunt:
 Momentumq; fuit mutatus Curio rerum,
 Gallorum captus spolijs, & Caesaris auro.
 Ius licet in iugulos nostros sibi fecerit ense
 Sylla potens, Mariusq; ferox, & Cinna cruentus,
 Caesaræq; domus series, cui tanta potestas
 Concessa est? emere omnes, hic uendidit urbem.

M A N N E I

LVCANI PHARSALIAE
 LIBER QVIN-
 TVS.

IC alterna duces bellorum uulnera
 passos
 In Macedum terras miscens aduersa
 secundis
 Seruauit fortuna pares. iam sparserat

Hæmo

Bruma niues, gelidoq; cadens Atlantis Olympo,
 Instabatq; dies, qui dat noua nomina fastis,
 Quiq; colit primus ducentem tempora Ianum.
 Dum tamen emeriti remanet pars ultima iuris,
 Consul uterq; uagos belli per munia patres
 Elicit Epirum. peregrina ac sordida sedes
 Romanos cepit procures, secretaq; rerum
 Hospes in extremis audiuit curia tectis.

Nam

Nam quis castra uocet tot strictas iure secures?
 Tot faces? docuit populos uenerabilis ordo
 Non Magni partes, sed Magnum in partibus esse.

15 Ut primum mœstum tenuere silentia coctum,
 Lentulus è celsa sublimi sede profatur.

Indole si dignum Latia, si sanguine prisco
 Robur inest animis, non qua tellure coacti,
 20 Quamq; procul tectis captæ sedeamus ab urbis
 Cernite, sed uestre faciẽ cognoscite turbæ,
 Cunctaq; iussuri primum hoc decernite patres,
 Quod regnis, populisq; liquet nos esse Senatum.

Nam uel Hyperboreæ plaustrum glaciale sub Vrse,
 Vel plaga quâ torrens, claususq; uaporibus axis
 25 Nec patitur noctes, nec iniquos crescere soles,
 Si fortuna ferat rerum nos summa sequetur,
 Imperiumq; comes. Tarpeia sede perusta

Gallorum facibus, Veiosq; habitante Camillo,
 30 Illic Roma fuit, non unquam perdidit ordo
 Mutato sua iura solo. merentia tecta

Cæsar habet, uacuasq; domos, legesq; silentes,
 Clausaq; iustitio tristi fora: curia solos
 Illa uidet patres, plena quos urbe fugauit.

Ordine de tanto quisquis non exulat, hîc est.

35 Ignaros scelerum, longaq; in pace quietos
 Bellorum primus sparsit furor, omnia rursus
 Membra loco redeunt. en totis uiribus orbis
 Hesperiam pensant superi, iacet hostis in undis

40 Obrutus Iliricis, Libyes squalentibus aruis
 Curio Cæsarei cecidit pars magna Senatus.

Tollite

Tollite signa duces, fatorum impellite cursum,
 Spem uestram præstate Deis, fortunaq; tantos
 Det uobis animos, quantos fugientibus hostem
 Causa dabat. nostrum exhausto ius clauditur anno,
 Vos quorum finem non est sensura potestas,
 Consulite in medium patres, Magnumq; iubete
 Esse ducem. lato nomen clamore Senatus
 Excipit: & Magno fatum, patriæq; suumq;
 Imposuit, tunc in reges, populosq; merentes
 Sparsum honos, pelagiq; potens Phœbeia donis
 Exornata Rhodos, gelidiq; inculta iuuentus
 Taygeti, fama ueteres laudantur Athenæ,
 Massiliæq; suæ donatur libera Phocis.

Tunc Saddalen, fortemq; Cotyn, fidumq; per arma
 Deiotarum, & gelidæ dominum Rhasipolin oræ
 Collaudant, Libyamq; iubent autore Senatu
 Sceptrifero parere Iubæ. prò tristia fata.
 En tibi non fidæ gentis dignissime regno
 Fortunæ Ptolomeæ pudor crimenq; Deorum,
 Cingere Pellæo pressos diademate crines
 Permissum, sæuum in populos puer accipis ense,
 Atq; utinam in populos, donata est regia Lagi,
 Accessit Magni iugulus, regnumq; sorori
 Ereptum est, soceroq; nefas. iam turba soluto
 Arma petit cœtu: quæ cum populiq; ducesq;
 Casibus incertis, & cæca sorte pararent,
 Solus in ancipites metuit descendere Martis
 Appius euentus, finemq; expromere rerum
 Sollicitat superos, multosq; obducta per annos

Delphica

70 Delphica fatidici reserat penetralia Phœbi.

Hesperio tantum, quantum semotus Eoo
Cardine Parnassus gemino petit æthera colle,
Mons Phœbo, Bromioq; sacer, cui numine mixto
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.

75 Hoc solum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, pontoq; fuit discrimen, & astris
Tu quoq; uix summam seductus ab æquore rupem
Extuleras, unoq; iugo Parnasse latebas.

80 Vltor ibi expulsa premerent cum uiscera partus
Matris adhuc rudibus Pæan Pythona sagittis
Explicuit, cum regna Themis, tripodasq; teneret.
Vt uidit Pæan uastos telluris hiatus

85 Diuinam spirare fidem, uentosq; loquaces
Exhalare solum, sacris se condidit antris,
Incubuitq; adyto, uates ibi factus Apollo.

Quis latet hic superum? quod nume ab æthere pressu
Dignatur cæcas inclusum habitare cauernas?

Quis terram cœli patitur Deus, omnia cursus
Acterni secreta tenens, mundi; futuri

90 Conscius, ac populis sese proferre paratus,
Contactusq; ferens hominum, magnusq; potensq;
Siue canit fatum, seu quod iubet ille canendo
Fit fatum? Forsan terris inserta regendis

95 Aëre libratum uacuo, quæ sustinet orbem
Totius pars magna Iouis, Cyrrhæa per antra
Exit, & ætherio trahitur connexa tonanti.

Hoc ubi uirgineo conceptum est pectore numen,
Humanam feriens animam sonat, ora; uatis

Soluit

100 Soluit, ceu Siculis flammis urgentibus Actnam
Vndat apex, Campana fremens seu saxa uaporat
Conditus Inarimes aeterna mole Typhoeus.

Hoc tamen expositum cunctis, nulliq; negatum
Numen, ab humani solum se labe furoris
Vindicat, haud illic tacito mala uota susurro
105 Concipiunt, nam fixa canens, mutandaq; nulli
Mortales optare uetat, iustisq; benignus
Saepe dedit sedem totas mutantibus urbes.
Vt Tyrijs, dedit ille minas impellere belli,
Vt Salaminicum meminit mare, sustulit iras

110 Telluris sterilis monstrato fine, resoluit
Aëra tabificum, non ullo secula dono
Nostra carent maiore Deum, quam Delphica sedes
Quod siluit, postquam reges timuere futura,
Et superos uetueret loqui, nec uoce negata

115 Cyrrhae mœrent uates, templiq; fruuntur
Iustitio: nam si qua Deus sub pectora uenit,
Numinis aut poena est mors immatura recepti,
Aut pretium, quippe stimulo, fluctuq; furoris
Compages humana labat, pulsusq; Deorum

120 Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, uastæq; silentia rupis
Appius Hesperij scrutator ad ultima fâti
Sollicitat. insus sedes laxare uerendas

125 Antistes, pauidamq; Deis immittere uatem,
Castalios circum latices, nemorumq; recessus
Phœmonoën errore uagam, curisq; uacantem
Corripuit, cogitq; fores irumpere templi.

Limine ==

*Pagina quatuor uersibus octo consumpta,
quæ potuit glutinatio perire biblicola. =*

Exhibuit monumenta fides, seruataq; ferro
Militiæ pietas, transibit nostra iuuentus.

500 Nanq; suis pro te gladijs incumbere Cæsar
Esse parum scimus: sed non maiora supersunt
Obsessis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abscidit nostræ multum sors inuida laudi,
Quod non cum senibus capti natisq; tenemur.

505 Indomitos sciat esse uiros, timeatq; furentes,
Et morti faciles animos, & gaudeat hostis
Non plures hæsisse rates, tentare parabunt
Fœderibus, turpiq; uolent corrumpere uita:
O utinam, quò plus habeat mors unica fàmæ,
510 Promittant ueniam, iubeant sperare salutem
Ne nos, cum calido fodiemus uiscera ferro,
Desperasse putent. magna uirtute merendum est,
Cæsar ut amissis inter tot millia paucis
Hoc damnum, clademq; uocet: dent fata recessum,

515 Emittantq; licet, uitare instantia nolim.
Proieci uitam comites, totusq; futuræ
Mortis agor stimulis: furor est, agnoscere solis
Permissum est, quos iam tangit uicinia fati,
Victurosq; Dei celant, ut uiuere durent,

520 Felix esse mori. Sic cunctas sustulit ardor
Nobilium mentes iuuenum. cum sydera cœli
Ante ducis uoces oculis humentibus omnes
Aspiccerent, flexoq; Vrsæ temone pauerent:
Iidem cum fortes animos præcepta subissent
525 Optauere diem. nec segnis mergere ponto
Tunc erat astra polus: nam sol Ledæa tenebat

Sydera, uiciuo cū lux altissima Cancro est:
Nox tum Theſſalicas urgebat parua ſagittas.

Detegit orta dies ſtantes in rupibus Iſtros,

330 Pugnaeſq; mari Graia cum claſſe Liburnos,
Tentauere prius ſuſpenſo uincere bello
Fœderibus, fieret captis ſi dulcior ipſa
Mortis uita mora: ſtabat deuota iuuentus
Damnata iam luce ferox, ſecuraq; pugnae

*promiſſo *Permiſſo ſibi ſine manu: nulliq; tumultus
Excuffere uiris mentes ad ſumma paratas,
Innumerasq; ſimul pauci terraq; mariq;
Suiſtinuere manus, tanta eſt fiducia mortis.

340 Vtq; ſatis bello uiſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus ab hoſte furor: primus dux ipſe carinae
Vulteiſ iugulo poſcens iam ſata reſecto,
Ecquis, ait, iuuenum eſt, cuius ſit dextra cruore
Digna meo, certa; fide per uulnera noſtra
Teſtetur ſe uelle mori: nec plura locuto

345 Viſcera non unus iandudum tranſigit enſis,
Collaudat cunctos, ſed eum, cui uulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.

Concurrunt alij, totumq; in partibus unis
Bellorum facere neſas. ſic ſemine Cadmi

350 Emicuit Dircea cohors, ceciditq; ſuorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.

Phasidos & campis inſomni dente creati
Terrigenae, miſſa magicis è cantibus ira
Cognato tantos implerunt ſanguine ſulcos:

355 Ipſaq; inexpertis, quod primum ſecerat herbis

Expauit

Expauit Medea nefas. sic mutua pacti
Fata cadunt iuuenes, nimiumq; in morte uirorum
Mors uirtutis habet, pariter sternuntq;, caduntq;
Vulnere letali: nec quenquam dextra fefellit,
660 Cum feriat moriente manu: nec uulnus adactis
Debetur gladijs, percussum est pectore ferrum,
Et iugulis pressere manum. cum sorte cruenta
Fratribus incurrunt fratres, natusq; parenti,
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
665 Exegere enses: pietas ferientibus una
Non repetisse fuit. iam latis uiscera lapsa
Semianimes traxere foris, multumq; cruoris
Insudare mari, despectam cernere lucem
Victoresq; suos uultu spectare superbo,
670 Et mortem sentire iuuat. iam strage cruenta
Conspicitur cumulata ratis, bustisq; remittunt
Corpora uictores, ducibus mirantibus ulli
Esse ducem tanti. nullam maiore locuta est
Ore ratem totum discurrens fama per orbem.
675 Non tamen ignauæ post hæc exempla uirorum
Percipient gentes, quàm sit non ardua uirtus
Seruitium fugisse manu, sed regna timentur
Ob ferrum, & seuis libertas uritur armis,
Ignoratq; datos, ne quisquam seruiat, enses.
680 Mors utinam pauidos uitæ subducere nolles,
Sed uirtus te sola daret. non segnior illo
Marte fuit, qui tunc Libycis exarsit in aruis.
Namq; rates audax Lilybeo littore soluit
Curio, nec forti uelis Aquilone recepto

- 585** Inter semirutas magnæ Chartaginis Arces
 Et Clupeam tenuit stationis littora notæ,
 Primæq; castra locat cano procul æquore, quæ se
 Bagrada lentus agit sicca sulcator arena.
 Inde petit tumulos, exesasq; undiq; rupes,
590 Antæi quæ regna uocat non uana uetustas.
 Nominis antiqui cupientem noscere causas,
 Cognita per multos docuit rudis incola patres.
 Nondum post genitos tellus effœta gigantes,
 Terribilem Libycis partum concepit in antris.
595 Nec tam iusta fuit terrarum gloria Taphon,
 Aut Tityos, Briareusq; ferox: cœloq; pepercit,
 Quod non Phlegreis Antæum sustulit aruis.
 Hoc quoq; tam uastas cumulauit munere uires
 Terra sui foetus, quod cum tetigere parentem
600 Iam defecta uigent renouato robore membra.
 Hæc illi spelunca domus, latuisse sub alta
 Rupe ferunt, epulas raptos habuisse leones.
 Ad somnos non terga feræ præbere cubile
 Assuerunt, non sylua torum, uiresq; resumit
605 In nuda tellure iacens, periere coloni
 Aruorum Libyes, pereunt quos appulit æquor.
 Auxilioq; diu uirtus non usa cadendi
 Terræ spernit opes, inuictus robore cunctis
 Quamuis staret, erat, tandem uulgata cruenti
610 Fama mali terras monstros, æquorq; leuantem
 Magnanimum Alciden Libycas exciuit in oras.
 Ille Cleonæi proiecit terga leonis
 Antæus Libyci: perfudit membra liquore

Hospes

Hospes Olympiacæ seruato more palæstræ:

Ille parum fidens pedibus contingere matrem,
Auxilium membris calidas insudit arenas.

Conseruere manus, et multo brachia nexu,

Colla diu grauibus frustra tentata lacertis,

Immotumq; caput fixa cum fronte tenetur,

Miranturq; habuisse parem: nec uiribus uti

Alcides primo uoluit certamine totis,

Exhaustiq; uirum, quod creber anhelitus illi

Prodidit, et gelidus fesso de corpore sudor.

Tunc ceruix lassata quati, tunc pectore pectus

Urgeri, tunc obliqua percussa labare

Crura manu, iam terga uiri cedentia uictor

Alligat, et medium compressis ilibus arctat,

Inguinaq; insertis pedibus distendit, et omnem

Explicuit per membra uirum, rapit arida tellus

Sudorem, calido complentur sanguine uenæ,

Intumere tori, totosq; induruit artus,

Herculeosq; nouo laxauit corpore nodos.

Constitit Alcides stupefactus robore tanto,

Nec sic Inachijs quamuis rudis esset in undis,

Defectam timuit reparatis anguib; Hydram.

Confixere pares, telluris uiribus ille,

Ille suis: nunquam se uæ sperare nouerca

Plus licuit. uidet exhaustos sudoribus artus,

Ceruicemq; uiri siccam, qua ferret Olympum.

Utq; iterum fessis iniecit brachia membris,

Non expectatis Anthæus uiribus hostis

Sponte cadit, maiorq; accepto robore surgit:

Quisquis inest terris, in fessos spiritus artus
Egeritur, tellusq; uiro luctante laborat.

- 643 Vt tandem auxilium tactæ prodesse parentis
Alcides sensit: standum est tibi, dixit, & ultra
Non credere solo, sterniq; uetabere terra,
Hærebis pressis intra mea pectora membris,
Huc Antæe cades. sic fatus, sustulit altè
- 650 Nitentem in terras iuuenem, morientis in artus
Non potuit nati tellus summittere uires.
Alcides medium tenuit, iam pectora pigro
Stricta gelu, terrisq; diu non credidit hostem.
Hinc æui ueteris custos famosa uetustas,
- 655 Miratrixq; sui signauit nomine terras.
Sed maiora dedit cognomina collibus istis,
Pœnum qui Latijs reuocauit ab arcibus hostem
Scipio: nam sedes Libyca tellure potito
Hæc fuit: en ueteris cernis uestigia ualli.
- 660 Romana hos primùm tenuit uictoria campos.
Curio letatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, seruetq; ducum sibi fata priorum,
Felici non fausta loco tentoria ponens
Indulsiit castris, & collibus abstulit omen,
- 665 Sollicitatq; feros non æquis uiribus hostes.
Omnis Romanis quæ cesserat Africa signis,
Tunc Vari sub iure fuit, qui robore quanquam
Confusus Latio, regis tamen undiq; uires
Exciuit Libyæ gentis, extremaq; mundi
- 670 Signa suum comitata Iubam. non fusior ulli
Terra fuit domino: quæ sunt longissima regna

Cardine ab occiduo uicinus Gadibus Atlas
 Terminat: à medio, confinis Syrtibus Ammon.
 At quà lata iacet uasli plaga feruida regni
 Distinet Oceanum, zonæq; exusta calentis
 Sufficiunt spatio. populi tot castra sequuntur,
 Autololes, Numidæq; uagi, semperq; paratus
 Inculto Getulus equo, tum concolor Indo
 Maurus, inops Nasamon, mixti Garamante perusto
 Marmaridæ uolucres, equaturusq; sagittas
 Medorum, tremulum cum torset missile, Mazax:
 Et gens, quæ nudo residens Massylia dorso
 Ora leui flectit frenorum nescia uirga:
 Et solitus uacuis errare mapalibus Apher
 Venator, ferriq; simul fiducia non est,
 Vestibus iratos laxis operire leones.

Nec solum studijs ciuilibus arma parabat,
 Priuatæ sed bella dabat Iuba concitus iræ.
 Hunc quoq; quo superos, humanaq; polluit anno,
 Lege tribunitia solio depellere auorum
 Curio tentarat, Libyamq; auferre tyranno,
 Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris
 Hoc bellum sceptri fructum putat esse retenti.
 Hac igitur regis trepidat iam Curio fama,
 Et quod Cæsareis nunquam deuota iuuentus
 Illa nimis castris, nec Rheni miles in undis
 Exploratus erat Corfini captus in arce,
 Infidusq; nouis ducibus, dubiusq; priori
 Fas utrunq; putat: sed postquam languida segni
 Cernit cuncta metu, nocturnaq; munia ualli

Desolata fuga trepida sic mente profatur:

Audendo magnus tegitur timor, arma capeffam

Ipse prior, campum miles descendat in æquum

Dum meus est, uariam semper dant otia mentem.

*pugna Eripe consilium *pugna, cum dira uoluntas

Ense subit pressio, galeæ texere pudorem.

Quis conferre duces meminit? quis pendere causas?

Quæ stetit, inde fauet, ueluti fatalis arena

Muneribus non ira uetus concurrere cogit,

710 Productos odere pares. Sic fatus, apertis

Instruxit campis acies, quem blanda futuris

Deceptura malis belli fortuna recepit.

Nam pepulit Varum campo, nudatq; fœda

Terga fuga, donec uetuerunt castra, cecidit.

715 Tristia sed postquam superati prælia Vari

Sunt audita Iubæ, letus quod gloria belli

Sit rebus seruata suis, rapit agmina furtim,

Obscuratq; suam per iussa silentia famam,

Hoc solum metuens incautus ab hoste timeri.

720 Mittitur exigua, qui prælia prima laceßat,

Eliciatq; manu Mumidis à rege secundus,

Vt sibi commissi simulator Sabbura belli,

Ipse caua regni uires in ualle retentat:

Aspidas ut Pharias cauda solertior hostis

725 Ludit, et iratas incerta prouocat umbra,

Obliquansq; caput uanas serpentis in auras

Effusæ tuto comprehendit guttura morsu

Letiferam citra saniem, tunc irrita pestis

Exprimitur, faucesq; fluunt pereunte ueneno.

Fraudibus

Limine terrifico metuens consistere Phœbas,
 Absterrere ducem nocendi ardore futura
 130 Cassa fraude parat, quid spes (ait) improba ueri
 Te Romane trahit? muto Parnassius hiatu
 Conticuit, pressitq; Deum: seu spiritus istas
 Destituit fauces, mundi q; in deua uersum
 140 Duxit iter: seu barbarica cum lampade Python

135 Arsit, in immensas cineres abiere cauernas,
 Et Phœbi tenuere uiam: seu sponte Deorum
 Cyrrha silet, fatiq; sat est arcana futuri
 Carmine longæ uobis commissa Sibyllæ:
 Seu Pæan solitus templis arcere nocentes,
 140 Ora quibus soluat nostro non inuenit æuo.

Virginei patuere doli, fecitq; negatis
 Numinibus, metus ipse fidem, tum torta priores
 Stringit uitta comas, crinesq; in terga solutos
 Candida Phocaica complectitur insula lauro
 145 Herentem, dubiamq; premens in templa sacerdos
 Impulit, illa pauens adyti penetrale remoti
 Fatidicum, prima templorum in parte resistit,
 Atq; Deum simulans, sub pectore ficta quieto
 Verba refert, nullo confusæ murmure uocis

150 Instinctam sacro mentem testata furore,
 Haud æquè læsura ducem, cui falsa canebat
 Quàm tripodas, Phœbiq; fidem, non rupta trementi
 Verba sono, nec uox antri complere capacis
 Sufficiens spatium, nulloq; horrore comarum
 155 Excussæ laurus, immotaq; culmina templi,
 Securumq; nemus, ueritam se credere Phœbo

h

Prodide

- Prodiderant: sentit tripodas cessare, furensq;
 Appius, & nobis meritas dabis impia pœnas,
 Et Superis, quos fingis, ait, nisi mergeris antris,
 160 Deq; orbis trepidi tanta consulta tumultu
 Desinis ipsa loqui. Tandem conterrita uirgo
 Confugit ad tripodas, uastisq; adducta cauernis
 Hæsit, & insueto concepit pectore numen,
 163 Quod non exhaustæ per tot iam secula rupis
 Spiritus ingessit uati. tandemq; potitus
 Pectore Cyrrhæo non unquam plenior artus
 Phœbados irrupit Pæan, mentemq; priorem
 Expulit, atq; hominem toto sibi cedere iussit
 Pectore, bacchatur demens aliena per antrum
 170 Colla ferens, uittasq; Dei, Phœbæaq;serta
 Erectis discussa comis, per inania templi
 Ancipiti ceruice rotat, spargitq; uaganti
 Obstantes tripodas, magnoq; exæstuat igne
 Iratum te Phœbe ferens, nec uerbere solo
 173 Vteris, & stimulos, flammæq; in uiscera mergis:
 Accipit & frenos, nec tantum prodere uati,
 Quantum scire, licet. uenit ætas omnis in unam
 Congeriem, miserumq; premunt tot secula pectus,
 Tanta patet rerum series, atq; omne futurum
 *Nititur *Mittitur in lucem, uocemq; petentia fata
 Luctantur, non prima dies, non ultima mundi,
 Non modus Oceani numerus non deerat arcenæ.
 Talis in Euboico uates Cumana, recessu
 Indignata suum multis seruire furorem
 183 Gentibus, ex tanta fatorum strage superba

Excerptis Romana manu: sic plena laborat
 Phœmonoe Phœbo, dum te consultor operi
 Castalia tellure Dei uix inuenit, Appi,
 Inter fata diu querens tam magna latentem.
 Spumea tunc primum rabies uesana per ora
 Effluit, & gemitus & anhelus clara meatu
 Murmura, tunc mœstus uastis ululatus in antris,
 Extremæq; sonant domita iam uirgine uoces.
 Effugis ingentes tanti discriminis expers
 Bellorum Romane minas, solusq; quietem
 Euboici uasta lateris conualle tenebis.
 Cætera suppressit, faucesq; obstruxit Apollo.

Custodes tripodes fatorum, arcanaq; mundi,
 Tuq; potens ueri Pæan, nullumq; futuri
 A Superis celate diem, suprema ruentis
 Imperij, cæsosq; duces, & funera regum,
 Et tot in Hesperio collapsas sanguine gentes
 Cur aperire times? an nondum numina tantum
 Deceueres nefas, & adhuc dubitantibus astris
 Pompeij damnare caput tot fata tenentur?
 Vindicis an gladij facinus, pœnasq; furorum,
 Regnaq; ad ultores iterum redeuntia Brutos,
 Ut peragat fortuna taces? tunc pectore uatis
 Impactæ cessere fores, exclusaq; templis
 Profiluit, perstat rabies, nec cuncta locuta est.
 Quem non emisit, superest Deus, illa feroces
 Torquet adhuc oculos, totoq; uagantia cœlo
 Lumina, nunc uultu pauido, nunc torua minaci,
 Stat nunquam facies, rubor igneus inficit ora,

216 Liuentesq; genas, nec qui solet esse timenti
Terribilis, sed pallor inest, nec fessa quiescunt
Corda, sed ut timidus Boreæ post flamina pontus
Raucà gemit, sic multa leuant suspiria Vatem.

Dumq; à luce sacra, quâ uidit fata, refertur
220 Ad uulgare iubar, mediæ uenêre tenebræ.

Immisit Stygiam Pæan in uiscera Lethen,
Quæ raperet secreta Deum. tum pectore uerum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediere futura:
Vixq; resecta cadit, nec te uicinia leti

225 Territat ambiguis frustratum sortibus Appi,
Iure sed incerto mundi subsidere regnum
Chalcidos Euboicæ uana spe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli sentire fragorem,
Tot mundi caruisse malis, præstare, Deorum

230 Excepta quis morte potest? secreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite busto,
Quà maris angustat fauces saxosa Caristos,
Et tumidis infesta colit quâ numina Rhamnis,
Arctatus rapido feruet quâ gurgite pontus,

235 Euripusq; trahit cursum nutantibus undis
Chalcidicas puppes ad iniquam clauibus Aulim.

Interea domitis Cæsar remeabat Iberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem,
Cum propè factorum tantos per prospera cursus

240 Auertere Dei: nullo nam Marte subactus
Intra castrorum timuit tentoria ductor
Perdere successus scelerum, cum penè fideles
Per tot bella manus satiat a sanguine tandem

Destituere

Destituere ducem, seu mæsto classica paulum
 45 Intermissa sono, claususq; & frigidus ensis
 Expulerat belli furias, seu præmia miles
 Dum maiora petit, damnat causamq; ducemq;
 Et scelere imbutos etiam nunc uendicat enses.

Haud magis expertus, discrimine Cæsar in ullo est,
 150 Quàm non è stabili, tremulo sed culmine cuncta
 Despiceret, staretq; super titubantia fultus,
 Tot raptis truncus manibus, gladioq; relictus
 Penè suo: qui tot gentes in bella trahebat,
 Scit non esse ducis, strictos sed militis enses.

255 Non pauidum iam murmur erat, nec pectore tecto
 Ira latens: nam quæ dubias constringere mentes
 Causa solet, dum quisq; pauet, quibus ipse timori est,
 Seq; putat solum regnorum iniusta grauari,
 Haud retinet, quippe ipsa metus exoluerat audax.

260 Turba suos. Quicquid multis peccatur, inultum est.

Effudere minas, liceat discedere Cæsar
 A rabie scelerum, quæris terraq; mariq;
 His ferrum iugulis, animasq; effundere uiles
 Quolibet hoste paras: partem tibi Gallia nostri

265 Eripuit, partem duris Hispania bellis,
 Pars iacet Hesperia, totoq; exercitus orbe
 Te uincente perit. Terris sudisse cruorem
 Quid iuuat, Arctois, Rhodano, Rhenoq; subactis?
 Tot mihi pro bellis bellum ciuile dedisti.

270 Cepimus expulso patriæ cum tecta Senatu
 Quos hominum, uel quos licuit spoliare Deorum?
 Imus in omne nefas, manibus, ferroq; nocentes,

- Paupertate pij. finis quis quæritur armis?
 Quid satis est, si Roma parum: iam respice canos,
 275 Inualidasq; manus, & inanes cerne lacertos.
 Vfus abit uitæ: bellis consumpsimus æuum.
 Ad mortem dimitte senes. en improba uota,
 Non duro liceat morientia cespitate membra
 Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
 280 Atq; oculos morti clausuram quærere dextram,
 Coniugis illabi lachrymis, uniq; paratum
 Scire rogum. liceat morbis finire senectam,
 Sit præter gladios aliquod sub Cæsare fatum.
 Quid uelut ignaros ad quæ portenta paremur
 285 Spe trahis? usque adeo soli ciuilibus armis
 Nescimus cuius sceleris sit maxima merces?
 Nil actum est bellis, si nondum comperit istas
 Omnia posse manus: nec fas, nec uincula iuris
 Hoc audere uetant. Rhēni mihi Cæsar in undis
 290 Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.
 Adde, quod ingrato meritorum iudice uirtus
 Nostra perit: quicquid gerimus, fortuna uocatur.
 Nos fatum sciet esse suum: licet omne deorum
 Obsequium speres, irato milite Cæsar
 295 Pax erit. Hæc fatus totis discurrere castris
 Cœperat, infestoq; ducem deposcere uultu.
 Sic eat o Superi, quando pietasq; fidesq;
 Destituunt, moresq; malos sperare relictum est,
 Finem ciuili faciat discordia bello.
 300 Quem non ille ducem potuit terrere tumultus?
 Fata sed in præceps solitus dimittere Cæsar,
 Fortunamq;

Fortunamq; suam per summa pericula gaudens
 Exercere, uenit, nec, dum desauiat ira,
 Expectat, medios properat tentare furores.
 Non illis urbes, spoliandaq; templa negasset,
 Tarpeiamq; Iouis sedem, matresq; senatus,
 Passurasq; infanda nurus, uult omnia Caesar
 A se seua peti, uult præmia Martis amari,
 Militis indomiti tantum mens sana timetur.

310 Non pudet, heu Caesar, soli tibi bella placere
 Iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
 Sanguinis, his ferri graue ius erit, ipse per omne
 Fasq; nefasq; rues? lassare, & disce sine armis
 Posse pati, liceat scelerum tibi ponere finem.
 315 Sæue quid insequeris? quid iam nolentibus instas?
 Bellum te ciuile fugit. Stetit aggere *fulti
 Cespitis intrepidus uultu, meruitq; timeri
 Non metuens. atq; hæc ira dictante profatur.

Qui modò in absentem uultu, dextraq; furebas
 320 Miles, habes nudum, promptumq; ad uulnera pectus.
 Hinc fuge, si belli finis placet, ense relicto.
 Detegit imbelles animos nil fortiter ausa
 Seditio, tantumq; fugam meditata iuuentus,
 Ac ducis inuicti rebus lassata secundis.

325 Vadite, meq; meis ad bella relinquite fatis,
 Inuenient hæc arma manus, uobisq; repulsis
 Tot reddet Fortuna uiros, quot tela uocabunt.
 An'ne fugam Magni tanta cum classe sequuntur
 Hesperiae gentes: nobis uictoria turbam

330 Non dabit? impulsus tantum quæ præmia belli

h 4

Auferat,

amq;

Auferat, & uestri rapta mercede laboris

Lauriferos nullo comitetur uulnere currus?

*defecta Vos *despecta senes, exhaustaq; sanguine turba
Cernetis nostros iam plebs Romana triumphos.

333 Caesaris an cursus uestrae sentire putatis

Damnum posse fugae? ueluti si cuncta minentur

Flumina, quos miscent pelago, subducere fontes,

*decreuerit Non magis ablatis unquam *descenderet equor,
Quam nunc crescit aquis, an uos momenta putatis

340 Vlla dedisse mihi? nunquam sic cura Deorum

Se premit, ut uestrae morti, uestraeq; saluti

Fata uacent. Procerum motus haec cuncta sequuntur.

Humanum paucis uiuit genus, orbis Iberi

Horror, & Arctoi nostro sub nomine miles

345 Pompeio certè fugeres duce, fortis in armis

Caesareis Labienus erat, nunc trans fuga uilis

Cum duce praelato terras, atq; equora lustrat.

Nec melior mihi uestra fides, si bella nec hoste,

Nec duce me geritis, quisquis mea signa relinquit,

350 Nec Pompeianis tradit sua partibus arma,

Hic nunquam uult esse meus. sunt ista profecto

Curae castra Deis, qui me committere tantis

Non nisi mutato uoluerunt milite bellis.

Heu quantum Fortuna humeris iam pondere fessis

355 Amolitur onus, sperantes omnia dextras

Exarmare datur, quibus hic non sufficit orbis.

Iam certè mihi bella geram, discedite castris,

Tradite nostra uiris ignaui signa Quirites.

At paucos, quibus haec rabies autoribus arsit,

Non

366 Non Cæsar, sed pœna tenet, procumbite terra,
 Infidumq; caput, feriendaq; tendite colla.
 Et tu quo solo stabunt iam robore castra
 Tyro rudis, spectâ pœnas, & disce ferire,
 Disce mori, tremuit sæua sub uoce minantis
 367 Vulgus iners, unumq; caput, tam magna iuuentus
 Priuatum factura timet, uelut ensibus ipsis
 Imperet, inuito moturus milite ferrum.
 Ipse pauet, ne tela sibi dextraq; negentur
 Ad scelus hoc Cæsar, uicit patientia sæui
 370 Spem ducis, & iugulos, non tantum præstitit enses.
 Nil magis assuetas sceleri quàm perdere mentes,
 Atq; perire timet, tam diri fœderis ictu
 Parta quies, pœnaq; redit placata iuuentus.

Brundisium decimis iubet hanc attingere castris,
 375 Et cunctas reuocare rates, quas auius Hydrus,
 Antiquusq; Taras, secretaq; littora Leuæ,
 Quas recipit Salapina palus, & subdita Sipus
 Montibus, Ausoniam quâ torquens frugifer oram,
 Delmatico Boreæ, Calabroq; obnoxius Austro
 380 Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
 Ipse petit trepidam tutus sine milite Romam
 Iam doctam seruire togæ, populoq; precanti
 Scilicet indulgens summum Dictator honorem
 Contigit, & letos fecit, se Consule, festos.
 385 Namq; omneis uoces, per quas iam tempore tanto
 Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
 Qua sibi ne ferri ius ullum Cæsar abesset,
 Ausonias uoluit gladijs miscere secures.

h s

Addidit

- Addit & fasces aquilis, & nomen inane
390 Imperij rapiens, signauit tempora digna
 Mæsta nota. nam quo melius Pharsalicus annus
 Consule notus erit, fingit solennia campus,
 Et non admissæ dirimit suffragia plebis,
 Decantatq; tribus, & uana uersat in urna,
395 Nec cœlum seruare licet: tonat augure surdo,
 Et lætæ iurantur aues bubone sinistro.
 Inde perit primum quondam ueneranda potestas
 Iuris inops, careat tantum ne nomine tempus,
 Menstruus in fastos distinguit secula consul.
400 Nec non Iliacæ numen quod presidet Albæ
 Haud meritum Latio solennia sacra subactō
 Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
 Inde rapit cursus, & quæ piger Appulus arua
 Deseruit rastris, & inertī tradidit herbæ.
405 Ocyor & cœli flammis, & Tigride foeta
 Transcurrit, curuiq; tenens Minoia tecta
 Brundusij, clausas uentis brumalibus undas
 Inuenit, & pavidas hyberno sydere classes.
 Turpe duci uisum est rapiendi tempora belli
410 In segnes hæsisse moras, portuq; teneri,
 Dum pateat tutum uel non felicibus æquor.
 Expertes animos pelagi sic robore complet,
 Fortius hyberni flatus, cœlumq; fretumq;
 Cùm cepere, tenent, quàm quos incumbere certos
415 Perfida nubiferi uetat inconstantia ueris.
 Nec maris anfractus, lustrandaq; littora nobis,
 Sed recti fluctus, soloq; Aquilone secandi.

Hic utinam summi curuet carchesia mali,
 Incumbatq; furens, & Graia ad mœnia perftet,
 420 Ne Pompeiani Phœacum è littore toto
 Languida iactatis comprehendant carbasa remis.
 Rumpite, quæ retinēt felices uincula proras,
 Iandudum nubes, & sæuas perdimus undas.

Sydera prima poli Phœbo labente sub undas
 425 Exierant, & luna suas iam fecerat umbras,
 Cùm pariter soluere rates, totosq; rudentes
 Laxauere sinus, & flexo nauita cornu
 Obliquat læuo pede carbasa, summaq; pandens
 Suppara uelorum perituras colligit auras.

430 Ut primùm leuior propellere lintea uentus
 Incipit, exiguumq; tument, mox reddita malo
 In mediam cecidere ratem, terraq; relictâ
 Non ualet ipsa sequi puppes, quæ uexerat aura.
 Aequora lenta iacent alto torpore ligata.

435 Pigrius immotis hæfere paludibus undæ.
 Sic stat iners Scythicas astringens Bosphorus undas,
 Cùm glacie retinente fretum non impulit Ister,
 Immensumq; gelu tegitur mare: comprimit unda
 Deprendit quascunq; rates, nec peruia uelis

440 Aequora frangit eques, fluctuq; latente sonantem
 Orbita migrantis scindit Mæotida Bessi.

Sæua quies pelagi mœstoq; ignaua profundo
 Stagna iacentis aquæ, ueluti deserta rigente
 Aequora natura cessant, pontusq; uetustas

445 Oblitus seruare uices non com meat æstu,
 Non horrore tremit, non Solis imagine uibrat,

Casibus innumeris, fixæ patuere carinæ.
 Illinc infestæ classes, & inertia tonsis
 Aequora moturæ, grauis hinc languore profundi

430 Obsessis uentura fames: noua uota timori
 Sunt inuenta nouo, fluctus nimiasq; precari
 Ventorum uires, dum se torpentibus unda
 Executiat stagnis, & sit mare, nubila nusquam,
 Vndarumq; minæ, cœlo languente, fretoq;

435 Naufragij spes omnis abit: sed nocte fugata
 Læsum nube diem iubar extulit, imaq; sensim
 Concuſsit pelagi, mouitq; Ceraunia nautis.
 Inde rapi cœpere rates, atq; æquora classem
 Curua sequi, quæ iam uento, fluctuq; secundo

460 **considerare* Lapsa Palæstinas uncis confixit arenas.
 Prima duces uidit iunctis*consistere castris

Tellus, quam uolucer Genusus, quam mollior Apſus
 Circumeunt ripis. Apſo gestare carinas
 Causa palus, leni quam fallens egerit unda.

465 At Genusum nunc sole niues, nunc imbre solutæ
 Præcipitant, neuter longo se gurgite lassat,
 Sed minimum terræ uicino littore nouit.

Hoc Fortuna loco tantæ duo nomina famæ
 Composuit, miseriq; fuit spes irrita mundi,

470 Posse duces parua campi statione diremptos
 Admotum damnare nefas. nam cernere uultus,
 Et uoces audire datur, multosq; per annos
 Dilectus tibi Magne socer, post pignora tanta
 Sanguinis infausti, sobolem, mortemq; nepotis,

475 Te nisi Niliaca propius non uidit arena.

Cæsar's

Cæsaris attonitam miscenda ad prælia mentem
Ferre moras scelerum partes iussere relictæ,
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tunc ciuili meditatus Leucada bello.

480 Illum sæpe minis Cæsar, precibusq; morantem
Euocat: o mundi tantorum causa malorum,
Quid Superos, & fata tenes? sunt cætera cursu
Acta meo, summam rapti per prospera belli
Te poscit Fortuna manum. num rupta uadosis
485 Syrtibus incerto Libye nos diuidit æstu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?
Inq; nonos traheris casus? ignaue uenire
Te Cæsar, non ire iubet: prior ipse per hostes
Percussi medias alieni iuris arenas.

490 Tu mea castra times, pereuntia tempora fati
Conqueror, in uentos impendo uota, fretumq;.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor.
Si bene nota mihi est ad Cæsaris arma iuuentus
Naufragio uenisse uolet. iam uoce doloris

495 Utendum est, non ex æquo diuisimus orbem.
Epirum Cæsarq; tenet, totusq; Senatus,
Ausoniam tu solus habes. his terq;, quaterq;
Vocibus excitum postquam cessare uidebat,
Dum se deesse Deis, at non sibi numina credit,
500 Sponte per incertas audet tentare tenebras,
Quod iussi timuere fretum, temeraria pronò
Expertus cessisse Deo, fluctusq; uerendos
Classibus, exigua sperat superare carina.

Soluerat armorum fessas nox languida curas:

Parua

*Parta (*Parua quies miseris, in quorum pectora somno
 Dat vires fortuna minor) iam castra silebant,
 Tertia iam uigiles commouerat hora secundos,
 Cæsar sollicito per uasta silentia gressu
 Vix famulis audenda parat, cunctisq; relictis,
 510 Sola placet Fortuna comes. tentoria postquam
 Egressus uigilum, somno cedentia membra
 Transiluit, questus tacitè quòd fallere posset.
 Littora curua lègit, primusq; inuènit in undis
 Rupibus exesis hærentem fune carinam.

515 Rectorem, dominumq; ratis secura tenebat
 Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
 Sed sterili iunco, cannaq; intexta palustri,
 Et latus inuersa nudum munita phaselo.

Hæc Cæsar bis terq; manu quassantia tectum
 520 Limina commouit, molli consurgit Amyclas,
 Quem dabat alga, toro. quisnam mea naufragus, inquit,
 Tecta petit? aut quem nostræ Fortuna coëgit
 Auxilium sperare casæ? Sic fatus ab alto
 Aggere, iam tepidæ sublato fune fauilla

525 Scintillam tenuem commotos paut in ignes
 Securus belli, prædara ciuilibus armis
 Scit non esse casam. O' uitæ tuta facultas
 Pauperis, angustiq; lares: ò munera nondum
 Intellecta Deum. quibus hoc contingere templis,

530 Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
 Cæsarea pulsante manu? tum poste recluso
 Dux, ait, expecta uotis maiora modestis,
 Spesq; tuas laxa iuuenis. si iussa secutus

Me uehis Hesperiam, non ultra cuncta carinæ

Debebis, manibusq; inopem duxisse senectam.

Ne cessa præbere Deo tua fata uolenti

Angustos opibus subitis implere Penates.

Sic fatur: quanquam plebeio tectus amictu,

Indocilis priuata loqui: tum pauper Amyclas:

Multa quidem prohibent nocturno credere ponto,

Nam sol non rutilas deduxit in æquora nubes,

Concordesq; tulit radios, Noton altera Phœbi,

Altera pars Borean diducta luce uocabat:

Orbe quoq; exhaustus medio, languensq; recessit,

Spectanteis oculos infirmo lumine passus.

Lunaq; non gracili surrexit lucida cornu,

Haud orbis medijs, puros exesa recessus:

Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,

Ventorumq; nota rubuit, tum lurida pallens

Ora tulit uultu sub nubem tristis ituro.

Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,

Nec placet incertus, qui prouocat æquora, Delphin:

Aut siccum quod mergus amat: quodq; ausa uolare

Ardea sublimis pennæ confixa natanti:

Quodq; caput spargens undis uelut occupet imbrem,

Instabili gressu metitur littora cornix.

Sed si magnarum poscunt discrimina rerum,

Haud dubitem præbere manus, uel littora tangam

Iussa, uel hoc potius pelagus, flatusq; negabunt.

Hec fatus, soluensq; ratem dat carbasia uentis,

Ad quorum motus non solum lapsa per altum

Æra dispersos traxere cadentia sulcos

Sydera

Me

Sydera sed summis etiam quæ fixa tenentur
 565 Astra polis, sunt uisa quati. niger inficit horror
 Terga maris, longo per multa uolumina tractu
 Aestuat unda minax, flatusq; incerta futuri:
 Turbida testantur conceptos æquora uentos.

*Zephyros Quanta paret pelagus, *Zephyrus ne intēdat, an *Eurus
 *Euros Incertum est, puppim dubius ferit undiq; pontus:
 Nubibus, & cœlo Notus est. si murmura ponti

Consulimus, uenient Cori in mare gurgite tanto,
 Nec ratis Hesperias tanget, nec naufragus oras,
 575 Desperare uiam, & uetitos conuertere cursus
 Sola salus, liceat uexata littora puppe
 Prendere, ne longè nimium sit proxima tellus.

Fisus cuncta sibi cessura pericula Cæsar
 Sperne minas, inquit, pelagi, uentoq; furenti
 Trade sinum, Italiam si cœlo autore recusas,
 580 Me pete, sola tibi causa hæc est iusta timoris
 Vectorem non nosse tuum, quem numina nunquam
 Destituunt, de quo malè tunc Fortuna meretur,
 Cum post uota uenit, medias per rumpe procellas
 Tutela secure mea. cœli iste, fretiq;

585 Non puppis nostræ labor est, hanc Cæsare pressam
 A fluctu defendet onus, nec longa furori
 Ventorum sæuo dabitur mora, proderit undis
 Ista ratis, nec flecte manus, fuge proxima uelis
 Littora: tum Calabro portu te crede potitum,

590 Cum iam non poterit puppi, nostræq; saluti
 Altera terra dari. quid tanta strage paretur

Ignoras

Ignoras? quærit pelagi, cœliq; tumultu
 Quid præstet Fortuna mihi. Non plura locuto
 Auulsit laceros percussa pupperudentes
 Turbo rapax, fragilemq; superuolitantia málum
 Vela tulit, sonuit, uictis compagibus, alnus.
 Inde ruunt toto concita pericula mundo.

Eurus

Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo
 Core mouens æstus, iam te tollente furebat
 Pontus, & in scopulos totas crexerat undas.
 Occurrit gelidus Boreas, pelagusq; retundit,
 Et dubium pendet uento cui pâreat æquor:
 Sed Scythici uicit rabies Aquilonis, & undas
 Torfit, & abstrusas penitus uada fecit arenas,
 Nec perfert pontum Boreas ad saxa, suumq;
 In fluctus Cori frangit mare, motaq; possunt
 Aequora subductis etiam concurrere uentis.
 Non Euri cessasse minas, non imbribus atrum
 Aeolij iacuisse Notum sub carcere saxi
 Crediderim, cunctos solita de parte ruentes
 Defendisse suas uiolento turbine terras,
 Sic pelagus mansisse loco: nam parua procellis
 Aequora rapta ferunt, Aegæas transit in undas
 Tyrrhenum, sonat Ionio uagus Adria ponto.
 Ah quoties frustra pulsatos æquore montes
 Obruit illa dies, quam celsa cacumina pessum
 Tellus uicta dedit. non ullo littore surgunt
 Tam ualidi fluctus, alioq; ex orbe uoluti.
 A magno uenêre mari, mundumq; coërcens
 Monstriferos agit unda sinus. sic rector Olympi

i

Cuspide

Cuspide fraterna lassatum in secula fulmen
Adiuuit, regnoq; accessit terra secundo,
Cum mare conuoluit Gentes, cum littora Tethys
Noluit ulla pati, coelo contenta teneri.

625 Tunc quoq; tanta maris moles creuisset in astra,
Ni Superum Rector pressisset nubibus undas.

Non coeli nox illa fuit, latet obsitus aer
*squalore Infernae pallore domus, nimbisq; grauatus
Deprimitur, fluctusq; in nubibus accipit imbrem.

630 Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, sed obscurum nimbosus dissilit aer.

*fremunt Tunc Superum conuexa tremunt, atq; arduus axis
Insonuit, motaq; poli compage laborant.

635 Extimuit Natura chaos, rupisse uidentur
Concordes elementa moras, rursusq; redire
Nox manes mixtura Deis: spes una salutis,
Quod tanti mundi nondum periere ruina.

Quantum Leucadio placidus de uertice pontus
Despicitur, tantum nautae uidere tremantes
640 Fluctibus e summis praecipit mare: cumq; tumentes
Rursus hiant undae, uix eminet aequore malus.

Nubila tanguntur uelis, et terra carina.

Nam pelagus, qua parte sedet, non cclat arenam

645 Exhaustum in cumulos, omnisq; in fluctibus unda est.

Artis opem uicere metus, nescitq; magister
Quam frangat, cui cedat aquae: discordia ponti
Succurrit miseris, fluctusq; euertere puppim
Non ualet, in fluctus uictum latus unda repellens
Erigit, atq; omni surgit ratis ardua uento.

Non hūmīlem Sasona uadis, non littora curuæ
 Thessaliæ saxosa pauent, oræq; malignos
 Ambraciæ portus, scopulosa Ceraunia nautæ
 Summa timent. Credit iam digna pericula Cæsar
 Fatis esse suis. tantus ne euertere, dixit,
 Me Superis labor est, parua quem puppe sedentem
 Tam magno petiere mari? si gloria leti
 Est pelago donata mei, bellisq; negamur,
 Intrepidus, quancunq; datis mihi numina mortem,
 Accipiam, licet ingentes abruperit ætus
 Festinata dies fatis. sat magna peregi:
 Arctoas domui gentes, inimica subegi
 Arma metu, uidit Magnum mihi Roma secundum.
 Iussa plebe tuli fāsces per bella negatos,
 Nulla meis aberit titulis Romana potestas.
 Nesciet hoc quisquam, nisi tu, quæ sola meorum
 Conscia uotorum es, me, quamuis plenus honorum,
 Et Dictator eam Stygias, & consul ad umbras,
 Priuatum Fortuna mori mihi funere nullo
 Est opus ô Superi, lacerum retinete cadauer
 Fluctibus in medijs, desint mihi busta, rogusq;
 Dum metuar semper, terraq; expectar ab omni.
 Hæc fatum decimus (dictu mirabile) fluctus
 Inualida cum puppe leuat, nec rursus ab alto
 Aggere deiecit pelagi, sed pertulit unda,
 Scruposisq; angusta uacant ubi littora saxi
 Imposuit terræ, pariter tot regna, tot urbes
 Fortunamq; suam tecta tellure recepit.
 Sed non tam remeans Cæsar iam luce propinqua,

Quam tacita sua castra fuga, comitesq; fefellit.
 * gemitu Circumsusa duci fleuit, * gemitusq; suorum,
 Et non ingratis incesit turba querelis.

685 Quò te dure tulit uirtus temeraria Cæsar?
 Aut quæ nos uiles animas in fata relinquens,
 Inuitis spargenda dabas tua membra procellis?
 Cum tot in hac anima populorum uita, salusq;
 Pendeat, & tantus caput hoc sibi fecerit orbis.

690 Sæuitia est uoluisse mori. nullus ne tuorum
 Emeruit comitum fati non posse superstes
 Esse tuis? cum te raperet mare, corpora segnis
 Nostra sopor tenuit, pudet heu. tibi causa petendæ
 Hæc fuit Hesperiae, uisum est committere quanquam
 Tam saeuo crudele mari. sors ultima rerum
 In dubios casus, & prona pericula mortis
 Præcipitare solet: mundi iam summa tenentem

695 Permississe mari? tantum quid numina lassas?
 Sufficit ad fatum belli fauor iste, laborq;
 Fortunæ, quòd te nostris impegit arenis.
 Hi ne usus placuere Deum, non rector ut orbis,
 Nec dominus rerum, sed felix naufragus esses?

700 Talia iactantes discussa nocte, serenus
 Oppressit cum sole dies, fessumq; tumentes
 * percütibus Composuit pelagus uentis * patientibus undas,

705 Nec non Hesperij lassatum fluctibus æquor
 Ut uidere duces, purumq; insurgere cælo
 Fracturum pelagus Boream, soluere carinas,
 Quas uentus docteq; pari moderamine dextræ
 Permixtas habuere diu: latumq; per æquor,

Vt terrestre, coit confertis puppibus agmen:
 Sed nox seu a modum uenti, uelq; tenorem
 Eripuit nautis, excusitq; ordine puppes.
 Strymona sic gelidum, bruma pellente, relinquunt
 Potura te Nile grues, primoq; uolatu
 Effingunt uarias, casu monstrante, figuras:
 Mox ubi percussit tensas Notus altior alas,
 Confusos temere immixtae glomerantur in orbes,
 Et turbata perit dispersis littera pennis.

Cum primum redeunte die uiolentior aër
 Puppibus incubuit Phœbeo concitus ortu,
 Prætereunt frustra tentati littora Lisi,
 Nymphæumq; tenent, nudas Aquilonibus undas:
 Succedens Boræ iam portum fecerat Auster.
 Vndiq; collatis in robur Cæsaris armis,
 Summa uidens duri Magnus discrimina Martis
 Iam castris instare suis, seponere tutum
 Coniugij decreuit onus, Lesbosq; remota
 Te procul à seui strepitu Cornelia belli
 Occulere. Heu quantum mentes dominatur in æquas
 Iusta Venus: dubium, trepidumq; ad prælia Magne
 Te quoq; fecit amor: quod nolles stare sub ictu
 Fortune, quo mundus erat, Romanaq; fata,
 Coniux sola fuit. mentem iam uerba paratam
 Destituunt, blandeq; iuuat uentura trahentem
 Indulgere moræ, & tempus subducere fati.

Nocte sub extrema, pulso torpore, quietis,
 Dum fouet amplexu grauidum Cornelia curis
 Pectus, & auersi petit oscula mariti,

- Humentes mirata genas, percussaq; caeco
 Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
 Ille gemens, Non nunc, uita mihi dulcior, inquit,
 740 Cum tædet uita, leto sed tempore, coniux,
 Vênit mœsta dies, & quam nimiumq; parumq;
 Distulimus: iam totus adest in prælia Cæsar.
 Cedendum est bellis, quorum tibi tuta latebra
 Lesbos erit: desiste preces tentare, negaui
 745 Iam mihi, non longos à me patiëre recessus:
 Præcipientes aderunt casus, properante ruina,
 Summa cadunt, satis est audisse pericula Magni:
 Meq; tuus decepit amor, ciuilia bella
 Si spectare potes: nam me iam Marte parato
 750 Securos cepisse pudet cum coniuge somnos,
 Eq; tuo, miserum quatiunt cum clastica mundum,
 Surrexisse sinu: uereor ciuilibus armis
 Pompeium nullo tristem committere damno.
 Tutior interea populis, & tutior omni
 755 Rege latè, positamq; procul fortuna mariti
 Non tota te mole premat. si numina nostras
 * nostri Impulerint acies, maneat pars optima * Magni:
 Sitq; mihi, si fata premant, uictorq; cruentus,
 Quò fugisse uelim. uix tantum infirma dolorem
 760 Cepit, & attonito cesserunt pectore sensus.
 Tandem ut uox mœstas potuit proferre querelas,
 Nil mihi de fatiis thalami, Superisq; relictum est
 Magne queri, nostros non rumpit funus amores,
 Nec diri fax summa rogi, sed sorte frequenti,
 765 Plebeiaq; nimis careo dimissa marito.

Hostis ad aduentum rumpamus fœdera tædæ,
 Placemus Socerum. sic est tibi cognita Magne
 Nostra fides? credis? ne aliquid mihi tutius esse,
 Quàm tibi? non? ne olim casu pendemus ab uno?
 Fulminibus me seuce iubes, tantæq; ruinae
 Absentem præstare caput? securâ uidetur
 Sors tibi, cum facias etiam nunc uota perisse,
 Ut nolim seuire malis, sed morte parata,
 Te sequar ad mânes: feriat dum mœsta remotas
 Fama procul terras, uiuam tibi nempe supersles.
 Adde, quod assuescis fatis, tantumq; dolorem
 Crudelis me ferre doces: ignosce fatenti,
 Posse pati timeo. quod si sunt uota, Deisq;
 Audior, euentus rerum sciet ultima coniux.
 Sollicitam rupes iam, te uictore, tenebunt,
 Et puppim, quæ fata ferat tam læta, timebo.
 Nec soluent audita metus mihi prospera belli,
 Cum uacuis proiecta locis à Cesare possim
 Vel fugiente capi. notescent littora clari
 Nominis exilio, positaq; ibi coniuge Magni.
 Quis Mitylenæas poterit nescire latebras?
 Hoc precor extremum, si nil tibi uicta relinquent
 Tutius arma fuga, cum te commiseris undis,
 Quolibet infâustam potiùs defleste carinam,
 Littoribus quærere meis. Sic fata, relictis
 Exiluit stratis amens, tormentaq; nulla
 Vult differre mora, non mœsti pectora Magni
 Sustinet amplexu dulci, non colla tenere,
 Extremusq; perit tam longi fructus amoris,

798 Præcipitantq; suos luctus, neuterq; recedens
Sustinuit dixisse uale, uitamq; per omnem
Nulla fuit tam mœsta dies: nam cetera damna
Durata iam mente malis, firmaq; tulerunt.

Labitur infelix, manibusq; excepta suorum
800 Fertur ad æquoreas, ac se prosternit, arenas,
Littoraq; ipsa tenet, tandemq; illata carina est.
Non sic infelix patriam, portusq; reliquit
Hesperios, sæui premerent cùm Caesaris arma.
Fida comes Magni uadit duce sola relicto,
806 Pompeiumq; fugit. quæ nox sibi proxima uenit
Insomnis: uiduo tum primum frigida lecto,
Atq; insueta quies uni, nudumq; marito
Non herente latus: somno quàm sæpe grauata
Deceptis uacuum manibus complexa cubile est.
810 Atq; oblita fugæ quesivit nocte maritum.
Nam quamuis flamma tectas urgente medullas,
Non iuuat in toto corpus iactare cubili,
Seruatur pars illa tori, caruisse timebat
Pompeio. sed non Superi tam leta parabant.

815 Instabat, misera Magnum quæ redderet, hora.

M. A N

M. A N N E I

LVCANI PHARSALIAE

LIBER SE-

XTVS.

Ostquàm castra duces pugnae iam mente
propinqui

Imposuere iugis, admotaq; comminus
arma,

Parq; suum uidere Dei, capere omnia

Cæsar

Mœnia Graiorum spernit, Martemq; secundum

Iam nisi de Genero fatis debere recusat.

Funestam mundo uotis petit omnibus horam,

In casum quæ cuncta ferat, placet alea fati

Alterutrum mersura caput, ter collibus omneis

Explicuit turmas, & signa minantia pugnam,

Testatus nunquam latæ se decesse ruinæ.

Vt uidet ad nullos exciri posse tumultus

In pugnam Generum, sed clauso fidere uallo,

Signa mouet, tectusq; uia dumosa per arua

Dyrrhachij præceps rapiendas tendit ad arces.

Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,

Quemq; uocat collem Taulantius incola petram,

Insedit castris* Epireaq; mœnia seruat,

Defendens tutam uel Solis turribus urbem.

Non opus hanc Veterum, nec moles structa tuetur,

Humanusq; labor facilis, licet ardua tollat,

i s

Cedere

*Ephyræa

- Cedere uel bellis uel cuncta mouentibus annis:
Sed munimen habet nullo quassabile ferro,
Naturam, sedemq; loci. nam clausa profundo
Vndiq; præcipiti, scopulisq; uomentibus æquor:
25 Exiguo debet, quod non est insula, colli.
Terribiles ratibus sustentant mœnia cautes,
Ioniumq; furens rapido quum tollitur Austro
Templa, domosq; quatit, spumatq; in culmina pontus.
Huc auidam belli rapuit spes improba mentem
30 Caesaris, ut uastis diffusum collibus hostem
Cingeret ignarum ducto procul aggere ualli.
Metitur terras oculis, nec cespitem tantum
Contentus fragili subitos attollere muros
Ingentes cautes, auulsaq; saxa metallis,
35 Graiorumq; domos, direptaq; mœnia transfert.
Extruitur, quod non aries impellere sæuus,
Quod non ulla queat uiolenti machina belli.
Franguntur montes, planumq; per ardua Caesar
Ducit opus, pandit fossas, turritaq; summis
*recessu Disponit castella iugis, magnoq; *recurso
Amplexus fines, saltus, nemorosaq; tesqua,
Et syluas, uastaq; feras indagine claudit.
Non desunt campi, non desunt pabula Magno,
43 Castraq; Cesareo circumdatus aggere mutat,
Flumina tot cursus illic exorta fatigant
Illic mersa suos: operumq; ut summa reuisat,
Defessus Caesar medijs intermanet agris.
Nunc uetus Iliacos attollat fabula muros
Adscribatq; Deis: fragili circumdata testa

50 Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
 En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
 Assyrijs quantum populis telluris Eoæ
 Sufficit in regnum, subitum, belliq; tumultu
 Raptum clausit opus: tanti periere labores.
 55 Tot potuere manus adiungere Seston Abydo,
 Ingestoq; solo Phryxæum elidere pontum,
 Aut pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
 Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,
 Aut aliquem mundi, quamuis Natura negasset,
 60 In melius mutare locum. coit area belli:
 Hic alitur sanguis terras fluxurus in omneis,
 Hic & Thessalicæ clades, Libycæq; tenentur:
 Aestuat angusta rabies ciuilis arena.

Prima quidem surgens operum structura fefellit
 65 Pompeium, ueluti mediæ qui tutus in aruis
 Sicaniae rapidum nescit latrare Pelorum:
 Aut uaga cum Tethys, Rutupinaq; littora feruent,
 Vnda calidonios fallit turbata Britanos.
 Vt primum uasto septas uidet aggere terras,
 70 Ipse quoq; à tuta deducens agmina petra
 Diuersis spargit tumulis, ut Cæsaris arma
 Laxet, & effuso claudentem milite tendat:
 At tantum septi uallo sibi uendicat agri,
 Parua Mycenæ quantum sacrata Dianæ
 75 Distat ab excelsa nemoralis Aritia Rôma:
 Quoq; modo Romæ prælapsus mœnia Tybris
 In mare descendit, si nusquam torqueat annem.
 Clastica nulla sonant, iniussa; tela uagantur,

Et

 ontus.
 n

Mœnia

Et fit sæpe nefas iaculum, tentante lacerto.

80 Maior cura duces miscendis abstrahit armis:
Pompeium exhaustæ præbenda ad pabula terræ,
Quæ currens obtruiuit eques, gradibusq; citatis
Vngula frondentem discussit cornea campum.

85 Belliger attonsis sonipes defessus in aruis
Aduectos cum plena ferant præsepia culmos,
Ore nouas poscens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum soluit tabes, & digerit artus,
Traxit iners cœlum fluidæ contagia pestis

* Nefis Obscuram in nubem, tali spiramine * ~~Refusus~~
Emittit Stygium nebulosis aëra saxis,
Antraq; letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœloq; paratior unda
Omne pati uirus durauit uiscera cœno.

95 Iam riget atra cutis, distentaq; lumina rumpit,
Igneaq; in uultus, & sacro feruida morbo
Pestis abit, fessumq; caput se ferre recusat.
Iam magis atq; magis præceps agit omnia fatum,
Nec medij dirimunt morbi uitamq; necemq;.

100 Sed languor cum morte uenit, turbaq; cadentum
Aucta lues, dum mixta iacent incondita uiuis
Corpora: nam miseros ultra tentoria Ciues
Spargere funus erat, tamen hos minuere labores

A' tergo pelagus, pulsusq; Aquilonibus aër,
105 Littoraq; & plenæ peregrina messe carinæ.

At liber terræ spatiosis collibus hostis
Aëre non pigro, nec inertibus angitur undis,

Sed patitur seuam ueluti circumdatus arctæ
Obsidione famem. nondum surgentibus altam

110 In segetem culmis, cernit miserabile uulgus
In pecudum cecidisse cibos, & carpere dumos,
Et * morsu spoliare nemus, letumq; minanteis
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morsu,

ost

* folijs

115 Quæq; per abbrasas utero dimittere fauces,
Plurimaq; humanis ante hac incognita mensis
Diripiens miles, saturum tamen obsidet hostem.

Vt primum libuit ruptis euadere claustris
Pompeio, cunctasq; sibi permittere terras,
120 Non obscura petit latebrose tempora noctis,
Et raptum furto Soceri cessantibus armis
Dedignatur iter, latis exire ruinis

Querit, & impulso turres confringere uallo,
Perq; omneis gladios, & qua uia cæde paranda est.

125 Opportuna tamen ualli pars uisa propinqui,
Quam * Minuci castella uocant, & confraga densis
Arboribus dumeta tegunt: huc puluere nullo
Proditus agmen agit, subitusq; ad mœnia uenit.

* Numici

Tot simul è campis Latiae fulsere uolucres,
130 Tot cecinere tubæ, ne quid uictoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hostes,
Quod solum ualuit uirtus, iacuere perempti
Debuerant quo stare loco: qui uulnera ferrent
Iam decrant, nimbusq; ferens tot tela peribat.

135 Tum piceos uoluunt immissæ lampadis ignes,
Tum quassæ nutant turres, lapsusq; minantur

ost

Sed

Roboris

Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompeianæ celsi super ardua ualli
Exierant Aquilæ. iam mundi iura patebant.

140 Quem non mille simul turmis, nec Cæsare toto
Auferret Fortuna locum, uictoribus unus
Eripuit, uetuitq; capi, scq; arma tenente
Ac nondum strato Magnum uicisse negauit.

145 Scaua uiro nomen, castrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi sanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine uitem,
Pronus ad omne nefas, & qui nesciret, in armis
Quàm magnum uirtus crimen ciuilibus esset.

150 Hic ubi quærentes socios iam Marte relicto
Tuta fugæ cernit, quò uos pauor, inquit, abegit
Impius, & cunctis ignotus Cæsaris armis?

O famuli turpes, seruum pecus, absq; cruore
Terga datis morti? cumulo uos deesse uirorum
Non pudet, & bustis interq; cadauera quæri?

155 Non ira saltem iuuenes, pietate remota,
Stabitis? è cunctis per quos erumperet hostis
Nos sumus electi. non paruo sanguine Magni
Ista dies ierit. peterem foelicior umbras
Cæsaris in uultu. testem hunc Fortuna negauit,

160 Pompeio laudante cadam. confringite tela
Pectoris incursum, iugulisq; retundite ferrum.
Iam longinqua petit puluis, sonitusq; ruinae,
Securasq; fragor concussit Cæsaris aures.
Vicinus o socij, ueniet, qui uendicet arces,

165 Dum morimur, mouit tantum uox illa furorem,

Quantum

Quantum non primo succedunt classica cantu,
Mirantesq; uirum, atq; auidi spectare sequuntur
Scituri iuuenes, numero deprensa, locoq;

An plus quam mortem Virtus daret. ille ruenti

Aggere consistit, primumq; cadauera plenis
Turribus euoluit, subeuntessq; obruit hostes
Corporibus, totaq; uiro dant tela ruinae,
Roboraq; & moles hosti, seq; ipse minatur.

Nunc sude, nunc duro contraria pectora conto

Detrudit muris, & ualli summa tenentes
Amputat ense manus, caput obterit, ossaq; saxo,
Ac male defensum fragili compage cerebrum
Dissipat, alterius flamma crinesq;, genasq;
Succendit, strident oculis ardentibus ignes.

Ut primum cumulo crescente cadauera murum
*Admouere solo, non segnior extulit illum
Saltus, & in medias iecit super arma cateruas,
Quam per summa rapit celerem uenabula pardum.
Tunc densos inter cuneos compressus, & omni
Vallatus bello uincit, quem respicit, hostem.

Iamq; hebes, & crasso non asper sanguine mucro
Percussum Scæuæ frangit, non uulnerat hostem:
Perdedit ensis opus, frangit sine uulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela,

Nulla fuit non certa manus, non lancea felix,
Parq; nouum Fortuna uidet concurrere bellum,
Atq; uirum: fortis crebris sonat ictibus umbo,
Et galeæ fragmenta cauæ compressa perurunt
Tempora, nec quicquam nudis uitalibus obstat

*Aequauere

193 Iam præter stantes in summis ossibus hastas.

Quid nunc uesani iaculis, leuibusq; sagittis
Perditus hæsueros nunquam uitalibus ictus?

Hunc aut tortilibus uibrata phalarica neruis

Obruat, aut uasti muralia pondera saxi:

200 Hunc aries ferro, ballistæq; limine portæ

Summoueat, stat non fragilis pro Cesare murus,

Pompeiumq; tenet, iam pectore, non tegit armis

Ac ueritus credi clypeo, læuaq; uacasse,

Aut culpa uixisse sua, tot uulnera belli

205 Solus obit, densamq; ferens in pectore syluam

Iam gradibus fessis in quem cadat, eligit hostem,

Par pelagi monstribus, Libycæ sic bellua terre,

***Getulus** Sic* Libycus densis Elephas oppressus ab armis

Omne repercussum squallenti missile tergo

210 Frangit, & hærentes mota cute discutit hastas,

Viscera tuta latent penitus, citraq; cruorem

Confixæ stant tela feræ, tot facta sagittis,

Tot iaculis, unam non explent uulnera mortem.

Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo

215 Tenditur in Scauam, quæ uoto certior omni

In caput, atq; oculi læuum descendit in orbem.

Ille moras ferri, neruorum & uincula rumpit,

Affixam uellens, oculo pendente, sagittam

Intrepidus, telumq; suo cum lumine calcât.

220 Pannonis haud aliter post ictum seuior ursa,

Quum iaculum parua Libys amentauit habena,

Se rotat in uulnus, telumq; irata receptum

Impetit, & secum fugientem circuit hastam.

Perdi

Perdiderat uultum rabies, stetit imbre cruento

25 Informis facies, lætus fragor æthera pulsat
Victorum: maiora uiris è sanguine paruo
Gaudia non faceret conspectum in Cæsare uulnus.

Ille tegens alta suppressum mente dolorem
Mitis, & à uultu penitus uirtute remota,

30 Parcite, ait, ciues, procul hinc auertite ferrum,
Collatura meæ nil sunt iam uulnera morti,
Non eget ingestis, sed uulsis pectore telis:
Tollite, & in Magni uiuentem ponite castris,
Hoc uestro præstate duci, sit Scæua relictæ

35 Cæsaris exemplum potius, quàm mortis honestæ.

Credidit infelix simulatis uocibus Aulus,
Nec uidit recto gladium mucrone tenentem:
Membræq; captiui pariter laturus, & arma,
Fulmineum medijs excepit faucibus ensem.

40 Incaluit uirtus, atq; una cæde relictus
Soluat, ait, pœnas, Scæuam quicumq; subactum
Sperauit: pacem gladio si quærit ab isto
Magnus, adorato submittat Cæsare signa.
An similem uestri, segnemq; ad fata putastis?

45 Pompeij uobis minor est, causæq; Senatus,
Quàm mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & altus
Cæsareas puluis testatur adesse cohortes.

Dedecus hic belli Magno, crimenq; remisit
Ne solum totæ fugerent te Scæua cateruæ,

50 Subducto qui Marte ruis: nam sanguine fuso
Vires pugna dabat. labentem turba suorum
Excipit, atq; humeris defectum imponere gaudet,

Ac uelut inclusum perfoſſo in pectore numen,
Et uiuam magnæ ſpeciem uirtutis adorant:

255 Telaq; confixis certant euellere membris,
Exornantq; Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæua tuis, felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonius armis.

260 Non tu bellorum ſpolijs ornare Tonantis
Templa potes: non tu lætis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum uirtute paraſti.

Nec magis hac Magnus caſtrorum parte repulſus
Intra clauſtra piger dilato Marte quicuit,

265 Quàm mare laſſatur, quum ſe tollentibus Euris
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis adeſt, ſeramq; ſibi parat unda ruinam.
Hinc uicina petens placido caſtella profundo
Incurſu gemini Martis rapit, armaq; latè

270 Spargit, & effuſo laxat tentoria campo,
Mutandæq; iuuat permiſſa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros:
Succubuit ſiqua tellus, cumulumq; furentem

275 Vndarum non paſſa ruit, tum flumine toto
Transit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos:
Illos terra fugit dominos, his rura colonis
Accedunt donante Pado, uix prælia Ceſar
Senſerat, elatus ſpecula quæ prodidit ignis.

280 Inuenit impulſos preſſo iam puluere muros:
Frigidaq; ut ueteris deprendit ſigna ruinæ,

Accendit

Accendit pax ipsa loci, mouitq; furorem
Pompeiana quies, et uicto Cesare somnus:
Ire uel in clades properat, dum gaudia turbet.

Torquato ruit inde minax, qui Caesaris arma
Segnius haud uidit quam malo nauta tremente
Omnia Circæ subducit uela procelle,
Agmina; interius muro breuiore recepit,
Densius ut parua disponderet arma corona.

90 Transierat primi Caesar munimina ualli,
Cum super è totis emisit collibus agmen,
Effuditq; acies obseptum Magnus in hostem.
Non sic Aetnæis habitans in uallibus horret

*Encelado spirante Notum, quum tota cauernas

*Enceladum
spirante Noto

95 Egerit, et torrens in campos defluit Aetna.
Caesaris ut miles glomerato puluere uictus
Ante aciem, cæci trepidus sub nube timoris
Hostibus occurrit fugiens, inq; ipsa pauendo
Fata ruit: totus mitti ciuilibus armis

100 Vsque uel in pacem potuit cruor: ipse furenteis
Dux tenuit gladios, felix, ac libera legum
Roma fores, iurisq; tui, uicisset in illo
Si tibi Sylla loco, dolet heu, semperq; dolebit,
Quod scelerum Caesar prodest tibi summa tuorum

105 Cum genere pugnassee pio. Prò tristia fata,
Non Uticæ Libyæ clades, Hispania Munda
Flessset, et infando pollutus sanguine Nilus
Nobilius Phario gestasset rege cadauer,
Nec Iuba Marmaricas nudus pressisset arenas,
110 Pœnorumq; umbras placasset sanguine fuso

k 2

Scipio,

pulsus

Accendi

Scipio, nec sancto caruisset uita Catone.
 Vltimus esse dies potuit tibi Roma malorum,
 Exire è medijs potuit Pharsalia fatis.

Deserit aduerso possessam numine sedem
 315 Cæsar, & Emathias lacero petit agmine terras.
 Arma secuturum soceri quacunq; fugasset,
 Tentauere suo comites diuertere Magnum
 Hortatu, patrias sedes, atq; hoste carentem
 Ausoniam peteret. Nunquam me Cæsaris, inquit,
 320 Exemplo reddam patriæ, nunquamq; uidebit
 Me, nisi dimisso redeuntem milite Roma.

Hesperiam potui, motu surgente, tenere,
 Si uellem patrijs aciem committere templis,
 Ac medio pugnare foro, dum bella relegem,
 325 Extremum Scythici transcendam frigoris orbem,
 Ardentesq; plagas, uictor tibi Roma quietem
 Eripiam, qui, ne premerent te prælia, fugi?
 Ah potius, ne quid bello patiaris in isto,
 Te Cæsar putet esse suam, sic fatus in ortus

330 Phœbaos conuertit iter, terræq; secutus
 Deuia, quâ uastos aperit Candauia saltus
 Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.

Thessaliam qua parte diem, brumalibus horis
 Attollit Titan, rupes Ossa coërcet.
 335 Quum per summa poli Phœbum trahit altior æstas,
 Pelion opponit radijs nascentibus umbras.
 At medios ignes cœli, rabidiq; Leonis
 Solstitiale caput nemorosus submouet Othrys.
 Excipit aduersos Zephyros, & Iapyga Pyndus,

Et mati

Et m
 Nec
 Luce
 H
 Perp
 Flam
 Dan
 Cres
 Herc
 Senj
 30 Em
 Emi
 Qu
 Fleb
 Lan
 33 Atq
 Ni
 Mo
 Col
 Qu
 360 I
 Pur
 Ion
 Lal
 Per
 165 Et
 Eu
 M
 Irr

Et maturato præcidit uestpere lucem.

Nec metuens imi Boream habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.

Hos inter montes, media qui ualle premuntur
Perpetuis quondam latuere paludibus agri,

Flamina dum campi retinent, nec peruia Tempe
Dant aditus pelago, stagnumq; implentibus unum

Crescere cursus erat, postquam discessit Olympo
Herculea grauis Ossa manu, subitæq; ruinam

Sensit aquæ Nereus, melius mansura sub undis
Emathis æquorei regnum Pharsalos Achillis

Eminet, & prima Rhœtæa littora pinu,
Quæ tetigit Phylace, Pteleosq; & Dorion ira

Flebile Pieridum, Trachin, pretioq; nefandæ
Lampados Herculeis fortis Melibœa* pharetris,

* sagittis

Atq; olim Larissa potens, ubi nobile quondam
Nunc super Argos arant, ueteres ubi fabula Thebas

Monstrat Echionias, ubi quondam Pentheos exul,
Colla, caputq; ferens supremo tradidit igni,

Quæstæ quod hoc solum nato rapuisset Agaue.
Ergo abrupta palus multos discessit in amnes:

Purus in occasus parui sed gurgitis Aeas
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis

Labitur auectæ pater Isidis: & tuus, Oeneu,
Penè gener crassus oblimat Echinadas undis:

Et Meleagræam maculatus sanguine Nessi
Euenos Calydona secat: ferit amne citato

Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphrysos famulantis pascua Phœbi:

k 3

Quiq;

- Quiq; nec humentes nebulas, nec rore madentem
370 Aëra, nec tēnues uentos suspirat Anauros:
 Et quisquis pelago per se non cognitus amnis
 Peneo donauit aquas: & gurgite raptō
 Apidanos: nunquamq; celer, nisi mixtus, Enipheus.
 *Phoenix Accipit Asopos cursus, *Penisq; Melasq;.
375 Solus in alterius nomen quum uenerit undæ,
 Defendit Titaresus aquas, lapsusq; supernè
 Gurgite Penei pro siccis utitur aruis.
 Hunc fama est Stygijs manare paludibus amnem,
 Et capitis memorem, fluuij contagia uilis
380 Nolle pati, superumq; sibi seruare timorem.
 Vt primum emissis patuerunt amnibus arua,
 Pinguis Bœbicio discessit uomere sulcus,
 Mox Lelegum dextra pressum descendit aratrum.
 Aeolida, Dolopesq; solum fregere coloni,
385 Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.
 Illic semiferos Ixionidas Centauros
 Fœta Peletronijs nubes effudit in antris:
 Aspera te Pholoës frangentem Monyche saxa,
 Teq; sub Actnæo torquentem uertice uulsas
390 Rhœte ferox, quas uix Boreas inuerteret, ornos,
 Hospes & Alcida magni Phole, teq; per amnem
 Improbe Lerneas uector passure sagittas,
 Teq; senex Chiron, gelido qui sydere fulgens
 Impetis Aemonio maiorem Scorpion arcu.
395 Hac tellure feri micuerunt semina Martis.
 Primus ab æquorea percussis cuspide saxi
 Thessalicus sonipes bellis feralibus omen

Exiuit,

Exiluit, primus chalybem, frenosq; momordit,
Spumauiq; nouis Lapithæ domitoris habenis.

100 Prima fretum scindens Pegasæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem proiecit in undas.

Primus Thessalica rector telluris Ionos
In formam calidæ percussit pondera massæ,
Fudit & argentum flammis, aurumq; moneta

105 Fregit, & immensis coxit fornacibus era.
Illic (quod populos scelerata impexit in arma)
Diuitias numerare datum est. hinc maxima serpens
Descendit Python, Cyrrhæaq; fluxit in antra,
Vnde & Thessalica ueniunt ad Pythia laurus.

110 Impius hinc prolem superis immisit Aloeus,
Inseruit celsis propè se quum Pelion astris,
Syderibusq; uias incumbens absulit ossa.

Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Castra duces, cunctos belli præsaga futuri

115 Mens agitat, summiq; grauem discriminis horam
Aduentare palàm est. propius iam fata moueri
Degeneres trepidant animi, peioraq; uersant.
Ad dubios pauci præsumpto robore casus
Spemq; metumq; ferunt. turbæ sed nixtus inertis

120 Sextus erat, Magno proles indigna parente,

Qui mox Scyllæis exul grassatus in undis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos.

Qui stimulante metu fati prænoscece cursus,
Impatiensq; moræ, uenturisq; omnibus æger,

125 Non tripodas Deli, non Pythia consulit antra,
Nec quæsisse libet, primis quid frugibus altrix

xiluit,

k 4

Ore

Ore Iouis Dodona sonet, quis noscere fibra
Fata queat, quis prodāt aues, quis fulgura cœli
Seruet, & Aſſyria ſcrutetur ſydera cura?

430 Aut ſi quid tacitum, ſed fas erat: ille ſupernis
*Detefata *Detefanda Deis ſeuorum arcana Magorum

Nouerat, & triteis ſacris ſeralibus aras,
Vmbrarum, Ditisq; fidem, miſeroq; liquebat
Scire parum Superos: uanum, ſæuumq; furorem

435 Adiuuat ipſe locus, uicinaq; mœnia caſtris
Aemonidum, ficti quas nulla licentia monſtri
Transierat, quarum, quicquid non creditur, ars eſt.

Theſſala quinetiam tellus herbasq; nocenteis
Rupibus ingenuit, ſenſuraq; ſaxa canentes

440 Arcanum ſerale Magos. ibi plurima ſurgunt
Vim factura Deis, & terris hoſpita Colchis
Legit in Aemonijs, quas non aduexerat, herbas.
Impia tot populis, tot ſurdas gentibus aures
Cœlicolũ, diræ conuertunt carmina gentis.

445 Vna per æthereos exit uox illa reſeſſus,
Verbaq; ad inuitum perſert cogentia numen,
Quod non cura poli, cœliq; uolubilis unquam
Auocat, infandum tetigit quum ſydera murmur.
Tunc Babylon Perſea licet, ſecretaq; Memphis
450 Omne uetuſtorum ſoluat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis Theſſalis aris.

Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non ſatis adductus amor, flammisq; ſeueri
Illicitis arſere ſenes: nec noxia tantum

455 Pocula proficiunt, aut quum turgentia ſucco

Frontis

Frontis amaturæ subducunt pignora sætæ.
 Mens hausti nulla sanie polluta ueneni
 Excantata perit, quos non concordia mixti
 Alligat ulla tori, blandæq; potentia formæ,
 460 Traxerunt torti magica uertigine fili.
 Cessauere uices rerum, dilataq; longa
 Hæsit nocte dies, legi non paruit æther:
 Torpuit, & præceps audito carmine mundus,
 Axibus & rapidis impulsos Iuppiter urgens
 465 Miratur non ire polos. nunc omnia complent
 Imbribus, & calido producunt nubila Phæbo,
 Et tonat ignaro cœlum Ioue. uocibus iisdem
 Humentes latè nebulas, nimbosq; solutis
 Excussere comis: uentis cessantibus æquor
 470 Intumuit, rursus uetitum sentire procellas
 Conticuit turbante Noto, puppimq; ferentes
 In uentum tumuere sinus: de rupe pependit
 Abscisa fixus torrens, amnisq; cucurrit
 Non quæ pronus erat: Nilum non extulit æstas,
 475 Mæander direxit aquas, Rhodanumq; morantem
 Præcipitauit Arar: submisso uertice montes
 Explicuere iugum, nubes suspexit Olympus:
 Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
 Dimaduere niues: impulsam sydere Tethyn
 480 Reppulit Aemonidum, defenso littore, carmen.
 Terra quoq; immoti concussit ponderis axem,
 Et medium uergens* titubauit Nisus in orbem:
 Tantæ molis onus percussum uoce recepsit,
 Prospectumq; dedit circumlabentis Olympi.

*nisu tituba
 uit

- 485 Omne potens animal leti, genitumq; nocere,
 Et paucet Aemonias, & mortibus instruit arteis.
 Has auidæ tigres, & nobilis ira leonum
 Ore fouent blando: gelidos his explicat orbes,
 Inq; pruinoso coluber dislenditur aruo.
- 490 Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi,
 Humanoq; cadit serpens afflata ueneno.
 Quis labor hic superis cantus, herbasq; sequendi,
 Sprenendiq; timor? cuius commercia pacti
 Obstrictos habuere Deos? par ère necesse est,
- 495 An iuuat? ignota tantum pietate merentur?
 An tacitis ualere minis hoc iuris in omneis
 Est illis superos? an habent hæc carmina certum
 Imperiosa Deum, qui mundum cogere, quicquid
 Cogitur, ipse potest? illis & sydera primum
- 500 Præcipiti deducta polo: Phœbeq; serena
 Non aliter diris uerborum obsessa uenenis
 Palluit, & nigris, terrenisq; ignibus arsit,
 Quàm si fraterna prohiberet imagine tellus,
 Infereretq; suas flammis cœlestibus umbras:
- 505 Et patitur tantos cantu depressa labores
 Donec suppositas propior despumet in herbas.
 Hoc scelerum ritus, hæc diræ carmina gentis
 Effera, damnarat nimis pietatis Erichtho,
 Inq; nouos ritus pollutam duxerat artem.
- 510 Illi nanq; nefas urbis submittere tecto
 Aut laribus ferale caput, desertaq; busta
 Incolit, & tumultos expulsis obtinet umbris,
 Grata Deis Erebi, cœtus audire silentum,
 Nosse domos Stygias, arcanaq; Ditis operti

§15 Non superi, non uita uetat: tenet ora profana
Fœda situ macies, cœloq; ignota sereno.

Terribilis Stygio facies pallore grauat
Impexis onerata comis. si nimbus & atræ
Sydera subducunt nubes, tunc Thesala nudis

§20 Egreditur bustis, nocturna; fulgura captat.
Semina fecunda segetis calcata perussit,
Et non letiferas spirando perdidit auras.

Nec superos orat, nec cantu supplice numen
Auxiliare uocat, nec fibras illa litantis

§25 Nouit, funereas aris imponere flammæ
Gaudet, & accenso rapuit quæ tura sepulchro.

Omne nefas superi prima iam uoce precantis
Concedunt, carmenq; timent audire secundum:
Viuentes animas, & adhuc sua membra regentes,

§30 Infodit busto, fatis debentibus annos

Mors inuita subit: peruersa funera pompa
Rettulit à tumultis, fugere cadauera letum.

Fumantes iuuenum cineres, ardentiaq; ossa
E' medijs rapit illa rogis, ipsamq; parentes

§35 Quam tenuere, facem, nigroq; uolantia fumo
Feralis fragmenta tori, uestesq; fluentes

Colligit in cineres, & olentes membra fauillas.
Ast ubi seruantur saxis, quibus intimus humor

Ducitur, & tracta durefcunt tæbe medullæ

§40 Corpora, tunc omneis auide desœnit in artus,

Immer sitq; manus oculis, gaudetq; gelatos

Effodisse orbes, & sicca pallida rodit

Excrementa manus: laqueum, nodosq; nocenteis

Ore suo rupit, pendentia corpora carpsit,

343 Abrasitq; cruces, percussa q; uiscera nimbis
 Vulsit, & incoctas admissō sole medullas.
 Insertum manibus chalybem, nigramq; per artus
 Stillantis tibi saniem, uirusq; coactum
 Sustulit, & neruo morsus retinente pependit.

350 Et quodcunq; iacet nuda tellure cadauer,
 Ante feras, uolucresq; sedet, nec carpere membra
 Vult ferro, manibusq; suis, morsusq; luporum
 Expectat siccis raptura è faucibus artus.
 Nec cessant à cæde manus, si sanguine uiuo

355 Est opus, erumpat iugulo qui primus aperto.
 Necrefugit cædes, uiuum si sacra cruorem,
 Extaq; funereæ poscunt trepidantia mensæ:
 Vulnere si uentris, non quæ Natura uocabat,
 Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.

360 Et quoties seuis opus est, ac fortibus umbris,
 Ipsa facit manes, hominum mors omnis in usu est.
 Illa genæ florem primæuo corpore uulsit,
 Illa comam læua morienti abscidit ephebo.

Sæpe etiam charis cognato in funere dira
 365 Thessalis incubuit membris, atq; oscula figens,
 Truncauitq; caput, compressaq; dentibus ora
 Laxauit, siccoq; hærentem gutture linguam
 Præmordens gelidis infudit murmura labris,
 Arcanumq; nefas Stygias mandauit ad umbras.

370 Hanc ut fama loci Pompeio prodidit, alta
 Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
 Sub nostra tellure diem, deserta per arua
 Carpit iter. fidi scelerum, suetiq; ministri

Effractus

Effractus circum tumulos, ac busta uagati
75 Conspectere procul prærupta in caute sedentem,
Quæ iuga deuexus Pharsalica porrigit Aemus.
Illa Magis, magicisq; Deis incognita uerba
Tentabat, carmenq; nouos fingebat in usus.
Nanq; timens, ne Mars alium uagus iret in orbem,
80 Emathis & tellus tam multa cæde careret,
Pollutos cantu, dirisq; uenefica succis
Consperfos, uetuit transmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura suas, usuraq; mundi
Sanguine, cæforum truncare cadauera Regum
85 Sperat, & Hesperia cineres auertere gentis,
Ossaq; nobilium, tantosq; adquirere manes.
Hic ardor, solusq; labor, quid corpore Magni
Proiecto rapiat, quos Cæsaris inuolet artus.
Quam prior affatur Pompeij ignaua propago.
90 O decus Aemonidum, populis quæ pandere fata,
Quæq; suo uentura potes diuertere cursu,
Te precor, ut certum liceat mihi noscere finem,
Quem belli fortuna paret: non ultima turba
Pars ego Romanæ, Magni clarissima proles,
95 Vel dominus rerum, uel tanti funeris hæres.
Mens dubijs perculsa pauet, rursusq; parata est
Certos ferre metus, hoc casibus eripe iuris,
Ne subiti, cæciq; ruant, uel numina torque
Vel tu parce Deis, & manibus exprime uerum,
600 Elysias resera sedes, ipsamq; uocatam,
Quos petat è nobis mortem, tibi coge fateri.
Non humilis labor est, dignum est, quod quærere cures,
Vel

Vel tibi quò tanti præponderet alea fâti.

Impia letatur uulgate nomine fama

605 Theſſalis, & contrâ, ſi fâta minora moueres,

Pronum erat ô iuuenis, quos uelles (inquit) in actus

Inuitos præbere Deos, conceditur arti

Vnam cum radijs preſſerunt ſydera mortem

Inſeruiſſe moras, & quamuis fecerit omnis

610 Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos:

At ſimul à prima deſcendit origine mundi

Cauſarum ſeries, atq; omnia fâta laborant,

Si quicquam mutare uelis, unoq; ſub icſtu

Stat genus humanum, tunc Theſſala turba fatemur,

615 Plus Fortuna poteſt: ſed ſi prænoſcere caſus

Contentus, facilesq; aditus, multiq; patebunt

Ad uerum, tellus nobis, ætherq;, Chaosq;,

Aequoraq;, & campi, Rhodopeiaq; ſaxa loquentur.

Sed pronum, cùm tanta nouæ ſit copia mortis,

620 Emathijs unum campis attollere corpus,

Et modò deſuncti, tepidiq; cadaueris ora

Plena uoce ſonent, ne membris ſole peruſtis

Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.

Dixerat, & noctis geminatis arte tenebris,

625 Mœſtum tectâ caput, ſqualenti nube pererrat

Corpora caſorum tumulis proiecta negatis.

Continuò fugère lupi, fugère reuulſis

Vnguibus impaſtæ uolucres, dum Theſſala uatem

Eligit, & gelidas leto ſcrutata medullas

630 Pulmonis rigidi ſtantes ſine uulnere fibras

Inuênit, & uocem deſuncto in corpore quærit.

Fata

Fata p
Quem
Tenta
Cefſiſſ
Extr
Electu
Ducit
Per ſc
Victu
Dami
Ha
In pr
Vrge
Suſpi
Mar
Long
Lum
Sedit
Ac n
Tar
Vin
Aſp
Diſ
Ind
Et
Vt
Co
Po
Iat

Fata peremptorum pendunt iam multa uirorum,
 Quem superis reuocasse uelit, si tollere totas
 Tentasset campis acies, & reddere bello,
 Cessissent leges Erebi, monstroq; potenti
 Extractus Stygio populus pugnasset Auerno.
 Electum tandem traiecto gutture corpus
 Ducit, & inserto laqueis feralibus unco
 Per scopulos miserum trahitur, per saxa cadauer
 Victurum, montisq; caui, quem tristis Erichtho
 Damnarat sacris, alta sub rupe locatur.

Haud procul à Ditis cæcis depressa cauernis
 In præceps subsedit humus, quàm pallida pronis
 Urget sylua comis, & nullo uertice cælum
 Suspiciens, Phœbo non peruia taxus opacat.
 Marcentes intus tenebræ, pallensq; sub antris
 Longa nocte situs, nunquam nisi carmine factum
 Lumen habet, non Tænareis sic faucibus aër
 Sedit iners mœstum mundi confine latentis,
 Ac nostri: quò non metuunt emittere manes
 Tartarei reges, nam quamuis Thessala uates
 Vim faciat fatis, dubium est, quod traxerit illuc
 Aspiciat Stygias, an quod descenderit, umbras.
 Discolor, & uario furialis cultus amictu
 Induitur, uultusq; aperitur crine remoto,
 Et coma uipercis substringitur horrida sertis.
 Ut pavidos iuuenis comites, ipsumq; trementem
 Conspicit exanimi defixum lumina uultu,
 Ponite, ait, trepida conceptos mente timores,
 Iam noua, iam uera reddetur uita figura,

- Vt quamuis pauidi possint audire loquentem,
 Si uerò Stygiosq; lacus, ripamq; sonantem
 Ignibus ostendam, si me præsente uideri
 Eumenides possent, uillosaq; colla colubris
 665 Cerberus excutiens, & uincti terga Gigantes,
 Quis timor ignaui metuentes cernere manes?
 Pectora tunc primum feruenti sanguine supplet
 Vulneribus laxata nouis, taboq; medullas
 Abluit, & uirus largè lunare ministrat.
 670 Huc quicquid foetu genuit Natura sinistro
 Miscetur, non spuma canum, quibus unda timori est,
 Viscera non lyncis, non duræ nodus hyenæ
 Desuit, & cerui pasti serpente medulla,
 Non puppim retinens Euro tendente rudentes
 675 In medijs Echeneis aquis, oculiq; draconum,
 Quæq; sonant foeta tepefacta sub alite saxa,
 Non Arabum uolucer serpens, innataq; rubris
 Aequoribus custos pretiosæ uipera conchæ,
 Aut uiuentis adhuc Libycæ membrana cerastæ,
 680 Aut cinis Eoa positi Phœnicis in ara.
 Quò postquam uiles, & habentes nomina pestes
 Contulit, infando saturatas carmine frondes,
 Et quibus os dirum nascentibus inspuat, herbas
 Addidit, & quicquid mundo dedit ipsa ueneni.
 685 Tunc uox Lethæos cunctis pollentior herbis
 Excantare Deos, confudit murmura primum
 Diffona, & humanæ multum discordia linguae.
 Laitatus habet illa canum, gemitusq; luporum,
 Quod trepidus bubo, quod Strix nocturna queruntur,

Quod

20 Quod
 Exprin
 Syluari
 Tot rer
 Explic
 95 Eun
 Et Cha
 Et Rec
 Mors
 Theſal
 700 Perſepl
 Manib
 Ianitor
 Spargi
 Fractu
 705 Iam la
 Exaud
 Pollute
 Human
 Sepe d
 710 Si quis
 Impos
 Non i
 Affuet
 Descer
 715 Heret
 Ad mo
 Pomp
 Si ben

Quod strident ululantq; ferae, quod sibilat anguis,
 Exprimūt, & planctus illis cauitibus undae,
 Sylvarumq; sonum, fractaq; tonitrua nubis.
 Tot rerum uox una fuit, mox cætera cantu
 Explicat Aemonio, penetratq; in Tartara lingua.
 Eumenides, Stygiumq; nefas, pœnæq; nocentum,
 Et Chaos innumeros audium confundere mundos,
 Et Rector terræ, quem longa in secula torquet
 Mors dilata Deum, Styx, & quos nulla meretur
 Thesalis Elysios, cælum, matremq; perosa
 Persephone, nostræq; Hecates pars ultima, per quam
 Manibus & mihi sunt tacitæ commercia linguae,
 Ianitor & sedis laxæ, qui uiscera seuo
 Spargis nostra cani, repetitaq; fila sorores
 Fracturæ, tuq; o flagrantis portitor undæ
 Iam lassate senex ad me redeuntibus umbris,
 Exaudite preces, si uos satis ore nefando,
 Pollutoq; uoco, si nunquam hæc carmina fibris
 Humanis ieiuna cano, si pectora plena
 Sæpe dedi, & laui calido proscicta cerebro
 Si quis, qui uestris caput, extaq; lancibus infans
 Imposuit, uicturus erat, parête precanti.
 Non in Tartareo latitantem poscimus antro,
 Assuetamq; diu tenebris, modò luce fugata
 Descendentem animam, primo pallentis hiatu
 Hæret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
 Ad manes uentura semel: ducis omnia nato
 Pompeiana canat * nostri modò militis umbra,
 Si bene de uobis ciuilia bella merentur.

- Hæc ubi fata, caput, spumantiaq; ora leuauit,
720 Aspicit astantem proiecti corporis umbram,
 Exanimæ artus, inuisaq; claustra timentem
 Carceris antiqui, pauet ire in pectus apertum,
 Visceraq; et ruptas letali uulnere fibras.
 Ah miser, extremum cui mortis munus iniquæ
725 Eripitur non posse mori. miratur Erichtho
 Has fatis licuisse moras, irataq; morti
 Verberat immotum uiuo serpente cadauer,
 Perq; cauas terræ, quas egit carmine, rimas
 Manibus illatrat, regniq; silentia rumpit.
730 Tisiphone, uocisq; meæ secura Megæra,
 Non agitis sæuis Erebi per inane flagellis
 Infelicem animam? iam uos ego nomine uero
 Eliciam, Stygiasq; canes in luce superna
 Destituam, per busta sequar, per funera, custos
735 Expellam tumulis, abigam uos omnibus urnis.
 Teq; Deis, ad quos alio procedere uultu
 Ficta soles Hecate pallenti tabida forma,
 Ostendam, faciemq; Erebi mutare uetabo.
 Eloquar immenso terræ sub pondere, quæ te
740 Contineant Ennæa dapes, quo fœdere mœstum
 Regem noctis ames, quæ te contagia passam
 Noluerit reuocare Ceres: tibi pessime mundi
 Arbitræ immittam ruptis Titana cauernis,
 Et subito feriere die. Paretis? an ille
745 Compellendus erit, quo nunquam terra uocato
 Non concussa tremuit, qui Gorgona cernit apertam,
 Verberibusq; suis trepidam castigat Erinnyem,

Indesp

Indespecta tenet uobis qui tartara, cuius
Vos estis superi, Stygias qui peierat undas.

750 Protinus astrictus caluit cruor, atraq; fouit
Vulnera, & in uenas extremaq; membra cucurrit.

Percussæ gelido trepidant sub pectore fibræ,

Et noua desuetis subrepens uita medullis,

Miscetur morti. tunc omnis palpitat artus,

755 Tenduntur nerui, nec se tellure cadauer

Paulatim per membra leuat, terraq; repulsum est,

Erectumq; semel: distento lumina rictu

Nudantur, nondum facies uiuentis in illo,

*Iam morientis erat, remanet pallorq; rigorq;

* Sed

760 Et stupet illatus mundo: sed murmure nullo

Ora astricta sonant, uox illi, linguaq; tantum

Responsura datur, dic, inquit Thessala, magna

Quod iubeo mercede mihi: nam uera locutum

Immunem toto mundi præstabimus æuo

765 Artibus Aemonijs, tali tua membra sepulchro,

Talibus exuram Stygio cum carmine syluis,

Vt nullos cantata Magos exaudiat umbra.

Si tanti uixisse iterum, nec uerba, nec herbe

Audebunt longæ somnum tibi soluere Lethes,

770 A me morte data, tripodas, uatesq; deorum

Sors obscura tenet, certus discedit ab umbris

Quisquis uera petit, duræq; oracula mortis

Fortis adit. ne parce precor, da nomina rebus,

Da loca, da uocem, qua mecum fata loquantur.

775 Addidit & carmen, quo, quicquid consulit, umbram

Scire dedit. Mœstum fletu manante cadauer,

- Tristia non equidem Parcarum stamina, dixit,
 Respexi tacitæ reuocatus ab aggere ripæ:
 Quod tamen è cunctis mihi noscere contigit umbris,
 780 Effera Romanos agitat discordia manes,
 Impiaq; infernam ruperunt arma quietem.
 Elysias alij sedes, ac Tartara mœsta
 Diuersi liquere duces, quid fata pararent,
 Hi fecere palàm, tristes felicibus umbris
 785 Vultus erat: uidi Decios, natumq; patremq;
 Lustrales bellis animas, flentemq; Camillum,
 Et Curios, Syllam de te Fortuna quarentem.
 Deplorat Libycis perituram Scipio terris
 Infaustam sobolem maior Carthaginis hostis.
 790 Non seruituri mœret Cato fata nepotis.
 Solum te Consul depulsis prime tyrannis
 Brute pias inter gaudentem uidimus umbras.
 Abruptis Catilina minax, fractisq; catenis
 Exultat, Marijq; truces, nudiq; Cethegi.
 795 Vidi ego letantes popularia nomina Drusos,
 Legibus immodicos, ausosq; ingentia Gracchos.
 Aeternis Chalybum nodis, & carcere Ditis
 Constrictæ plausere manus, camposq; piorum
 Poscit turba nocens: regni possessor inertis
 800 Pallentes aperit sedes, abruptaq; saxa
 Asperat, & durum uinclis adamantina, paratq;
 Poenam uictori. refer hæc solatia tecum
 O iuuenis, placido manes, patremq; domumq;
 Expectare sinu, regniq; in parte serena
 805 Pompeio seruare locum: nec gloria parue

Sollicitet

Sollicitet uitæ, ueniet quæ misceat omneis
Hora duces, properate mori, magnoq; superbi
Quamuis è paruis animo descendite bustis,
Et Romanorum mânes calcate Deorum.

820 Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,
Queritur, & ducibus tantum de funere pugna est.

Tu fatum ne quære tuum cognoscere, Parcæ,
Me reticente, dabunt, tibi certior omnia Vates
Ipse canet Siculis genitor Pompeius in aruis.

825 Ille quoq; incertus, quò te uocet, unde repellat,
Quas iubeat uitare plagas, quæ sidera mundi.
Europam miseri, Libyamq; Asiãq; timete,
Distribuit tumulos uestris Fortuua triumphis.
O miseranda domus, toto nil orbe uidebis

830 Tutius Emathia. Sic postquàm fâta peregit,
Stat uultu mœstus tacito, mortemq; reposcit.
Carminibus magicis opus est, herbisq; cadauer
Vt cadat, & nequeunt animam sibi reddere fâta
Consumpto iam iure semel. Tum robore multo

835 Extruit illa rogam, uadit defunctus ad ignes,
Accensa iuuenem positum strue linquit Erichtho
Tandem passa mori, Sextoq; ad castra parentis
It comes : & cœlo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria gressus,

830 Iussa tenere diem densas nox præstitit umbras.

M A N N E I

LVCANI PHARSALIAE

LIBER SEPTI-

MVS.

EGNIOR Oceano, quàm lex æter-
na uocabat,

Luctificus Titan nunquam magis æthe-
ra contra

Egit equos, currumq; polo rapiente re-
torsit,

Defectusq; pati uoluit, raptæq; labores
Lucis, & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Theſſalico purus luceret in orbe.

At nox felicitis Magni pars ultima uitæ
Sollicitos uana decepit imagine ſomnos.
Nam Pompeiani uiſus ſibi ſede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attoliq; ſuum lætis ad ſydera nomen
Vocibus, & plaſu cuneos certare ſonanteis:
Qualis erat populi facies, clamorq; ſæuentis,
Olim quum iuuenis, primi q; ætate triumph
Poſt domitas gentes, quas torrens ambit Iberus,
Et quæcunq; fugax Sertorius impulit arma,
Veſpere pacato, pura uenerabilis æquè
Quàm currus ornante toga, plaudente Senatu
Sedit adhuc Romanus eques, ſeu fine bonorum
Anxia uenturis ad tempora læta refugit,
Siue per ambages ſolitas contraria uiſis

I

Vaticinata quies, Magni tulit omnia planctus:

Seu utito patrias ultra tibi cernere sedes,

Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite somnos

Castrorum uigiles, nullas tuba uerberet aures:

Crastina dira quies, & imagine mœsta diurna,

Vndiq; funestas acies feret, undiq; bellum.

Vnde pares somnos populi, noctemq; beatam?

O felix, si te uel sic tua Roma uideret.

Donassent utinam Superi, patriæq; tibiq;

Vnum, Magne, diem, quo fatis certus uterq;

Extremum tanti fructum caperetis amoris.

Tu uelut Ausonia uadis moriturus in urbe,

Illa rati semper de te sibi conscia uoti

Hoc scelus haud unquam fatis hæere putauit,

Sic se dilecti tumultum quoq; perdere Magni

Te mixto flectet luctum, iuuenisq; senexq;

Iniususq; puer: lacerasset crine soluto

Pectora, fœmineum ceu Bruti funere uulgus.

Nunc quoq; tela licet paueant uictoris iniqui,

Nuntiet ipse licet Cæsar tua funera, flebunt:

Sed dum tura ferunt, dum laureaserta Tonanti.

O miseri, quorum gemitus*edère dolorem,

Qui te non pleno pariter planxere theatro.

*odere

Vicerat astra iubar, quum mixto murmure turba

Castrorum fremuit, fatisq; trahentibus orbem,

Signa petit pugnae miseri pars maxima uulgi

Non totum uisura diem, tentoria circum

Ipsa ducis queritur, magnoq; accensa tumultu

Mortis uicina properanteis admonet horas.

- Dira subit rabies, sua quisq; ac publica fata
 Præcipitare cupit: segnis, pauidusq; uocatur,
 Ac nimum patiens soceri Pompeius, & orbis
 Indulgens regno, qui tot simul undiq; gentes
 55 Iuris habere sui uellet, pacemq; timeret,
 Necnon & reges, populiq; queruntur Eoi
 Bella trahi, patriaq; procul tellure teneri.
 Hoc placet ò Superi, quum uobis uertere cuncta
 Propositum, nostris erroribus addere crimen.
 60 Cladibus irruimus, nocituraq; poscimus arma:
 In Pompeianis uotum est Pharsalia castris.
 Cunctorum uoces Romani maximus autor
 Tullius eloquij, cuius sub iure, togaq;
 Pacificas sæuus tremuit Catilina secures,
 65 Pertulit iratus bellis cum rostra, forumq;
 Optaret, passus tam longa silentia miles.
 Addidit inualide robur facundia causæ.

- Hoc pro tot meritis solum te, Magne, precatur,
 Vti se fortuna uelis, procuresq; tuorum
 70 Castrorum, regesq; tui cum supplice mundo
 Affusi, uinci socerum patiare rogamus.
 Humano generi tam longo tempore bellum
 Cæsar erit? meritò Pompeium uincere lentè
 Gentibus indignum est à transcurrente subactis.
 75 Quò tibi feruor abit? aut quò fiducia fati?
 De Superis ingratis times? causamq; Senatus
 Credere Dijs dubitas? ipsæ sua signa reuellent,
 Profilientq; acies, pudeat uicisse coactum
 Si duce te iusso, si nobis bella geruntur,

Sit in
 Quic
 Vibr
 Expe
 Scire
 An ci
 Esse
 Si
 Non
 Inuo
 Sitq;
 Test
 Acci
 Stari
 Cap
 Qui
 Gest
 Absl
 Ad
 Agn
 Vtr
 Peri
 Iis,
 Si n
 Sig
 Ver
 Qu
 Et
 Tr

Sit iuris quocunq; uelint concurrere campo.
 Quid mundi gladios à sanguine Cæsaris arces?
 Vibrant tela manus, uix signa morantia quisquam
 Expectat, propera, ne te tua classica linquant.
 Scire Senatus auet, miles te, Magne, sequatur,
 An comes. Ingemuit Rector, sensitq; Deorum
 Esse dolos, & fata suæ contraria menti.

Si placet hoc, inquit, cunctis, si mulite Magno
 Non duce tempus eget, nil ultrà fata morabor.
 Inuoluat populos una Fortuna ruina,

Sitq; hominum magnæ lux ista nouissima parti.
 Testor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent
 Accepisse diem, potuit tibi uulnere nullo
 Stare labor belli, potui sine cæde subactum,
 Captiuumq; ducem uiolatæ tradere paci.

Quis furor ò cæci scelerum? Ciuilia bella
 Gesturi, metuunt, ne non cum sanguine uincant.

Abstulimus terras, exclusimus æquore toto,
 Ad præmaturas segetum ieiuna rapinas
 Agmina compulimus, uotumq; effecimus hosti,

Vt mallet sterni gladijs, mortesq; suorum
 Permiscere meis, belli pars magna peracta est
 Iis, quibus effectum est, ne pugnam tyro paueret:

Si modo uirtutis stimulis, iræq; calore
 Signa petunt. multos in summa pericula misit
 Venturi timor ipse mali. fortissimus ille est,

Qui promptus metuenda pati, si comminus instent,
Et differre potest. placet hæc tam prospera rerum
 Tradere Fortunæ? gladio permittere mundi

- Discrimen? pugnare ducem, quàm uincere malunt.
 110 Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas,
 Accipe maiores, & cæco in Marte tuere.
 Pompeij nec crimen erit, nec gloria bellum.
 Vincis apud Superos uotis me Cæsar iniquis.
 Pugnatur, quantum scelerum, quantumq; malorum
 115 In populos lux ista feret, quot regna iacebunt?
 Sanguine Romano quàm turbidus ibit Enipheus.
 Prima uelim caput hoc funesti lancea belli,
 Si sine momento rerum, partisq; ruina
 Casurum est, feriat: neq; enim uictoria Magno
 120 Lætior: aut populis inuisum hac clade peracta
 Aut hodie Pompeius erit miserabile nomen.
 Omne malum uicti, quod sors feret ultima rerum,
 Omne nefas uictoris erit. Sic fatur, & arma
 Permittit populis, frenosq; furentibus ira
 125 Laxat, & ut uictus uiolento nauita Coro
 Dat regimen uentis, ignauumq; arte relicta
 Puppis onus trahitur: trepido confusa tumultu
 Castra fremunt, animiq; truces sua pectora pulsant
 Ictibus incertis. multorum pallor in ore
 130 Mortis uenturae est, faciesq; simillima fato.
 Aduenisse diem, qui fatum rebus in æuum
 Conderet humanis, & quæri Roma quid esset.
 Illo Marte palàm est, sua quisq; pericula nescit,
 Attonitus maiore metu, quis littora ponto
 135 Obruta, quis summis cernens in montibus æquor,
 Aetheraq; in terras deiccto sole cadentem,
 Tot rerum finem timeat sibi: non uacat ullos

Pro se fi
 Nec
 Exarsit
 Erigitu
 Cura fu
 Anger
 Silicea
 Non al
 Martii
 Et rub
 spicul
 Pallas
 Pallen
 No
 Per ua
 Cum p
 Inq; c
 Aduer
 Et tra
 Detul
 Execu
 Persu
 Aethu
 Neen
 Vix
 Sign
 Vsq;
 Adm
 Tau

Pro se ferre metus, urbi, Magnoq; timetur.

Nec gladijs habuere fidem, nisi cautibus asper

Exarsit mucro: tunc omnis lancea saxo

Erigitur, tendunt neruis melioribus arcus,

Cura fuit lectis pharetras implere sagittis.

Auget eques stimulos, frenorumq; aptat habenas.

Siliceat superis hominum conferre labores,

Non aliter Phlegra rapidos tollente Gigantes

Martius incaluit Siculis incudibus ensis:

Et rubuit flammis iterum Neptunia cuspis,

Spiculaq; extenso Pæan Pythone recoxit,

Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,

Pallena Ioui mutauit fulmina Cyclops.

Non tamen abstinuit uenturos prodere casus

Per uarias * Fortuna notas: nam Thessala rura

Cum peterent, totus uenientibus obstitit æther,

Inq; oculis hominum fregerunt fulmina nubes,

Aduersasq; faces, immensoq; igne columnas,

Et trabibus mixtis auidos typhonas aquarum

Detulit, atq; oculos ingesto fulgure clausit.

Excussit cristas galeis, capulosq; solutis

Perfudit gladijs, ereptaq; pila liquauit,

Æthereoq; nocens fumauit sulfure ferrum.

Necnon innumero cooperta examine signa,

Vixq; reuulsa solo, maiori pondere pressum

Signiferi mersere caput, rorantia fletu

Vsq; ad Thessaliam Romana, & publica signa

Admotus superis discussa fugit ab ara

Taurus, & Emathios præceps se iecit in agros:

Nullaq;

* natura

Nullaq; funestis inuenta est uictima sacris.

- At tu, quos scelerum superos ? quas rite uocasti
 Eumenidas Cæsar ? Stygis quæ numina regni?
 170 Infernumq; nefas ? & mersos nocte furores?
 Impia tam seuè gesturus bella litasti?
 Iam dubium, monstris ne Deum nimio'ue pauciori
 Crediderint: multis concurrere uisus Olympo
 Pindus, & abruptis mergi conuallibus Aemus,
 175 Aedere nocturnas belli Pharsalia uoces,
 Ire per Ossaam rapidus Bæbeïda sanguis,
 Inq; uicem uultus tenebris mirantur opertos,
 Et pallere diem, galeisq; incumbere noctem,
 Defunctosq; patres, & cunctas sanguinis umbras
 180 Ante oculos uolitare suos. sed mentibus unum
 Hoc solamen erat, quòd uoti turba nefandi
 Conscia, quæ patrum iugulos, quæ pectora fratrum
 Sperabat, gaudet monstris, mentisq; tumultu,
 Atq; omen scelerum subitos putat esse furores.
 185 Quid mirum populos, quos lux extrema manebat
 Lymphato trepidasse metu ? præsaga malorum
 Si data mens homini est : Tyrijs qui Gadibus hospes
 Adiacet, Armeniumq; bibit Romanus Araxem,
 Sub quocunq; dic, quocunq; est sydere mundi,
 190 Mæret, & ignorat causas, animumq; dolentem
 Corripit, E mathijs, quid perdat, nescit in aruis.
 Euganeo, si uera fides memorantibus, augur
 Colle sedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
 Atq; Antenorei dispergitur unda Timaui.
 195 Venit summa dies, geritur res maxima, dixit,

Impia

impia concurrunt Pompeij & Caesaris arma.

Sic tonitrus, ac tela Iouis præsaga notauit:

Iti aera seu totum discordi obsistere cælo,

Prospexitq; polos: seu * lumen in æthere mæstum,

* numen

Solis in obscuro pugnam pallore notauit.

Disimilem certè cunctis, quos explicat, egit

Thessalicum Natura diem: si cuncta perito

Augure mens hominum cæli noua signa notasset,

Spectari è toto potuit Pharsalia mundo.

Summos hominum, quorum Fortuna per orbem

Signa dedit, quorum fatis cælum omne uacauit.

Hæc & apud seras gentes, populosq; nepotum,

Sine sua tantum uenient in secula fama,

Sine aliquid magnis nostri quoq; cura laboris

Nominibus prodesse potest, quum bella legentur,

Spesq; metusq; simul, perituraq; uota mouebunt,

Attonitiq; omnes ueluti uenientia fata,

Non transmissa, legent, & adhuc tibi, Magne, fauebunt.

Miles ut aduerso Phœbi radiantis ab ictu

Descendens, totos perfudit lumine colles,

Non temere immissus campis, stetit ordine certo,

Infelix acies. cornu tibi cura sinistri

Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima, bello,

Et quarta legione datur: tibi numine pugna:

Aduerso Donuti dextri frons tradita Martis.

At medij robur belli fortissima densant

Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat

Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.

At iuxta fluuios, & stagna undantis Eniphei,

Cappadocum

- 225** Cappadocum montana cohors, & largus habenis
 Ponticus ibat eques: sicci sed plurima campi
 Tetrarchæ, regesq; tenent, magniq; tyranni,
 Atq; omnis Latio quæ seruit purpura ferro.
 Illuc, & Libye Numidas, & Creta Cydonas
230 Misit, Ithyreis cursus fuit inde sagittis,
 Inde truces Galli solitum prodixit in hostem,
 Illic pugnaces commouit Iberia Cetras.
 Eripe uictori gentes, & sanguine mundi
 Fuso, Magne semel totos consume triumphos.
235 Illo fortè die Cæsar statione relicta,
 Ad segetum raptus moturus signa, repente
 Conspicit in planos hostem descendere campos,
 Oblatumq; uidet uotis sibi mille petitum
 Tempus, in extremos quo mitteret omnia casus.
240 Aeger quippe moræ, flagransq; cupidine regni,
 Cœperat exiguo tractu ciuilia bella
 Vt lentum damnare nefas: discrimina postquam
 Aduentare ducum, supremaq; prælia uidit,
 Casuram fatis sensist nutare ruinam,
245 Illa quoq; in ferrum rabies promptissima paulum
 Languit, & casus audax spondere secundos
 Mens stetit in dubio, quam nec sua fata timere,
 Nec Magni sperare sinunt: formidine mersa
 Proflit hortando melior fiducia uulgo.
250 O domitor mundi, rerum fortuna mearum
 Miles, adest toties optatæ copia pugne.
 Nil opus est uotis, iam fatum accersite ferro.
 In manibus uestris, quantus sit Cæsar, habetis.

Hæc est ill
 Promissam
 In quam d
 Hæc eade
 Reddat, &
 Hæc fato
 Sumpseri
 Si pro me
 Nunc pu
 Nulla ma
 Non mihi
 Turba pr
 Ipse ego
 Plebeiaq;
 Omnia d
 Inuidia r
 Spem mu
 Gymna
 Et uix a
 Barbari
 Clamore
 Bella me
 His orbi
 Ite per i
 Et prin
 Sitq; pa
 Curribi
 Armeni
 Sit duc

Hæc

Hæc est illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promissam meminî, cuius spe mouimus arma,
In quam distulimus uetitos remeare triumphos.
Hæc eadem est hodie, quæ pignora, quæq; penates
Reddat, & emeritos faciat uos Marte colonos.
Hæc fâto quæ teste probet, quis iustiùs arma
Sumpserit, hæc acies uictum factura nocentem est.
Si pro me patriam ferro, flammisq; petistis,
Nunc pugnate truces, gladiosq; exoluite culpa.
Nulla manus belli, mutato iudice, pura est.
Non mihi res agitur, sed uos, ut libera sitis,
Turba precor, gentes ut ius habeatis in omneis:
Ipse ego priuatæ cupidus me reddere uitæ,
Plebeiaq; toga modicum componere ciuem,
Omnia dum uobis liceant: nil il esse recuso.
Inuidia regnate mea. nec sanguine multo
Spem mundi petitis, Graijs delecta iuuentus
Gymnasijs aderit, studioq; ignaua palæstræ,
Et uix arma ferens, & mixtæ dissona turbæ
Barbaries, non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura suum: ciuilia pauca
Bella manus facient, pugnae pars magna leuabit
His orbem populis, Romanumq; obteret hostem.
Ite per ignauas gentes, famosaq; regna,
Et primo ferri motu prosternite mundum,
Sitq; palàm, quas tot duxit Pompeius in urbem
Curribus, unius gentes non esse triumphî.
Armenios ne mouet Romana potentia cuius
Sit ducis? aut emptum nimio uult sanguine quisquam
Barbarus

- Barbarus Hesperijs Magnum præponere rebus?
 Romanos odere omnes, dominosq; grauantur,
 285 Quos nouere magis, sed me Fortuna meorum
 Commisit manibus, quorum me Gallia testem
 Tot fecit bellis. cuius non militis ensem
 Agnoscam? cælumq; tremens cùm lancea transit,
 Dicere non fallor, quo sit uibrata lacerto.
- 290 Quòd si signa ducem nunquam fallentia uestrum
 Conspicio, faciesq; truces, oculosq; minaces,
 Vicistis: uideor fluuios spectare cruoris,
 Calcatosq; simul Reges, sparsumq; Senatus
 Corpus, & immensa populos in cæde natantes.
- 295 Sed mea fata moror, qui uos in tela ruentes
 Vocibus his teneo, ueniam date bella trahenti
 Spe trepido: haud unquam uidi tam magna daturos
 Tam prope me Superos camporum limite paruo
 Absumus à uotis, ego sum, cui Marte peracto
- 300 Quæ populi, Regesq; tenent, donare licebit.
 ue Quo^{} ne poli motu? quo cœli sydere uerso
 Thesalicæ tantum superi permittitis oræ?
 Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
 Casareas spectate cruces, spectate catenas,
- 305 Et caput hoc positum rostris, effusaq; membra,
 Septorumq; nefas, & clausi prælia campi,
 Cum duce Syllano gerimus ciuilia bella.
 Vestri cura mouet, nam me secura manebit
 Sors quæ sita manu, fodientem uiscera cernet
- 310 Me mea, qui nondum uictum respexerit hostem.
 Dij, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
 Romanusq;

Roma
Non
Quiq;
Non
Agm
Quun
Vos t
Hostis
Sed d
Vlla,
Comm
Siue q
Ibit,
Ignor
Stern
Exea
Perci
Vnde
30 Cas
*Sum
Calc
Arte
Si toi
35 Vrb
Non
V
Pom
Sed
40 Atto

Romanusq; labor, uincat, quicumq; necesse
 Non putat in uictos seuum distingere ferrum,
 Quiq; suos ciues, quod signa aduersa tulerunt
 Non credunt fecisse nefas. Pompeius in arcto
 Agmina uestra loco uetita uirtute moueri
 Quum tenuit, quanto satiauit sanguine ferrum?
 Vos tamen hoc oro iuuenes, ne cedere quisquam
 Hostis terga uelit: ciuis, qui fugerit, esto.

Sed dum tela micant, non uos pietatis imago
 Vlla, nec aduersa conspecti fronte parentes
 Commoueant, uultus gladio turbate uerendos.
 Siue quis infesto cognata in pectora ferro
 Ibit, seu nullum uiolabit uulnere pignus,
 Ignoti iugulum tanquam scelus* imputet hostis.
 Sternite iam uallum, fossasq; implete ruina,
 Exeat ut plenae acies non sparsa manipulis,
 Parcite ne castris, uallo tendetis in illo
 Unde acies peritura uenit. uix cuncta locuto

*impetat

Cesare, quenq; suum munus trahit, armaq; raptim

*Sumpta Ceresq; uiris: cap.

*Sumpta uiris, celeris capiunt praesagia belli,
 Calcatisq; ruunt castris: stant ordine nullo,
 Arte ducis nulla, permittunt omnia fati,
 Si totidem Magni soceros, totidemq; petentes
 Urbis regna suae funesto in Marte locasset,
 Non tam praecipiti ruerent in praelia cursu.

Vidit ut hostiles in rectum exire cateruas
 Pompeius, nullasq; moras permittere bello,
 Sed Superis placuisse diem, stat corde gelato
 Attonitus, tantoq; duci sic arma timere

m

Omen

- Omen erat. premit inde metus, totumq; per agmen
 Sublimi prouectus equo, quem flagitat, inquit,
 Vestra diem uirtus, finis ciuilibus armis,
 Quem quæsisitis, adest: totas effundite uires,
345 Extremum ferri superest opus, unaq; Gentes
 Hora trahit. quisquis patriam, charosq; penates,
 Qui sobolem, ac thalamos, desertaq; pignora quærit
 Ense petat, medio posuit Deus omnia campo.
 Causa iubet melior superos sperare secundos,
350 Ipsi tela regent per uiscera Caesaris, ipsi
 Romanas sancire uolent hoc sanguine leges.
 Si socero dare regna meo, mundumq; pararent,
 Præcipitare meam fatis potuere senectam:
 Non iratorum populis, urbiq; Deorum est
355 Pompeium seruare ducem, quæ uincere possent
 Omnia contulimus, subiere pericula clari
 Sponte uiri, sacraq; antiquus imagine miles.
 Si Curios his fata darent, reducesq; Camillos
 Temporibus, Deciosq; caput fatale uouentes,
360 Hinc starent: primo gentes oriente coactæ,
 Innumeraq; urbes, quantas in prælia nunquam
 Exciuerè manus, toto simul utimur orbe.
 Quicquid signiferi comprehensum limite cycli
 Sub Noton, & Boreâ hominum sumus, arma mouemus.
365 Non ne supersus collectum cornibus hostem
 In medium dabimus: paucas uictoria dextras
 Exigit, ad plures tantum clamore cateruæ
 Bella gerent. Caesar nostris non sufficit armis.
 Credite pendentes è summis mœnibus urbis

Crinibus

Crinibus effusis hortari in praelia matres.
Credite grandæuum, uetitumq; ætate Senatum
Arma sequi, sacros pedibus prosternere canos:
Atq; ipsam domini metuentem occurrere Romam.
Credite, qui nunc est, populum, populumq; futurum
Permixtas asferre preces: hæc libera nasci,
Hæc uult turba mori, si quis post pignora tanta
Pompeio locus est, cum prole, & coniuge supplex,
Imperij salua si maiestate liceret,
Voluerer ante pedes. Magnus nisi uincitis, exul,
Ludibrium soccri, uester pudor. ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne discam seruire senex. tam mœsta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanaq; uirtus
Erigitur, placuitq; mori, si uera timeret.
Ergo utrinq; pari concurrunt agmina motu,
Irarum metus hos, regni spes excitat illos.
Hæc facient dextræ quicquid non expleat ætas
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Ut uacet à ferro: gentes Mars iste futuras
Obruet, & populos æui uenientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit, Gabios, Veiosq;, Coramq;
Pulvere uix testæ poterunt monstrare ruinae,
Ablanosq; lares, Laurentinosq; penates,
Rus uacuum, quod non habitat nisi nocte coacta
Inuitus, questusq; Numam iussisse, Senator.
Non ætas hæc carpsit edax, monumentaq; rerum
Patria destituit, crimen ciuile uidemus

- Tot uacuas urbes. Generis quò turba redacta est
400 Humani: toto populi qui nascimur orbe,
 Nec muros implere uiris, nec possumus agros,
 *iuncto Vrbs nos una capit, *uincto foßore coluntur
 Hesperiae segetes, stat tectis putris auitis
 In nullos ruitura domus: nulloq; frequentem
405 Ciue suo Romam, sed mundi, fece repletam,
 Cladis eò dedimus, ne tanto in tempore bellum
 Iam posset ciuile geri: Pharsalia tanti
 Causa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
 Et damnata diu Romanis Allia fastis.
410 Tempora signauit leuiorum Roma malorum,
 Hunc uoluit nescire diem, prò tristia fata.
 Aëra pestiferum tractu, morbosq; fluentes,
 Insanamq; famem, permissasq; ignibus urbes,
 Mœniaq; in præceptis laturos plena tremores
415 Hi possent explere uiri, quos undiq; traxit
 In miseram Fortuna necem, dum munera longi
 Explicat cripiens æui, populosq; ducesq;,
 Constituit campis, per quos tibi Roma ruenti
 *quò Ostendat quàm magna cadas, *quæ latiùs orbem
420 Possedit, citiùs per prospera fata cucurrit.
 Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis,
 Te geminum Titan procedere uidit in axem,
 Haud multum terræ spatium restabat Eoæ,
 Vt tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
425 Omniaq; errantes stellæ Romana uiderent.
 Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
 Emathiae funesta dies: hac luce cruenta

Effectum,

Effectum, ut Latios non horreat India fasces,
 Nec uetitos errare Dacas in mœnia ducat,
 30 Sarmaticumq; premat succinctus Consul aratrum,
 Quod semper seuas debet tibi Parthia poenas,
 Quod fugiens ciuile nefas, redituraq; nunquam
 Libertas ultra Tigrim, Rhenumq; recessit,
 Ac toties nobis iugulo quæsitæ, * uagatur, *negatur
 33 Germanum, Scythicumq; bonum: nec recipit ultra
 Ausoniam. uellem populis incognita nostris,
 Vulturis ut primum læuo fundata uolatu
 Romulus infami compleuit mœnia luco,
 Vsq; ad Thessalicas seruisses Roma ruinas.
 40 De Brutis, Fortuna, queror. quid tempora legum
 Eginus, aut annos à consule nomen habentes?
 Felices Arabes, Medi q; Eoa q; tellus,
 Quam sub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
 Ex populis, qui regna serunt, sors ultima nostra est,
 45 Quos seruire pudet. sunt nobis nulla profecto
 Numina, cum cæco rapiantur secula casu,
 Mentimur regnare Iouem. spectabit ab alto
 Aethere, Thessalicas teneat cum fulmina cædes?
 Scilicet ipse petet Pholoën? petet ignibus Oethen?
 50 Immeritæq; nemus Rhodopes? pinusq; minanteis?
 Cassius hoc potius seriet caput? astra Thyestæ
 Impulit, & subitis damnauit noctibus Argos: * Abstulit
 Tot similes fratrum gladios, patrumq; gerenti
 Thessaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
 55 Sant curata Deo. cladis tamen huius habemus
 Vindictam, quantum terris dare numina fas est:

Bella pares superis facient ciuilia diuos,
Fulminibus manes, radijsq; ornabit, & astris,
Inq; deum templis iurabit Roma per umbras.

460 Vt rapido cursu fati suprema morantem
Consumpsere locum: parua tellure dirempti,
Quo sua pila cadant, aut quæ sibi fata minentur,
Inde manum spectant: tempus, quo noscere possent
Facturi quæ monstra forent, uidere parentes

465 Frontibus aduersis, fraternaq; communis arma,
Nec libuit mutare locum, tamen omnia torpor
Pectora constrinxit, gelidusq; in uiscera sanguis
Percussa pietate coit, totæq; cohortes
Pila parata diu tensis tenuere lacertis.

470 Dij tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed sensum post fata tuæ dent Crastine morti,
Cuius torta manu commisit lancea bellum,
Primaq; Thesaliam Romano sanguine tinxit.
O præceps rabies, cum Cæsar tela teneret,

475 Inuenta est prior ulla manus, tunc stridulus aër
Elisus lituis, conceptaq; classica cornu,
Tunc ausæ dare signa tubæ, tunc æthera tendit,
Extrêmique fragor conuexa irrupit Olympi,
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.

480 Excepit resonis clamorem uallibus Aenus,
Peliacisq; dedit rursus geminare cauernis:
Pindus agit gemitus, Pangæaq; saxa resultant,
Oethæaq; gemunt rupes, uocesq; furoris
Expauere sui tota tellure relatas.

485 Spargitur innumerum diuersis missile uotis

Vulnera

Vulnera pars optat, pars terra figere tela,
 Ac puras seruare manus, rapit omnia casus,
 Atq; incerta facit, quos uult, Fortuna nocentes.

Sed quota pars cladis iaculis, ferroq; uolanti

90 Exacta est? odij solus ciuilibus ensis
 Sufficit, et dexteras Romana in uiscera ducit.

Pompeij densis acies stipata cateruis,

Iunxerat in sciem nexis umbonibus arma,

Vixq; habitura locum dexteras, ac tela mouendi

495 Constitit, gladiosq; suos compressa timebat.

Precipiti cursu uesantum Caesaris agmen

In densos agitur cuneos, perq; arma, per hostem

Querit iter, quâ torta graues lorica catenas

Opponit, tutoq; latet sub tegmine pectus.

500 Hâc quoq; peruentum est ad uiscera, totq; per arma

Extremum est, quod quisq; ferit: ciuilia bella

Vna acies patitur, gerit altera: frigidus inde

Stat gladius, calet omne nocens à Cesare ferrum.

Nec fortuna diu rerum tot pondera uertens,

505 Abstulit ingenteis fâto torrente ruinas.

Vt primum toto diduxit cornua campo

Pompeianus eques, belliq; per ultima fudit,

Sparsa per extremos leuis armatura maniplos

Insequitur, seuasq; manus immittit in hostem.

510 Illic quæq; suo miscet gens prælia telo,

Romanus cunctis petitur cruor: inde sagittæ,

Inde facès, et saxa uolant, spatioq; solutæ

Aëris, et calido liquefactæ pondere glandes.

Tunc et Ithyraei, Mediç, Arabesq; soluto

- 313 Arcu turba minax, nusquam rexere sagittas,
Sed petitur solus, qui campis imminet aër:
Inde cadunt mortes, sceleris sed crimine nullo
Externum maculant chalybem, stetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro subtexitur aether,
- 320 Noxq; super campos telis conferta pependit.
Tum Caesar metuens, ne frons sibi prima labaret
In cursu, tenet obliquas post signa cohortes,
Inq; latus belli, quâ se uagus hostis agebat,
Immittit subitum non motis cornibus agmen.
- 325 Immemores pugnae, nulloq; pudore timendi
Præcipites fecere palam, ciuilia bella
Non bene barbaricis unquam commissa cateruis.
Vt primum sonipes transfixus pectora ferro
In caput effusi calcavit membra regentis,
- 330 Omnis eques cessit campis, glomeratq; pubes
In sua conuersis præceps ruit agmina frenis,
Perdidit inde modum cædes, ac nulla secuta est
Pugna, sed hinc iugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec ualet hæc acies tantum prosternere, quantum
- 335 Inde perire potest. Vtinam Pharsalia campis
Sufficiat cruor iste tuis, quem barbara fundunt
Pectora, non alio mutantur sanguine fontes,
Hic numerus totos tibi uestiat ossibus agros.
Aut si Romano compleri sanguine mauis,
- 340 Istis parce precor: uiuant Galatæq;, Syriq;,
Cappadoces, Galli; extremiq; orbis Iberi,
Armenij, Cilices: nam post ciuilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omnis

It timor, & fatis datus est pro Cæsare cursus.

45 Ventum erat ad robur Magni, mediasq; cateruas,

Quod totos errore uago perfuderat agros,

Constitit hic bellum, fortunaq; Cæsaris hæsit.

Illic non regum auxilijs collecta iuuentus

Bella gerit, ferrumq; manus mouere rogatæ:

50 Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.

Hic furor, hic rabies, hic sunt tua crimina Cæsar.

Hanc fuge mens partem belli, tenebrisq; relinque,

Nullaq; tantorum discat, me uate, malorum,

Quam multum bellis liceat ciuilibus, ætas.

55 Ah potius pereant lachrymæ, preantq; querelæ,

Quicquid in hac acie gessiisti Roma, tacebo.

Hic Cæsar, rabies populi, stimulusq; furorum,

Nequa parte sui pereat scelus, agmina circum

It uagus, atq; ignes animis flagrantibus addit.

60 Conspicit & gladios, qui toti sanguine madent,

Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,

Quæ presso tremat ense manus, quis languida tela,

Quis contenta ferat, quis præstet bella iubenti,

Quem pugnare iuuat, quis uultum ciue perempto

65 Mutet, obit latis proiecta cadauera campis.

Vulnera multorum totum fusura cruorem

Opposita premit ipse manu, quacunq; uagatur,

Sanguineum ueluti quatiens Bellona flagellum,

Bistonas aut Mauors agitans, si uerbere sæuo

70 Palladia stimulet turbatos ægide currus.

Nox ingens scelerum, & cædes oriuntur, & instar

Immensæ uocis gemitus, & pondere lapsi

- Pectoris arma sonant, confractiq; ensibus enses.
 Ipse manu subicit gladios, ac tela ministrat,
 375 Aduersosq; iubet ferro contundere uultus.
 Promouet ipse acies, impellit terga suorum,
 Verbere conuersæ cessantes excitat hasta.
 In plebem uetat ire manus, monstratq; Senatum.
 Scit cruor imperij qui sit, quæ uiscera regum.
 380 Vnde petat Romam, libertas ultima mundi
 Quo steterit ferienda loco. permixta secundo
 Ordine nobilitas, uenerandaq; corpora ferro
 Vrgentur, cædunt Lepidos, cæduntq; Metellos,
 Coruinosq; simul, Torquatiq; nomina regum,
 385 Sæpe duces, summosq; hominum te, Magne, remoto.
 Illic plebeia contectus casside uultus
 I gnotisq; hosti, quod ferrum Brute tenebas?
 O decus imperij, o spes suprema Senatus,
 Extremum tanti generis per secula nomen,
 390 Ne rue per medios nimium temerarius hostes,
 Nec tibi fatales admoueris antè Philippos,
 Thessalia periture tua: nil proficis istic
 Caesaris intentus iugulo, nondum attigit arcem
 Iuris, & humanum culmen, quo cuncta premuntur
 395 Egressus, meruit fatis tam nobile letum:
 Vinat, & ut Bruti procumbat uictima regnet.
 Hic patriæ perit omne decus, iacet aggere magno
 Patritium campis commixta plebe cadauer.
 Mors tamen eniuit clarorum in strage uirorum
 600 Pugnacis Domiti, quem clades fata per omneis
 Ducebant: nusquam Magni fortuna sine illo

Succubuit

Succubit, uictus toties à Cæsare salua
Libertate perit: tunc mille in uulnera letus
Labitur, ac uenia gaudet caruisse secunda.

605 Viderat in crasso uoluentem sanguine membra
Cæsar, & increpitans, iam Magni deseris arma
Successor Domiti, sine te iam bella geruntur.
Dixerat, at illi sufficit pectora pulsans
Spiritus in uocem, morientiaq; ora resoluit:

610 Non te funesta scelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæsar, generoq; minorem
Afficiens, Stygias Magno duce liber ad umbras
Et securus eo: te sauo Marte subactum
Pompeioq; graueis pœnas, nobisq; daturum

615 Quum morior, sperare licet. non plura locutum
Vita fugit, densq; oculos pressere tenebræ.

Impendisse pudet lachrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac singula fata sequentem
Querere letiferum per cuius uiscera uulnus

620 Exierit, quis fusa solo uitalia calcet,
Ore quis aduerso demisso faucibus ense
Expulerit moriens animam, quis corruat ictu,
Quis steterit, dum membra cadunt, quis pectore tela
Transmittat, uel quos campis affixerit hasta,

625 Quis crûor emissus perruperit aëra uenis,
Inq; hostis cadat arma sui, quis pectora fratris
Cedat, & ut notum possit spoliare cadauer,
Abscissum longè mittat caput, ora parentis
Quis laceret, nimiaq; probet spectantibus ira

630 Quem iugulat non esse patrem. mors nulla querela

Digna

- Digna sua est, nullosq; hominum lugere uacamus.
 Non istas habuit pugnae Pharsalia parteis,
 Quas aliae clades: illic per fata uiro-
 rum,
 Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
 633 Mors hic gentis erat: sanguis ibi fluxit Achæus,
 Ponticus, Assyrius, cunctos hæere cruores
 Romanus, campisq; uetat consistere torrens.
 Maius ab hac acie, quàm quod sua secula ferrent,
 Vulnus habent populi, plus est quàm uita, salusq;
 640 Quod perit, in totum mundi prosternimur æu-
 um,
 Vincitur his gladijs omnis quæ seruiet ætas.
 Proxima quid soboles, aut quid meruere Nepotes.
 In regnum nasci? pauidi num gessimus arma?
 Teximus aut iugulos? alieni poena timoris
 645 In nostra ceruice sedet, post prælia natis
 Si dominum fortuna dabas, & bella dedisses.
 Iam Magnus transisse Deos, Romanaq; fata
 Senserat infelix, tota uix clade coactus
 Fortunam damnare suam, stetit aggere campi
 650 Eminus, unde omneis sparsas per Thessala rura
 Aspiceret clades, quæ bello obstante latebant.
 Tot telis sua fata peti, tot corpora fusa,
 Ac se tam multo pereuntem sanguine uidit.
 Nec (sicut mos est miseris) trahere omnia secum
 655 Mersa iuuat, gentesq; suæ miscere ruinæ,
 Ut Latiae post se uiuat pars maxima turbæ,
 Sustinuit dignos etiam nunc credere uotis
 Coelicolas, uoluitq; sui solatia casus.
 Parcite, ait, Superi cunctas prosternere gentes,

Stante

- 660 Stante potest mundo, Romaq; superstiti Magnus
 Esse miser. si plura iuuant mea uulnera, coniux
 Est mihi, sunt nati, dedimus tot pignora fati.
 Ciuili ne parum est bello, si meq; meosq;
 Obruet? exiguae clades sumus orbe remoto?
 665 Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
 Iam nihil est fortuna meum. sic fatur, & arma
 Signaq; & afflictas omni iam parte cateruas
 Circuit, & reuocat matura in fata ruentes,
 Seq; negat tanti; nec deerat robur in enses
 670 Ire duci, iuguloq; pati, uel pectore letum,
 Sed timuit strato miles ne corpore Magni
 Non fugeret, supraq; ducem procumberet orbis:
 Caesaris aut oculis uoluit subducere mortem
 Nequicquam infelix, socero spectare uolenti
 675 Praestandum est ubicunq; caput. sed tu quoq; coniux
 Causa fugae, uultusq; tui, fatiisq; *negatum
 Te praesente mori. tum Magnum concitus aufert
 A bello sonipes, non tergo tela pauentem,
 Ingenteisq; animos extrema in fata ferentem.
 680 Non gemitus, non fletus erat, saluaq; uerendus
 Maestate dolor, qualem te Magne decebat
 Romanis praestare malis, non impare uultu
 Aspicias Emathiam, nec te uidere superbum
 Prospera bellorum, nec fractum aduersa uidebunt.
 685 Quamq; fuit leto per treis infida triumphos,
 Tam misero fortuna minor. iam pondere fati
 Deposito securus abis, nunc tempora leta
 Respexisse uacat, spes nunquam implenda recessit,

*probatum

Quid

- Quid fueris nunc scire licet, fuge praelia dira,
690 Actestare Deos, nullum qui perstet in armis.
 Iam tibi Magne mori, ceu flebilis Africa damnis,
 Et ceu Munda nocens, Pharioq; à gurgite clades,
 Sic & Thessalicæ post te pars maxima pugnae.
 Non iam Pompeij nomen populare per orbem,
695 Nec studium belli, sed par, quod semper habemus
 Libertas, & Caesar erunt, teq; inde fugato
 Ostendet moriens sibi se pugnasse Senatus.

- Nonne iuuat pulsum bellis cessisse, nec istud
 Prospectare nefas, spumanteis cæde cateruas?
700 Respice turbatos in cursu sanguinis amnes,
 Et soccri miserere tui, quo pectore Romam
 Intrabit factus campis felicior istis?
 Quicquid in ignotis solus regionibus exul,
 Quicquid sub Phario positus patiare tyranno:
705 Crede Deis, longo fatorum crede fauori,
 Vincere peius erat, prohibe lamenta sonare,
 Flere ueta populos, lachrymas, luctusq; remitte.
 Tam mala Pompeij, quam prospera mundus adoret.
 Aspice securus uultu non supplice reges,

- 710** Aspice possessas urbes, donataq; regna,
 Aegyptum, Libyamq; & terras elige morti.

- Vidit prima tuæ testis Larissa ruinae
 Nobile nec uictum fatis caput, omnibus illa
 Ciuibus effudit totas per moenia uires
715 Obuia ceu læto, præmittunt munera flentes,
 Pandunt templa, domos, socios se cladibus optant.
 Scilicet immenso superest ex nomine multum,

Teq;

Teq; minor solo cunctis impellere gentes
Rursus in arma potes, rursusq; in fata redire.

20 Sed quid opus uicto populis, aut urbibus, inquit?

Victori præstate fidem. Tu Caesar in alto
Cedis adhuc cumulo patriæ per uiscera uadis,
At tibi iam populos donat gener. auehit inde
Pompeium sonipes, genitus, lachrymæq; sequuntur,

25 Plurimaq; in sæuos populi conuitia diuos.

Nunc tibi uera fides quæsitæ Magne fauoris
Contigit, ac fructus, felix se nescit amari.

Caesar ut Hesperio uidit satis arua natæ
Sanguine, parcendum ferro, manibusq; suorum

30 Iam ratus, ut uiles animas, perituraq; frustra

Agmina permisit uitæ: sed castra fugatos

Ne reuocent, pellatq; quies nocturna pauorem,

Protinus hostili statuit succedere uallo,

Dum fortuna calet, cum conficit omnia terror,

35 Non ueritus graue ne se sis, ac Marte subactis

Non foret imperium. non magno hortamine miles

In prædam ducendus erat. uictoria nobis

Plena uiri, dixit, superest pro sanguine merces,

Quam monstrare meum est, nec enim donare uocabo,

40 Quod sibi quisq; dabit. cunctis en plena metallis

Castra patent, raptum Hesperijs è gentibus aurum

Hic iacet, Eoasq; premunt tentoria gazas.

Tot regum Fortuna simul, Magniq; coacta

Expectat dominos, propera præcedere miles,

45 Quos sequeris, quasq; tuas Pharsalia fecit,

A uictis rapiantur opes. nec plura locutus

Impulit

- Impulit amentes, auriq; cupidine cecos
 Ire super gladios, supraq; cadauera patrum,
 Et casos calcare duces. quæ fossa, quis agger
 730 Sustineat pretium belli, scelerumq; petentes?
 Scire uolunt, quanta fuerint mercede nocentes.
 Inuenere quidem spoliato plurima mundo,
 Bellorum in sumptus congestæ pondera massæ,
 Sed non impleuit cupientes omnia mentes.
 755 Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus extulit auri,
 Quod legit diues summis Arimaſpus arenis:
 Vt rapiant, paruo scelus hoc uenisse putabunt,
 Cum sibi Tarpeias uictor desponderit arces,
 Cum spe Romanæ promiserit omnia prædæ:
 760 Decipitur, quod castra rapit. capit improba plebes
 Cesspite patricio somnos, uacuumq; cubile
 Regibus infandus miles premit, inq; parentum,
 Inq; toris fratrum posuerunt membra nocentes.
 Quos agitat uesana quies, somniq; furentes,
 765 Theſſalicam miseri uersant in pectore pugnam,
 Inuigilat cunctis seuum scelus, armaq; tota
 Mente agitant, capuloq; manus absente mouentur.
 Ingenuisse putes campos, terramq; nocentem
 Inspirasse animas, insectumq; aëra totum
 770 Manibus, & superum Stygia formidine noctem
 Exigit à meritis tristes uictoria poenas,
 Sibilaq; & flammæ insert sopor, umbra perempti
 Ciuis adest, sua quenq; premit terroris imago.
 Ille senum uultus, iuuenum uidet ille figuras:
 775 Hunc agitant totis fraterna cadauera somnis,

Pectore

Pectore in hoc pater est, omnes in Cæsare manes.
 Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
 Eumenidum uidit uultus Pelopeius Orestes:
 Nec magis attonitos animi sensere tumultus,
 Cum fureret Pentheus, aut cum descisset Agaue.

Hunc omnes gladij, quos aut Pharsalia uidit,
 Aut ultrix uisura dies, stringente Senatu
 Illa nocte premunt, hunc infera monstra flagellant.
Heu quantum pœnæ misero mens conscia donat,

Quod Styga, quod manes, infestaq; tartara somnis
 Pompeio uiuente uidet, tamen omnia passo
 Postquam clara dies Pharsalica damna retextit,
 Nulla loci facies reuocat feralibus aruis
 Herentes oculos, cernit propulsa cruore
 Flumina, & excelsos cumulis æquantia colles
 Corpora, sidentes in tabem spectat acruos,
 Et Magni numerat populos, epulisq; paratur
 Ille locus, uultus ex quo faciesq; iacentum
 Agnoscat. iuuat Emathiam non cernere terram,
 Et lustrare oculis campos sub clade latenteis,
 Fortunam Superosq; suos in sanguine cernit.
 Ac ne leta furens scelerum spectacula perdat,
 Inuidet igne rogi miseris, cœloq; nocenti
 Ingerit Emathiam, non illum Pœnus humator
 Consulis, & Libyca succensæ lampade Cannæ
 Compellunt, hominum ritus ut seruet in hostes.
 Sed meminit nondum satiata cœdibus ira
 Ciues esse suos. Petimus non singula busta,
 Discretosq; rogos, unum da gentibus ignem,

n

Non

- 805 Non interpositis urantur corpora flammis.
Aut generi si poena iuuat, nemus extrue Pindi,
Erige congestas Oethæo robore syluas,
Thesalicam uideat Pompeius ab æquore flammam.
Nil agis hac ira, tabes ne cadauera soluat
- 810 An rogius, haud refert: placido Natura receptat
Cuncta sinu, finemq; sui sibi corpora debent.
Hos, Caesar, populos si nunc non uferit ignis,
Vret cum terris, uret cum gurgite ponti:
Communis mando superest rogius ossibus astra
- 815 Mixturus, quocunq; tuam Fortuna uocabit,
Hæ quoq; eunt animæ, non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia sub nocte iacebis.
Libera Fortuna mors est; capit omnia tellus
Quæ genuit, cœlo tegitur qui non habet urnam.
- 820 Tu, cui dant poenas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladem? quid olentes deseris agros?
Has trabe Caesar aquas, hoc, si potes, utere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharsalica rura
Eripiunt, camposq; tenent uictore fugato.
- 825 Non solum Aemonij funesta ad pabula belli
Bistonij uenêre lupi, tabemq; cruentæ
Cædis odorati Pholoën liquere leones.
Tunc ursi latebras, obscœni tecta, domosq;
Deseruere canes, & quicquid nare sagaci
830 Aëra non sanum, motumq; cadauere sensit.
Iamq; diu uolucres ciuilia castra secutæ
Conueniunt. uos quæ Nilo mutare soletis
Threicias hyemes, ad mollem serius Austrum

Iſtis aues. nunquam ſe tanto uulture cœlum
 Induit, aut plures preſſerunt aëra pennæ.
 Omne nemus miſit uolucres, omniſq; cruenta
 Alite ſanguineis ſtillauit roribus arbor.
 Sepe ſuper uultus uiſtoris, & impia ſigna
 Aut cruor, aut alto deſluxit ab æthere tabes,
 Membraq; deiecit iam laſſis unguibus ales.
 Sic quoq; non omnis populus peruenit ad oſſa,
 Inq; ſeras diſcerptus abit, non intima curant
 Viſcera, nec totas auidè ſorbere medullas,
 Deguſtant artus. Latæ pars maxima turbæ
 Faſtidita iacet, quam ſol, nimbiq;, diesq;
 Longior Emathijs reſolutam miſcuit aruis.

Theſſalia infelix quo tanto crimine tellus
 Laſiſti Superos, ut te tot mortibus unam
 Tot ſclerum fatis premerent? quod ſufficit æuum,
 Immemor ut donet belli tibi damna uetuſtas?
 Quæ ſeges infecta ſurget non decolor herba?
 Quo non Romanos uiolabis uomere manes?
 Antè nouæ uenient acies, ſcleriq; ſecundo
 Preſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.
 Omnia Maiorum uertamus buſta licebit,
 Et ſtantes tumulos, & qui radice uetuſta
 Effudere ſuas, uiſtis compagibus, urnas,
 Plus cinerum. Acmonia ſulcis telluris aratur,
 Pluraq; ruricolis feriuntur dentibus oſſa.
 Nullus ab Emathio religaſſet littore funem
 Nauita, nec terram quiſquam mouiſſet arator
 Romani buſtum populi, fugerentq; coloni

- Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent,
 Nullusq; auderet pecori permittere pastor
 863 Vellere surgentem de nostris ossibus herbam,
 Ac uelut impatiens hominum, uel solis iniqui
 Limite, uel glacie nuda, atq; ignota iaceres,
 Si non prima nefas belli, sed sola tulisses.
 O' Superi, liceat terras odiſſe nocentis.
 870 Quid totum premitis, quid totum absoluitis orbem?
 Hesperiae clades, & flebilis unda Pachyni,
 Et Mutina, & Leucas pueros fecere Philippos.

M. A N N E I

L V C A N I P H A R S A L I A E

L I B E R O C T A -

V V S.

- AM super Herculeas fauces, nemoro-
 ſaq; Tempe
 Aemoniae deserta petens diſpēdia ſyluae,
 Cornipedem exhaustum curſu, ſtimulisq;
 negantem
 3 Magnus agens, incerta ſugae ueſtigia turbat,
 Implicitasq; errore uias. pauet ille fragorem
 Motorum uentis nemorum, comitumq; ſuorum.
 Qui poſt terga redit trepidum, lateriq; timentem
 Exanimat quamuis ſummo de culmine lapſus,
 Nondum uile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe,
 10 Seq; memor ſati tantae mercedis habere

Credit

Credit adhuc iugulum, quantum pro Caesaris ipse
 Auulsa ceruice daret. deserta sequentem
 Non patitur tutis fatum celare latebris
 Clara uiri facies. multi Pharsalica castra
 Cum peterent, nondum fama prodente ruinas,
 Occursu stupuere ducis, uertigine rerum
 Attoniti, cladisq; suæ uix ipse fidelis
 Autor erat. grauis est Magno quicunq; malorum
 Testis adest, cunctis ignotus gentibus esse
 Mallet, & obscuro tutus transire per orbem
 Nomine, sed longi poenas Fortuna fauoris
 Exigit à misero, quæ tanto pondere famæ
 Res premit aduersas, fatisq; prioribus urget.
 Nunc festinatos nimium sibi sensit honores,
 Actaq; lauriferæ damnat Syllana iuuentæ.
 Nunc & Corycias classes: & pontica signa
 Deiectum meminisse piget. sic longius æuum
 Destruit ingentis animos, & uita superstes
 Imperio, nisi summa dies cum fine bonorum
 Affuit, & celeri præuertit tristitia leto.
 Dedecori est fortuna prior. quisquam ne secundis
 Tradere se fatis audet, nisi morte parata?

Littora contigerat, per quæ Peneius amnis
 Emathia, iam clade rubens exibat in æquor.
 Inde ratis trepidum uentis, & fluctibus impar,
 Flumincis uix tuta uadis euexit in altum,
 Cuius adhuc remis quatitur Corcyra, sinusq;
 Leucadij. Cilicum dominus, terræq; Liburnæ,
 Exiguam uector pauidus correpsit in alnum.

- 40 Conscia curarum secreta in littora Lesbī
 Fletere uela iubes, qua tum tellure latebas
 Mœstior, in medijs quàm si Cornelia campis
 Emathie stares. tristeis præsagia curas
 Exagitant, trepida quatitur fornudine somnus,
- 43 Thessaliam nox omnis habet, tenebrisq; remotis
 Rupis in abruptæ scopulos, extremaq; currens
 Littora, prospiciens fluctus, nutantia longè
 Semper prima uidens uenientis uela carinæ,
 Querere nec quicquam de fato coniugis audes.
- 50 En ratis, ad uestros quæ tendit carbasa portus
 Quid ferat ignoras, sed nunc tibi summa pauoris
 Nuntius armorum tristis, rumorq; sinister
 Victus adest coniux, quid perdis tempora luctus?
 Cum possis iam flere, times. tunc puppe propinqua
- 53 Prosiluit, crimenq; Deum crudele notauit,
 Deformem pallore ducem, uultusq; prementem
 Caniciem, atq; atro squalentes puluere uestes.
 Obuia nox misera cœlum, lucemq; tenebris
 Abstulit, atq; animam clausit dolor, omnia neruis
- 60 Membra relictæ labant, riguerunt corda, diuq;
 Spe mortis * depressa iacet. iam fune ligato
 Littoribus, lustrat uacuas Pompeius arenas.
- * Decepta
- 63 Quem postquàm propius famulæ uidere fideles,
 Non ultra gemitus tacitos incessere fata
 Permiserunt sibi, frustra q; attollere terra
 Semianimem conantur heram: quam pectore Magnus
 Ambient, & astrictos resouet complexibus artus.
 Cœperat in summum reuocato sanguine corpus

Pompeij

Pompeij sentire manus, moestamq; mariti
 70 Posse pati faciem: prohibet succumbere fatis
 Magnus: & immodicos castigat uoce dolores.
 Nobile cur robur Fortunæ uulnere primo
 Fœmina tantorum titulis insignis aurorum
 Frangis? Habes aditum mansuræ in secula famæ.
 75 Laudis in hoc sexu, non legum iura, nec arma,
 Vnica materia est coniux miser: erige mentem,
 Et tua cum fatis pietas decertet, & ipsum
 Quod sum uictus, ama: nunc sum tibi gloria maior.
 A me quod fâsces, & quod pia turba Senatus,
 80 Tentâq; discessit regum manus, incipe Magnum
 Sola sequi: deformis adhuc uiuente marito
 Summis, & augeri uetitus dolor: ultima debet
 Esse fides lugere uirum: tu nulla tulisti
 Bello damna meo, uiuit post prælia Magnus,
 85 Sed Fortuna perit: quod desles, illud amasti.

Vocibus his correpta uiri, uix ægra leuauit
 Membra solo, talcis gemitu rumpente querelas.
 O' utinam in thalamos inuisi Cæsaris issem
 Infelix coniux, & nulli læta marito.

90 Bis nocui mundo, me pronuba duxit Erinnys,
 Crassorumq; umbræ, deuotâq; manibus illis
 Assyrios in castra tuli Ciuilia casus,
 Præcipitesq; dedi populos, cunctosq; fugauî
 A' causa meliore Deos. o maxime coniux,
 95 O' thalamis indigne meis, hoc iuris habebat
 In tantum Fortuna caput? cur impia nupsi,
 Si miserum factura fui? nunc accipe pœnas,

- Sed quas sponte luam: quò sit tibi mollius æquor,
 Certa fides regum, totusq; paratior orbis,
100 Sparge mari comitem: mallem felicibus armis
 Dependisse caput, nunc clades deniq; lustra
 Magne tuas, ubicunq; iaces civilibus armis
 Nostros ultra toros, ades huc, atq; exige poenas
 Iulia crudelis, placataq; pellice cæsa,
105 Magno parce tuo. sic fata, iterumq; refusa
 Coniugis in gremium, cunctorum lumina soluit
 In lachrymas, duri flectuntur pectora Magni,
 Siccaq; Thesaliæ confundit lumina Lesbos.
 Tunc Mitylenæum iam pleno littore uulgus
110 Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
 Semper erit tanti pignus seruasse mariti,
 Tu quoq; deuotos sacro tibi fœdere muros
 Oramus, sociosq; lares dignare, uel una
 Nocte tua, fac Magne locum, quem cuncta reuissent
115 Secula, quem ueniens hospes Romanus adoret.
 Nulla tibi subeunda magis sunt mœnia uictò:
 Omnia uictoris possunt sperare fauorem,
 Hæc iam crimen habent. quid, quòd iacet insula ponto?
 Cæsar eget ratibus, Procerum pars magna coibit
120 Certa loci, noto reparandum est littore fatum.
 Accipe templorum cultus, aurumq; Deorum
 Accipe: si terris, si puppibus ista iuuentus
 Aptior est, tota, quantum ualet, utere Lesbo.
 Accipe, ne Cæsar rapiat, tu uictus habeto.
125 Hoc solum crimen meriti bene detrahe terræ,
 Ne nostram uideare fidem, felixq; secutus,

Et

Et damnasse miser. tali pietate uirorum
Letus, in aduersis & mundi nomine gaudens
Esse fidem. Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius esse solum non paruo pignore uobis
Ostendi, tenuit nostros hac obside Lesbos
Adfectus, hic sacra domus, chariq; penates,
Hic mihi Roma fuit, non ulla in littora puppin
Ante dedi fugiens, seui cum Caesaris iram
Iam scirem meritam, seruata coniuge, Lesbos,
Non ueritus tantam uenia committere uobis
Materiam, sed iam satis est fecisse nocentes:
Fata mihi totum mea sunt agitata per orbem.

Heu nimium felix aeterno nomine Lesbos,
Siue doces populos, Regesq; admittere Magnum,
Seu praestas mihi sola fidem: nam quære certum est
Fas quibus in terris, ubi sit scelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, uotorum extrema meorum:
Da similes Lesbo populos, qui Marte subactum
Non intrare suos infesto Cesare portus,
Non exire uetent. dixit, mœstamq; carinae
Imposuit comitem: cunctos mutare putares
Tellurem, patriæq; solum, sic littore toto
Plangitur, infestæ tenduntur in athera dextræ,
Pompeiumq; minus, cuius Fortuna dolorem
Mouerat, ast illam, quam toto tempore belli
Ut ciuem uidere suam, discedere cernens
Ingemuit populus: quam uix si castra mariti
Victoris peteret, siccis dimittere matres
Iam poterant oculis, tanto deuinxit amore

Hos pudor, hos probitas, castiq; modestia uultus,
 Quòd submissa nimis, nulli grauis hospita turbae,
 Stantis adhuc fati uixit quasi coniuge uicto.

- Iam pelago medios Titan demissus ad ignes,
 160 Nec quibus abscondit, nec si quibus exerit orbem
 Totus erat, uigiles Pompeij in pectore curæ
 Nunc socias adeunt Romani scæderis urbes,
 Et uarias regum mentes, nunc inuia mundi
 Arua super nimios soles, Austrumq; iacentes:
 165 Sæpe labor mœstus curarum, odiumq; futuri
 Proiecit fessos incerti pectoris æstus,
 Rectoremq; ratis de cunctis consulit astris,
 Vnde notet terras, quæ sit mensura secandi
 Aequoris in cœlo, Syriam quo sydere seruet,
 170 Aut quotus in plauistro Libyam bene dirigat ignis.
 Doctus ad hæc satur taciti seruator Olympi.
 Signifero quæcunq; fluunt labentia cœlo
 Nunquam stante dolo miseros fallentia nautas
 Sydera non sequimur: sed qui non mergitur undis
 175 Axis inocciduus gemina clarissimus Arcto,
 Ille regit puppes. hic quum mihi semper in altum
 Surget, & instabit summis minor Vrsa ceruchis,
 Bosphoron, & Scythiæ curuantem littora pontum
 Spectamus, quicquid descendit ab arbore summa
 180 Arctophylax, propiorq; mari Cynosura feretur,
 In Syriæ portus tendit ratis. inde Canopos
 Excipit australi cœlo contenta uagari
 Stella timens Borean: illa quoq; perge sinistra,
 Trans Pharon, in medio tanget ratis æquore Syrtes.

Sed

Sed quò uela dari, quò nunc pede carbasatendi
 Nostra iubet: dubio contrà cui pectore Magnus
 Hoc solum toto, respondit, in æquore serua,
 Ut sit ab Emathijs semper tua longius oris
 Puppis, & Hesperiam pelago, cœloq; relinquo,
 Cetera da uentis: comitem, pignusq; recepi
 Depositum: tunc certus eram quæ littora uellem,
 Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur, at ille
 Iusto uela modo pendentia cornibus æquis
 Torset, & in Leuum puppim dedit, utq; secaret
 Quas Asinæ cantes, & quas Chios asperat undas,
 Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
 Aequora senserunt motus, aliterq; secante
 Iam pelagus rostro, nec idem spectante carina,
 Mutauere sonum, non sic moderator equorum,
 Dexteriore rota, leuum quum circuit axem,
 Cogit inoffensæ currus accedere metæ.

Ostendit terras Titan, & sydera textit,
 Sparsus ab Emathia fugit quicumq; procella
 Assequitur Magnum, priusq; à littore Lesbii
 Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
 Nam neq; deiecto fatis, acieq; sugato
 Abstulerat Magno reges fortuna ministros:
 Terrarum dominos, & sceptræ Eoa tenentes
 Exul habet comites. iubet ire in deuia mundi
 Deiotarum, qui sparsa ducis uestigia lêgit.
 Quando ait Emathijs amissus cladibus orbis
 Quæ Romanus erat, superest fidiissime regum
 Eoam tentare fidem, populosq; bibentes

Euphratem

215 Euphraten, & adhuc securum à Cæsare Tigrim,
Nec pigeat Magno quærentem fâta remotas
Medorum penetrare domos, Scythicosq; recessus,
* motare Et totum * mutare diem, uocesq; superbo
Arsacidæ perferre meas: si fœdera uobis
Prisca manent, mihi per Latium iurata Tonantem,

220 Per uestros astricta magos, implete pharetras,
Armeniosq; arcus Geticis intendite neruis:
Si uos ò Parthi, peterem cùm Cassia claustra,
Et sequeretur duos æterni Martis Alanos,
Passus Achemenijs latè decurrere campis,

225 In tutam trepidos nunquam Babylona coëgi,
Arua super Cyri, Chaldaëiq; ultima regni,
Quà rapidus Ganges, & quà Nysæus Hydaspes
Accedunt pelago Phœbi surgentis ab igne,
Iam propior, quàm Persis eram: tamen omnia uincens

230 Sustinui nostris uos tantum deesse triumphis,
Solutusq; è numero regum telluris Eoæ
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant semel Arsacidæ: quis enim post uulnera cladis
Assyriæ, iustas Latij compescuit iras?

235 Tot meritis obstricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat claustris uetitam per secula ripam,
Zeugmaq; Pellæum, Pompeio uincite Parthi,
Vinci Roma uolet. regem parère iubenti
Ardua non piguit, positisque insignibus aule
* raptos Egreditur famuli * ruptos indutus amictus.

In dubijs tutum est inopem simulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis securius æuum

Vcrus

Verus pauper agit? dimisso in littore rege
 Ipse per Icariae scopulos, Ephesumq; relinquens,
 Et placidi Colophona maris, spumantia parua
 Radit saxa Sami, spirat de littore * Eoo
 Aura fluens, Gnidon inde fugit, claramq; relinquit
 Sole Rhodon, magnosq; sinus Thelmesidos undae
 Compensat, medio pelago Pamphylia puppi
 Occurrit tellus: nec se committere muris
 Ausus adhuc ullis, te primum parua Phaselis
 Magnus adit. nam te metui uetat incola rarus,
 Exhaustaeq; domus populis, maiorq; carinae,
 Quam tua turba fuit. tendens hinc carbasa rursus
 Iam Taurum, Tauroq; uidet Dipsonta cadentem.

* Coo

Crederet hoc Magnus, pacem cum praestitit undis
 Et sibi consultum? Cilicum per littora tutus
 Parua puppe fugit, sequitur pars magna Senatus
 Ad profugum collecta ducem, paruisq; * Sinædris,
 Quo portu, mittitq; rates, recipitq; Selinus
 In Procerum coetu, tandem moesta ora resoluit
 Vocibus his Magnus: Comites belliq; fugaeq;
 Atq; instar patriae, quamuis in littore nudo
 In Cilicum terra nullis circumdatus armis
 Consultem, rebusq; nouis exordia quæram,
 Ingentis praestate animos, non omnis in aruis
 Emathijs cecidit, nec sic mea fata premuntur,
 Ut nequeam releuare caput, cladesq; receptas
 Excutere, an Libyæ Marium potuere ruinae
 Erigere in fascès, plenis et reddere fastis,
 Me pressum leuiore manu Fortuna tenebit?

* Celendris

Mille

- Mille meæ Graio uoluuntur in æquore puppes,
 Mille duces, sparsit potius Pharsalia nostras,
 Quàm subuertit opes: sed me uel sola tueri
- 273 Fama potest rerum, toto quas gessimus orbe,
 Et nomen, quod mundus amat. uos pendite regna
 Viribus, atq; fide, Libyen, Parthosq; Pharongq;
 Quæ nam Romanis deceat succurrere rebus.
 Ast ego curarum, procures, arcana mearum
- 280 Expromam, mentisq; meæ quò pondera uergant.
 Aetas Niliaci nobis suspecta tyranni est,
 Ardua quippe fides robustos exigit annos,
 Hinc anceps dubij terret solertia Mauri:
 Namq; memor generis Carthaginis impia proles
- 285 Imminet Hesperiae, multusq; in pectore uano est
 Annibal, obliquo maculat qui sanguine regnum,
 Et Numidas contingit auos: iam supplice Varo
 Intumuit, uiditq; loco Romana secundo.
 Quare agite, Eoum comites properemus in orbem.
- 290 Diuidit Euphrates ingentem gurgite mundum,
 Casspiaq; immensos seducunt claustra recessus,
 Et polus Assyrias alter noctesq; diesq;
 Vertit, & abruptum est nostro mare discolor unda,
 Oceanusq; suus. regnandi sola uoluptas.
- 295 Celsior in campis sonipes, & fortior arcus,
 Nec puer, aut senior letales tendere neruos
 Segnis, & à nulla mors est incerta sagitta.
 Primi Pellæas arcu fregere Sarissas,
 Baetraq; Medorum sedem, murisq; superbam
- 300 Assyrias Babylona domos, nec pila timentur

Nostra nimis Parthis, audentq; in bella uenire.

Experti Scythicas, Crasso pereunte, sagittas.

Spicula nec solo spargunt fidentia ferro

Stridula, sed multo saturantur tela ueneno:

Vulnera parua nocent, fatumq; in sanguine summo est.

O' utinam non tanta mihi fiducia seuis

Esset in Arfacidis, fatis nimis æmula nostris

Fata mouent Medos, multumq; in gente Deorum est.

Effundam populos alia tellure reuulsos,

Excitosq; suis immittam sedibus ortus.

Quòd si nos Eoa fides, & barbara fallunt

Fœdera, uulgati supra commercia mundi

Naufragium Fortuna ferat: non regna precabor,

Quæ feci, sed Magna feram solatia mortis

Orbe iacens alio, nihil hæc in membra cruentè,

Nil socerum fecisse piè: sed cuncta reuoluens

Vitæ fata meæ, semper uenerabilis illa

Orbis parte fui, quantus Mæotida supra?

Quantus apud Tanaim toto conspectus in ortu?

Quis magis in terras nostrum felicibus actis

Nomen abit, aut unde redit maiore triumpho?

Roma faue cœptis, quid enim tibi lætius unquam

Præstiterint Superi, quàm si ciuilia Partho

Militæ bella geras? tantam consumere gentem,

Et nostris niscere malis? cùm Cæsaris arma

Concurrant Medis, aut me Fortuna necesse est

Vindicet, aut Crassum, sic fatus, murmure sensit

Consilium damnassee uiros, quos Lentulus omneis

Virtutis stimulis, & nobilitate dolendi

Præcessit

- 330** Præcesit, dignasq; tulit modò consule uoces.
 Siccine Thessalicæ mentem fregere ruina?
 Vna dies mundi damnauit fata? secundum
 Emathiam lis tanta datur? iacet omne cruenti
 Vulneris auxilium? solos tibi, Magne, reliquit
335 Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi
 Terrarum totos tractus, cœlumq; perosus,
 Aduersosq; polos, alicnaq; sydera queris
 Chaldaeos culture Deos, & Barbara sacra
 Parthorum famulus? quid causæ obtenditur armis
340 Libertatis amor? miserum quid decipis orbem
 Si seruire potes? te, quem Romana regentem
 Horruit auditu, quem captos ducere Reges
 Vidit ab Hyrcanis, Indoq; à littore, syluis,
 Deiectum fatis humilem, fractumq; uidebit,
345 Extolletq; animos Latium uesanus in orbem,
 Se simul, & Romam Pompeio supplice mensus
 Nil animis, fatisq; tuis effabere dignum
 Exiget ignorans Latiae commercia linguae
 Vt lachrymis se Magne roges: patimur ne pudoris
350 Hoc uulnus, clades ut Parthia uindictet antè
 Hesperias, quàm Roma suas? ciuilibus armis
 Elegit te nempe ducem, quid uulnera nostra
 In Scythicos spargis populos, cladesq; latenteis?
 Quid Parthos transire doces? solatia tanti
355 Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
 Sed ciui seruire suo. iuuat ire per orbem
 Ducentem seuas Romana in mœnia gentes,
 Signaq; ab Euphrate cum Crassus capta sequentem?

Qui

Qui solus regum, fato celante, fauorem,
 Defuit Emathia, nunc tantas ille laceffet
 Auditi uictoris opes? aut iungere fata
 Tecum, Magne, uolet? non hæc fiducia genti est.
 Omnis in Arctois populus quicumq; pruinis
 Nasctur, indomitus bellis, & mortis amator.
 Quicquid ad Eoos tractus, mundi q; teporem
 Labitur, emollit gentes clementia cæli.
 Illic & laxas uestes, & fluxa uirorum
 Velamenta uides: Parthus per Medica rura,
 Sarmaticos inter campos, effusaq; plano
 Tigridis arua solo, nulli superabilis hosti est
 Libertate fugæ, sed non, ubi terra tumebit
 Aspera conscendet montis iuga, nec per opacas
 Bella geret tenebras incerto debilis arcu,
 Nec franget nando uiolenti uorticis annem,
 Nec tota in pugna persusus sanguine membra,
 Exiget æstiuum calido sub puluere solem.
 Non aries illis, non ulla est machina belli,
 Haud sôsas implere ualent, Parthoq; sequente
 Murus erit, quodcunq; potest obstare sagittæ.
 Pugna leuis, bellumq; fugax, turmæq; uagantes,
 Et melior cessisse loco, quàm pellere miles.
 Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
 Ausa pati uirtus, sed longè tendere nervos,
 Et quò ferre uelint permittere uulnera uentis.
 Ensis habet uires, & gens, quæcunq; uirorum est,
 Bella gerit gladijs: nam Medos prælia prima
 Exarment, uacuaq; iubent remeare pharetræ,

Nulla manus illis, fiducia tota ueneni est.

Credis, Magne, uiros, quos in discrimina belli

390 Cum ferro uenisse parum est? tentare pudendum

Auxilium tanti est, toto diuisus ut orbe

A' terra moriare tua? tibi barbara tellus

Incumbat, te parua tegant, ac uilia busta?

Inuidiosa tamen, Crasso quærente sepulchrum.

395 Sed tua sors melior, quoniam mors ultima pœna est,

Non metuenda uiris, at non Cornelia letum

Infando sub rege timet, num barbara nobis

Est ignota Venus? quæ ritu cæca ferarum

Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ

400 Coniugibus, Thalamiq; patent secreta nefandi.

Inter mille nurus epulis uesana, meroq;

*horret Regia, non ullis exceptos legibus *audet

Concubitus: tot fœmineis complexibus unum

*lassat Non *laxat nox tota marem, iacueret sorores

405 In fratrum thalamis, sacratq; pignora matrum.

Damnat apud gentes sceleris non sponte peracti

Oedipodionias infelix fabula Thebas.

Parthorum dominus quoties sic sanguine mixto

Nascitur Arfacides? cui fas implere parentem,

410 Quid rear esse nefas? proles tam clara Metelli

Stabit Barbarico coniux millesima lecto.

Quantum non ulli plus regia, Magne, uacabit

Sæuitia stimolata Venus, titulisq; uirorum.

Nam quo plura iuuent Parthum portenta? fuisse

415 Hanc sciet & Crassi, ceu pridem debita fatis

Asyrijs.

Assyrijs, trahitur cladis captiua uetusta.

Hereat Eoæ uulnus miserabile sortis,

Non solum auxilium funesto à Rege petisse,

Sed gessisse prius bellum ciuile pudebit.

Nam quod apud populos crimen, soceriq; tuumq;

Maius erit, quàm quod uobis miscentibus arma,

Crassorum uindicta perit? incurrere cuncti

Debuerant in Baetra duces, & nequa uacarent

Arma, uel Arctoum Dacis, Rheniq; cateruis

Imperij nudare latus, dum perfida Susis

In tumulos prolapsa ducum, Babylonq; iacerent.

Assyriae paci finem, Fortuna, precamur:

Et si Thessaliae bellum ciuile peractum est,

Ad Parthos, qui uicit eat. gens unica mundi est

De qua Cæsareis possim gaudere triumphis.

Non tibi, cum primum gelidum transibis Araxem

Umbra senis mœsti Scythicis confixa sagittis

Ingerat has uoces: Tu, quem post funera nostra

Vltorem cinerum nudæ sperauimus umbræ,

Ad fœdus, pacemq; uenis? tunc plurima cladis

Occurrent monimenta tibi. quæ mœnia trunci

Lustrarunt ceruice duces, ubi nomina tanta

Obruit Euphrates, & nostra cadauera Tigris

Detulit in terras, ac reddidit. ire per ista

Si potes, in media socerum quoq; Magne sedentem

Thessalia placare potes. quin respicis orbem

Romanum? si regna times proiecta sub Austro,

Infidumq; Iubam, petimus Pharon aruaq; Lagi.

Syrtibus hinc Libycis tuta est Aegyptus, at inde

443 Gurgite septeno rapidus mare summouet annis,
Terra suis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iouis, in solo tanta est fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita Magne,
Tutele commissa tuæ. quis nominis umbram

450 Horreat? innocua est ætas: nec iura fidemq;
Respectumq; Deum ueteris speraueris aule,
Nil pudet assuetos sceptris: mitissima sors est
Regnorum sub rege nouo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantum spes ultima rerum

455 Libertatis habet? uicta est sententia Magni.

Tunc Cilicum liquere solum, Cyproq; citatas
Immisere rates, nullas cui prætulit aras
Vnde diua memor Paphiæ, si numina nasci
Credimus, aut quenquam fas est cœpisse deorum.

460 Hæc ubi deseruit Pompeius littora, totos
Emensus Cypri scopulos, quibus exit in Austrum
Inde maris uasti transuerso uertitur æstu,
Nec tenuit Casium nocturno lumine montem,
Infimaq; Aegypti pugnaci littora uelo

465 Vix tetigit, qua diuidui pars maxima Nili
In uada decurrit Pelusia septimus annis.
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non una plus æqua die, noctiq; rependit
Lux minor hybernæ uerni solatia damni.

470 Comperit ut regem Casio se monte tenere,
Flectit iter, nec Phœbus adhuc, nec carbasa languent.

Iam rapido speculator eques per littora cursu
Hospitis aduentu pauidam compleuerat aulam.

Consilij

Consilij uix tempus erat, tamen omnia monstra
 Pellæ coiere domus, quos inter Achoreus
 Iam placidus senio, fractisq; modestior annis.
 Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
 Memphis uana sacris: illo cultore Deorum
 Lustra suæ Phœbes non unus uixerat Apis:
 Consilij uox prima fuit, meritumq; fidemq;
 Sacraq; defuncti iactauit pignora patris.
 Sed melior suadere malis, et nosse tyrannos
 Ausus Pompeium leto damnasse Photinus.

Ius, et fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis,
 Dat pœnas laudata fides, cum sustinet, inquit,
 Quos Fortuna premit: fatis accede, Deisq;
 Et cole sælices, miseros fuge: sydera terra
ut distant, et flamma mari, sic utile recto.

Sceptrorum uis tota perit, si* pendere iusta
 Incipit: euertitq; arces respectus honesti.

Libertas scelerum est, quæ regna inuisa tuetur.

Sublatusq; modus gladijs: facere omnia sæuè
 Non impune licet, nisi quum facis. exeat aulâ

Qui uult esse pius: uirtus et summa potestas

Non coeunt: semper metuet, quem seua pudebunt.

Non impune tuos Magnus contempserit annos,

Qui te nec uictos arcere à littore nostro

Posse putat. neu te sceptris priuauerit hospes,

Pignora sunt propiora tibi: Nilonq; Pharonq;

Si regnare piget, damnata redde sorori.

Aegyptum certè Latijs tueamur ab armis.

Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,

*pendere

nora Verbu
 pudet in flex
 per tertiam
 pluralis =

- Nec uictoris erit. toto iam pulsus ab orbe,
 Postquam nulla manet rerum fiducia, querit
 305 Cum qua gente cadat: rapitur ciuilibus armis.
 Nec soceri tantum arma fugit, fugit ora Senatus,
 Cuius Theſſalicas saturat pars magna uolucres:
 Et metuit gentes, quas uno in sanguine mixtas
 omina Deſeruit: regesq; timet, quorum omnia merſit:
 310 Theſſaliaeq; reus nulla tellure receptus,
 Sollicitat noſtrum, quem nondum perdidit, orbem.
 Iuſtior in Magnum nobis Ptolemæe querelæ
 Cauſa data eſt. quid ſepositam, ſemperq; quietam
 Crimine bellorum maculas Pharon, aruaq; noſtra
 315 Victori ſuſpecta facis? cur ſola cadenti
 Hæc placuit tellus, in quam Pharſalica ſata
 Conſerres, pœnasq; tuas? iam crimen habemus
 Purgandum gladio. quòd nobis ſceptra Senatus
 Te ſuadente dedit, uotis tua ſouimus arma.
 320 Hoc ferrum, quod ſata iubent proferre, paraui
 Non tibi, ſed uicto. ſeriam tua uiſcera Magne,
 Malueram ſoceri. rapimur quò cuncta ſeruntur.
 Te ne mihi dubitas an ſit uiolare neceſſe,
 Cùm liceat? quæ te noſtri fiducia regni
 325 Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
 Aruaq; uix refugo ſodientem mollia Nilo?
 Metiri ſua regna decet, uiresq; fateri.
 Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
 Sub qua Roma iacet? buſtum, cineresq; mouere
 330 Theſſalicos audeſ? bellumq; in regna uocare?
 Ante aciem Emathiam nullis acceſſimus armis:

Pompeij

Pompeij nunc castra placent, quæ deserit orbis?

Nunc uictoris opes, & cognita fata laceſis?

Auerſis non deeſſe decet, ſed læta ſecutos

35 Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.

Aſſenſere omnes ſcleri. lætatur honore

Rex puer inſueto, quòd iam ſibi tanta licere

Permittant famuli. ſcleri delectus Achilles.

Perſida quæ tellus Caſijs excurrit arenis,

40 Et uada teſtantur iunctas Aegyptia Syrtes,

Exiguam ſocijs monſtri, gladijsq; carinam

Inſtruit. ò ſuperi Nilus ne, & barbarà Memphis,

Et Peluſiaci tam mollis turba Canopi

Hos animos? ſic fata premunt ciuilia mundum?

45 Sic Romana iacent? ullus ne in cladibus iſtis

Eſt locus Aegypto? Pharijsq; admittitur enſis?

Hanc certè ſeruate fidem ciuilia bella,

Cognatas præſtate manus, externaq; monſtra

Pellite. ſi meruit tam claro nomine Magnus

50 Caſaris eſſe neſas, tanti Ptolemæe ruina

Nominis haud metuis? cœloq; tonante profanas

Inſeruiſſe manus impure, ac ſemiuiu audes?

Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru

Inuectus, regumq; potens, uindexq; Senatus,

55 Victorisq; gener, Phario ſatis eſſe tyranno

Quod poterat, Romanus erat. quid uiſcera noſtra

Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis

Quo tua ſit fortuna loco: iam iure ſine ullo

Nili ſceptra tenes: cecidit ciuilibus armis

60 Qui tibi regna dedit. Iam uento uela negarat

- Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
 Littora, quem contra non longa uecta biremi
 Appulerat scelerata manus, Magnoq; patere
 Fingens regna Phari, celsa de puppe carinae
 363 In paruam iubet ire ratem, littusq; malignum
 Incusat, bimaremq; uadis frangentibus æstum,
 Qui uetat externas terris aduertere classes.
 Quòd nisi fatorum leges, intentaq; iussu
 Ordinis æterni miseræ uicinia mortis
 370 Damnatum leto traherent ad littora Magnum,
 Non ulli comitum sceleris præsentia decrant:
 Quippe fides si pura foret, si regia Magno
 Sceptrorum autori uera pietate pateret,
 Venturum tota Pharium cum classe tyrannum:
 373 Sed cessit fatis, classemq; relinquere iussus
 Obsequitur, letumq; iuuat præferre timori.
 Ibat in hostilem præceps Cornelia puppim,
 Hoc magis impatiens egresso deesse marito,
 Quòd metuit clades remane temeraria coniux,
 380 Et tu nate precor, longeq; è littore casus
 Expectate meos, sed in hac ceruice tyranni
 Explore fide, dixit: sed surda uetanti
 Tendebat geminas amens Cornelia palmas:
 Quòd sine me crudelis abis? iterum ne relinquor
 383 Thessalicis summota malis? nunquam omine leto
 Distrahimur miseri: poteras non flectere puppim
 Cum fugeres aliò, latebrisq; relinquere Lesbi,
 Omnibus à terris si nos arcere parabas?
 An tantum in fluctus placeo comes? hæc ubi frustra

Effudit

Effudit, prima pendet tamen anxia puppe,
 Attonitosq; metu, nec quoquam auertere uisus,
 Nec magnum spectare potest. stetit anxia classis
 Ad ducis euentum metuens non arma, nefasq;
 Sed ne, submissis precibus, Pompeius adoret
 Sceptra, sua donata manu, transire parantem
 Romanus Pharia miles de puppe salutat
 Septimius, qui, prò superùm pudor, arma satelles
 Regia gestabat posito deformia pilo,
 Immanis, uiolentus, atrox, nullaq; ferarum
 Mitior in cædes. quis non, Fortuna, putasset
 Parcere te populis, quòd bello hæc dextra uacasset,
 Thessaliaq; procul tam noxia tela fugasses?
 Disponis gladios, ne quo non fiat in orbe
 Heu facinus ciuile tibi: uictoribus ipsis
 Dedecus, & nunquam Superùm caritura pudore
 Fabula, Romanus Regi sic paruit ensis,
 Pellæusq; puer gladio tibi colla recidit
 Magne tuo, qua posteritas in secula mittet
 Septimum fama? scelus hoc quo nomine dicent,
 Qui Bruti dixere nefas? iam uenerat hora
 Terminus extremæ, Phariamq; ablatum in alnum
 Perdiderat iam iura sui: tunc stringere ferrum
 Regia monstra parant. ut uidit comminus enses
 Inuoluit uultus: atq; indignatus apertum
 Fortunæ præbere caput, tunc lumina præsit,
 Continuitq; animam, nequas effundere uoces
 Posset, & æternam fletu corrumpere famam.
 At postquam mucrone latus funestus Achilles
o 5
Perfodit

- Perſodit, nullo gemitu conſenſit ad iſtum,
 620 Deſpexitq; neſas, ſeruatq; immobile corpus,
 Seq; probat moriens, atq; hæc in pectore uoluit,
 Secula Romanos nunquam tacitura labores
 Attendunt, æuumq; ſequens ſpeculatur ab omni
 Orbe ratem, Phariamq; fidem. nunc conſule fama.
 625 Fata tibi longæ fluxerunt proſpera uita,
 Ignorant populi, ſi non in morte probaris,
 An ſcieris aduerſa pati, ne cede pudori,
 Autoremq; dole ſati. quacunq; ſeriris,
 Crede manum ſoceri. ſpargant, lacerentq; licebit:
 630 Sum tamen ò ſuperi felix, nulliq; poteſtas
 Hoc auferre Deo: mutantur proſpera uita:
 Non ſum morte miſer. uidet hanc Cornelia cædem,
 Pompeiusq; meus, tanto patientius oro
 Claude dolor gemitus: natus, coniuxq; peremptum
 635 Si mirantur, amant. talis cuſtodia Magno
 Mentis erat, ius hoc animi morientis habebat.
 At non tam patiens Cornelia cernere ſæuum
 Quàm perſerre, neſas, miſerandis æthera complet
 Vocibus: O coniux ego te ſclerata peremi,
 640 Letifera tibi cauſa moræ fuit auia Leſbos,
 Et prior in Nili peruenit littora Cæſar.
 Nam cui ius alij ſcleris? ſed quiſquis in iſtud
 A ſuperis immiſſe caput, uel Cæſaris iræ,
 Vel tibi proſpiciens, neſcis crudelis, ubi ipſa
 645 Viſcera ſint Magni: properas, atq; ingeris iſtus
 Quà uotum eſt uiſto: pœnas non morte minores
 Pendat, & antè meum uideat caput. haud ego culpa

Libera

Libera bellorum, quæ matrum sola per undas,
 Et per castra comes, nullis absterrita fatis
 Victum, quod reges etiam tinuere, recepi.
 Hoc merui coniux in tuta puppe relinqui?
 Perfide parcebas, te fata extrema petente
 Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
 Aut mihi præcipitem nautæ permittite saltum,
 Aut laqueum collo, tortosq; aptate rudentes,
 Aut aliquis Magno dignus comes exigit ensem.
 Pompeio præstare potest, quod Cæsaris armis
 Imputet. o seui, properantem in fata tenetis?
 Viuis adhuc coniux, & iam Cornelia non est
 Iuris, Magne, sui? prohibent accersere mortem,
 Seruor uictori, sic fata, interq; suorum
 Lapsa manus, rapitur trepida fugiente carina.

At Magni cum terga* sonent, & pectora* ferro, * fouent
 Permanisse decus sacræ uenerabile formæ, * ferrum
 Iratamq; Deis faciem, nil ultima mortis
 Ex habitu, uultuq; uiri mutasse fatentur,
 Qui lacerum uidere caput, nam seuius in ipso
 Septimius sceleris maius scelus inuenit actu,
 Ac reteggit sacros, scisso uelamine, uultus
 Semianimis Magni, spirantiaq; occupat ora,
 Collaq; in obliquo ponit languentia transtro,
 Tunc neruos, uenasq; secat, nodosaq; frangit
 Ossa diu, nondum artis erat caput ense rotare.
 At postquam trunco ceruix abscissa recessit,
 Vendicat hoc Pharius dextra gestare satelles.
 Degener, atq; operæ miles Romane secundæ,

Pompeij

- Pompeij diro sacrum caput ense recidis,
 Vt non ipse seras? ô summi fata pudoris,
 Impius ut Magnum nosset puer, illa uerenda
680 Regibus hirta coma, & generosa fronte decora
 Cæsaries comprehensa manu est, Pharioq; ueruto
 Dum uiuunt uultus, atq; os in murmura pulsant
 Singultus animæ, dum lumina nuda rigescunt
 Suffixum caput est, quo nunquam bella iubente
685 Pax fuit, hoc leges, campumq; & Rostra mouebat,
 Hac facie Fortuna tibi Romana placebas:
 Nec satis infando fuit hoc uidisse tyranno,
 Vult sceleri superesse fidem, tunc arte nefanda
 Submota est, capiti tabes, raptiq; cerebro
690 Adsiccata cutis, putrisq; effluxit ab alto
 Humor, & infuso facies solidata ueneno est.
 Vltima Lagæ stirpis, perituraq; proles
 Degener, incestæ sceptris cessure sororis,
 Cum tibi sacrato Macedon seruetur in antro,
695 Et regum cineres extructo monte quiescant
 Cum Ptolemæorum manes, seriemq; pudendam,
 Pyramides claudant, indignaq; Mausolea:
 Littora Pompeium feriunt, truncusq; uadosis
 Huc illuc iactatur aquis, adeo ne molesta
700 Totum cura fuit socero, seruare cadauer?
 Hac Fortuna fide Magni tam prospera fata
 Pertulit, hac illum summo de culmine rerum
 Morte petit, cladesq; omneis exegit in uno
 Sæua die, quibus immunes tot præstitit annos:
705 Pompeiusq; fuit, qui nunquam mixta uideret

Leta malis, felix nullo turbante deorum,
 Et nullo parcente miser. semel impulit illum
 Dilata Fortuna manu. pulsatur arenis,
 Carpitur in scopulis, hausto per uulnera fluctu
 Ludibrium pelagi: nullaq; manente figura,
 Vna nota est Magno capitis iactura reuulsi.

Antè tamen Pharias uictor quàm tangat arenas,
 Pompeio raptim tumulum Fortuna parauit,
 Ne iaceat nullo, uel ne meliore sepulchro.

E' latebris pavidus decurrit ad æquora Codrus.

Quæstor ab* Icario Cynirææ littore Cypri

*Idalio.

Infæustus Magni fuerat comes: ille per umbras

Ausus ferre gradum, uictum pietate timorem

Compulit, ut medijs quæsitum corpus in undis

Duceret ad terram, traheretq; ad littora Magnum.

Lucis mœsta parum per densas Cynthia nubes

Præbebat, cano sed discolor æquore truncus

Conspicitur, tenet ille ducem complexibus arctis

Eripiente mari, nunc uictus pondere tanto

Expectat fluctus, pelagoq; iuuante cadauer

Impellit. postquàm sicco iam littore sedit,

Incubuit Magno, lachrymasq; effudit in omne

Vulnus, & ad Superos, obscuraq; sydera fatur:

Non pretiosa petit cumulado thure sepulchra

Pompeius, Fortuna, tuus: non pinguis ad astra

Vt ferat è membris Eoos fumus odores,

Vt Romana suum gestent pia colla parentem,

Præferat ut ueteres feralis pompa triumphos,

Vt resonent cantu tristi fora, totus ut ignem

Proiectis

733 Proiectis moriens exercitus ambiat armis:

Da uilem Magno plebeij funeris arcam,
 Quæ lacerum corpus siccos effundat in ignes,
 Robora non desint misero, nec sordidus ustor.
 Sit satis ò superi, quòd non Cornelia fuso

740 Crine iacet, subiciq; facem complexa maritum
 munere Imperat, extremo sed abest à funere busti
 Infelix coniux, nec adhuc à littore longè est.

Sic fatus, paruos iuuenis procul aspicit ignes,
 Corpus uile suis nullo custode cremantes:

745 Inde rapit flammæ, semiustaq; robora membris
 Subducit: Quæcunq; es (ait) neglecta, nec ulli
 Chara tuo, sed Pompeij felicior umbra,
 Quòd iam compositum uiolat manus ultima bustum
 Da ueniam: si quid sensus post fata relictum est,

750 Cedis & ipsa rogo, paterisq; hæc damna sepulchri,
 Teq; pudet sparsis Pompeij manibus uri.
 Sic fatur, plenusq; sinus ardente fauilla
 Peruolat ad truncum, qui fluctu penè relatus
 Littore pendebat. summas dimouit arenas,

755 Et collecta procul lacerae fragmenta carinae
 Exigua trepidus posuit scrobe. nobile corpus
 Robora nulla premunt, nulla strue membra recumbunt,
 Admotus Magnum non subditus accipit ignis.

Ille sedens iuxta flammæ, ò maxime, dixit,
760 Ductor, & Hesperij maiestas nominis una,
 Si tibi iactatu pelagi, si funere nullo
 Tristior iste rogo, manes, animamq; potentem
 Officijs auerte meis, iniuria fati

Hoc fas esse iubet, ne ponti bellua quicquam
 Ne fera, ne uolucres, ne saevi Caesaris ira
 Audeat: exigua quantum potes accipe flammam
 Romana succense manu: Fortuna recursus
 Si det in Hesperiam, non hac in sede quiescent
 Tam sacri cineres: sed te Cornelia, Magne,
 Accipiet, nostraq; manu transfundet in urnam.
 Interea paruo signemus littora saxo,
 Ut nota sit busto, si quis placare peremptum
 Forte uolet, plenos & reddere mortis honores,
 Inueniat trunci cineres, & norit arenas,
 Ad quas, Magne, tuum referat caput. hæc ubi fatus,
 Excitat inualidas admoto fomite flammæ.
 Carpitur, & lentum Magnus distillat in ignem
 Tabe fouens bustum: sed iam percusserat astra
 Auroræ præmissa dies, ille, ordine rupto
 Funeris attonitus latebras in littore quærit.

Quam metuis demens isto pro crimine poenam,
 Quo te fama loquax omneis accepit in annos?
 Condita laudabit Magni socer impius ossa.
 I modò securus ueniæ, fassusq; sepulchrum
 Posce caput. cogit pietas imponere finem
 Officio, semiusta rapit, resolutaq; nondum
 Ossa satis, neruis, & inustis plena medullis
 Aequorea restinguit aqua, congestaq; in unum
 Parua clausit humo: tunc ne leuis aura relectos
 Auferret cineres, saxo compressit arenam:
 Nautaq; ne bustum religato fune moueret,
 Inscriptis sacrum semiusto stipite nomen;

Hic

Hic situs est Magnus. placet hoc, Fortuna, sepulchrum
Dicere Pompeij, quo condi maluit illum,

- 793 Quàm terra caruisse socer. temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, manesq; uagantes
Includis? situs est, quàm terra extrema refuso
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno est tumuli modus. obrue saxa
800 Crimine plena Deum. si tota est Hercules Oethe,
Et iuga tota uacant Bromio Nyseia, quare
Vnus in Aegypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere potest, si nullo cessite nomen
Haerit. erremus populi, cinerumq; tuorum
805 Magne metu, nullas Nili calcemus arenas.

Quòd si tam sacro dignaris nomine saxum,
Adde actus tantos, monimentaq; maxima rerum,
Adde truces Lepidi motus, Alpinaq; bella,
Armaq; Sertorij reuocato Consule uicta,

- 810 Et currus, quos egit eques, commercia tuta
Gentibus, & pauidos Cilicas maris. adde subactam
Barbariem, gentesq; uagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Borea; iacet. dic semper ab armis
Ciuilem repetisse togam, ter curribus actis
815 Contentum patriæ multos donasse triumphos.

Quis capit hæc tumulus? surgit miserabile bustum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Fastorum: solitumq; legi super alta Deorum
Culmina, & extructos spolijs hostilibus arcus,

- 820 Haud procul est ima Pompeij nomen arena
Depressum tumulo, quod non legat aduena rectus,

Quod

Quod nisi monstratum Romanus transeat hospes.

Noxia Ciuili tellus Aegyptia fato,

Haud equidem immerito Cumanae carmine Vatis

25 Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora

Hesperius mules, ripasq; æstate tumentes.

Quid tibi sæua precer pro tanto crimine tellus?

Vertat aquas Nilus, quo nascitur orbe, retentus,

Et steriles egeant hybernis imbribus agri,

30 Totaq; in Aethiopum putres soluaris arenas.

Nos in templa tuam Romana accepimus Isin,

Semideosq; canes, & fistra iubentia luctus,

Et quem tu plangens hominem testaris Osirim,

Tu nostros Aegypte tenes in puluere manes.

35 Tu quoq; cum sæuo dederis iam templa tyranno,

Nondum Pompeij cineres ô Roma petisti,

Exul adhuc iacet umbra ducis. si secula prima

Victoris timuere minas, nunc excipe saltem

Ossa tui Magni, si nondum subruta fluctu

40 Inuisa tellure sedent: quis busta timebit?

Quis sacris dignam mouisse uerebitur umbram?

Imperet hoc nobis utinam scelus, & uelit uti

Nostro Roma sinu: satis ô nimiumq; beatus,

Si mihi contingat manes transferre reuulsos,

45 Ausoniam, si tale ducis uiolare sepulchrum.

Forsitan aut sulco sterili cum poscere finem

A superis, aut Roma uolet feralibus Austris,

Ignibus aut nimijis, aut terræ tecta mouenti:

Consilio, iussuq; Deum transibis in urbem

50 Magne tuam, summusq; feret tua busta Sacerdos.

Nam quis ad exustam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera siccas sub Pleiade Thebas
Spectator Nili: quis rubri stagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,

855 Magne, petet, quem non tumuli uenerabile saxum,
Et cinis in summis forsan turbatus arenis

iuuabit Auertat? manesq; tuos placare licebit,
Et Casio præferre Ioui? nil ista nocebunt
Famæ busta tuæ. templis, auroq; sepultus

860 Vilior umbra fores: nunc est pro numine summo
Hoc tumulo Fortuna iacens. augustius aris
Victoris Libyco pulsatur ab æquore saxum.

Tarpeijs qui sæpe Deis sua thura negarunt,
Inclusum* Thusco uenerantur cespite fulmen.
*fusco uene- Proderit hoc olim, quod non mansura sepulchri
rentur cesp- Ardua marmoreo surrexit pondere moles.
te numen. Pulueris exigui sparget non longa uetustas

Congeriem, bustumq; cadet, mortisq; peribunt
Argumenta tuæ: ueniet felicior ætas,

870 Qua sit nulla fides saxum monstrantibus istud:
Atq; crit Aegyptus populis fortasse Nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

M. AN

M · A N N E I

LVCANI PHARSALIAE

LIBER NO-

NVS.

T non in Pharia manes iacuere fauilla,
Nec cinis exiguus tantam compefecit
umbram:

Profiluit busto, semiustaq; membra re-
linquens

Deceremq; rogam, sequitur conuexa Tonantis,

Qua niger astri feris connectitur axibus aer:

Quodq; patet terras inter, lunaeq; meatus

Semidei manes habitant, quos ignea uirtus

Innocuos uita patientes aetheris imi

Fecit, & aeternos animam collegit in orbes.

Non illuc auro positi, nec thure sepulti

Perueniunt. illic postquam se lumine uero

Impleuit, stellasq; uagas miratur, & astra

Fixa polis, uidit quanta sub nocte iaceret

Nostra dies, risitq; sui ludibria trunci.

Hinc super Emathiae campos, & signa cruenti

Cesaris, ac sparsas uolitaui in equore classes,

Et scelerum uindex in sancto pectore Bruti

Sedit, & inuicti posuit se mente Catonis.

Ille, ubi pendebant casus, dubiumq; manebat,

Quem mundi dominum facerent ciuilia bella,

Oderat & Magnum, quanuis comes isset in arma

p 2

Auspicijs

Auspicijs raptus patriæ, ductuq; Senatus.
 At post Theſſalicas clades iam pectore toto
 Pompeianus erat, patriam tutore carentem
 25 Excipit, & populi trepidantia membra reſouit.
 Ignauis manibus proiectos reddidit enſes,
 Nec regnum cupiens geſſit ciuilia bella:
 Nec ſeruire timens, nil cauſa fecit in armis
 Ipſe ſua: totæ poſt Magni funera partes
 30 Libertatis erant, quas ne per littora fuſas
 Colligeret rapido uictoria Cæſaris actu,
 Corcyra ſecreta petit, ac mille carinis
 Abſtulit Emathie ſecum fragmenta ruinae.

Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
 35 Agmina? quis pelagus uictas arctaffe carinas?
 Dorida tunc Malean, & apertam Tænaron umbris,
 Inde Cythera petit, Boreaq; urgente carinas
 Creta fugit, Diçtæa legit cadentibus undis
 Littora: tunc auſum claſſi præcludere portus
 40 Impulit, ac ſeuas meritum Phycunta rapinas
 Sparſit, & hinc placidis alto delabitur auris
 In littus Palinure tuum: neq; enim æquore tantum
 Auſonio monimenta tenes: portuſq; quietos
 Teſtatur libyæ Phrygio placuiſſe magiſtro.
 Tum procul ex alto tendentes uela carinæ
 46 Ancipites tenuere animos, ſocios ne malorum,
 An ueherent hoſtes: præceps facit omne timendum
 Victor, & in nulla non creditur eſſe carina.
 Aſt illæ puppes luçtus, planctuſq; ferebant:
 50 Et mala uel duri lachrymas motura Catonis.

Nam

Nam postquam frustra precibus Cornelia nautas
 Priuigniꝑ; fugam tenuit, ne fortè repulsus
 Littoribus Pharys remearet in aquora truncus,
 Ostenditꝑ; rogam non iusti flamma sepulchri,
 Ergo indigna fui (dixit) fortuna marito
 Accendisse rogam, gelidosꝑ; effusa per artus
 Incubuisse uiro? lacerosꝑ; exurere crines?
 Membraꝑ; dispersi pelago componere Magni?
 Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
 Osibus, & tepida uestes implere fauilla?
 Quicquid ab extincto licuisset tollere busto,
 In templis sparsura Deum? sine funeris ullo
 Ardet honore rogam, manus hoc Aegyptia forsan
 Obtulit officium graue manibus. ò bene nudi
 Crassorum cineres: Pompeio contigit ignis
 Inuidia maiore Deum, similis ne malorum
 Sors mihi semper erit? nunquam dare busta licebit
 Coniugibus? nunquam plenas plangemus ad urnas?
 Quid porro tumultis opus est? aut ulla requiris
 Instrumenta dolor? non toto pectore portas
 Impia Pompeium? non imis hæret imago
 Visceribus? quærat cineres uictura superstes.
 Nunc tamen hic, longè qui fulget luce maligna,
 Ignis, adhuc aliquid Phario de littore surgens
 Ostendit mihi, Magne, tui iam flamma resedit,
 Pompeiumꝑ; ferens uanescit Solis ad ortus
 Fumus, & inuisi tendunt mihi carbasa uenti.
 Non mihi nunc tellus Pompeio si qua triumphos
 Victa dedit, non alta terens Capitolia currus

- 80 Grator: elapsus felix de pectore Magnus:
Hunc uolumus, quem Nilus habet, terræq; nocenti
Non herere queror, crimen commendat arenas.
Linquere, si qua fides, Pelusia littora nolo.
Tu pete bellorum casus, & signa per orbem
- 85 Sexte paterna moue, namq; hæc mandata reliquit
Pompeius uobis in nostra condita cura.
Me quum fatalis leto damnauerit hora,
Excipite ô nati bellum ciuile, nec unquam
Dum terris aliquis nostra de stirpe manebit
- 90 Cæsaribus regnare uacet. uel sceptrâ, uel urbes
Libertate sua ualidas impellite fama
Nominis: has uobis parteis, hæc arma relinquo.
Inueniet classes quisquis Pompeius in undas
Venerit: & noster nullis non gentibus heres
- 95 Bella dabit: tantum indomitos, memoresq; paterni
Iuris habete animos. uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exolui tibi Magne fidem, mandata peregi.
Insidiae ualuere tuæ, deceptaq; uixi,
- 100 Ne mihi commissas auferrem perfida uoces.
Iam nunc te per inane chaos, per tartara coniux,
Si sunt ulla, sequar: quam longo tradita leto
Incertum est, pœnas animæ uiuacis ab ipsa
Ante feram. potuit cernens tua uulnera, Magne,
- 105 Non fugere in mortem, planctu concussa peribit,
Effluet in lachrymas: nunquam ueniemus ad enses,
Aut laqueos, aut præcipientes per inania iactus:
Turpe mori post te solo non posse dolore.

Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
 10 Decreuitq; pati tenebras, puppisq; cauernis
 Delituit, sacrumq; arcte compressa dolorem
 Perfruitur lachrymis, & amat pro coniuge luctum.
 Illam non fluctus, stridensq; rudentibus Euris
 Mouit, & exurgens ad summa pericula clamor:
 11 Votaq; sollicitis faciens contraria nautis,
 Composita in mortem iacuit, sauitq; procellis.
 Prima ratem Cypros spumantibus accipit undis,
 Inde tenens pelagus, sed iam moderatior, Euris
 In Libycas egit sedes, & castra Catonis.

120 Tristis (ut in multo mens est praesaga timore)
 Aspexit patrios comites à littore Magnus,
 Et fratrem, medias praecipit tunc fertur in undas:
 Dic ubi sit, germane, parens: stat summa, caputq;
 Orbis, an occidimus? Romanaq; Magnus ad umbras
 125 Absulit? haec fatetur, quem contra talia frater.

O felix, quem fors alias dispersit in oras,
 Quiq; nefas audis: oculos, germane, nocentis
 Spectato genitore fero: non Caesaris armis
 Occubuit, dignoq; perit autore ruinae.

30 Rege sub impuro Nilotica rura tenente
 Hospitij fretus superis, & munere tanto
 In proauos, cecidit donati uictima regni.
 Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris,
 Nec credens Pharium tantum potuisse tyrannum,
 35 Littore Niliaco socerum iam stare putavi.
 Sed me nec sanguis, nec tantum uulnera nostri
 Affecere senis, quantum gestata per urbem

- Ora ducis, quæ transfixo sublimia pilo
 Vidimus: hæc fama est oculis uictoris iniqui
140 Seruari, scelerisq; fidem quæsisse tyrannum.
 Nam corpus Phariæ ne canes, auidæq; uolucres
 Distulerint, an furtiuus, quem uidimus, ignis
 Soluerit, ignoro: quæcunq; iniuria fati
 Abstulit hos artus, Superis hæc crimina dono,
145 Seruata de parte queror. Quum talia Magnus
 Audisset: non gemitus, lachrymasq; dolorem
 Effudit, iusta q; furens pietate profatur.
 Præcipitate rates è sicco littore nautæ,
 Classis in aduersos erumpat remige uentos,
150 Ite duces mecum, nunquam ciuilibus armis
 Tanta fuit merces inhumatos condere manes,
 Sanguine semiuiui Magnum satiare tyranni.
 Non ego Pelleas arces, adytisq; reiectum
 Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
155 Non mihi pyramidum tumulis euulsus Amasis,
 Atq; alij reges Nilo torrente natabunt?
 Omnia dent pœnas nudo tibi, Magne, sepulchra:
 Euoluam busto iam numen gentibus I sin,
 Et tectum lino spargam per uulgus Osirim,
160 Et sacer in Magni cineres mactabitur Apis,
 Suppositisq; Deis uram caput. has mihi pœnas
 Terra dabit, linguam uacuos cultoribus agros,
 Nec Nilus cui crescat, erit, solusq; tenebis
 Aegyptum populis genitor, superisq; fugatis.
165 Dixerat, & classem seuas rapiebat in undas,
 Sed Cato laudatam iuuenis compescuit iram.

Interea

Interea totis audito funere Magni
 Littoribus sonuit percussus planctibus æther:
 Exemploq; carens, & nulli cognitus æuo
 Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
 Sed magis, ut uisa est lachrymis exhausta, solutas
 In uultus effusa comas Cornelia puppe
 Egrediens, rursus geminato uerbere plangunt.
 Ut primum in sociæ peruenit littora terræ,
 Collegit uestes, miseriq; insignia Magni,
 Armaq; & impressas auro, quas gesserat olim,
 Exuias, pictasq; togas, uelamina summo
 Ter inspecta Ioui, funestoq; intulit igni.
 Ille fuit misera Magni cinis. accipit omnis
 Exemplum pictas, & toto littore busta
 Surgunt Thesalicis reddentia manibus ignem.
 Sic ubi depastis submittere gramina campis,
 Et renouare parans hybernas Appulus herbas,
 Igne fouet terras, simul & Garganus & arua
 Vulturis, & calidi lucent Buxeta Matini.

Non tamen ad Magni peruenit gratius umbram,
 (Omne quod in superos audet conuitia uulgus,
 Pompeiumq; Deis obicit) quàm pauca Catonis
 Verba, sed à pleno uenientia pectore ueri.
 Cuius obit (inquit) multo maioribus impar
 Nosse modum iuris, sed in hoc tamen utilis æuo,
 Cui non ulla fuit iusti reuerentia, salua
 Libertate potens, & solus plebe parata
 Priuatus seruire sibi, rectorq; Senatus,
 Sed regnantis erat: nil belli iure poposcit:

- Quæq; dari uoluit, uoluit sibi posse negari.
 Immodicas possedit opes, sed plura retentis
 Intulit: inuasit ferram, sed ponere norat:
 Prætulit arma togæ, sed pacem armatus amauit.
 200 Iuuit sumpta ducem, iuuit dimissa potestas,
 Casta domus, luxuq; carens, corruptaq; nunquam
 Fortuna domini, clarum, & uenerabile nomen
 Gentibus, & multum nostræ quod proderat urbi.
 Olim uera fides Sylla Marioq; receptis
 205 Libertatis obit, Pompeio rebus adempto
 Nunc & ficta perit: non iam regnare pudebit,
 Nec color imperij, nec frons crit ulla Senatus.
 O' felix, cui summa dies fuit obuia uiclo,
 Et cui quærendos Pharium scelus obtulit enses,
 210 Forsitan in soceri potuisses uiuere regno.
Scire mori, sors prima uiris, sed proxima cogi.
 Et mihi, si fatis aliena in iura uenimus,
 Da talem Fortuna iubam: non deprecor hosti
 Seruari, dum me seruet ceruice recisa.
 215 Vocibus his maior, quàm si Romana sonarent
 Rostra ducis laudes, generosam uenit ad umbram
 Mortis honos. fremit interea discordia uulgi,
 Castrorum, belliq; piget post funera Magni,
 Cùm Tarchon motus linquendi signa Catonis
 220 Sustulit: hunc rapta fugientem classe secutus
 Littus in extremum tali Cato uoce notauit.
 O' nunquam pacate Cilix iterum' ne rapinas
 Tendis in æquoreas? Magnum Fortuna remouit,
 Iam pelago pirata redis. tum respicit omneis

An coetu, motuq; uiros, quorum unus aperta
Mente fugæ tali compellat uoce regentem.

Nos Cato, da ueniam, Pompeij duxit in arma

Non belli ciuilis amor, partesq; fauore

Fecimus, ille iacet, quem paci prætulit orbis,

30 Causaq; nostra perit, patrios permitte penates,

Desertamq; domum, dulcesq; reuifere natos.

Nam quis erit finis, si nec Pharsalia pugnae,

Nec Pompeius erit? perierunt tempora uite,

Mors eat in tutum, iustas sibi nostra senectus

35 Prospiciat flammæ: bellum ciuile sepulchra

Vix ducibus præstare potest. non barbara uictos

Regna manent, non Armenium mihi sæua minatur,

Aut Scythicum Fortuna iugum, sub iura togati

Ciuis eo: quisquis Magno uiuente secundus

40 Hic mihi primus erit, sacris præstabitur umbris

Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo.

Nullum Magne ducem, te solum in bella secutus

Post te fata sequar, neq; enim sperare secunda

Fas mihi, nec liceat, Fortuna cuncta tenentur

45 Cæsaris, Emathium sparsit uictoria ferrum,

Clausæ fides miseris, & toto solus in orbe est

Qui uelit, ac possit uictis præstare salutem.

Pompeio scelus est bellum ciuile percempto,

Quo fuerat uiuente fides. si publica iura,

50 Si semper patriam sequeris Cato, signa petamus

Romanus quæ Consul habet. sic ille profatus

Insiluit puppi, iuuenum comitante tumultu.

Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis

Indiga

Indiga scrutij feruebat littore plebes.

255 Erupere ducis sacro de pectore uoces.

Ergo pari uoto gessisti bella iuuentus

Tu quoq; pro dominis, & Pompeiana fuisti,

Non Romana manus? quòd non in regna laboras,

* morerisq; Quòd tibi, non ducibus uiuis, * moriensq; quòd orbem

260 Acquiris nulli, quòd iam tibi uincere tutum est,

Bella fugis, querisq; iugum ceruice uacante,

Et nescis sine rege pati. nunc causa pericli

Digna uiris. uestro potuit Pompeius abuti

Sanguine: nunc patriæ iugulos ensesq; negatis,

265 Quum propè libertas. unum Fortuna reliquit

Iam tribus è dominis. pudeat, plus regia Nili

Contulit in leges, & Parthi militis arcus.

Ite ò degeneres, Ptolemæi munus, & arma

Spernite. quis uestras ulla putet esse nocenteis

270 Cæde manus? credet facileis sibi terga dedisse,

Credet ab Emathijs primos fugisse philippis.

Vadite securi, meruistis iudice uitam

Cæsare, non armis, non obsidione subacti.

O famuli turpes, domini post fata prioris

275 Itis ad heredem. cur non maiora mereri,

Quàm uitam, ueniamq; libet: rapiatur in undas

Infelix Magni coniux, prolesq; Metelli,

Ducite Pompeios, Ptolemæi uincite munus.

Nostra quoq; inuiso quisquis feret ora tyranno,

280 Non parua mercede dabit: sciet ista iuuentus

Ceruicis pretio bene se mea signa secutam.

Quin agite, & magna meritum cum cæde parate:

Ignauum

Ignauum scelus est tantum fuga. dixit, & omneis
Haud aliter medio reuocauit ab æquore puppes,

85 Quam simul effœtas linquunt examina ceras,

Atq; oblita fœui non muscent nexibus alas,

Sed sibi quæq; uolat, nec iam degustat amarum

Desidiosa thymum, * Phrygiij sonus ut crepat æris,

Attonitæ posuere fugam, studiumq; laboris

90 Florigeri repetunt, & sacri mellis amorem,

Gaudet in Hybleo securus gramine pastor

Diuitias seruasse casæ: sic uoce Catonis

Inculcata uiris iusti patientia Martis.

Iamq; actu belli non doctas ferre quietem

95 Constituit mentes, serieq; agitare laborum.

Primum littoreis mules lassatur arenis.

Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum

Est labor, exclusus nulla se uindicat ira:

Pœnaq; deuictis sola est uicisse Catonem.

100 Inde peti placuit Libyci contermina Mauris

Regna Iubæ, sed iter medijs Natura uetabat

Syrtribus, has audax sperat sibi cedere uirtus.

Syrtes uel primam mundo Natura figuram

Cum daret, in dubio pelagi, terræq; reliquit.

105 Nam neq; subsedit penitus, quò stagna profundi

Acciperet, nec se defendit ab æquore tellus,

Ambigua sed lege loci iacet inuia sedes.

Æquora fracta uadis, abruptaq; terra profundo,

Et post multa sonant proiecti littora fluctus.

110 Sic malè deseruit, nullosq; exegit in usus

Hanc partem natura sui, uel plenior alto

Olim

Olim Syrtis erat pelago, penitusq; natabat,
Sed rapidus Titan ponto sua lumina pascens
Acquora subduxit zonæ uicina perusta.

- 313 Et nunc pontus adhuc Phœbo siccante repugnat.
Mox ubi damnosum radios admouerit æuum,
Tellus Syrtis erit: nam iam brevis unda superne
Innatat, & late periturum deficit æquor.

- Vt primum remis actum mare protulit omne
320 Classis onus, densis fremuit niger imbris Auster
In sua regna furens, tentatum classibus æquor
Turbine defendit, longeq; à Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore pontum.

- Tum quarum recto deprendit carbasa malo
323 Eripuit nautis, frustra; rudentibus ausis
Vela negare Noto, spatium uicere carinæ,
Atq; ultra proram tumuit sinus: omnia si quis
Prouidus antennæ suffixit lintea summae
Vincitur, & nudis auertitur armamentis

- 330 Sors melior classi, quæ fluctibus incidit altis,
Et certo iactata mari, quæcunq; leuatae
Arboribus cæsis flatum effudere frementem,
Abstulit has uentis liber contraria uoluens
Aestus, & obnixum uictor detrussit in Austrum.

- 333 Has uada destituunt, atq; interrupta profundo
Terra ferit puppes, dubioq; obnoxia fato
Pars sedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactis breuius mare, terraq; sæpe
Obuia consurgens, quamuis elisus ab Austro,

- 340 Sæpe tamen cumulos fluctus non uicit arenæ.

Eminet

Eminet in tergo pelagi procul omnibus aruis
 Inuiolatus aqua, sicut iam pulueris agger.
 Stant miseri nautæ, terræq; hærente carina
 Littora nulla uident. sic partem intercipit æquor:
 Pars ratium maior regimen, clauumq; secuta est
 Tuta fuga, nautasq; loci sortita peritos,
 Torpentem Tritonos adit illæsa paludem.

Hanc, ut fama, Deus, quem toto littore pontus
 Audit uentosa perflantem murmura concha,
 Hanc & Pallas amat, patrioq; è uertice nata
 Terrarum primam Libyen (nam proxima cælo est,
 Ut probat ipse calor) tetigit, stagniq; quieta
 Vultus uidit aqua, posuitq; in margine plantas,
 Et se dilecta Tritonida dixit ab unda.

Quam iuxta Lethes tacitus prælabitur annis
 Infernis, ut fama, trahens obliuia uenis:
 Atq; insopiti quondam tutela draconis,
 Hesperidum pauper spoliatis frondibus hortus.
 Inuidus annoso qui famam derogat æuo,

Qui Vates ad uera uocat, fuit aurea sylua,
 Diuitijsq; grauis, & fuluo germine rami,
 Virgineusq; chorus nitidi custodia luci,
 Et nunquam somno damnatus lumina serpens,
 Robora complexus rutilo curuata metallo.

Abstulit arboribus pretium, nemoriq; laborem
 Alcides, passusq; inopes sine pondere ramos
 Rettulit Argolico fulgentia poma tyranno.
 His igitur depulsa locis, ciecraq; classis
 Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:

Sed

- 370** Sed duce Pompeio Libyes melioris in oris
 Mansit, at impatiens uirtus hærere Catonis
 Audet in ignotas agmen committere gentes
 Armorum fidens, & terra cingere Syrtim.
 Hæc eadem suadebat hyems, quæ clauserat æquor.
- 375** Et spes imber erat, nimios metuentibus ignes.
 Vt neq; sole uiam, nec duro frigore seuam,
 Inde Polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
 Atq; ingressurus steriles, sic fatur, arenas.
 O quibus una salus placuit mea castra secutis
- 380** Indomita ceruice mori, componite mentes
 Ad magnum uirtutis opus, summosq; labores.
 Vadimus in campos steriles, exusta; mundi,
 Quæ nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
 Siccaq; letiferis squalent serpentibus arua,
- 385** Durum iter ad leges, patriæq; ruentis amorem
 Per mediam Libyen ueniant, atq; inuia tentent,
 Si quibus in nullo positum est euadere uoto,
 Si quibus ire sat est: neq; enim mihi fallere quenquam
 Est animus, tectoq; metu perducere uulgus:
- 390** Ii mihi sint comites, quos ipsa pericula ducent,
 Qui, me teste, pati uel quæ tristissima pulchrum,
 Romanumq; putant: at qui sponsore salutis
 Miles eget, capiturq; animæ dulcedine, uadat
 Ad dominum meliore uia. dum primus arenas
- 395** Ingrediar, primusq; gradus in puluere ponam,
 Me calor æthereus feriat mihi plena ueneno
 Occurrat serpens, fatoq; pericula uestra
 Prætentate meo: siliat, quicumq; bibentem

Viderit

Viderit: aut umbras nemorum quicumq; petentem,
 Aesluet: aut equitem peditum præcedere turmas,
 Deficiat: siquo fuerit discrimine notum
 Dux, an miles eam. serpens, sitis, ardor, arenæ,
 Dulcia uirtuti: Gaudet patientia duris.
 Latius est, quoties magno sibi constat, honestum.
 Sola potest Libye turbam præstare malorum
 Ut deceat fugisse uiros. Sic ille pauenteis
 Incendit uirtute animos, & amore laborum,
 Irreducemq; uiam deserto limite carpit:
 Et sacrum paruo nomen clausura sepulchro
 Inuasit Libye securi fata Catonis.

Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
 Cuncta uelis: at si uentos, cælumq; sequaris,
 Pars erit Europæ, nec enim plus littora Nili,
 Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt,
 Unde Europa fugit Libyen, & littora flexu
 Oceano fecere locum: sed maior in unam
 Orbis abit Asiam, nam cum communiter istæ
 Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa sinistrum
 Contingens, dextrumq; Noti descendit in ortus
 Eurum sola tenens. Libyæ quod fertile terræ est,
 Vergit in occasus, sed & hæc non fontibus ullis
 Soluitur, Arctoos raris Aquilonibus imbres
 Accipit, & nostris reficit sua rura serenis.
 In nullas uitiatur opes, non ære, nec auro
 Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
 Sed penitus terra est, tantum Maurusia genti
 Robora diuitiæ, quarum non nouerat usum,

- Sed citri contenta comis uiuebat, & umbra.
 In nemus ignotum nostræ uenêre secures,
 430 Extremoq; epulas, mensasq; petiuimus orbe.
 At quæcunq; uagam Syrtim complectitur ora
 Sub nimio porrecta die, uicina perusti
 Aetheris, exurit messes, & puluere Bacchum
 Enecat, & nulla putris radice tenetur:
 435 Temperies uitalis abest, & nulla sub illa
 Cura Iouis terra est, Natura deside torpet
 Orbis, & immotis annum non sentit arenis.
 Hoc tam segne solum raras tamen exerit herbas,
 Quas Nasamon gens dura legit, qui proxima ponto
 440 Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
 Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
 Imminet, & nulla portus tangente carina
 Nouit opes. sic cum toto commercia mundo
 Naufragijs Nasamones habent. hæc ire Catonem
 445 Dura iubet uirtus: illic secunda iuuentus
 Ventorum, nullasq; timens tellure procellas,
 Aequoreos est passa metus: nam littore sicco
 Quàm pelago Syrtis uiolentius excipit Austrum.
 Et terræ magis ille nocens: non montibus ortum
 450 Aduersis frangit Libye, scopulisq; repulsum
 Dissipat, & liquidas se turbine soluit in auras,
 Nec ruit in syluas, annosaq; robora torquens
 Lassatur, patet omne solum, liberq; meatu
 Aeoliam rabiem totis exercet arenis.
 455 Et non imbriferam contorto puluere nubem
 In flexum uiolentus agit, pars plurima terræ

Tollitur

Tollitur, & nunquam resoluta uertice pendet.

Regna uidet pauper Nasamon errantia uento,

Discussasq; domos, uolitantq; à culmine raptæ

60 Detecto Garamante casæ, non altius ignis

Rapta uehit: quantumq; licet consurgere fumo,

Et uiolare diem, tantum tenet aëra puluis.

Tum quoq; Romanum solito uiolentius agmen

Aggreditur, nullusq; potest consistere miles,

65 Instabilis raptis etiam quas calcatur arenis.

Concuteret terras, orbemq; à sede moueret,

Si solida Libye compage, & pondere duro

Clauderet exesis Austrum scopulosa cauernis:

Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,

70 Nusquam luctando stabilis manet, imaq; tellus

Stat, quia summa fugit, galeas, & scuta uirorum,

Pilaq; contorsit uiolento spiritus actu,

Intentusq; tulit magni per inania cœli.

Illud in externa forsân, longeq; remota

75 Prodigium tellure fuit, delapsaq; cœlo

Arma timent Gentes, hominumq; erepta lacertis

À superis demissa putant, sic illa profectò

Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta iuuentus

Patritia ceruice mouet: spoliauerat Auster

80 Aut Boreas populos ancilia nostra ferentes.

Sic orbem torquente Noto Romana iuuentus

Procubuit, timuitq; rapi, constrinxit amictus,

Inseruitq; manus terræ, nec pondere solo,

Sed nixu iacuit, uix sic immobilis Austro,

85 Qui super ingentis cumulos inuoluit arenæ,

q 2

Atq;

Atq; operit tellure uiros. uix tollere miles
 Membra ualet, multo congestu pulueris hærens,
 Alligat & stantes affusæ magnus arenæ
 Agger, & immoti terra surgente tenentur.
 490 Saxa tulit penitus discussis proruta muris,
 Effuditq; procul miranda sorte malorum.
 Qui nullas uidere domos, uidere ruinas.

Iamq; iter omne latet, nec sunt discrimina terræ
 Vlla, nisi ætheriæ medio uelut æquore flammæ:
 495 Syderibus nouere uias, nec sydera tota
 Ostendit Libycæ finitor circulus oræ,
 Multaq; deuexo terrarum margine celat.

Vtq; calor soluit, quem torserat aëra uentus,
 Incensusq; dies, iam mundi spissior ignis,
 500 Iam plaga, quam nullam Superi mortalibus ultra
 A medio fecere die, calcatur, & humor
 In Noton omnis abit, manant sudoribus artus,
 Arent ora siti: conspecta est parua maligna

Vnda procul uena, quam uix è puluere miles
 *Corripiens *Sustulit, & galeæ conuexum infudit in orbem,
 patulum ga Porrexitq; duci, squalebant puluere fauces
 leæ confudit Cunctorum, minimumq; tenens dux ipse liquoris
 Inuidiosus erat: me'ne, inquit, degener unum
 Miles in hac turba uacuum uirtute putasti?

510 Vsque adeo mollis, primisq; caloribus impar
 Sum uisus? quanto poena tu dignior ista,
 Qui populo sitiente bibas? sic concitus ira
 Excussit galeam, suffecitq; omnibus unda.

Ventum erat ad templum, Libycis quod gētibus unū
 Inculti

- 15 Inculti Garamantes habent: stat corniger illic
 Iuppiter, ut memorant, sed non aut fulmina uibrans,
 Aut similis nostro, sed tortis cornibus Ammon.
 Non illic Libycæ posuerunt ditia gentes
 Templâ, nec Eois splendent donaria gemmis,
 20 Quamuis Aethiopum populis, Arabumq; beatis
 Gentibus, atq; Indis unus sit Iuppiter Ammon
 Pauper adhuc Deus est, nullis uiolata per æuum
 Diuitijs delubra tenens, morumq; priorum
 Numen Romano templum defendit ab auro.
 25 Esse locis superos testatur sylua per omnem
 Sola uirens Libyen: nam quicquid puluere sicco
 Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
 Ignorat frondes, solus nemus abstulit Ammon.
 Sylvarum fons causa loco, qui putria terræ
 30 Alligat, & domitas unda connectit arenas.
 Hic quoq; nil obstat Phœbo: cum cardine summo
 Stat librata dies: truncum uix protegit arbor,
 Tam breuis in medium radijs compellitur umbra.
 Depreſsum est hunc esse locum, quâ circulus alti
 35 Solstitij medium signorum percutit orbem:
 Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
 Rectior, aut Aries donat sua tempora Libræ,
 Aut Astrea iubet lentos descendere Pisces:
 Par geminis Chiron, & idem quod Carcinus ardens
 40 Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur Vrna.
 At tibi, quæcunq; es Libyco gens igne dirempta,
 In Noton umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
 Te segnis Cynosura subit, tu sicca profundo

Mergi plaustra putas, nullumq; in uertice summo
 545 Sydus habes immune maris: procul axis uterq; est,
 Et fuga signorum medio rapit omnia cælo.

Stabant ante fores populi, quos miserat Eos,
 Cornigeriq; Iouis monitu noua fâta petebant,
 Sed Latio cessere duci: comitesq; Catonem
 550 Orant, exploret Libycum memorata per orbem
 Numina, de fama tam longi iudicet æui.

Maximus hortator scrutandi uoce Deorum
 Euentus Labienus erat. fors obtulit, inquit,
 Et Fortuna uiæ, tam magni numinis ora,
 555 Consiliumq; Dei, tanto duce possumus uti
 Per Syrtes, belliq; datos cognoscere casus.
 Nam cui crediderim Superos arcana daturus,
 Dicturosq; magis, quàm sancto uera Catoni?
 Certè uita tibi semper directâ supernas

560 Ad leges, sequerisq; Deum, datur ecce loquendi
 Cum Ioue libertas, inquire in fâta nefandi
 Cæsaris, & patriæ uenturos excute mores.

Iure suo populis uti, legumq; licebit,
 An bellum ciuile perit: tua pectora sacra
 565 Voce reple: duræ semper uirtutis amator,
 Quære quid est Virtus, & posce exemplar honesti.

Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,
 Effudit dignas adytis è pectore uoces.

Quid queri Labiene iubes? an liber in armis
 570 Occubuisse uelim potiùs, quàm regna uidere?
 An sit uita nihil, sed longa? an differat ætas?
 An noceat uis ulla bono? Fortunaq; perdat.

Opposita

Opposita uirtute minas? laudandaq; uelle
Sit satis, & nunquam successu crescat honestum?

75 Scimus, & hoc nobis non altius inseret Ammon.

Hæremus cuncti superis, temploq; tacente

Nil agimus nisi sponte Dei, non uocibus ullis

Numen eget, dixitq; semel nascentibus autor

Quicquid scire licet: sterileis nec legit arenas

80 Vt caneret paucis, mersitq; hoc puluere uerum,

Estq; Dei sedes nisi terra, & pontus, & ær,

Et cælum, & uirtus. superos quid quærimus ultra?

Iuppiter est quodcunq; uides, quocunq; moueris.

Sortilegis egeant dubij, semperq; futuris

85 Casibus ancipites: me non oracula certum,

Sed mors certa facit: pauido, fortiq; cadendum est.

Hoc satis est dixisse Iouem. Sic ille profatur,

Seruataq; fide templi discedit ab aris,

Non exploratum populis Ammonia relinquens.

90 Ipse manu sua pila gerens præcedit anhelis

Militis ora pedes, monstrat tolerare labores,

Non iubet, & nulla uehitur ceruice supinus,

Carpento ue sedens: somni parcissimus ipse est,

Vltimus hausor aquæ: cum tandem fonte reperto

95 Indiga cogatur latices potare iuuentus,

Stat dum lixa bibat. Si ueris magna paratur

Fama bonis, & si successu nuda remoto

Inspicitur Virtus. quicquid laudamus in ullo

Maiorum, Fortuna fuit. quis Marte secundo,

100 Quis tantum meruit populorum sanguine nomen?

Hunc ego per Syrtes, Libyesq; extrema triumphum

q 4 Ducere

- Ducere maluerim, quàm ter Capitolia curru
 Scandere Pompeij, quàm frangere colla Iugurthæ.
 Ecce parens uerus patriæ, dignissimus aris
 605 Roma tuis: per quem unquam curare pudebit
 Et quem, si steteris unquam ceruice soluta,
 Hunc olim factura Deum. Iam spissior ignis
 Et plaga, quam nullam Superi mortalibus ultra
 A medio fecere die, calcatur, & unda
 610 Rarior: inuentus medijs fons unus arenis
 Largus aquæ, sed quem serpentum turba tenebat
 Vix capiente loco. stabant in margine siccæ
 Aspidæ, in medijs sitiebant Dipsades undis.
 Ductor, ut affexit perituros fonte relicto,
 615 Alloquitur: Vana specie conterritæ leti
 Ne dubita miles tutos haurire liquores,
Noxia serpentum est admixto sanguine pestis,
Morsu uirus habent, & fatum in dente manantur,
Pocula morte carent. Dixit, dubiumq; uenenum
 620 Hausit, & in tota Libyes fons unus arena
 Ille fuit, de quo primus sibi posceret undam.
 *exundet Cur Libycus tantis *exudet pestibus aër
 Fertilis in mortes, aut quid secreta nocenti
 Miscuerit Natura solo, non cura, laborq;
 625 Noster scire ualet, nisi quòd uulgata per orbem
 Fabula pro uera decepit secula causa.
 Finibus extremis Libyes, ubi feruida tellus
 Accipit Oceanum demisso sole calentem,
 Squalebant latè Phorcynidos arua Medusæ,
 630 Non nemorum protecta coma, non mollia sulco,

Sed dominæ uultu conspectis aspera saxis.

Hoc primum natura nocens in corpore sæuas

Eduxit pestes, illis è faucibus angues

Stridula fuderunt uibratis sibila linguis,

635 Foemineæ qui more comæ per terga soluti,

Ipsa flagellabant gaudentis colla Medusæ.

Surgunt aduersa subrectæ fronte colubræ,

Vipereumq; fluit depexo crine uenenum.

Hoc habet infelix cunctis impune Medusa,

640 Quod spectare licet, nam rictus, oraq; monstri

Quis timuit? quem, qui recto se lumine uidit

Passa Medusa mori est: rapuit dubitantia fata,

Præuenitq; metus, anima periere retenta

Membra, nec emisse riguere sub ossibus umbra.

645 Eumenidum crines solos mouere furores,

Cerberus Orpheo leniuit sibila cantu.

Amphitryoniades uidit, quum uinceret Hydram:

Hoc monstrum timuit genitor, numenq; secundum

Phorcus aquis, Cetoq; parens, ipsæq; sorores

650 Gorgones: hoc potuit cælo, pelagoq; minari

Torporem insolitum, mundoq; abducere terram.

E cælo uolucres subito cum pondere lapsæ,

In scopulis hæserè feræ, uicina colentes

Aethiopum totæ riguerunt marmore gentes.

655 Nullum animal uisus patiens, ipsiq; retrorsum

Effusi faciem uitabant Gorgonis angues.

Illa sub Hesperijis stantem Titana columnis

In cautes Atlanta dedit: cæloq; timente,

Olim Phlegræos stantes serpente gigantes

- 660 Erexit montes, bellumq; immane Deorum
 Pallados in medio confecit pectore Gorgon.
 Quò postquam partu Danaës, & diuite nimbo
 Ortum Parrhasiæ uexerunt Persea pennæ
 Arcados autoris citharæ, liquidæq; palæstræ,
 665 Et subitus præpes Cyllenida sustulit Harpen,
 Harpen alterius monstri iam cæde rubentem,
 A Ioue dilectæ fuso custode iuuençæ,
 Auxilium uolucris Pallas tulit innuba fratri
 Pacta caput monstri, terræq; in fine Libyssæ
 670 Persea Phœbæos conuerti iussit ad ortus,
 Gorgonis auerso sulcantem regna uolatur:
 Et clypeum læuæ fuluo dedit ære nitentem,
 In quo saxificam iussit spectare Medusam,
 Quam sopor æternam tracturus morte quietem
 675 Obruit haud totam: uigilat pars magna comarum.
 Defenduntq; caput protenti crinibus Hydri.
 Pars iacet in medios uultus, oculiq; tenebras,
 Ipsa regit trepidum Pallas, dextraq; tremente
 Perseos auersi Cyllenida dirigit Harpen,
 680 Lata colubriferi rumpens confinia colli.
 *lunati Quos habuit uultus *hamati uulnere ferri
 Cæsa caput Gorgon? quanto spirasse ueneno
 Ora rear, quantumq; oculos effundere mortis?
 Nec Pallas spectare potest: uultusq; gelassent
 685 Perseos aduersi, si non Tritonia densos
 Sparsisset crines, texissetq; ora colubris.
 Aliger in cælum sic rapta Gorgone fugit.
 Ille quidem pensabat iter, propiusq; secabat

Aethera,

Aethera, si medias Europæ ascenderet urbes:

90 Pallas frugiferas iussit non lædere terras,
Et parci populis. Quis enim non præpete tanto

Aethera respiceret? Zephyro conuertitur ales,

Itq; super Libyen, quæ nullo constita cultu

Syderibus, Phœboq; uacat: premit orbita solis,

95 Exuritq; solum, nec terra celsior ulla

Nox cadit in cœlum, lunæq; meatibus obstat,

Si flexus oblita uagi per recta cucurrit

Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram.

Illa tamen sterilis tellus, fecundaq; nulli

100 Arua bono, uirus stillantis tabe Medusæ

Concipiunt, dirosq; fero de sanguine rores

Quos calor adiuuit, putriq; incoxit arenæ.

Hic quæ prima caput mouit de puluere tabes

Aspida somniferam tumida ceruice leuauit.

105 Plenior huic sanguis, & crassi gutta ueneni

Decidit, in nulla plus est serpente coactum:

Ipsa caloris egens gelidum non transit in orbem

Sponte sua, Niloq; tenuis metitur arenas.

Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur

110 Huc Libycæ mortes, & fecimus aspida merces.

At non stare suum miseris passura cruorem,

Squamiferos ingens Hæmorrhoids explicat orbis:

Natus & ambigua coleret qui Syrtidos arua

Chersydros, tractiq; uia fumante Chelydri:

115 Et semper recto lapsurus limite Cenchris.

Pluribus ille notis uariatam tingitur aluum,

Quam paruis tinctus maculis Thebanus ophites.

Concolor

- Concolor exustis, atq; indiscretus arenis
 Ammodites, spinaq; uagi torquente Cerastra,
 720 Et Scytale sparsis etiam nunc sola pruinis
 Exuias positura suas, & torrida Dipsas,
 Et grauis in geminum uergens caput Amphisibana.
 Et Natrix uiolator aquae, iaculiq; uolucres,
 Et contentus iter cauda sulcare Phareas,
 725 Oraq; distendens auidus spumantia Præster,
 Ossaq; dissoluens cum corpore tabificus Seps,
 Sibilaq; effundens cunctas terrentia pestes,
 Ante uenena nocens, latè sibi submouet omne
 Vulgus, & in uacua regnat Basilicus arena.
 730 Vos quoq; qui cunctis innoxia numina terris
 Serpitis aurato nitidi fulgore Dracones,
 Pestiferos ardens facit Africa: ducitis altum
 Aëra cum pennis, armenta q; tota secuti
 Rumpitis ingentes amplexi uerbere tauros:
 735 Nec tutus spatium est Elephas, datis omnia leto,
 Nec uobis opus est ad noxia fata ueneno.
 Has inter pestes duro Cato milite siccum
 Emetitur iter, tot tristia fata suorum,
 Insolitasq; uidet paruo cum uulnere mortes.
 740 Signiferum iuuenem Tyrrheni sanguinis Aulura
 Torta caput retro Dipsas calcata momordit:
 Vix dolor, aut sensus dentis fuit, ipsaq; leti
 Frons caret inuidia, nec quicquam plaga minatur.
 Ecce subit uirus tacitum, carpitq; medullas
 745 Ignis edax, calidaq; incendit uiscera tabe,
 Ebibit humorem circum uitalia fusum

Pestis,

Pestis, & in sicco linguam torrere palato
 Cœpit: defessos iret qui sudor in artus
 Non fuit, atq; oculos lachrymarum uena refugit.

350 Non decus imperij, non mœsti iura Catonis
 Ardentem tenuere uirum, quin spargere signa
 Auderet, totisq; furens exquireret agris,
 Quas poscebat aquas sitiens in corde uenenum.
 Ille uel in Tanain missus, Rhodanumq; Padumq;

355 Arderet, Nilumq; bibens per rura uagantem,
 Accessit morti Libye, fatiq; minorem
 Famam Dipsas habet terris adiuta perustis.
 Scrutatur uenas penitus squalentis arenæ,
 Nunc redit ad Syrtis, & fluctus accipit ore,
 360 Aequoreusq; placet, sed non* sibi sufficit humor,
 Nec sentit fatiq; genus, mortemq; ueneni.
 Sed putat esse sitim, ferroq; aperire tumentes
 Sustinuit uenas, atq; os implere cruore.

* &

Iussit signa rapi properè Cato, dicere nulli
 365 Permissum est hoc posse sitim, sed tristior illa
 Mors erat ante oculos, miseriq; in crure Sabelli
 Seps stetit exiguus, quem flexo dente tenacem
 Auulsitq; manu, piloq; affixit arenis.

Parua modo serpens, sed qua non ulla cruenta
 370 Tantum mortis habet, nam plagæ proxima circum
 Fugit rapta cutis, pallentiaq; ossa retextit:
 Iamq; sinu laxo nudum est sine corpore uulnus,
 Membra natant sanie, suræ fluxere, sine ullo
 Tegmine poples erat, femorum quoq; musculus omnis

375 Liquitur, & nigra distillant inguina tæbe,

Disiluit

- Dissiluit stringens uterum membrana, fluuntq;
 Viscera, nec quantum toto de corpore debet,
 Effluit in terras, sæuum sed membra uenenum
 Decoquit, in minimum mors contrahit omnia uirus.
 780 Vincula neruorum, & laterum textura, cauumq;
 Pectus, & abstrusum fibris uitalibus omne,
 Quicquid homo est, aperit pestis, natura profana
 Morte patet, manant humeri, fortesq; lacerti,
 Colla, caputq; fluunt. calido non ocyus Austro
 785 Nix resoluta cadit, nec solem cera sequetur.
 Parua loquor, corpus sanie stillasse perustum,
 Hoc & flamma potest: sed quis rogos abstulit ossa?
 Hæc quoq; discedunt, putresq; secuta medullas
 Nulla manere sinunt rapidi uestigia fati.
 790 Cyniphias inter pestes tibi palma nocendi est:
 Eripiunt omnes animam, tu sola cadauer.
 Ecce subit facies leto diuersa fluenti:
 Nasidium Marsi cultorem torridus agri
 Percussit Præster: illi rubor igneus ora
 795 Succendit, tenditq; cutem pereunte figura
 Miscens cuncta tumor toto iam corpore maior,
 Humanumq; egressa modum super omnia membra
 Efflatur sanies, latè tollente ueneno,
 Ipse latet penitus congesto corpore mersus.
 800 Nec lorica tenet distenti corporis auctum.
 Spumeus accenso non sic exundat atheno
 Vndarum cumulus, nec tanto carbasa Coro
 Curuaucres sinus. tumidos iam non capit artus
 Informis globus, & confuso pondere truncus.

Intactum

805 Intactum uolucrum rostris, epulasq; daturum
 Haud impune feris, non ausi tradere busto,
 Nondum stante modo crescens fugere cadauer.

Sed maiora parant Libycæ spectacula pestes.
 Impressit dentes Hæmorrhoids aspera Tullio
 810 Magnanimo iuueni, miratoriq; Catonis.
 Utq; solet pariter totis se effundere signis
 Corycij pressura croci, sic omnia membra
 Emisere simul rutilum pro sanguine uirus.
 Sanguis erant lachrymæ, quæcunq; foramina nouit
 815 Humor, ab ijs largus manat cruor, ora redundant,
 Et patulæ nares, sudor rubet, omnia plenis
 Membra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.

At tibi Leue miser fixus præcordia pressit
 Niliaca serpente cruor, nulloq; dolore
 820 Testatus morsus subita caligine mortem
 Accipis, & Stygias somno descendis ad umbras.
 Non tam ueloci corrumpunt pocula leto,
 Stipite quæ diro uirgas mentita Sabæas
 Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.

825 Ecce procul sæuus sterilis se robore trunci
 Torsit, & immisit, Iaculum uocat Africa, serpens,
 Perq; caput Pauli, transactaq; tempora fugit:
 Nil ibi uirus agit, rapuit cum uulnere fatum.
 Deprehsus est, quæ funda rotat, quàm lenta uolarent,

830 Quàm segnis Scythica strideret arundinis aër.
 Quid prodest miseri Basiliscus cuspide Murri
 Transactus? uelox currit per tela uenenum,
 Inuaditq; manum, quam protinus ille resecto

Ense

- Ense ferit, totoq; simul demittit ab armo,
833 Exemplarq; sui spectans miserabile leti
 Stat tutus pereunte manu, quis fata putaret
 Scorpion, aut uires maturæ mortis habere?
 Ille minax nodis, & recto uerbere sæuus,
 Teste tulit cælo uicti decus Orionis,
840 Quis calcare tuas metuat Salpinga latebras?
 Et tibi dant Stygiæ ius in sua fila sorores.
 Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
 Suspecta est miseris in qua tellure iacebant.
 Nam neq; congestæ struxere cubilia frondes,
843 Nec culmis creuere tori, sed corpora fatis
 Expositi uoluuntur humo, calidoq; uapore
 Alliciunt gelidas nocturno frigore pestes,
 Innocuosq; diu rictus torpente ueneno
 Inter membra fouent: nec quæ mensura uiarum,
850 Quis uel modus, norunt cælo duce, sæpe querentes
 Reddite Dij, clamant, miseris, quæ fugimus arma,
 Reddite Thessaliam: patimur cur segnia fata
 In gladios iurata manus? pro Cæsare pugnant
 Dipsades, & peragunt ciuilia bella Cerastæ.
853 Ire libet quæ Zona rubens, atq; axis inustus
 Solis equis: iuuat ætherijs adscribere caussis
 Quod peream, cæloq; mori, nil Africa de te,
 Nec de te Natura queror, tot monstra ferentem,
 Gentibus ablatum dederas serpentibus orbem:
860 Impatiensq; solum Cereris cultore negato
 Dannasti, atq; homines uoluisti deesse uenenis,
 In loca serpentum nos uenimus, accipe pœnas

Tu quisquis Superum commercia nostra perosus
Hinc torrente plaga, dubijs hinc Syrtibus oram

65 Abrumpens medio posuisti limite mortes.

Per secreta tui bellum civile recessus

Vadit, & arcani miles tibi conscius orbis

Claustra petit mundi, forsán maiora supersunt

Ingressis, coeunt ignes stridentibus undis,

70 Et premitur natura poli: sed longius ista

Nulla iacet tellus, quàm fama cognita nobis

Tristia regna lubæ, quæremus forsitan istis

Serpentum terras, habet hoc solatia cælum,

Vixit adhuc aliquid, patriæ non arua requiro,

75 Europamq; alios soles Asiamq; uidentem.

Qua te parte poli, qua te tellure reliqui

Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.

Exigua? ne uia legem conuertimus anni?

Imus in aduersos axes, euoluimur orbe,

80 Terga damus ferienda Noto, nunc forsitan ipsa est

Sub pedibus iam Roma meis, solatia fati

Hæc petimus, ueniant hostes, Cæsarq; sequatur

Qua fugimus, sic dura suos patientia quæstus

Exonerat, cogit tantos tolerare labores

85 Summa ducis uirtus, qui nuda fusus arena

Excubat, atq; omni fortunam prouocat hora.

Omnibus unus adest fati, quocunq; uocatus

Aduolat, atq; ingens meritum, maiusq; salute

Contulit in letum uires, puduitq; gementem

90 Illo teste mori, quod ius habuisset in ipsum

Vlla lues? casus alieno pectore uincit,

r

Spectatorq;

Spectatorq; docet magnos nil posse dolores.

Vix miseris serum tanto lassata periclo

Auxilium fortuna dedit. gens unica terras

893 *Incolit à seuo serpentum innoxia morsu*

Marmaridæ Psylli, par lingua potentibus herbis:

Ipse cruor tutus, nullumq; admittere uirus

Vel cantu cessante, potest: natura locorum

Iussit ut immunes mixti serpentibus essent.

900 *Profuit in medijs sedem posuisse uenenis.*

Pax illis cum morte data est. fiducia tanta est

Sanguinis, in terram paruus cum decidit infans,

Nequa sit externæ Veneris mixtura timentes,

Letifica dubios explorant aspide partus.

903 *Vtq; Iouis uolucer, callido cum protulit ouo*

Implumes natos, solis conuertit in ortus:

Qui potuere pati radios, & lumine recto

Sustinuere diem cœli, seruantur in usus,

Qui Phœbo cessere, iacent: sic pignora gentis

910 *Psyllus habet, si quis tactos non horruit angues,*

Si quis donatis lusit serpentibus infans.

Nec solum gens illa sua contenta salute,

Excubat hospitibus, contraq; nocentia monstra

Psyllus adest populis: qui tunc Romana secutus

913 *Signa, simul iussit statui tentoria ductor,*

Primum quas ualli spatium comprehendit arenas

Expurgat cantu, uerbisq; fugantibus angues

Vltima castrorum medicatus circuit ignis,

Hic ebulum stridet, peregrinaq; galbana sudant,

920 *Et thamarix non læta comis, Eoaq; costos,*

Et panacea potens, & Thessala centaurea:
 Peucedanumq; sonat flammis, Erycinaq; tapfos
 Et larices, fumoq; grauem serpentibus urunt
 Abrotanum, & longè nascentis cornua cerui.

Sic nox tuta uiris. at si quis peste diurna
 Fata trahit, tunc sunt magica miracula gentis,
 Psyllorumq; ingens & rapti pugna ueneni.

Nam primum tacta designat membra salua,
 Quæ cohibet uirus, retinetq; in uulnere pestem.

Plurima tunc uoluit spumanti carmina lingua
 Murmure continuo, nec dant suspiria cursus,
 Vulneris haud minimum patiuntur fata tacere.

Sæpe quidem pestis nigris inserta medullis
 Excantata perit, sed si quod tardius* exit

*audit

Virus, & elicited, iussuq; exire repugnat,
 Tunc superincumbens pallentia uulnera lambit
 Ore uenena trahens, & siccatur dentibus artus,
 Extractamq; tenens gelido de corpore mortem
 Expuit: & cuius morsus superauerit anguis,

Iam promptum Psyllis uel gustu nosse uenenum.

Hoc igitur melior tandem Romana iuuentus
 Auxilio, latè squalentibus errat in aruis.

Bis positus Phœbe flammis, bis luce recepta
 Vidit areniuagum surgens, fugiensq; Catonem.

Iamq; illis magis, atq; magis durescere uulnus
 Cœpit, & in terram Libye spissata redire.

Iamq; procul nemorum rara se attollere frondes:
 Surgere congesto non culta mapalia culmo.

Quanta dedit miseris melioris gaudia terra,

- 930 Cū primū seuos contrā uidere leones?
Proxima Leptis erat, cuius statione quieta
Exegere hyemem nimbis, flammisq; carentem.
Cæsar ut Emathia satiatus clade recessit,
Cætera curarum proiecit pondera, soli
- 935 Intentus genero, cuius uestigia frustra
Terris sparsa legens: fama duce tendit in undas,
Threiciasq; legit fauces, & amore notatum
Aequor, & Eroas lachrymoso littore turres,
Quā pelago nomen Nepheleias abstulit Helle.
- 960 Non Asiam breuioris aquæ disternat usquam
Fluctus ab Europa, quamuis Bizantion arcto
Pontus, & ostriferam dirimat Calcedona cursu,
Euxinumq; ferens paruo ruat ore Propontis.
Sigeasq; petit famæ mirator arenas,
- 965 Et Simoëntis aquas, & Graio nobile busto
Rhoetion, & multum debentes uatibus umbras.
Circuit exusta nomen memorabile Troiæ,
Magnaq; Phœbæi quærit uestigia muri.
Iam syluæ steriles, & putres robore trunci
- 970 Assaraci pressere domos, & templa deorum
Iam lassæ radice tenent, ac tota teguntur
Pergama dumetis, etiam periere ruinae.
Aspicit Hesperies scopulos, syluasq; latentes
Anchisæ thalamos, quo iudex sederit antro,
- 975 Vnde puer raptus cœlo, quo uertice Nais
Luserit Oenone, nullum est sine nomine saxum.
Inscius in sicco serpentem puluere riuum
Transierat, qui Xanthus erat: securus in alto

Gramine

Gramine ponebat gressus, Phryx incola manes

Hectoreos calcare uetat. discussa iacebant

Saxa, nec ullius faciem seruantia sacri.

Hectoreas, monstrator ait, non respicis aras?

O sacer, & magnus uatum labor, omnia fato

Eripis, & populis donas mortalibus æuam.

85 Inuidia sacræ Cæsar ne tangere famæ:

Nam si quid Latij fas est promittere Musis,

Quantum Smyrnæi durabunt uatis honores,

Venturi me, teq; legent, Pharsalia nostra

Viuet, & à nullo tenebris damnabimur æuo.

90 Ut ducis impleuit uisus ueneranda uetustas,

Erexit subitas congestu cessantis aras,

Votaq; turieremos non irrita fudit in ignes.

Dij cinerum Phrygias colitis quicunq; ruinas,

Aeneaq; mei, quos nunc Lauinia sedes

95 Seruat & Alba lares, & quorum lucet in aris

Ignis adhuc Phrygius, nulliq; aspecta uirorum

Pallas in abstruso pignus memorabile templo

Gentis Iuleæ, uestris clarissimus aris

Dat pia thura nepos, & uos in sede priori

100 Rite uocat, date felices in cætera cursus,

Restituam populos, grata uice mœnia reddent

Ausonidæ Phrygibus, Romanaq; Pergama surgent.

Sic fatus, repetit classes, & tota secundis

Vela dedit Coris, auidusq; urgente procella

105 Aliacas pensare moras, Asiamq; potentem

Præuehitur, plagoq; Rhodon spumante reliquit.

Septima nox Zephyro nunquam* lassante rudentes

*laxante

r 3 Ostendit

- Ostendit Pharijs Aegyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
1010 Quam tutas intraret aquas: ibi plena tumultus
Littora, & incerto turbatas murmure uoces
Accipit, ac dubijs ueritus se credere regnis
Abstinuit tellure rates. sed dira satelles
Regis dona ferens medium prouectus in æquor
1015 Colla gerit Magni Phario uelamine tecta,
Ac prius infanda commendat crimina uoce.
Terrarum domitor Romanæ maxime gentis,
Et quod adhuc nescis genero secure perempto,
Rex tibi Pellæus terræ, pelagiq; labores
1020 Donat, & Emathijs quod solum defuit aruis,
Exhibet, absenti bellum ciuile peractum est.
Theffalicas Magnus quærens reparare ruinas,
Ense iacet nostro, tanto te pignore Cæsar
Emimus, hoc tecum percussum est sanguine fœdus.
1025 Accipe regna Phari nullo quæsitâ cruore,
Accipe Niliaci ius gurgitis, accipe quicquid
Pro Magni ceruice dares, dignumq; clientem
Castris crede tuis, cui tantum fâta licere
In generum uoluere tuum: nec uile putaris
1030 Hoc meritum nobis facili quod cæde peractum est.
Hospes auitus erat, depulso sceptrâ parenti
Reddiderat. quid plura feram: tu nomina tanto
Inuenies operi, uel famam consule mundi.
Si scelus est, plus te nobis debere fateris,
1035 Quod scelus hoc non ipse facis. sic fatus, opertum
Detexit, tenuitq; caput. iam languida morte

Effigies

Effigies habitum noti mutauerat oris.

Non primo Cæsar damnauit munera uisu,
Auertitq; oculos: uultus, dum crederet hæsit:

40 Utq; fidem uidit sceleris, tutumq; putauit
Iam bonus esse socer, lachrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitusq; expressit pectore leto,
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lachrymis: meritumq; immane tyranni

45 Destruit, & generi mauult lugere reuulsum,
Quàm debere caput. qui duro membra senatus
Calcarat uultu, qui sicco lumine campos
Viderat Emathios, ubi tibi Magne negare
Non audet gemitus. ò sors durissima fati,

50 Hunc cecine tu Cæsar scelerato Marte petisti,
Qui tibi flendus erat: non mixti fœdera tangunt
Te generis, nec nata iubet mœrere, neposq;
Credis apud populos Pompeij nomen amantes

55 Hoc castris prodesse tuis: fortasse tyranni
Tangeris inuidia, captiq; in uiscera Magni
Hoc alijs licuisse doles, quererisq; perisse
Vindictam belli, raptumq; è iure superbi
Victoris generum. quisquis te flere coëgit
Impetus, à uera longè pietate recessit.

60 Scilicet hoc animo terras, atq; æquora lustras,
Nec ubi suppressus pereat gener. ò bene rapta
Arbitrio mors ista tuo: quàm magna remisit
Crimina Romano tristis fortuna pudori,
Quòd te non passa est misereri perfide Magni

65 Viuentis: nec non his fallere uocibus audes.

Acquirisq; fidem simulati fronte doloris.

Aufer ab aspectu nostro funesta satelles

Regis dona tui: peius de Cæsare uestrum,

Quàm de Pompeio meruit scelus: unica belli

1070 Præmia ciuilis, uictis donare salutem

Perdidimus: quòd si Phario Germana tyranno

Non inuisa foret, potuissem reddere regi,

Quod meruit, fratriq; tuum pro munere tali

Misisssem Cleopatra caput. secreta quid arma

1075 Mouit, & inseruit nostro sua tela labori?

Ergo in Thessalicis Pellæo fecimus aruis

Ius gladio? uestris quæ sita licentia regnis?

Non tuleram magnum mecum Romana regentem,

Te Ptolemæe feram? frustra ciuilibus armis

1080 Miscuimus gentes, si qua est hoc orbe potestas

Altera, quàm Cæsar, si tellus ulla duorum est.

Vertissem Latias à uestro littore proras,

Famæ cura uetat: ne non damnasse cruentam,

Sed uidear timuisse Pharon. nec fallere uos me

1085 Credite uictorem, nobis quoq; tale paratum

Littoris hospitium: ne sic mea colla gerantur,

Thessaliæ fortuna facit. maiore profectò

Quàm metui poterat, discrimine gessimus arma:

Exilium, generiq; minas, Romanq; timebam:

1090 Poena fugæ Ptolemæus erat, sed parcimus annis,

Donamusq; nefas: sciat hac pro cæde tyrannus

Nil uenia plus posse dari. uos conditæ busto

Tanti colla ducis, sed non, ut crimina tantum

Vestra tegat tellus, iusto date thura sepulchro,

95 Et placate caput, cineresq; in littore fusos
Colligite, atq; unam sparsis date manibus urnam.
Sentiāt aduentum soceri, uocesq; querentis
Audiant umbra pias. dum nobis omnia praeferat,
Dum uitam Phario mauult debere clienti,
100 Leta dies rapta est populis, concordia mundo
Nostra perit, caruere Deis mea uota secundis.
Vt te complexus positis felicibus armis
Affectus abs te ueteres, uitamq; rogarem
Magne tuam, dignaq; satis mercede laborum
105 Contentus par esse tibi, tunc pace fideli
Fecissem, ut uictus posses ignoscere diuis,
Fecisses ut Roma mihi. nec talia fatus
Inuenit fletus comitum, nec turba querenti
Credidit, abscondunt gemitus, et pectora leta.
Fronte tegunt, hilaresq; nefas spectare cruentum
111 (O bona libertas) cum Caesar lugeat, audent.

r s

M. AN

M. ANNEI

LVCANI PHARSALIAE

LIBER DECI-

MVS.

T primū terras Pompeij colla sequu-
tus

Attigit, & diras calcavit Cæsar arenas,
Pugnauit fortuna ducis, fatumque no-
centis

- 3 Aegypti, regnum Lagi Romana sub arma
Iret, an eriperet mundo Memphiticus ensis
Victoris, uictiq; caput. tua profuit umbra
Magne, tui socerum rapuere à sanguine manes,
Ne populus post te Nilum Romanus haberet.
Inde Parætoniam fertur securus in urbem
10 Pignore tam scui sceleris, sua signa sequutus.
Sed fremitu uulgi fasces, & iura querentis
Inferri Romana suis, discordia sensit
Pectora, & ancipites animos, Magnumq; perisse
Non sibi, tum uultu semper celante timorem,
15 Intrepidus superūm sedes, & templa uetusti
Numinis antiquas Macedūm testantia uires
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuq; deūm, non mœnibus urbis,
Effossūm tumulis cupidè descendit in antrum.
20 Illic Pellæi proles uesana Philippi
Felix prædo iacet terrarum, uindice fâto

Raptus

Raptus: sacratissimum totum spargenda per orbem
 Membra uiri posuere adytis: fortuna pepercit
 Manibus, & regni durauit ad ultima fatum.

- 25 Nam sibi libertas unquam si redderet urbem,
 Ludibrio seruatus erat, non utile mundo
 Editus exemplum, terras tot posse sub uno
 Esse uiro. Macedon fines, latebrasq; suorum
 Deseruit, uictasq; patri despexit Athenas,
 30 Perq; Asiae populos satis urgentibus actus
 Humana cum strage ruit, gladiumq; per omnes
 Exegit gentes, ignotos miscuit amnes
 Persarum Euphraten. Indorum sanguine Gangen.
 Terrarum fatale malum, fulmenq; quod omnes
 35 Percuteret populos pariter, & sydus iniquum
 Gentibus, Oceano classes inferre parabat
 Extiorem mari. non illi flamma, nec undæ,
 Nec sterilis Libye, nec Syrticus obstitit Ammon.
 Iisset in occasus, mundi deuexa secutus,
 40 Ambissetq; polos, Nilumq; à fonte bibisset:
 Occurrit suprema dies, naturaq; solum
 Hunc potuit finem uesano ponere regi,
 Qui secum inuidia, qua totum ceperat orbem,
 Abstulit imperium, nulloq; herede relicto
 45 Totius fati, lacerandas praeiungit urbes,
 Sed cecidit Babylone sua Parthoq; uerendus.
 Pro pudor, Eoi propius timuere sarissas,
 Quam nunc pila timent populi: licet usq; sub Arcton
 Regnemus, Zephyriq; domos, terrasq; premamus
 50 Flagrantis post terga Noti, cedamus in ortus

Arsacidum

Arfacidum domino: non felix Parthia Crassus,
Exigua secuta fuit provincia Pellæ.

Iam Pelusiaco ueniens à gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi sedauerat iras,
55 Obside quo pacis Pellea tutus in aula
Cæsar erat, cum se parua Cleopatra biremi
Corrupto custode Phari laxare catenas
Intulit Emathijs ignaro Cæsare tectis,
Dedecus Aegypti, Latio feralis Erinnyes,
60 Romano non casta malo. quantum impulit Argos,
Iliacasq; domos facie Spartana nocenti,
Hesperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa suo, si fas, Capitolia sistro,
Et Romana petit imbelli signa Canopo,
65 Cæsare captiuo Pharios ductura triumphos.
Leucadioq; fuit dubius sub gurgite casus,
An mundum ne nostra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miscuit incestam ducibus Ptolemæida nostris.

70 Quis tibi uesani ueniam non donet amoris
Antoni? durum cum Cæsaris hauserit ignes
Pectus? & in media rabie, medioq; furore,
Et Pompeianis habitata manibus aula,
Sanguine Thessalicæ cladis perfusus adulter
75 Admisit Venerem curis, & miscuit armis
Illicitosq; toros, & non ex coniuge partus.
Prò pudor: oblitus Magni, tibi Iulia fratres
Obscœna de matre dedit, partesq; fugatas
Passus in extremis Libyes coalescere regnis,

Tempora

80 Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non sibi uincere mauult.

Quem formæ confisa suæ Cleopatra sine ullis
Tristis adit lachrymis, simulatum compta dolorem,
Quam decuit, ueluti laceros dispersa capillos,

85 Et sic orsa loqui: Si qua est ò maxime Cæsar
Nobilitas, Pharij proles clarissima Lagi,
Exul in æternum sceptris depulsa paternis,
Si tua restituat ueteri me dextera fâto,

90 Complectar regina pedes: tu gentibus æquum
Sydus ades nostris, non urbes prima tenebo
Fœmina Niliacas, nullo discrimine sexus
Reginam scit ferre Pharos. lege summa perempti

95 Verba patris, qui iura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipse sororem,
Sit modò liber, amet: sed habet sub iure Photini
Affectus, ensesq; suos. nil ipsa paterni

100 Iuris habere peto, culpa, tantoq; pudore
Solue domum, remoue funesta satellitis arma
Et regem regnare iube. quantos ne tumores

Mente gerit famulus, Magni ceruice reuulsa?
Iam tibi, sed procul hoc auertant fâta, minatur.
Sat fuit indignum Cæsar, mundoq; tibiq;
Pompeium facinus, meritumq; fuisse Photini.

105 Nequicquam duras tentasset Cæsaris aures,
Vultus adest precibus, faciesq; incesta perorat.
Exigit infandam corrupto iudice noctem.
Pax ubi parta duci, donisq; ingenibus empta est,
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum,

Explicuitq;

- Explicuitq; suos magno Cleopatra tumultu
110 Nondum translato Romana in secula luxus.
 Ipse locus templi, quod uix corruptior ætas
 Extruet, instar erat: laqueataq; tecta ferebant
 Diuitias, crassumq; trabes absconderat aurum:
 Nec summis crustata domus, sectisq; nitebat
115 Marmoribus, stabatq; sibi non segnis Achates,
 Purpureusq; lapis, totaq; effusus in aula
 Calcabatur, Onyx, Hebenus Marcotica uastos
 uili Non operit postes, sed stat pro robore Nili
 Auxilium, non forma domus, ebur atria uestit,
120 Et suffixa manu foribus testudinis Indæ
 Terga sedent, crebro maculas distincta Smaragdo.
 Fulget gemma toris, & Iaspide fulua supellex.
 Strata micant Tyrio, quorum pars maxima succo
 Cocta diu, uirus non uno duxit aheni.
125 Pars auro plumata nitet, pars ignea cocco,
 Ut mos est Pharijs miscendi licia telis.
 Tunc famule numerus turbæ, populusq; minister:
 Discolor hos sanguis, alios distinxerat ætas,
 Hæc Libyæos pars, tam flauos gerit altera crines,
130 Ut nullas Cæsar Rhæni se dicat in aruis
 Tam rutilas uidisse comas, pars sanguinis usti
 Torta caput, refugosq; gerens à fronte capillos.
 Nec non infelix ferro mollita iuuentus,
 Atq; execta uirum, stat contra fortior ætas,
135 Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.
 Discubere toris reges, maiorq; potestas,
 Cæsar, & immodicè formam fucata nocentem,

Nec

- Nec sceptris contenta suis, nec fratre marito,
 Plena mari rubri spolijs, colloq; comisq;
 140 Diuitias Cleopatra gerit, cultuq; laborat.
 Candida Sidonio prælucet pectora filo,
 Quod Nilotis acus compressum pectine Serum
 Soluit, & extenso laxauit stamina uelo.
 Dentibus hic niueis, sectosq; Atlantide sylua
 145 Imposuere orbes, quales ad Caesaris ora
 Nec capto uenere Iuba, prò cæcus, & amens
 Ambitione furor, ciuilia bella gerenti
 Diuitias aperire suas, incendere mentem
 Hospitis armati. non sit licet ille nefando
 150 Marte paratus opes mundi quæsisse ruina:
 Pone duces priscos, & nomina pauperis æui
 Fabricios, Curiosq; graues, hîc ille recumbat
 Sordidus Hetruscis abductus Consul aratris,
 Optabit patriæ talem duxisse triumphum.
 155 Infudere epulas auro, quod terra, quod aër,
 Quod pelagus, Nilusq; dedit, quod luxus inani
 Ambitione furens toto quæsiuit in orbe.
 Non mandante fame, multas uolucresq; ferasq;
 Aegypti posuere Deos: manibusq; ministrat
 160 Niliacas crystallus aquas, gemmæq; capaces
 Excepere merum, sed non Marcotidos uuae,
 Nobile sed paucis senium cui contulit annis
 Indomitum Meroë cogens spumare phalerum.
 Accipiunt certas nardo florente coronas,
 165 Et nunquam fugiente rosa, multumq; madenti
 Infudere comæ, quod nondum euauit aura

Cinnamon

- Cinnamon, externæ nec perdidit æra terræ,
 Aduectumq; recens uicinæ mæsis Amomum.
 Discit opes Cæsar spoliati perdere mundi,
 170 Et gessisse pudet genero cum paupere bellum,
 Et causas Martis Pharijs cum gentibus optat.
 Postquam epulis, Bacchoq; modum lassata uoluptas
 Imposuit, longis Cæsar producere noctem
 Inchoat alloquijs, summaq; in sede iacentem
 175 Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
 O sacris deuote senex, quodq; arguit ætas
 Non neglecte Deis, Phariæ primordia gentis,
 Terrarumq; situs, uulgiq; ediffere mores,
 Et ritus, formasq; Deum, quodcunq; uetustis
 180 Insculptum est adytis profer, nosciq; uolentes
 Prode Deos, si Cecropium sua sacra Platonem
 Maiores docuere tui: quis dignior unquam
 Hoc fuit auditu, mundiq; capacior hospes?
 Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
 185 Sed tamen ex uestri, media inter prælia semper
 Stellarum, coeliq; plagis, superisq; uacui,
 Nec meus Eudoxi uincetur fastibus annus:
 Sed cum tanta meo uiuat sub pectore uirtus,
 Tantus amor ueri, nihil est quod noscere malim
 190 Quam fluuij causas per secula tanta latentis,
 Ignotumq; caput: spes sit mihi certa uidendi
 Niliacos fontes, bellum ciuile relinquam.
 Finierat, contraq; sacer sic orsus Achoreus:
 Fas mihi magnorum Cæsar secreta parentum
 195 Prodere, ad hoc æui populis ignota profanis.

Sit pietas alijs miracula tanta silere,
 Ast ego cœlicolis gratum reor ire per omnes
 Hoc opus, & sacras populis notescere leges.
 Syderibus quæ sola fugam moderantur Olympi,
 Occurruntq; polo, diuersa potentia prima
 Mundi lege data est, sol tempora diuidit* eui,
 Mutat nocte diem, radijsq; potentibus astra
 Ire uetat, cursusq; uagos statione moratur.
 Luna suis uicibus Tethyn, terrenaq; miscet.
 Frigida Saturno glacies, & zona niualis
 Cessit, habet uentos, incertaq; fulmina Mauors.
 Sub Ioue temperies, & nunquam turbidus aër.
 At fecunda Venus cunctarum semina rerum
 Possidet, immensæ Cyllenius arbiter unde est.
 Hunc ubi pars cœli tenuit, qua mixta Leonis
 Sydera sunt Cancro, rabidos qua Sirius ignes
 Exerit, & uarij mutator circulus anni
 Aegoceron, Cancrumq; tenet, cui subdita Nili
 Ora latent, quæ cùm dominus percussit aquarum
 Igne superiecto, tunc Nilus fonte soluto
 Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
 Iussus adest, auctusq; suos non antè coarctat,
 Quàm nox æstiuas à sole receperit horas.
 Vana fides ueterum, Nilo quòd crescat in arua
 Aethiopum prodesse niues, non Arctos in illis
 Montibus, aut Boreas: testis tibi sole perusti
 Ipse color populi, calidiq; uaporibus Austri.
 Adde quòd omne caput fluij, quodcunq; soluta
 Præcipitat glacies, ingresso uere tumescit

- * *tabe* Prima* labe niuis. Nilus neq; suscitatur undas
 Ante Canis radios, nec ripis alligat amnem
 Ante parem nocti Libra sub iudice Phœbum.
 Inde etiam leges aliarum nescit aquarum,
 Nec tumet hybernus, quum longè sole remoto
- 230 Officijs caret unda suis: dare iussus iniquo
 Temperiem cœlo, medijs æstatibus exit.
 Sub torrente plaga, ne terras dissipet ignis,
 Nilus adest mundo, contraq; incensa Leonis
 Ora tumet, cancroq; suam torrente Syenen
- 235 Imploratus adest, nec campos liberat undis,
 Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
 Extendat Meroë. quis causas reddere possit?
 Sic iussit natura parens discurrere Nilum,
 Sic opus est mundo. Zephyros quoq; uana uetustas
- 240 His adscripsit aquis. quorum statura tempora flatus,
 Continuiq; dies, & in aëre longa potestas.
 Vel quòd ab occiduo depellunt nubila cœlo
 Trans noton, & fluuio cogunt incumbere nimbos:
 Vel quòd aquas toties rumpenteis littora Nili
- 245 Assidue feriunt. coguntq; resistere fluctus.
 Ille mora cursus, aduersiq; obice ponti
 Aestuat in campos. sunt qui spiramina terris
 Esse putent, magnosq; caue compagis hiatus.
 Commeat hac penitus tacitis discursibus unda
- 250 Frigore ab Arctoo medium reuocata sub axem,
 Cum Phœbus preseat Meroën, tellusq; perusta
 Illuc duxit aquas, trahitur Gangesq; Padusq;
 Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus

Vno fonte uomens, non uno gurgite perfert.

55 Rumor, ab Oceano qui terras alligat omnes,
Exundante procul uiolentum erumpere Nilum,
Aequoreosq; sales longo mitescere tractu.

Necnon Oceano pasci Phœbumq; polumq;
Credimus: hunc calidi tetigit quum brachia Cancrī

60 Sol rapit, atque undæ plus, quàm quod digerat aër
Tollitur, hoc noctes referunt, Niloq; refundunt.

Ast ego, si tantam fās est mihi soluere litem,
Quasdam, Cæsar, aquas post mundi sera peracti
Secula, concussis terrarum erumpere uenis

65 Non id agente Deo, quasdam compage sub ipsa
Cum toto coepisse reor, quas ille creator,
Atq; opifex rerum certo sub iure coërcet.

Quæ tibi noscendi Nilum Romane cupido est,
Hæc Pharijs, Persisq; fuit, Macedumq; tyrannis:

70 Nullaq; non ætas uoluit conferre futuris
Notitiam, sed uincit adhuc natura latendi.

Summus Alexander Regum, quem Memphis adorat,
Inuidit Nilo, misitq; per ultima terræ

Aethiopum lectos: illos rubicunda perusti

75 Zona poli tenuit, Nilum uidere calentem.

Venit ad occasum, mundi; extrema Sesostris,

Et Pharios currus regum ceruicibus egit:

Antè tamen uestros annes Rhodanumq; Padumq;,

Quàm Nilum de fonte bibit. uesanus in ortus

80 Cambyfes longi populos peruenit ad æui,

Defectusq; epulis, et pastus cæde suorum

Ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax

- Ausa loqui de fonte tuo est. ubicunq; uideris,
Queris: & nulli contingit gloria genti,
285 Vt Nilo sit leta suo. tua flumina prodam,
Quæ Deus undarum cælator Nile tuarum
Te mihi nosse dedit: medio consurgis ab axe,
Ausus in ardentem ripas attollere Cancrum.
In Borean is rectus aquis, mediumq; Booten.
290 Cursus in occasum flexus torquetur, & ortus
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis.
Teq; uident primi, quærun tamen hi quoq; Seres,
Aethiopumq; seris alieno gurgite campos,
Et te terrarum nescit cui debeat orbis.
295 Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis paruum te Nile uidere,
Amouitq; sinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quàm nosse tuos. consurgere in ipsis
Ius tibi solstitijs, aliena cressere bruma,
300 Atq; hyemes adferre tuas, soli q; uagari
Concessum per utrosq; polos. hîc queritur ortus,
Illic finis aquæ. latè tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroë fecunda colonis,
Leta comis hebeni: quæ quamuis arbore multa
305 Frondeat, æstatem nulla sibi mitigat umbra.
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi, damnum non passus aquarum,
Proucheris, sterilesq; diu metiris arenas,
Nunc omnes unum uires collectus in annem,
310 Nunc uagus, & spargens facilem tibi cedere ripam.
Rursus multifidas reuocat piger alueus undas,

Qua

Quà dirimunt Arabum populis Aegyptia rura
Regni claustra Philæ: mox te deserta secantem,
Quà dirimunt nostrum rubro commercia pontum

314 Mollis lapsus agit, quis te tam lenè fluentem

Moturum totas uiolenti gurgitis iras
Nile putet: sed cum lapsus abrupta uiarum
Excepere tuos, & præcipientes cataractæ,
Ac nusquam uetitis ullas obsistere cautes

320 Indignaris aquis, spuma tunc astra laceßis,
Cuncta tremunt undis, ac multo murnure montis
Spumeus inuictis canescit fluctibus amnis.

Hinc, abaton quam nostra uocat ueneranda uetustas,
Terra potens, primos sentit perculsa tumultus,

323 Et scopuli, placuit fluuij quos dicere uenas,
Quòd manifesta noui primum dant signa tumoris.

Hinc montes natura uagis circundedit undis,
Qui Libyæ te, Nile, negent: quos inter in alta
It conualle iacens iam molibus unda receptis.

330 Prima tibi campos permittit, apertaq; Memphis
Rura, modumq; uetat crescendi ponere ripas.

Sic uelut in tuto securi pace trahebant
Noctis iter mediæ, sed non uesana Photini
Mens imbuta semel tam sacra cæde uacabat
335 A' scelerum motu: Magno nihil ille perempto
Iam putat esse nefas, habitant sub pectore manes,
Vltricesq; Deæ dant in noua monstra furorem.

Dignatur uiles isto quoq; sanguine dextras,
Quo fortuna* uocat uictos persundere patres,

340 Pœnaq; ciuilis belli, & uindicta Senatus

*parat

Penè data est famulo, procul hoc auertite fâta
 Crimen, ut hæc Bruto ceruix absente secetur.
 In scelus it Pharium Romani pœna tyranni,
 Exemplumq; perit, struit audax irrita fatis,

345 Nec parat occulta cædem committere fraudi.
 Inuictumq; ducem detecto Marte laceßit.

Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
 Cæsaris, & socerum iungi tibi Magne iuberet:

Atq; hæc dicta monet famulos perferre fideles
 350 Ad Pompeianæ socium sibi cædis Achillam,

Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
 Et dederat ferrum, nullo sibi iure retento,

In cunctos, in seq; simul. Tu mollibus, inquit,
 Nunc incumbe toris, & pingues exige somnos:

355 Inuasit Cleopatra domum, nec prodita tantum est,
 Sed donata Pharos, cessas accurrere solus

Ad dominæ thalamos, nupsit soror impia fratri,
 Nam Latio iam nupta duci est, interq; maritos

Discurrens Aegypton habet, Romanamq; meretur.

360 Expugnare senem potuit Cleopatra uenenis.
 Crede miser puero, quem nox si iunxerit una,

Et semel amplexus incesto pectore passus

Hauserit obscœnum titulo pietatis amorem,

Meq; tuumq; caput, per singula forsitan illi

365 Oscula donabit, crucibus, flammisq; luemus.
 Si fuerit formosa soror, nil undiq; restat

Auxilij, rex hinc coniux, hinc Cæsar adulter,

Et sumus, ut fitear, tam sæua iudice fontes.

Quem non è nobis credit Cleopatra nocentem

A quo

- 370 A quo casta fuit? per te quod fecimus unà
 Perdidimusq; nefas, perq; ictum sanguine Magni
 Fœdus ades, subito bellum molire tumultu,
 Irrue, nocturnas rampamus funere tædas,
 Crudelemq; toris dominam mactemus in ipsis
 375 Cum quocunq; uiro: nec nos deterreat ausis
 Hesperij fortuna ducis: quæ sustulit illum,
 Imposuitq; orbi communis gloria nobis:
 Nos quoq; sublimes Magnus facit: aspice littus
 Spem nostri sceleris, pollutos consule fluctus
 380 Quid liceat nobis, tumultumq; è puluere paruo
 Aspice Pompeij non omnia membra tegentem.
 Quem metuis par huius erat, non sanguine clari,
 Quid refert? nec opes populorum, ac regna mouemus.
 Ad scelus ingentes facti sumus, adtrahit illos
 385 In nostras fortuna manus, en altera uenit
 Victima nobilior, placemus cæde secunda
 Hesperias gentes: iugulus mihi Caesaris haustus
 Hoc præstare potest, Pompeij cede nocentes
 Vt populus Romanus amet, quid nomina tanta
 390 Horremus, uiresq; ducis: quibus ille relictis
 Miles erit, nox hæc peraget ciuilia bella,
 Inferiasq; dabit populis, & mittet ad umbras,
 Quod debetur adhuc mundo, caput, ite feroces
 Caesaris in iugulum, præstet Lagæa iuuentus
 395 Hoc regi, Romana sibi, tu parce morari:
 Plenum epulis, madidumq; mero, Veneriq; paratum
 Inuenies: aude, superi tot uota Catonum,
 Brutorumq; tibi tribuent, non lentus Achilles

- 400 Suadenti parere nefas, haud clara mouendis,
 Vt mos, signa dedit castris, nec prodidit arma
 Vllius clangore tubæ, temere omnia sæui
 Instrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
 Plebis erat Latiae, sed tanta obliuio mentes
 Cepit in externos corrupto milite mores,
 405 Vt duce sub famulo, iussuq; satellitis irent,
 Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides, pietasq; uiris, qui castra sequuntur,
Venalesq; manus, ibi fas, ubi maxima merces,
 Aere merent paruo: iugulumq; in Cæsaris ire
 410 Non sibi dant. prò fas, ubi non ciuilia bella
 Inuenit imperij fatum miserabile nostri?
 Thessaliæ subducta acies in litore Nili
 More furit patrio. quid plus te, Magne, recepto
 Ausa foret Lagæa domus? dat scilicet omnis
 415 Dextera, quod debet, superis, nulliq; uacare
 Fas est Romano. Latium sic scindere corpus
 Dijs placitum, non in generi, soceriq; fauorem
 Discedunt populi. ciuilia bella satelles
 Mouit, & in partem Romanam uenit Achilles.
 420 Et nisi fata manus à sanguine Cæsaris arcent,
 Hæ uincunt partes. aderat maturus uterq;,
 Et destincta epulis ad cunctas aula patebat
 Insidias, poteratq; cruor per regia fundi
 Pocula Cæsareus, mensæq; incumbere ceruix:
 425 Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
 Ne cædes confusa manu, permissaq; fatis
 Te, Ptolemæe trahat: tanta est fiducia ferri,

Non

Non rapuere nefas, summi contempta facultas
 Est operis, uisum famulis reparabile damnum,
 430 Illam mactandi dimittere Cæsaris horam.
 Seruatur pœnas in aperta luce daturus.
 Donata est nox una duci, uixitq; Photini
 Munere Phœbæos Cæsar dilatus in ortus.

Lucifer à Casia prospexit rupe, diemq;

435 Misit in Aegyptum primo quòque sole calentem,
 Quum procul à muris acies non sparsa maniplis,
 Nec uaga conspicitur, sed iustos qualis ad hostes
 Recta fronte uenit, passuri comminus arma,
 Laturi; ruunt. at Cæsar mœnibus urbis
 440 Diffusus, foribus clausæ se protegit aula,
 Degeneres passus latebras: nec tota uacabat
 Regia compresso: minima collegerat arma
 Parte domus, tangunt animos iræq; metusq;
 Et timet incurfus, indignaturq; timere.

445 Sic fremit in paruis fera nobilis abdita claustris,
 Et frangit rabidos præmorso carcere dentes,
 Non secus in Siculis fureret tua flamma cauernis,
 Obstrueret summam si quis tibi mulciber Aetnam.
 Audax Thessalici, qui nuper rupe sub Aemi,
 450 Hesperiae cunctos proceres, aciemq; Senatus,
 Pompeiumq; ducem (causa sperare uetante)
 Non timuit, fatumq; sibi promisit iniquum,
 Expauit seruille nefas, intraq; penates
 Obruitur telis, quem non uiolasset Alanus,

455 Non Scythæ, non fixo qui ludit in hospite Maurus.
 Hic, cui Romani spatium non sufficit orbis,

- Paruaq; regna putat Tyrijs cum Gadibus indos,
 Ceu puer imbellis, ceu captis foemina muris
 Querit tuta domus, spem uitae in limine clauso
 460 Ponit, & incerto lustrat uagus atria cursu,
 Non sine rege tamen, quem ducit in omnia secum
 Sumpturus poenas, & grata piacula morti,
 Missurusq; tuum, si non sint tela, nec ignes
 In famulos Ptolemae caput, sic barbara Colchis
 465 Creditur ultorem metuens regniq; fugaq;
 Ense suo, fratrisq; simul ceruice parata
 Expectasse patrem, cogunt tamen ultima rerum
 Spem pacis tentare ducem, missusq; satelles
 Regius, ut saeuos absentis uoce tyranni
 470 Corriperet famulos, quo bellum autore mouerent.
 Sed neq; ius mundi ualuit, neq; foedera sancta
 Gentibus: orator regis, pacisq; sequester
 Aestimatur in numero scelerum ponenda tuorum
 Tot monstribus Aegyptae nocens, non Thesala tellus,
 475 Vastaq; regna Iubae, non Pontus, & impia signa
 Pharnacis, & gelido circumfluit orbis Ibero
 Tantum ausus scelerum, non Syrtis barbara, quantum
 Deliciae fecere tuae. praenit undiq; bellum,
 Inq; domum iam tela cadunt, quassantq; penates:
 480 Non aries uno moturus limina pulsu,
 Fracturusq; domum, non ulla est machina belli:
 Nec flammis mandatur opus, sed caeca iuuentus,
 Consilij uastos ambit diuisa penates,
 Et nusquam totis incursat uiribus agmen.
 485 Fata uetant, muriq; uicem fortuna tuetur.

Necnon

Necnon & ratibus tentatur regia, quæ se
 Protulit in medios audaci margine fluctus
 Luxuriosa domus, sed adest defensor ubiq;
 Cæsar, & hos aditus gladijs, hos ignibus arcet,
 490 Obsessusq; gerit, tanta est constantia mentis,
 Expugnantis opus. piceo iubet unguine tinctas
 Lampadas immutti iunctis in uela carinis.

Nec piger ignis erat per stuppea uincula, perq;
 Manantes cera tabulas: & tempore eodem

495 Transstraq; nautarum, summiq; arsere ceruchi.
 Iam propè semiustæ merguntur in æquora classes,
 Iamq; hostes, & tela natant, nec puppibus ignis
 Incubuit solis, sed quæ uicina fuere

Tectæ mari longis rapuere uaporibus ignem:

500 Et cladem fouere noti: percussaq; flamma
 Turbine, non alio motu per tectæ cucurrit,
 Quàm solet ætherio lampas decurrere sulco,
 Materiaq; carens, atq; ardens ære solo.

Illa lues clausa paulum reuocauit ab aula

505 Urbis in auxilium populos, nec tempora cladis

Perdedit in somnis, sed cæca nocte carinis

Insiluit Cæsar, semper feliciter usus

Præcipiti cursu bellorum, & tempore raptò.

Tunc claustrum pelagi cepit Pharon. insula quondam

510 In medio stetit illa mari, sub tempore uatis

Protheos, at nunc est Pellæis proxima muris.

Illa duci geminos bellorum præstitit usus,

Abstulit & cursus, & fauces equoris hosti.

Cæsar & auxilijs ut uidit libera ponti

Ostia,

- 313** Ostia, non fatum meriti, poenasq; Photini
 Distulit ulterius, sed qua non debuit ira,
 *rabido Non cruce, non flammis, *rapuit non dente ferarum:
 Heu facinus, ceruix gladio malè cæsa pependit.
 Magni morte perit. necnon subrepta paratis
320 A famulo Ganimede dolis peruenit ad hostes
 Cæsaris Arsinoë, quæ castra carentia rege
 Vt proles Lagæa tenet, famulumq; tyranni
 Terribilem iusto transegit Achillea ferro.
 Altera Magne tuis iam uictima mittitur umbris,
325 Nec satis hoc fortuna putat. procul absit, ut ista
 Vindictæ sit summa tuæ. non ipse tyrannus
 Sufficit in poenas, non omnis regia Lagi.
 Dum patrij ueniant in uiscera Cæsaris enses,
 Magnus inultus erit. sed non autore furoris
330 Sublato cecidit rabies: nam rursus in arma
 Auspicijs Ganymedis eunt, ac multa secundo
 Prælia Marte gerunt. potuit discrimine summo
 Cæsaris una dies in famam, & secula mitti.
 Molis in exiguae spatii stipantibus armis,
335 Dum parat in uacuas Martem transferre carinas
 Dux Latius, tota subito formidine belli
 Cingitur: hinc densæ prætexunt littora classes,
 Hinc tergo insultant pedites, uia nulla salutis,
 Non fuga, non uirtus, uix spes quoq; mortis honestæ.
340 Non acie fusa, nec magnæ stragis aceruo
 Vincendus tunc Cæsar erat, sed sanguine nullo.
 Captus sorte loci pendet, dubius ne timeret,
 Optaret uè mori, respexit in agmine denso

*Scauam perpetuae meritum iam nomina fame
 Ad campos Epidamne tuos, ubi solus apertis
 Obsedit muris calcantem moenia Magnum.
 Pharsaliae Lucani finis.*

S V L P I T I I C A R M I N A V E -
 L V T S V P E R I O R I B V S
 A N N E C T E N D A .

*Erexit mentem trepidi tam fortis imago,
 Et facturus erat memorandi nobile leti
 Exemplum, sed fata uetant, & fida salutis
 Ostendit fortuna uiam. nam laeuis amicas
 Prospexit puppes, nando quas ausus adire,
 E quid stamus? ait: uel iam per tela, fretumq;
 Eripiar, iuguli uel non erit ulla potestas
 Eunuchos concessa mei. tunc puppe relictâ
 Profilit in pontum. siccos fert laeua libellos,
 Dextra secat fluctus, tandemq; illaesus amico
 Excipitur plausu clamantis ad aethera turbæ.*

E I V S D E M S V L P I T I I Q U E R E -
 L A D E I N T E R I T V P O E -
 T A E O P E R E N O N D V M
 P E R F E C T O .

Hæc cecinit uates scripturus plena, sed illum
 In medio cursu iussit mors dira silere.
 Accidit ut cygno, qui fixus arundine, carmen*

*plura

Mille

Mille modis querulum, quod coeperat, interrumpit.
 Nec phœnix aliter quum sese imponit in altum,
 Quem struit ipse rogam, cantus dulcedine mira
 Nondum perfectos plaudenti morte relinquit.
 Nec secus Ismarijs uates oppressus in oris,
 A' Ciconum nuribus, superum dum cantat amores,
 Brutaq; cum syluis, & saxa sequentia ducit.
 Haud potuit moriens medios absolueret cantus.
 Pro scelera, o superi cruciat quæ poena Neronem?
 Num rota, num saxum, num stagna fugacia uexant?
 An uultur, pendens uel flix, an feruet in unda?
 Illum comburat Phlegethon, lacerentq; cerasæ,
 Hydra uoret, raptentq; canes, semperq; flagellis
 Torua Megera secet, nec sit requiesq; modusq;.
 Quanto fraudata est tua gloria plena nitore
 Corduba? quamq; minus te Mantua docta ueretur?
 Mantua cui primæ fulget nunc gloria palma.
 Sed contenta tribus longè læteris alumnis.
 Tu uero o nostrum uates diuine laborem,
 Quem pro te subij, non aduersate probabis.

HEXASTICHON.

Grandia belligeri cupiens agnoscere Martis
 Prælia, Lucani carmina culta legat.
 Tam bene dira canit uiolenti facta Gradiui,
 Quam Cicero placide nobile pacis opus.
 Optanda est pax alma uiris, Ciceroq; legendus:
 Sed quoq; qui scribit bella, legendus erit.

M. AN

M. ANNEI LVCANI VITA
EX CLARISSIMIS
AVTORIBVS.

ANNEVS Seneca è Corduba Be-
thica Hispaniæ interioris prouinciæ ci-
uitate Romam uenit, statimq; eques fa-
ctus est, cuius declamationes etsi cele-
bratæ, negligentia temporum ad nepo-
tes non peruenere. Suscepit in patria ex Albia uxore li-
beros treis, L. Anneum Senecam, Iulium Anneum Gallio-
nem, & Anneum Melam: quem ut minorem domi reli-
quit. Seneca & Gallio Romæ proficere sub Marullo
grammatico, & Cestio Smyrnæo, atque asinio Pollione.
Melas cum adoleuisset, iubete patre rem domesticam gu-
bernavit, donatus, ut cæteri fratres, amicitia Cæsarum
equestri ordine. C. Aciliam duxit uxorem, Acilij Lucani
oratoris filiam, operæ apud prouinciæ pro consules fre-
quentis, & apud clarissimos uiros nonnullius ingenij.
Ex ea Melas IIII. Nonas Nouembris. C. Cæsare Augu-
sto Germanico iterum, & L. Cæsiano primò Consuli-
bus, M. Anneum Lucanum, imposito soceri nomine, ge-
nuit. Deinde curæ familiaris fastidio, uitæq; quietiori æ-
pud fratres uacaturus, cum octimestri infante Romam ue-
nit, sperans per procurationes acquirendæ pecuniæ bre-
uius sibi iter fore, quo consulibus æquaretur. Cunas infan-
tis, quibus ferebatur, ut de Hesiodo legitur, apes circūuo-
larunt, osq; infederunt: dulcem, & facundum, qualem
nunc uidemus, futurum significantes. Studuit Lucanus
Romæ

Romæ sub Rhemnio Palemone, & Cornuto. Ex con-
discipulis Saleium Bassum, & A. Persium præcipue di-
lexit, Neroni, cuius ætas patruo Senecæ commissa erat,
diu gratus. Quæstor ante ætatem gladiatorium munus
edidit. Sequenti anno populi fauore inauguratus ad sacer-
dotium ascitus est, ut Papin. Stathius refert:

Romani colitur chori sacerdos.

Vxorem duxit Pollam Argentariam, Pollij Argenta-
rij filiam, de qua Calliope Papinij canit:

Nec solum dabo carminum nitorem,
Sed tedis genialibus dicabo

Doctam atq; ingenio tuo decoram,
Qualem blanda Venus, daretq; Iuno,
Forma, simplicitate, comitate,
Censu, sanguine, gratia, decore.

Quippe & certamine pætatærico actio in Pompeij the-
atro, cum per Clinium Rufum Nero Nioben se pronun-
ciaturum polliceretur, Lucanus Orpheæ ex tempore re-
citauit, coronâq; donatus. Quare Imperatoris inuidiam
sibi cōcitauit. Interdictum est igitur poëtæ foro, theatro,
& poëtica. De quo Papinius:

Ingratus Nero dulcibus theatris
Et noster tibi præferetur Orpheus.

Sperans itaq; ultionem, Pisonianæ in Neronem con-
iurationi, sed parū faustè hæsit, quod ipse fatetur, cū ait:
Consilio, iussuq; Deūm transibis in urbem
Magnæ tuam, summusq; feret tua busta sacerdos.

Corpus enim Pompeij, nisi extincta Caesarum familia
Romam transferri non poterat. Verum detecta coniura-
tione,

tionem, nequaquam animi cōstantiam pręstitit: facillē enim
 confessus, & ad humillimas deuolutus preces, matrem
 quoq; innoxiam inter conscios ream nominauit, sperās
 impietatem sibi apud impium principē profuturam. Ac-
 ceptoq; mortis arbitrio, codicillos ad patrem, uersibus
 quibusdā exarauit, largiterq; epulatus, brachia ad secan-
 das uenas prębuit: cumq; frigescere pedes, manusq;, &
 spiritum cedere intellexisset, uersus pronuntiauit, quos
 per huiusmodi imaginem, de milite fecerat:

Sanguis erant lachrymę, quęcunq; foramina nouit
 Humor, ab his largus manat cruor, ora redundant,
 Et patulę nares, sudor rubet, omnia plenis
 Membra fluunt uenis, totum est pro uulnere corpus.

Pridie Calendas Mayas decessit, Attico Vestino, &
 Nerua Silio Cōsulibus, quo consul designatus cum Plau-
 tio Laterano erat, xxvii. etatis annum agens. Sepultus
 in hortis suis, ubi tale potuit inscribi Epigramma:

Bethis habet Natale solum, est Annea propago,
 De genitore Mela dat mater Acilia terris.
 Vix Luna octonos cęlo confecerat orbes,
 Cū me Roma sui respersit Tybridis unda,
 Seruatūq; foro traxit, Phœboq; dicauit,
 Hinc syluę, geminęq; fęces, reus inde Sagitta,
 Orpheus ingrati stimulus, liuorq; tyranni,
 Dum Ciuile nefas aperit Pharsalia, nostrę
 Inuidit fame Nero, prō, musęq; canentis
 Interrupit opus gladio, uenisq; resectis,
 Assertore sacros maculauit sanguine uultus.

Sarturnalia scripsit, sylvarum libros. x. Medeam, Or-

t phcum

pheum, incendium urbis, incēdium Troianum. Oratione sua Octauium Sagittam, qui Pentiam confoderat, damnauit. Pharsaliā nō finiuit, cuius treis primos libros cū uxore correxit: reliqui septem nostro tempore diligentissimè emendati, impressiq; sunt. Est enim uariius, copiosus, sublimis, concitatus, & ut Quintilianus ait, Oratoribus non minus, quàm Poëtis imitandus, & ipse in præfatione quadam, etatem & initia sua cum Vergilio comparans, ausus est dicere, Et quantum mihi restat ad Culicem?

Apud Cornelium Tacitum legitur:

Consulibus Silio Nerua, & Attico Vestino coniurationem in Neronē cœptam, & in primis Lucanū Anneum coniurasse, quòd famam carminum eius premebat Nero, prohibueratq; ostētare uanus aßimulatione. tum detecta coniuratione Lucanus Aciliam matrem suam inter cōsci os nominauit, promissa impunitate. Sed Nero post mortem multorum, Lucani cædem imperauit. Is, profluente

sanguine, ubi frigesce pedes, manusq;, & paulatim ab extremis discedere spiritum, feruidus ad

huc, & compos mentis intelligit, recorda

tus à se carmen compositum, quo

uulneratum militem per eius=

modi mortis imaginem

obiisse tradiderat,

uersus ipsos re

tulit, atq;

illi su

prema uox

fuit.

E ADEM EX PETRI CRINI-
TI, DE POETIS LATI-
NIS, LIBRO TER-
TIO.

M. ANNEVS Lucanus natione Hi-
spanus, patria Cordubensis fuit. Patrem
habuit L. Anneum Melam, qui habitus
est Senecæ & Gallionis frater, ut obser-
uatum est in Annalibus Eusebij. Natalis
eius traditur C. Cæs. Germanico iterum, & L. Cæsiano
Cos. Delatus ad urbem, quum in prima adhuc infantia
esset, quò facilius pro ætate in bonis disciplinis cultū in-
genij caperet. Adolescens factus, illustres habuit Præce-
ptores: In literis Rhemnium Palæmonem, qui principem
locum inter omnes Grammaticos tenuit: In Rhetoricis
Flauium Verginium Rhetorem illis temporibus nobilissi-
mum. Tantumq; diligentia sua ac facilitate ingenij profe-
cit, ut Græcè ac Latine declamaret, non sine summa admi-
ratione audiētium. Inter cæteros condiscipulos Saleium
Bassum, & C. Persium, qui Satyras scripsit, singulari be-
neuolētia dilexit, mutuisq; officijs prosequutus est. Apud
Cæs. Neronem permultum gratia, & beneuolētia in pri-
ma ætate potuit: adeò illi efficax fuit ingenium ad prome-
rendos, conciliandosq; sibi animos hominum. Itaq; non
modò ad quæsturæ dignitatem prouectus est, sed in Augu-
rum quoq; collegium ascitus, compositis uersibus de lau-
dibus Neronis. Non tamen permansit in gratia apud eū
principem, qui alienas laudes molestissimo animo ferret:

quiq; in repellendis, opprimendisq; aliorum uirtutibus acerrimus, ac seuissimus fuit. Vxorem habuit nomine Pollam Argentariam: de cuius ingenio, atq; doctrina, multa referuntur à Sidonio Apollinare, & Papinio: qui maxima quadam reuerentia, inquit, ad natalem Lucani celebrandum se accedere, & esse hoc imputandum Pollæ Argentariae, cuius eruditio, atq; nobilitas summa fuit. Val. quoq; Martialis multis carminibus Natalem Lucani describit, quale est illud contra Neronis iniquitatem, Hæc est illa dies, quæ magni conscia partus

Lucanum populis, & tibi Polla dedit.

Hæc Nero crudelis, nullaq; inuisor umbra,

Debit hoc saltem non licuisse tibi.

Enumerantur à Græmaticis nostris præter opus de bello Cesaris & Pompeij, cōplura alia ab eodē Lucano composita: in quibus maximam laudem adeptus est ingenij, & doctrinæ. Scripsit enim Saturnalia: Sylvarū libros x. Tragediam Medeam, quam non absoluit: de incendio Urbis, de incendio Troiæ cum priami calamitate, Orpheum, fabulas complureis, & epistolas. Ex libris Pharsaliæ treis primos emendauit, cū uxore Argētaria: reliquos imperfectos, atq; inemendatos reliquit, propter intemperstium interitum. Fabius Quintilianus autor est, Lucanum ipsum magis annumerandum esse Oratoribus, q̃ Poëtis. Est (inquit) ardens, & cōcitatus, sententijsq; clarissimis excellens. In concionibus admirāndus atq; excultus, adeo ut uideatur satis exprimere singularē illam elegantiam, & maiestatem Vergilij. Sunt qui scribant eum perisse florenti adhuc ætate, cum nondum xxx. annum attigisset: sed re

sed referendum id est uerbis Cornelij Taciti: qui de hoc agit in gestis Neronis. Attico Vestino, & Silio Nerua Cos. facta est conspiratio cōtra Neronē Imperatorem, principe tam præclari facinoris C. Pisone. Lucanum propriæ causæ ad hoc accendebant, quòd famam carminum eius Nero deprimebat, prohibueratq; ostētare uanus asimulatione. Patefacta autem coniuratione, Lucani cædem imperauit Nero. Is brachium dedit medico, ad secandas uenas: & ubi profluente sanguine pedes frigescere, manusq; & paulatim ab extremis cedere spiritum, seruido adhuc, & compote mētis pectore intelligit: recordatus à se carmen compositum, quo uulneratum militem per eius modi mortis imaginē obiisse tradiderat, uersus ipsos retulit, eaq; illi suprema uox fuit. Visitur adhuc Romæ in marmoreis monimētis id elogiū de Lucano priscis literis:

M. ANNEO LVCANO CORDVBENSI POETAE, BENEFICIO NERONIS CAES. FAMA SERVATA.

Sed apponendum præterea est carmen illud uulgatum de ipso Lucano,

Corduba me genuit, rapuit Nero, prælia dixi,

Quæ gessere pares, hinc socer, inde gener.

Continuo nunquam direxi carmina ductu,

Quæ tractum serpant, plus mihi comma placet.

Fulminis in morem, quæ sunt miranda citentur,

Hæc uerò sapiet dictio, quæ feriet.

t s

FINIS.

690

736

762

824

813

830

872

872

1111

346

8058

LVGDVNI, APVD SE-
BASTIANVM GRY-
PHIVM,

ANNO

M. D. XLII.

Henricus Victor Gabe Rodorig
cura libelli ~~~~~

ig

DE NIT
CATOR

LVCANI